1000

36.16.E.18

6

I

Digitized by Google

36
15 E
18

36. 15. E. 18.

14 - 8 - m - 42
6 - 8 - D - 21

47. C. 16.

DE BONO SENECTVTIS

AVCTORE

GABRIELE PALAEOTO

S. R. E. CARD.

Corona Senum multa peritia: & gloria illorum timor Dei.

Eccleſiaſt. xxv.

PERMISSV SVPERIORVM

ROMAE

Ex Typographia Aloyſij Zannetti.

M. D. XCV.

DE BONO SENECTVTIS

AVCTORE

GABRIELE PALAEOTO

S. R. E. CARD.

Corona Senum multa peritia: & gloria illorum timor Dei.

Eccleſiaſt. xxv.

PERMISSV SVPERIORVM

ROMAE

Ex Typographia Aloyſij Zannetti.

M. D. XCV.

36·15 E 18

111

GABRIEL PALÆOTVS
S· R· E· CARDINALIS
CHRISTIANO LECTORI
In Librum
DE BONO SENECTVTIS.

POSTQVAM diuinæ placuit benignitati, hunc qualemcunque vitæ meæ curſum, per omnes ætatum gradus ad præſentem vſque canitiem perducere: operæ pretium eſſe exiſtimaui, vt pro ingenij mei tenuitate, curarem magnos, quos ſecum extrema hæc ætas fructus afferre

ſolet, paucis perſpectos, multis ignotos, ac vulgo penè incredibiles habitos, publicè patefieri, non eo quidem conſilio, quod Bonum hoc Senectutis audeam mihi ipſi vindicare; ſed potius, vt quo longius ab illo me abeſſe ſentio, eo grauius culpam accuſans meam, poſthac ad idquod ſupereſt vitæ ſpatium vtilius occupandum, me ipſum vrgere, atque impellere non deſinam.

Verum quoniam argumentum hoc eiuſmodi eſt, vt in eo non omnes facile conueniant, quinimmo tanquam paradoxum poſſet à multis fortè haberi: propterea quod Senectutem, quam veteres MALAM AETATEM dixerunt, ego contrario nomine tanquam ſalutare Bonum audeam inſignire. Idcirco tametſi hoc ipſum (fauente Dei gratia) non obſcuris argu-

mentis probatum iri confido: Attamen quoniam non omnium ingenia rationibus ſtatim concedunt; viſum fuit, ad communia vniuerſorum ſuffragia facilius obtinenda, valdè opportunum fore; vt viuum aliquod exemplar in ipſius libri limine appareret; cuius auctoritate, ea quæ Senectuti à nobis deferuntur, prudentiæ ſcilicet, experientiæ, integritatis, animi moderationis, ſanctimoniæ, aliarumque plurimarum virtutum inſignia, euidentiſsimè expreſſa elucerent.

Et quidem ex veteri hiſtoriarum memoria, & præſertim ex Eccleſiaſtica antiquitate, facile potuiſſent Senes multi produci, admirabili ſanctitate, & bonis illis cumulati, quæ nos loco ſuo commemoramus. Nihilominus cum ea, quæ aſpectui ſubijciuntur, mani-

buſ-

buſque contrectantur ; eò efficacius mentem arripiant ; ac veritas ipſa tunc clara magis, inexpugnabilisque reddatur : Exiſtimaui hominem viuentem, atque ante omnium oculos verſantem, qui Romæ, hoc eſt in Orbis terræ theatro, annos quinquaginta , & amplius ſumma cum laude vixit, & alios ad benè, & religiosè viuendum mirificè excitauit, & adiuuit, tanquam expreſſum, & viuum exemplar Senectutis illuſtrandæ, in medio ſtatuere. Is eſt Pater Philippus Nerius Florentinus, qui annum agens ætatis ſuæ LXXX. veluti procera arbos iampridem multiplices virtutum ſuarum fructus populo diſpergit; Qui Congregationis ampliſsimæ, quæ Oratorij dicitur, primus in Vrbe Inſtitutor fuit; vnde aliæ multæ varijs in locis, & regionibus, in hunc vſque diem

fue-

fuerunt feliciter propagatæ. Quem olim multi ſummi Pontifices, & præſertim piæ memoriæ Gregorius Decimus Tertius, Gregorius Decimus Quartus, & hodie Sanctiſsimus Dominus Noſter Clemens Octauus, ſæpè ad ſe, religionis, & colloquiorum piorum cauſa accerſere conſueuerunt. Ad quem frequentes ampliſsimi Cardinales, Epiſcopi, Præſules, atque alij cuiuſcumque ordinis viri, tum pœnitentiæ, tum negociorum grauiorum, tum etiam ſalubriorum ſermonum gratia accedunt. Qui terrenorum omnium bonorum contemptor, nullos niſi æternos honores, & dignitates quærit; licet apud ſummos Pontifices, & ampliſsimos Cardinales in magna ſemper auctoritate, & exiſtimatione fuerit. In quo denique ſapientiæ, religionis, ac pietatis exempla cum ſumma

man-

manſuetudine, hilaritate, ac Chriſtiana ſimplicitate coniuncta, tam copioſe effulgent: vt qui in eum Senem, atque inueteratam morum eius diſciplinam oculos conuerterit, nihil amplius in quo hæreat, & de Senectutis Bono vacillet, ei reliquum eſſe debeat.

HAEC ò pie, & beneuole Lector, fuerant iam à nobis non ſolum conſcripta, atque in hanc ferè formulam redacta, ſed etiam vna cum toto opere abſoluta, ita vt nihil aliud, quàm eadem typis imprimi ſupereſſet. Sed ecce æternum ſummi rerum moderatoris conſilium; quo vir Dei nonnihil quidem paulo ante affectus, ita tamen vt in cubili non detineretur, nec à conſuetis actionibus impediretur, momento nobis ereptus fuit, atque ab hoc exilio, ad cæleſtem pa-

triam euocatus. Septimo Kal. Iunij. Quo exitu tàm improuiſo,& præter opinionem noſtram ſequuto;nos tamen priſtinum conſilium,quo Senem præſtantiſsimum, tanquam viuum exemplar, ad Bona Senectutis comprobanda proponere ſtatueramus,minimè immutandum duximus. Quanquam enim quarto circiter ab hinc menſe viſus ille fuerit oculis noſtris mori.

Viuit tamen in regione viuorum veram vitam,vt ob pias,& præclaras illius actiones, ſperandum eſt.

Viuit etiam in terris,in hominum bonorum,& piorum memoria.

Viuit præſertim in Vrbe Roma, vbi permultos omnium ordinum ſpirituales filios reliquit,quos genuit in Chriſto.

Viuit inter Alumnos Congregationis ſuæ varijs in locis diſperſos; quo-

rum etiam aliqui ad Chriſti oues guber nandas, à ſummo in terris Paſtore, & Chriſti Vicario in regiones longinquas miſsi ſunt: alij ſalutaribus ſermonibus animas Chriſto lucrari ſtudent: alij illuſtribus ſcriptis,& monumentis templum Dei,quod eſt Eccleſia Catholica,pro ſua virili parte ornant, atque ædificant.

Sed viuit præcipuè,tanquam dilectiſſimus parens,in hac ipſa chariſsima filia à ſe genita, educata, ac mire locupletata, Vrbis ſcilicet Romæ ſocietate: quam cum ipſemet olim laboribus,vigilijs, ſolicitudineque ſua erectam, ac fundatam, ſanctiſsimæ diſciplinæ regulis communierit; in poſterum de eius fructu propagando ſolicitus, vnum ex antiquioribus eius Alumnis, & inter Sacerdotes domus, presbyterio vetuſtiorem, Annalium Eccleſiaſticorũ ſcriptorem,

omni-

omnibus ſatis notum,& noſtris laudibus non indigentem, qui ei Præfectus futurus eſſet, pridem deſignauit: adiunctis eidem alijs multis magnæ doctrinæ, atque integritatis collegis; qui audiendis confeſsionibus, ſacris ſermonibus habendis, Eccleſiaſticis libris conſcribendis, ſacramentis adminiſtrandis, pijſque alijs muneribus exercendis, operam ſuam nauant.

Quæ tam præclara eius opera, cum in dies magis augenda, atque omnibus eſſe vbiq; patefacienda, ſit ſperandum: nos eiuſdem etiam effigiem exprimendam hoc loco curauimus, vt eos conſoletur, qui eum vt parentem in Chriſto dilexerunt; alios, vt eius nominis fama permoti, ad illius imitationem excitentur: denique, vt poſteri perpetuum habere in conſpectu monumentum poſ-

ſint, vnde Bona Senectutis agnoſcere, atq; iam (vt par eſt) reuereri aſſueſcant. Nam de eius morte, & migratione ad Dominum, cum fuerit illius peregrinationis exitus reliquo ſanctiſſimæ vitæ curſui anteacto conſentaneus, & ille ita planè, ſicuti vitam egit, eandem etiam concluſerit, non ſine magnis illius ſanctitatis argumentis, nos hæc alijs plenius enarranda relinquimus: contenti interim, ea quæ DE BONO SENECTVTIS, in plures huius commentarij partes contulimus, hoc loco veluti compendio quodam, effícta ad viuum illius imagine, tanquam beatæ Senectutis exemplari, ante omnium oculos fideliter ſtatuiſſe. Romæ Anno D. N. Ieſu Chriſti. M. D. X C V. Menſe Septembri.

R·PATER PHILIPPVS NERIVS FLORENTINVS ÆTATIS SVÆ ANN. LXXX. OBIIT ROMÆ M.DXCV.
Longitudine dierum replebo eum, et oſtendam illi ſalutare meum. Psalm. 90.

DE

BONO SENECTVTIS

PRAEFATIO

AVCTORIS.

INTER omnia, quæ in hac admirabili mundi machina, à ſummo Creatore condita fuerunt; conſtat communi omnium ſapientum conſenſu, hominis opificium, & fabricam maximè eminere: in qua, vniuerſa ea, quæ in ſingulas Orbis partes à Deo ſunt diſtributa, ſtrictim quodammodo collecta reperiuntur; nempe vt homo ipſe, hoc cum elementis commune haberet, quòd eſſet: cum plantis, quòd viueret: cum animantibus, quòd ſentiret: cum Angelis demum, quòd intelligeret, ac liberi arbitrij facultate potiretur.

Qua ratione, hominem omnis creaturæ appellatione in Euangelio expreſſum fuiſſe, aliqui ſenſerunt; quòd vniuerſa in eo natura, & pro-

prietas rerum omnium, quæ creata eſſent, inueniretur. Alij eum totius orbis ἐπιτομὴν, ideſt compendium vocauerunt: quaſi Deus ſexto die, poſt creata omnia illum producens, ratiocinatores fuerit imitatus, qui poſt dati, & accepti calculos in ſingulos dies relatos, ſummam cunctorum in calce ſupputare ſolent. Alij etiam prout veteres Philoſophi, eum Microcoſmi, quaſi parui mundi titulo nuncuparunt.

Verum ſapienter admodum à S. Nazianzeno animaduerſum fuit [a], *hominem poſitum fuiſſe* οἷόν τινα κόσμον, ἐν μικρῷ μέγαν ἐπὶ τῆς γῆς, *tanquam alterum mundum, in paruo magnum ſuper terram. Quod Nicetas explicans ait* [b], *non parui mundi, ſed magni nomen illi conuenire; non ſolum quia vltra ea, quæ in mundo hoc ſenſibili continentur, ille præterea, ratione, et intelligentia ſit præditus; ſed etiam quòd mundus hic, hominis cauſa, non homo mundi gratia conditus fuerit: quod autem alicuius cauſa factum eſt, inferius eſt eo, propter quod factum eſt; & ideo ait ille,* χρὴ μέγαν κόσμον τὸν ἄνθρωπον ὀνομάζειν. *ideſt, oportet magnum mundum, hominem nominare.*

a S. Nazianzen. orat. 2. in Paſch. pag. 443.

b Nicetas in ead. ora. pag. 456.

Hinc

Hinc certe conſtat, Gentiles permultos, nondum religionis lumine illuſtratos, huius Dei opificij contemplatione, atq; admiratione captos, ad diuinam naturam aliquo modo demonſtrandam, argumentum maximè arripuiſſe; cogitantes ſapienter, tam præclarum, exquiſitumque artificium nulli alteri, quàm infinitæ poteſtati congruere potuiſſe.

Inter cæteros verò Galenus præſtantiſsimus medicus, poſtquam ſeptemdecim mirificis, & accuratiſsimis libris, ſingula humani corporis membra, eorumq; functiones diligenter admodum, ac plus quàm dici poſsit, minutè fuit perſequutus; totus aliquando in ſtuporem verſus, & tanquam cælitus afflatus, ſequè philoſophum, ac medicæ artis profeſſorem oblitus, & in ſacræ Theologiæ adyta, cum ſumma quadam admiratione pertractus (quod alij etiam obſeruarunt [a]) in ea verba erupit, quæ hodie in eius commentarijs legimus in hunc ferè ſenſum [b]: Cædant alij Dijs ſuis Hecatombas; thura illis, & victimas offerant; erigant illis templa, & quibuſuis illos laudibus colant, & honoribus: mihi enim illius præcipuè bo-

a Granat. de Symbol. par. 1. cap. 23.

b Galen. de vſu part. lib. 3. c. x. & lib. 17. c. 1. poſt medium.

nitatem venerari eſt propoſitum, qui tanta homines beneuolentia voluit complecti: ſapientiam, qui tanto conſilio hominis huius ſtructuram nouit ordinare: potentiam, qui ſingulas eius partes tam perfectè implere, atque in vſum inducere potuit, admirandumque omnibus ſeculis hominem tanquam de cælo cæleſtem nobis demittere.

Quod argumentum ſacri auctores noſtri, græci, atque latini, poſt effuſam in nos fidei lucem, præclaris ſuis commentarijs amplexi, atque hominis originem, lapſum, inſtaurationem, ac reliquum eius progreſſum altius edocti, magna ſacrarum literarum ſupellectile exornarunt, ac fructu ad finem, qui Chriſtianis viris propoſitus eſſe ſolet, adipiſcendum locupletarunt.

Quamuis igitur hæc ipſa, quæ ad hominis ſtructuram pertinent, adeò communi omnium ferè gentium, & nationum ſenſu fuerint recepta, vt de illius opificio, ac partibus quicquam dubitare, an ſapienter, an ordine, an vtiliter, et prout oportebat, in eo fuerint diſpoſitæ, & diſtributæ, rudis potius, ac præpoſteri ingenij eſſe videatur;

deatur; tamen quæ multorum eſt vanitas, aut magis peruerſitas, nō defuerunt olim, qui hanc ipſam hominis fabricam ab exteriori tantum eius ſpecie æſtimantes, atque hominem nudum, inermem, imbecillum, omniumq; elementorum iniurijs expoſitum cernentes, grauiter arguere non ſunt veriti; & tanquam ædificium magno compactum artificio, ſed ſolido carens fundamento, ac leui ventorum flatu facile ruiturum videntes, damnandum potius illius auctorem, quàm commendandum eſſe cenſuerunt.

Alij cautius totum opus obſeruantes, nec graue quicquam, quod eos iure offenderet, inuenientes; nimis tamen curioſe quærentes quod carperent, exemplo eorū, qui in Palatio Regio omnibus ſymmetriæ numeris abſoluto, ad minutiora quædam contradicendi ſtudio ſe conuertunt; & nunc feneſtellam, nunc hemicyclum, nunc tegulas, ſiue quid eiuſmodi perſtringunt. Sic in fabrica hominis fuerunt aliquando, qui vt plus alijs ſapere viderentur, plantas pedis, ut anguſtiores, ſiue digitos, vt breuiores; alij, qui crura, qui auriculas vellicare ſunt moliti: quorum inſaniam, ac temeritatem ne recenſere

quidem, nedum eorum refelli argumenta, dignum eſſe iudicamus; præſertim, cum id à pluribus auctoribus cumulatiſsime fuerit præſtitum.

Verùm alij paulo interius, huiuſmodi decus, atque eius dignitatem præ cæteris animantibus ſpectantes, cum eam magnis in hoc mundi theatro circumuentum vndique inſidijs, ac calamitatibus agnouerint, ac ſine vllo eius crimine tam multa ſæpe flagella ſuſtinentem, eò prolapſi ſunt, vt illius in hanc lucem exortum, totumq; eius vitæ curſum miſeratione dignum putarint; ac melius fuiſſe, eum non naſci, quàm tot laboribus, ac miſerijs immerentem aſsiduo opprimi.

Alij non huiuſmodi vitæ conditionem, ſed nimiam eius breuitatem redarguerunt; alij ſigillatim omnes eius partes accuſarunt: Infantiam, quòd ferè tota luctu, & lacrymis contineatur: Pueritiam, quod parum à brutis, virga, & flagello dirigendis, abſit: Adoleſcentiam, quod in libidines, contentiones, temeritatemq; ſit effuſa: Virilem ætatem, quod ambitioni, inuidiæ, perturbationibusque reddatur obnoxia: In Senectutem vero præcipuè inuecti fuerunt, quòd homo declinante ætate, adeo languore corripia-

ripiatur, ac viribus eneruetur, vt iam muneribus tum priuatim, tum publice gerendis reddatur inualidus, ideoque prorſus inutilis efficiatur, alijs multis eius anguſtijs accumulatis, quibus eam in commune omnium odium, ac vituperationem adducere ſunt conati.

Et quoniam veterem hanc eſſe quodammodo querimoniam animaduertimus, fabulis etiam poetarum, ac prouerbijs olim iactatam; non poſſumus nos non iſtorum audaciam demirari, qui eam ætatem præ alijs ſe abhorrere oſtendunt, ad quam nemo eſt prorſus, qui non cupiat aliquando peruenire, atque diutius eiuſdem ſocietate perfrui.

Et quamuis poſt Platonem Cicero Catonis nomine, præclaro illo de Senectute libro, nonnulla quæ circumferebantur obiecta, diluere conatus fuerit: quoniam tamen (vt multis videtur) non omnia, quæ tunc neceſſaria erant complexus eſt; et præterea poſt ſanctiſsimam Chriſti diſciplinam magna Senectutis præſidia fuerunt in mundo patefacta, quibus tamen non ſatis animaduerſis, non deſinunt aliqui quotidie multa Senio incommoda obiectare: exiſtimauimus

nos, qui iam diu vitæ huius fluctibus agitati, hoc tandem Senij portu excepti ſumus, & quibus cum frequenter familiares noſtri ſermonem de occidentis humanæ vitæ ſtatu ſuſcipere ſolent, rem ab vitæ noſtræ ratione, atque huius, quod gerimus, muneris inſtituto, minime abhorrentem facturos, nec operam inutiliter collocaturos, ſi aliquid hoc argumento, literis mandare curemus; vt diſperſam hanc iampridem inter homines, ac non minus falſam, quàm Chriſtiano indignam ſententiam, quoad per nos fieri poterit, ex hominum mentibus euellamus.

AD QVOD munus nos in primis excitatos fuiſſe agnoſcimus, præclaro Ambroſii Mediolanenſis Epiſcopi viri ſanctiſſimi exemplo: Nam quemadmodum ille, cũ cerneret ſuo tempore tot acerba, atque horribilia de Morte circumferri, noluit prætermittere, quin ad has opiniones refellendas, libellum de Bono Mortis conſcriberet: ſic nos, licet infimi, cum Senectam adeo iniquè à multis traduci videamus, aut certe non debitum illi iuxta ſacrarum ſcripturarum

rarum, ac canonum præceptiones, honorem deferri; nonnulla de Bono Senectutis, pro tenui facultate noſtra, in vnum colligenda duximus.

A quo quidem propoſito, nequaquam id nos auertit, quod ſciremus de priuilegijs Senectutis, pridem non ſolum inſignes aliquot Iuriſconſultos fusè ſatis, & accuratè conſcripſiße; ſed etiã auctores alios de Senectutis commodis, & incommodis in vtramque partem, quamplura literis tradidiſſe. Nam cum eorum labores ad ea tantum, quæ præſenti huic vitæ prodeſſe, aut obeſſe ſolent, in primis pertinuiſſe conſpiciantur, nos ea quidem minime contemnentes, ſed Senectutis Bonum longe ſublimioribus, ac ſolidioribus dignum honoribus iudicantes; diuerſo etiam à communibus hiſce ſuffragijs inſtituto, id proſequendum, atque alijs communicandum eſſe cenſuimus.

Qua ex re illud etiam commodi facile, Deo iuuante, conſequi poſſe confidimus: vt luce veritatis diligentius conquiſita, & patefacta, æquius cum cæteris Senibus feramus ea, quæ pro fragilitate noſtra aliquo tempore, huius ætatis incommoda videri potuiſſent.

Hinc-

Hincque fore ſperamus, vt ab alijs etiam, qui nobis ætate, & beneuolentia coniunctiſſimi ſunt, ſi hæ noſtræ qualeſcunque commentationes in manus illorum forte peruenerint, multis in vnum ad amoliendas moleſtias collatis præſidijs, hæc poſtrema ætas aut iucundius, aut certe commodius tranſigi valeat.

INTERIM verò illum ſupplices rogamus, qui Antiquus dierum dicitur, & coram quo viginti quatuor adſtant Seniores; vt ſapientiam, quam in canis vigere voluit, nobis dicendo ſubminiſtret, fructusque Senectute dignos vberrime largiatur; vnde gloriam eius magis illuſtrare, vniuerſorumque ſaluti plenius proficere, eodem donante, valeamus.

INDEX

INDEX
CAPITVM LIBRI
DE BONO SENECTVTIS
IN TRES PARTES
DIVISI.

PRIMA PARS à Senectutis nomine, proprio, ac translato exorditur: poſtea eiuſdem initium, progreſſum, atque alia ad id attinentia perſequitur: tum Gentilium varias de Senectute opiniones recenſet: quæ ad quatuor præcipuas rediguntur, atque in ſingulis, quid confutandum ſit, oſtendit.

INDEX PRIMÆ PARTIS.

Senectus ab auctoribus varie ſumpta. pag. 1
Senectus dupliciter, proprie, & translate. 2
Senectus propriè. 2
Senectutis nomen translate ſumptum. 5
De Senectutis initio. 8
De Senectutis progreſſu. 10
De Senectute proroganda. 12

Gentilium de Senectutis conditione varia ſententia. pag. 12
Bonum apud Gentiles, quo ſenſu ſumatur. 16

Gentilium opiniones de Senectute.

PRIMA *opinio Gentilium de Senectute, & alijs ætatibus, naturam ipſam criminantium.* 17
Aduerſus priorem Gentilium de Senectute ſententiam. 20
SECVNDA *opinio Gentilium Senectutem multipliciter accuſantium.* 23
Animi moleſtiæ in Senectute. 24
Mala corporis Senectutem vexantia. 26
Mala extrinſecus Senes perturbantia. 27
TERTIA *opinio Gentilium de Senectute.* 28
Ad triſtitiam minuendam ſubſidia. 29
Senilis mentis curæ quædam, medicorum opera iuuari, aliæ curari nequeunt. 30
Philoſophorum remedia ad Seniles moleſtias ſubleuandas. 33
Triſtitiæ Senilis cauſa eſt inſatiabilitas. 34
QVARTA *opinio Gentilium de Senectute.* 36
De libro qui inſcribitur, Cato de Senectute. 37
Quædam generalia, de prioribus Gentilium opinionib. 38
Gentilium errores de Senectute loquentium, vnde. 40
Gentilium dicta de Senectute, non inutilia fuiſſe. 44

SE-

INDEX

SECVNDA PARS.

SECVNDA PARS, de Senectute ex Chriſtiana diſciplina diſſerit; illius originem declarat; quomodo hæc nomina, Bonum, & Senectus, hoc libro ex Theologorum ſententia ſint accipienda, aperit; tum quibus radicibus, ſeu fundamentis hoc Bonum nitatur, demonſtrat; deinde Senectutem ab omnibus, quæ poſſent illi vitia obijci, defendit; & ad extremum, de Senili auaritia late diſputat.

INDEX SECVNDÆ PARTIS.

Vnde Senectus, & languor in homine. pag. 47
Quod homo ſemper aliquibus cibis indiguerit. 49
De ligno vitæ, & ligno ſcientiæ boni, & mali. 50
Ex primi parentis noxa, multiplicia in hominem mala defluxiſſe. 51
Bonum quo ſenſu hic accipiendum. 52
Senectutis nomen quo ſenſu in hoc libro accipiendum. 53
Non poſſe certam Senili ſtatui regulam conſtitui, & quare. 54
Senectutis Bonum etiam ad Senes languentes pertinere. 56

Errare illos, qui citra corporis ſanitatem nihil Senectuti tribuunt. pag. 59
Exempla longiſsimarum ætatum. pag. 11. & 60
Boni nomen cur magis Senectuti, quàm alijs ætatibus ſit deferendum. 61

Radices quinque Senilis Boni.

PRIMA radix Senilis Boni, quòd minus vexatur perturbationibus. 63
Perturbationes in adoleſcentia. 65
Perturbationes in media ætate. 67
Senectutis ſtatus præ alijs ætatibus. 68
SECVNDA radix Senilis Boni, eſt experientia. 69
Experientia, quàm proficua ad omnes vitæ vſus. 70
Experientia in rerum naturalium cognitione, quàm ſalubris. 73
Experientia ad res mundi contemnendas mirifica. 74
TERTIA radix Senilis Boni eſt prudentia. 75
Prudentia Chriſtiana diſtat à politica. 76
Prudentia neceſſaria in rebus publicis. 77
Prudentia neceſſaria in rebus priuatis. 78
Prudentia cur potius Senij, quàm aliarum ſit ætatum. 79
QVARTA radix Senilis Boni eſt meditatio mortis. 82
Reddendæ rationis poſt mortem cogitatio, quantum proficiat. 84

QVIN-

QVINTA radix Senilis Boni eſt auctoritas cum dignitate. pag. 89

Auctoritas in Senectute vnde. 90

Epitome ſuperiorum, quibus Chriſtiana vita vt plurimum nititur. 92

Peccata quomodo in Senectute facilius, quàm in alijs ætatibus vitentur. 93

In Senectute facilior ad virtutem aditus, quàm in alijs ætatibus. 95

Sileni imagines exterius deformes, interius elegantes, ſimiles Senectuti. 96

Variæ obiectiones aduerſus Senectutem.

Prima obiectio; ex annorum incremento Senectutem inquinari. 98

Secunda obiectio; quod multis deſtituatur ſpiritualibus auxilijs. 100

Tertia obiectio; quod Senectus ſit in iracundiam prona. 101

Quarta obiectio; ob breuitatem vitæ. 104

Quinta obiectio; cum Senectute varia vitia iungi. 106

Sexta obiectio; creſcere quotidie fallacias, & inſidias aduerſus Senectutem. 108

Septima obiectio; de triſtitia iuncta Senectuti. 109

Octaua obiectio; quod nimis vino, & potationi indulgeat. 111

Nona obiectio: Senes erga nepotes, & poſteritatem nimis affectos, & ſolicitos eſſe. pag. 112
Decima obiectio varia ſparſim multa complectitur. 116

De Senili Auaritia.

VNDECIMA & vltima obiectio ſex articulos de Senili auaritia continet. 119
Auaritia varijs modis, & quo ſenſu hic ſumatur. 121
Auaritia, quare in vitio habeatur. 123
PRIMVS articulus: In Senibus cur auaritia frequentior, quàm in alijs ætatibus. 124
SECVNDVS articulus: Quid turpius in auaritia: an acquirendi, an retinendi ſtudium. 126
TERTIVS articulus varia ſigna ad detegendum auaritiæ Senilis vitium continet. 131
Primum ſignum auaritiæ. 132
Secundum ſignum auaritiæ. 133
Tertium ſignum auaritiæ. 134
Quartum ſignum auaritiæ. 134
Quintum ſignum auaritiæ. 134
Sextum ſignum auaritiæ. 135
Inſidiæ dæmonis ad fouendam in Senibus auaritiam. 135

QVARTVS articulus prætextus varios ad ſouendam auaritiam continet; Quorum

Primus: propter conſeruandum in poſteris ſtatum. 136

Secundus: propter neceſſitates ſuperuenturas. 137

Tertius: non habere apud ſe pecuniam in numerato. 138

Quartus: ne matura ætas ab alijs contemnatur. 139

Quintus: vt maturius de re danda deliberetur. 140

Sextus: crimina vitare, & bona quandoque facere. 142

Septimus: vt Senes ſe ære alieno aſtrictos oſtendant. 143

Octauus: damnare alios, & oſtendere ſe eos odiſſe, qui auaritiam ſectantur. 144

Nonus: fructus Eccleſiaſticos in bona ſæcularia conuertere. 144

Decimus: modeſtiæ ſpecie, ſumptibus parcere. 145

QVINTVS articulus; de remedijs ad Senilem auaritiam curandam. 145

Primum remedium aduerſus auaritiam; diuinam gratiam implorare. 146

Secun-

Secundùm remedium; agnoſcere opum ſolicitudines & pericula. *pag.* 147
Tertium remedium; obſiſtere initio auaritiæ. 148
Quartum remedium; acquirendi affectum ad alias res transferre. 149
Quintum remedium; multa crebro, & libenter dare. 150
Sextum remedium; curare, vt opum diſtributio reſpondeat redditibus. 151
Septimum remedium; propinquorum contubernia vitare. 152
Octauum remedium; pecuniarum omnium intuitum declinare, & oeconomos conſtituere. 154
Nonum remedium; occaſionem dandi quærere, & exercere. 156
Decimum remedium; ſuſpectum ſemper ſe habere auaritiæ criminis. 156
SEXTVS *articulus: quòd auaritia congruo ſenſu accepta Bonum ſenectutis adiuuat.* 157
Auaritia in bonam partem. 158
Dæmonis aſtu deorſum deflecti hominum ſtudia, ſurſum dirigenda. 160
Senilis ætas, quomodo ſe ad terreſtria bona tranſtulerit. 161
Spiritualis auaritia Bonum Senectutis confirmat. 162

TERTIA PARS.

TERTIA PARS, poſt aliquot declarationes, oſtendit quibus gradibus ad Bonum Senectutis ſit perueniendum: tum de fructibus, quos parit Senectus. Quæ omnia ſacrarum litterarum, & ſapientum auctoritatibus, & exemplis confirmantur.

INDEX TERTIÆ PARTIS.

Sex declarationes ad Senectutis Bonum ſpectantes.

Prima; Bonum Senectutis non omnia bona complectitur. pag. 164
Secunda; Bonum Senectutis, ac Bonam Senectutem idem non eſſe. 165
Tertia; Senilem ætatem mediæ præferendam. 167
Adoleſcentia, & media ætas, cum Senectute non conferenda. 170
Quarta; Languorem, & infirmitates ad virtutem ſæpe conferre. 171
Aduerſa humanæ vitæ, nec bona, nec mala; ſed ex fine iudicanda. 174
Quinta; De Senibus, qui corpore poſſunt laborare; & de ijs, qui à languore impediuntur. 176
Sexta; An bonum cum malo aliquando coniungatur. 179

Ad Bonum Senectutis naturalem ætatem non ſufficere, ſed alia requiri. pag. 181

Obſeruatio trium temporum ad Senectutis Bonum obtinendum.

DE ADOLESCENTIA inſtituenda. 183

Ad Senectutis Bonum, adoleſcentiæ diſciplinam valde conferre. 186

Prauos adoleſcentiæ mores Senectuti plurimum obeſſe. 188

Adoleſcentia excolenda, vt bonum pariat Senectutis. 189

Cura Societatis Patrum Ieſuitarum in adoleſcentia inſtituenda. 192

Exempla multorum, quorum proba Senectus ab adoleſcentia inchoauit. 193

Bonum Senectutis non tribuendum adoleſcentiæ. 195

Praua adoleſcentiæ mores, in Senectute curandos eſſe. 197

DE MEDIA AETATE. 200

Teneri vnumquemque ad ſuæ vitæ ſtatum exercendum. 201

Quomodo prouidendum multis, qui inopia ingenij, vel opum, munus ſuum non obeunt. 203

Tempus quomodo occupandum. 204

DE

DE SENECTVTE, & eius BONO. 205
In Senectute plura, quàm in alijs ætatibus merita requiri. 206
De vitijs in Senectute fugiendis. 208
Bonum Senectutis rectè dici cum laboribus coniunctum. 208

De fructibus Senectutis.

DE *fructibus varijs Senectutis.* 209
Fructus dupliciter conſiderari. 210
Fructus maturæ ætatis quomodo oſtendatur. 211
Fructus Senectutis triplices: erga Deum, erga proximum, erga ſe ipſum. 214
De Theologicis virtutibus in Senectute. 215
De Religione. 216
De deuotione. 216
De oratione. 217
De grati animi virtute erga Deum. 218
De timore Dei. 219
De animi fortitudine. 219
De fructu Senectutis erga proximum: ſcire, poſſe, & velle. 220
De loquendi libertate. 221
De alijs Senum virtutibus. 222
De vtilitate conſcribendorum librorum. 223

De

De fructu Senectutis erga ſe ipſum. 223
Proprij amoris curatio ex Senectute. 226

De Senectutis laudibus ex varijs auctoribus.

Ex ſacris literis in honorem Senectutis. 228
Seniores in ſacris literis quanto in honore habeantur. 232
Apud Sanctos, & alios Eccleſiaſticos honor Senectutis. 233
Honor Senectuti tributus apud omnes ferè populos. 234
Ex antiquitate, nobilitatem, & alia ornamenta oriri. 238
De priuilegijs Senectutis apud Iuriſconſ. & alios. 243

PERORATIO TOTIVS OPERIS. 245

GABRIE-

GABRIELIS PALAEOTI

S. R. E. CARDINALIS.

De Bono Senectutis.

PARS PRIMA.

DE SENECTVTIS BONO dicere aggreſſuri, ab eius nominis vi, ac ſignificatione exordiendum duximus, cum multiplex illius ſenſus, iuxta varios auctorum loquendi modos, deprehendi ſoleat. Nam exempli cauſa, ſi quæratur quid in Senectute potiſſimum ſit ſpectandum, dubium non eſt, aliter reſponſurum eſſe medicæ facultatis peritum, qui eam iuxta annorum numerum, ſiue ex temperamenti ratione metietur: aliter iuriſconſultum, qui ad tempus ſucceſſionis, aut ad teſtatoris mentem, cogitationem ſuam conuertet: aliter philoſophum, qui animi diſciplinam, prudentiam, vitæque moderationem reſpiciet: aliter theologum, qui immortalis animæ ſtatum, reddendæque rationis vinculum contemplabitur: aliter etiam alios fortaſſe ratiocinaturos.

SENECTVS AB AVCTORIBVS VARIE SVMPTA.

Nos verò quibus non omnia ad Senectutem attinentia, ſed quæ tantum propoſito argumento magis accommodata eſſe poſſunt, attingere eſt in animo; exordiemur primum à vi nominis huius explicanda: Inde ab ijs recenſendis, quæ ab auctoribus de ſenectute ipſa tradita inuenimus, antequam nos quomodo hæc in commentario noſtro accipienda ſint, proferamus. Itaque cum illi de ſenectutis nomine variè diſputarint, nos clarioris explicationis cauſa, ad duos præcipuè ſenſus redegimus, proprium ſcilicet, & translatum ſeu metaphoricum.

SENECTVS DVPLICITER, PROPRIE, ET TRANSLATE.

AC PROPRIVM quidem videntur ij accepiſſe ex progreſſu annorum, quos quis viuendo peregit, cum ſcilicet ad eam ætatem peruenit, quæ à medicæ rei peritis, atque à cæteris omnibus, communi quodam loquendi vſu, ſenilis ætas appellari ſolet, quæ ſupremum illud annorum ſpatium comprehendit, quod matura iam ætate ineunte, mortis terminum antecedit: ſiquidem conſtat vniuerſos homines, nullo prorſus excepto; cum primum in hanc lucem prodierint, per certos veluti ætatis gradus, in hoc vitæ ſtadio curſum ſuum agere; cum primo infantes, inde pueri, tum adoleſcentes, poſtea viri, & deinceps ſenes effecti, debitum tandem naturæ munus perſoluant.

SENECTVS PROPRIE.

Exactis itaq. cæteris vitæ ſuperioris gradibus, receptũ eſt, nouiſſimam illam temporis intercapedinem, quæ vſque ad mortem ſupereſt, Senectutem vocari, tanquam extremum humanæ vitæ actum, quam Cicero occaſum vitæ vocat [a]. Et quamuis S. Auguſtinus ex verbis pſalmi dicentis. *Vſque in ſenectam, & ſenium Deus ne derelinquas me*, tradiderit hæc duo nomina à græcis diſtingui [b], atque altero grauitatem indicari, quæ poſt iuuentutem aduenit, & græcè πρεσβεῖον, altero vltimam ætatem, quæ

poſt

a Cicer. in Catone. [?] *Cicer. in to pic.*

b *S. Auguſt. in Pſ. 70. conc. 2.*

poſt grauitatem ſuccedit, quæ γῆρας dicitur, ideoq. cum apud latinos hæc diſtinctio deficiat, ambo hæc nomina poſita fuiſſe, Senectam, & Senium, perinde ac ſi diceret propheta, vſque in finem vitæ. Attamen cum differentiam hanc non ita ab alijs auctoribus obſeruatam inueniamus, nos eam in præſenti omittimus.

Sunt enim alij, ac vulgares ferè homines, qui Senectutem ab exteriore corporis ſpecie, & præcipue à canicie, rugis, vultu, ſeu cutis ariditate, atque alijs huiuſmodi ſignis æſtimare ſolent; quæ tamen non perpetua, nec vſque adeo certa ſunt, cum multi ætate adhuc florentes, feſtinam, ac præmaturam gerant caniciem, qui præcani dicuntur, qualem ſe fuiſſe Horatius Poeta ſcribit[a]. Et ait Plinius[b], in Albania gigni quoſdam à pueritia ſtatim canos; quales etiam in alijs Prouincijs aliquando naſcuntur: nobiſq. ad Vrbem redeuntibus, accidit olim, vt apud Faliſcos puerulum, ſex aut ſeptem annorum Traianum nomine videremus, vultu ſucci pleno, rubicundo, & hilari, ſed capite admodum cano, omnibus qui illic aderant admirantibus. Et Ariſt. ſcribit[c]. Nonnullis pilos dum ægrotarent, incanuiſſe, quibus in bonam valetudinem reſtitutis, nigros enatos fuiſſe canis defluxis. Vnde & planta etiam apud Dioſcoridem[d] dicta eſt ἠριγέρων quod veris tempore ſeneſcat, ideoque Senecio à latinis appellata. Et altera eſt[e] πόλιον appellata à canicie, quod albicans ſit, quamuis adhuc mollis & tenera, & candida lanugine pubeſcat. Et quidam, carduorum flores, qui tanquam flocci euaneſcunt, γήρια dixerunt. Vnde apud Aratum, λευκῆς γήρειον ἀκάνθης, & apud Nic. Alexandrinum, γήρεια πάππον.

Sunt item alij homines, qui prouecta iam, & occidua ætate, amœnam adhuc faciem, & læuem cutem, capillumq. nigrum, ſeu flauum retinent, qualem fuiſſe ſcribit

a Horat. lib. 1. epiſt. 20.

b Plin. lib. 7. c. 2.

c Ariſt. hiſt. anim. lib. 3. c. 11.

d Dioſco. lib. 4. c. 99.

e Dioſco. lib. 3. c. 118.

a in hiſtor. Lauſiac. c. 9.

b Deut. c. 34

c in epiſt. 21.

d Dioſcor. lib. 4. c. 61.

Palladius[a] Abbatem Or in monte Nitriæ, qui cum eſſet nonaginta annorum, erat vultu nitido & alacri, nihilque amiſerat eorum, quæ ad corporis pulchritudinem & decorem, vel ad integritatem virium pertinere videntur. Qualem etiam fuiſſe admirabile illud ſanctimoniæ, ac perfectionis exemplum Antonium Aegyptium monachum, ſcribit in eius vita ſanctus Athanaſius, qui cum eſſet annorum centumquinque, habebat integros dentes, & oculos acutè adhuc cernentes. Conſimile eſt, quod de Moyſe legitur in Deuteronomio[b], quòd cum eſſet centum & viginti annorum quando mortuus eſt, non caligauit oculus eius, nec dentes illius moti ſunt. Et ſanctus Hieronymus[c] ad Paulum Concordienſem ſcribit miranda quædam ferè, & ſtupenda de illo, cuius iam centenus ætatis circulus voluebatur; ait enim. *Oculi puro lumine vigent, pedes imprimunt certa veſtigia, auditus penetrabilis, dentes candidi, vox ſonora, corpus ſolidum, & ſucci plenum, cani cum rubore diſcrepant, vires cum ætate diſſentiũt, non memoriæ tenacitatem, vt in pleriſque cernimus, antiquior ſenecta diſſoluit, non calidi acumen ingenij frigidus ſanguis obtundit, non contractam rugis faciem arata frons exaſperat, non denique tremula manus per curuos ceræ tramites errantem ſtylum ducit.* Eſtque planta pariter apud Dioſcoridem[d] dicta ἀγήρατον, quoniam diutiſſimè in ſua coloris ſpecie conſeruetur.

Quare cum ex corporis aſpectu certum non poſſit ætatis humanæ, nec ſenectæ ferri iudicium, in illiusq. ſtatu dijudicando non omnes conueniant, exiſtimauimus nos ad rem clarius patefaciendam, duos articulos ſeparatim tractandos eſſe. Alterum de Senectutis initio. Alterum de eius curſu, & progreſſu vſque in finem, quod paulo poſt faciemus. Nunc enim ad omnem ambiguitatem eximendam, & vt quæ poſtea dicenda erunt, planiora reddan-

tur, de altero Senectutis ſenſu, qui metaphoricus dicitur, ſupra à nobis propoſito, interim agemus.

POSTQVAM igitur diximus hoc nomen Senectutis propriè ad corpus referri, cum poſt exactum certum annorum ſpatium incipiunt vires deficere, & corpus paulatim eneruari: Nunc addimus hoc ipſum nomen per quandam ſimilitudinem ad alia multa ſolere transferri.

SENECTVTIS NOMEN TRANSLATE SVMPTVM.

Ac primo ad ea quæ non corporis, ſed animi ſunt, veluti cum aliquis recenti adhuc ætate, moribus tamen ſenex, ac maturus mentis iudicio vocatur, qualis fuiſſe Daniel perhibetur [a], & Abbas Macharius Alexandrinus [b], qui παιδαριογέρον vocatus fuit, quòd in puerili ætate ſenex haberetur, cum citius multo, quàm ætas ferret, virtutibus profeciſſet.

Viciſſim verò ſunt aliqui, qui cum ſenes annorum diuturnitate verè ſint, pueri tamen & cenſentur, & vocantur, quando ſcilicet perturbationum impetu aguntur, & tanquam iuniores viuunt, quos ideo maledicit propheta [c]. Et de his loquitur Apoſtolus [d], dum eos vocat pueros ſenſibus. Vnde & vetere prouerbio; *Bis pueri ſenes*; & repueraſcere dicuntur, non tam propter deficientem in eis ex decrepita ætate mentis vigorem, quàm ob intemperatos, ac iuueniles, quos referunt aliquando mores. Quare apud ſapientes viros ea ſolet eſſe regula, vt puerilem, ſiue ſenilem animum non ex annorum numero, nec propter canos, aut rugas, ſed ex actionibus ipſis æſtiment: Sicuti enim non multum nauigat, vt ille dixit, qui huc, & illuc viribus ventorum furentium fertur, & in orbem agitur, ſed multum iactatur [e]; ſic non diu vixiſſe is dicitur, qui vitæ curſum ad fœlicitatis metam non direxit, ſed diu fuiſſe. Hincq. in ſapientia legitur [f], *Senectus venerabilis eſt, non diuturna, neque annorum numero*

com-

a *S. Baſil. in princ. prouer. quæ eſt hom. 12.*

b *Pallad. in vit. Abb. Machar. Alex. c. 19.*

c *Iſai. c. 65.*

d *1. Cor 14. & Philo in princ. lib. reſipuit Noe.*

e *Senec. de breuit. vitæ c. 8.*

f *Sapien. c. 4.*

computata; cani autem ſunt ſenſus hominis, & ætas Senectutis, vita immaculata. Anacletus quoque Papa ſcribit. *Non propter decrepitam ſenectutem, ſed propter ſapientiam presbyteri nominantur*[a]. Hoc enim nomen πρεσβύτερος apud Græcos non eum tantum ſignificare ſolet, qui ſit maximè ſenex, ſiue antiquiſſimus, ſed qui auctoritate quadam cum maturitate iuncta alijs præſtat[b], cuius verbi in veteribus concilijs, & decretis crebra eſt mentio, vt notum eſt, quando etiam fœminas quaſdam presbyteras appellarunt[c].

Hanc quidem ob cauſam Senes græce γέροντας dictos fuiſſe Plutarchus ait, tum ob eorum ariditatem, & quia in terram quodammodo fluant[d], tum ab honore, & obſeruantia, quæ illis ab alijs præmij, & venerationis loco debetur[e]. Quod & Dionyſius Halicarnaſ. oſtendit dicens[f], καὶ γὰρ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ ἀρίστους, γέροντας ἰώθασιν οἱ παλαιοὶ καλεῖν; ideſt, etenim longæuos, & optimos viros, ſenes videntur Priſci appellaſſe. Vnde apud Lacedemonios ſummum eorum conſilium γερουσίαν dixerunt. Et apud Romanos ſenatum à ſenibus vocatum fuiſſe Cato refert[g]. Et Senatores ob ætatem, quos etiam Reipublicæ patres, ob ſolicitudinem appellatos Iſidorus tradit[h]. In ſacris quoque literis, ſeniores populi ab ætate dictos fuiſſe conſtat[i], quamuis alij ita appellatos velint, quod & ſeniores populi, atque in populo auctoritatem obtinebant[k]. Hinc in Concilio Toletano V. legitur, Flauium Cinthilam Regem, ingreſſum in medium cœtus cum optimatibus, & ſenioribus Palatij ſui, ſupplicem ſe omnium orationibus commendaſſe[l].

Secundo hoc Senectutis nomen metaphoricè ad alias etiam res, vel penitus inanimes, vel in quibus materia plurimum dominatur aliquando transfertur. Nam ſicuti Senectus ex medicorum ſententia, propriè ætatem corporis

a cap ſi. 84. diſt.
b Ianſen. in concord. Euang. c. 66.
c Epito. Iur. Pontif. lib. 6. cap. 59.
d Plutar. in Symp. 3. q. 3
e Plutar. an ſeni geren ſit reſpub.
f Dionyſ. Alicarn. lib. 2.
g Cicer. de ſeneCt.
h Iſidor. in chronicis.
i Sigon. de Repub. Heb. lib. 6. c 4.
k Ianſen. in concord. Euang. c. 128. verſ. Tunc cõgregati ſunt.
l in Concil. Toletan. V. cap. 1. nouiſſimè edito.

poris ingraueſcentem oſtendit, & langueſcere incipientem, vt ſupra diximus. Sic auctores alij hoc nomen ad omnia ferè creata vbi obſoleſcere incipiunt, per metaphoram retulerunt. Hinc mundum ſeneſcere dicimus, hinc lunæ ſenium appellamus, hinc Vrbem, domum, veſtem ad Senectutem vergere aſſerimus; hinc denique ſenectutis nomen ad ſtirpes, ad arbores, ad ædificia, ad gemmas, & lapides, atque ad alias res huiuſmodi frequenter transferimus.

Quo nomine ſcripſit etiam Seneca epiſtolam [a], qua narrabat, cum in villam animi cauſa ſeceſſiſſet, quocumque oculos vertebat, vndique Senectutis argumenta ſe illi offerre: videbat ædificium dilabi, ſaxa putreſcere, platanis folia decidere, ſquallidos eſſe truncos, turres ruinam minari, & alia cuncta inclinare. Et ſanctus Cyprianus [b]. *Scire debes iam ſenuiſſe mundum, non illis viribus ſtare, quibus prius ſteterat*: Et infra. *Ipſe occaſum ſui rerum labentium probatione teſtatur*.

a Senec. epiſtol. 12.

b S. Cypr. ad Demetr.

Refertur etiam hoc ſenectutis nomen ad exuuias illas ſeu tegmina, quæ verno tempore ſerpentes exuunt, quod à græcis γῆρας vocatur. Vnde ſerpentes ſenectam exuere dicuntur apud Ariſtotelem γῆρας ὄφεις ἐκδύονται [c]. Et Plinius [d], angues ait eodem modo, & ſtelliones ſenectutem exuere, eamque protinus deuorare, quæ alibi idem Plinius ſpolia appellat.

c Ariſt. lib. 8 animal. c. 17

d. lib. 8. c. 31.

Tertio ſumitur ſenecta translatè pro graui aliquo onere, vnde carmine illo Græco dicitur χάλεπον τὸ γῆρας ἐστιν ἀνθρώποις βάρος & anus illa apud Plautum commonita, vt iret ocius: *Nequeo* (inquit), *tantum eſt hoc oneris quod fero. Quod oneris? annos octuaginta & quatuor*. Siue etiam accipitur pro re moleſta, atque odioſa, aut quæ tædium afferre ſolet, veluti cum Cicero dixit [e]. *Luget Senatus, mæret equeſter ordo, tota Ciuitas confecta ſenio*.

e Cicer. in orat. pro Milone.

nio.

nio eſt. Et alibi [a], *quod omni morbo, ſeniaue careret*. Et Horatius [b]. *Surge, & inhumanâ ſenium depone camœnâ.* Immo generaliter ſenectutem veteres ætatem malam dixerunt, propter ingentia incommoda, quæ ſecum affert [c], provt alia huiuſmodi exempla multa apud auctores inueniuntur [d].

a Cicer. de vniverſ.

b lib. 1. epiſt. 18.

c Non Marcell. c. 1. in princ.

d Tiraquel. de leg. cõnub. pag. 100. n. 26.

Nunc reuertentes ad proprium ſenſum Senectutis, vt clarior illius ſtatus omnibus patefiat, neceſſarium duximus, vt iam præfati ſumus, materiam hanc duobus capitibus, ſiue articulis diſtinguere; quorum Primus erit de Senectutis initio; Secundus de eius curſu, & progreſſu.

DE SENECTVTIS INITIO.

QVOD igitur ad primum attinet, non defuerunt aliqui ex his, qui artem medicam profitentur, qui ſenium ſtatim ab ipſo hominis ortu, atque in hanc lucem ingreſſu inchoari cenſerent; propterea quod, cum vita hominis nihil aliud ſit, quàm corporis, & animæ vinculum, quod tamdiu in viuentibus perſtat, quamdiu calor, cuius pabulum eſt humor, in ipſis retinetur: dixerunt ſimul hæc duo calorem, & humorem ſtatim à vitæ primordio decreſcere incipere, humorem quidem dum à calore depaſcitur, calorem autem, dum humorem aſſiduè abſumens, non inuenit ſolidum aliud fomentum, quo conſeruetur, nec extrinſecus alimenti vim vllam, quę integrè id quod perit, valeat inſtaurare. Hoc igitur decrementum caloris & humoris, Senium vocauerunt, quod ab ortus vſque primordijs initium ſumere dixerunt, quoniam tunc humidi, quod radicale vocant, vires incipiant diſſipari. Et quamuis vſque ad certum ætatis ſtatum hoc ipſum decrementum minus officere ſoleat homini, ob validiorem nutritionis vim; tamen progrediente tempore, concoquendi facultate debiliori reddita, tradiderunt maiore poſtea quodammodo lapſu vires deficere, atque corporis actiones

nes inde ſe oſtendere languidiores, ita vt mors etiam conſequatur. Hæc illi.

Verum tametſi hæc de Senectutis initio ſubtiliter, & non abſque probabili ratione dicuntur; quia tamen a vulgari hominum ſenſu longe diſcrepant, fuerunt qui ætates humanæ vitæ aliter diſtinguerent; nempe qui quatuor annorum curſus conſtituerent, & primo infantiam, deinde pueritiam, tum iuuentutem, & demum Senectutem præſcriberent: Alij, qui prioribus ſpatijs quintum, quod conſiſtentis ætatis dixerunt, adderent: Alij etiam, qui aliter traderent. Sed quia nos de Senectute tantum, illiuſque initio nunc agimus, ex eruditorum ſententia dicimus, Senectutem ab ijs nihil aliud, quàm frigidum, & ſiccum corporis temperamentum appellatum fuiſſe, quod ex tranſacta annorum multitudine proueniret [a]. Quo vero tempore homines in huiuſmodi temperamentum inciderent, dixerunt non poſſe certa ratione præſcribi, ob magnam varietatem, quam ſolent homines ex alijs, atque alijs cauſis contrahere. Idcirco ijdem Senectutis initium prodiderunt aliter quoad vniuerſam hominis ſpeciem accipiendum eſſe, aliter quoad ſingulos homines, de quorum ſenectute ageretur. Nam in vniuerſum loquentes quoad humanam ſpeciem, ſenectutis initium circiter annum quinquageſimum [b], ſiue quinquageſimum ſextum, ſiue etiam vſque ad ſexageſimum protraxerunt, eò quod circiter hæc ætatis ſpatia, vires corporis diminui incipiant, & calor naturalis hebeſcere, & ſenſim animal deficere intelligatur. Hincque Græci hoc tempus παρακμαστικόν, quaſi à vigore deficiens vocauerunt [c].

Quod ſi de initio Senectutis ſingulorum hominum loquamur, dixerunt non poſſe id propriè præfiniri, quoniam alius, alio tempore citius, ſeriusuè in ſiccum illud

a Galen. lib. 5. c. 9. de ſanit. tuen. circa fin.

b Gloſa in proœm. lib. 6

c Galen. lib. 5. de ſanit. tuen. c. 2. in prin.

& frigidum temperamentum incurrit, prout vnuſquiſque vel natura fuit ab initio comparatus, vel ex vitæ exercitio, ſiue ex victus ratione, vel ſolicitudine, aut alijs huiuſmodi differentijs etiam à parentum origine, certum naturæ ſuæ ſtatum duxiſſe videtur.

DE SENECTVTIS PROGRESSV.

QVARE his omiſſis, quæ ad Senectutis initia pertinent, ad alterum nunc articulum accedemus, qui ad ſenij curſum, & progreſſum ſpectat, in quo etiam difficultas non leuis reperitur. Nam aliqui ex loco Pſalmi colligere voluerunt, ſeptuageſimum ætatis annum extremam ferè ſenectutem complecti, dum ait[a]: *Dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni: ſi autem in potentatibus octoginta anni, & amplius eorum labor, & dolor.*

Verum communis ſenſus huius loci ille videtur, vt vita, vel Senectus mediocriter ſana poſsit conſeruari, & protrahi vſque ad ſeptuaginta annos. Quæ verò validior fuerit, etiam vſque ad octoginta annos produci valeat, & ad plures etiam, ſed non ſine labore, & dolore. Attamen quia reperiuntur multorum exempla ab his diuerſa, qui etiam ante ſeptuaginta annos valdè imbecilles ſenes ſunt, & aliqui poſt octoginta annos adhuc ſatis robuſti, & validi inueniuntur; Idcirco aliqui hoc pſalmi dictum, quodam prouerbij vulgo recepti more prolatum fuiſſe ſentiunt: alij ad myſticum ſenſum confugiunt[b].

Rurſus alij conſiderantes in omni hominum genere non eandem vitæ conditionem reperiri, plurimamque ex eorum temperamentis varietatem exiſtere; Ideo progreſſum ſenij duplicem eſſe tradiderunt; alterum primum, quod robuſtius; alterum ſecundum, quod languidius eſſet

a Pſal. 89.

b S. Aug. in pſal. 89.

Alij

Alij hanc Senij productionem, non poſſe æqualiter in omnibus præfiniri cenſuerunt; ſed prout antea de initio Senectutis diximus, aliter illud in vniuerſum quoad hominis ſpeciem, aliter quoad ſingulorum hominum conſtitutionem eſſe ſpectandum; Sic & in illius progreſſu reſponderunt, vt pro varia hominum conditione, modo longior, modo breuior deprehendatur.

Seneca etiam quendam Senectutis ſtatum memorauit, cuius nomen non fractæ, ſed laſſæ, deuexæ, non præcipitis ætatis dicitur [a]; prout ſcilicet intra maturitatis clauſtra cõtinetur, ac ſenſuum inſtrumentis, quibus ratio muniatur, non deſeritur, nec illa àb eorum ſocietate quodammodo ſe ſeiunxerit.

Non defuerunt quoque, qui Senectutis progreſſum vſque ad centum annos produxerint, quod is longiſsimus ſit vitæ finis, vt ait Caius Iuriſconſultus [b]. Vnde & ſeculum dictum voluerunt, quaſi à Senio, quod ſpatium centum annorum complectitur; quamuis multi legantur eam ætatem tranſgreſsi fuiſſe, vt inter cæteros Tullium Fullonem Bononienſem ciuem noſtrum memorat Plinius [c], qui ad centum quinquaginta annos peruenit. & Abbatis Zoſimi meminit Iuſtinianus Imperator, qui vixit propè centum viginti annos [d]. & Neſtor apud Græcos τριγέρων vocatur, quaſi dicas, eum tres ætates, ſeu trecentos annos vixiſſe [e].

Sed & in hiſtorijs Indicis legitur [f], hac ferè noſtra ætate, nimirum paulo ante annum à Chriſto nato milleſimum, quingenteſimum quadrageſimum, cum in Luſitania Ioannes tertius regnaret, quendam è Gangaridum gente extitiſſe, annos natum trecentos trigintaquinque, qui filium habebat nonagenarium; & quem Seniores, qui tum erant, ita de eodem grandæuo à maioribus accepiſſe aiebant: cui aliquoties iam deciderant dentes, alijs continuo ſubnaſcentibus; & barba vbi prorſus incanuiſſet, in atrum denuo colorem, idque paulatim ſemetipſa vertebat. Is propter miraculi nouitatem Sultanij ſtipendijs ali conſuetus, idem vitæ ſubſidium ab Nonnio Acunia Luſitano prætore petijt, qui haud grauatè id aſsignauit.

Fertur, etiam in Chronologijs [g] anni 1139. vixiſſe tunc quendam Ioannem à Temporibus, qui fuerat armiger Caroli magni, & natus erat annos 361. Et alia quædam huiuſmodi exempla interdum leguntur.

[a] *Senec. Epiſt. 12. & 26.*

[b] *l. ſi vſusfructus municip. de vſufruct. legat.*

[c] *Plin. lib. 7. cap. 48.*

[d] *Authen. de monach. 5. ſi vero.*

[e] *Athenæ. lib. 10. pag. 323.*

[f] *Ioan. Petrus Maffæus hiſt. Indicar. lib. xi. pag. 215.*

[g] *Io. Naucler. in Chronogra. generat. 38. pag. 830. Genebrar. Chronol. lib. 4. anno 1138.*

Verum cùm ætates iſtæ perraræ admodum, & tanquam extraordinariæ recenſeantur; his omiſsis, probata magis illa ſententia fuiſſe videtur, quæ colligitur ex verbis Galeni, dum triplicem innuit Senectutis gradum[a].

a Galen. lib. de ſanit. tuen. cap. 12. in fin. Iul. Alexandr. de ſanit. tuen. lib. 31. cap. 3.

Primum, qui ὠμογερόντων dicitur, ideſt eorum, qui cruda, viridiq; adhuc Senecta ſunt, δυναμένων, vt ipſe ait, ἔτι πράττειν τὰ πολιτικά, hoc eſt eorũ, qui adhuc obire ciuilia negocia poſsunt.

Secundum τῶν μέσην ἡλικίαν ἐχόντων τοῦ γήρατος, hoc eſt eorum, qui mediam ætatem Senectutis tenent.

Tertium nominat τῶν κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην πεμπέλων, hoc eſt eorum, qui ſecundũ hanc ætatem propè ſunt, vt in funebrem pompam mittantur: prout etiam olim Latini capularem Senem vocabant, qui ita eſſet proximus morti, vt mox capulo, ideſt feretro efferendus eſſet, & ideo à Græcis τυμβογέρων dicebatur; vel ſecundum alios βαθυγήρως, ſeu ἐσχατόγηρος dictus eſt, quod profundam, & extremam Senectutẽ ageret, ac decrepitus eſſet, cuius in ſacris literis[b], & apud Plutar. eſt mentio.

b Sapien. c. 41 & 42. & Plutarch. in vita Pompeij.

Verum quia nos de Senectutis Bono agentes, longè alia ratione hoc nomen ſumendum eſſe ex Chriſtianæ diſciplinæ regulis cenſemus; ideo quo ſenſu in præſenti hoc noſtro commentario ſit accipiendum, in locum proprium hoc explicandum reſeruamus[c].

c In 2. part. pag. 53.

DE SENECTVTE PROROGANDA.

NVNC illud omittendum non eſt, fuiſſe olim quendam Philoſophum, qui profitebatur ſe noſſe rationem, & modum, quo quis non ſeneſceret; quem reprehendit Galenus[d] dicens, nullum eſſe animal ἄγηρον, quaſi inſeneſcibile, cum Senectus ſecundum naturam dicatur, opera vero naturæ eſſe ineuitabilia. Hincque ait, Philoſophum illum cum quadragenarius librum ſcripſiſſet de non ſeneſcendo; poſtea cum ad octoginta annos perueniſſet, factum fuiſſe adeo gracilem, & ſiccum, vt faciem haberet, qualem Hippocrates ſcripſit de eo, cui erat naſus acutus, oculi concaui, collapſa tempora, aures frigidæ, & contractæ, cutis circa frontem dura, intenſa, ac arida, ita vt ab omnibus irrideretur; huncque Senectutis ſtatum videtur marcorem appellare[e].

d In lib. de marcore, c. 2.

e In lib eodem de marcore. cap. 5. & 6.

Non defuerunt tamen aliqui, qui ſcripſerint[f], ex naturali conſtitutione loci fieri poſſe, vt ibi diutiſsimam homines vitam degant, nec hoc incredibile eſſe; quoniam in Hibernia (vt fertur) quædam inſulæ ſunt, in qui-

f Alphonſ. Toſtad. Epiſcopus Abul. n. in c. 2 Geneſ pag. 13. col. 1.

quibus homines tamdiu viuunt propter eximiam cœli ſalubritatem, vt cum ad longæuam Senectutem peruenerint, pauliſper deficiente propter vim caloris naturalis, humido radicali, anima ex corpore ob validam illius conſtitutionem non facile recedere valeat; hincque cum magni dolores exoriantur, homines poſt diuturnos labores vitam faſtidientes, curare ſolent ſe illinc procul in aliam regionem transferri, vbi facile moriantur. Verum hæc parum videntur à ſapientibus viris probari.

Illud quidem nolumus hanc nacti occaſionem prætermittere, quamuis Senectus nullo pacto poſſit ab humana natura auferri, aut quominus adueniat impediri; non ideo tamen prohiberi, quin ea ex medicorum diſciplina, alijſue probatis auxilijs produci poſſit; non quidem vt Senex ad adoleſcentiam redeat, ſed vt longiore, ac ſalubriore Senecta vtatur: nec id diuinæ prouidentiæ repugnare, quæ licet terminos vitæ vnicuique præſtituerit, qui mutari hominum induſtria, aut præteriri non poſſe videntur [a]; attamen modus, & media, quibus hæc implenda, & perficienda ſint, ſolent ab eodem Deo ordinari; ita vt medicinæ, tanquam ſecundæ cauſæ, & inſtrumenta quædam adhibeantur, quibus voluntati diuinæ ſatisfiat; ſicuti cibis, veſtimentis, domibus, equis, nauigijs, alijſque auxilijs ad vitam tuendam, & proferendam vtimur; alioquin qui ſecus ſentiret, Anabaptiſtarum opinioni fauere videretur, qui artem medicam, tanquam diuino repugnantem conſilio damnarunt, quod paſsim improbatum eſſe conſtat [b].

Quinimo vitam humanam, & Senectutem ipſam prorogari poſſe, Gentiles quoque tradiderunt; cum ſcribat Seneca [c], Platonem ipſum ad Senectutem ſe diligentia pertuliſſe. Nam *nauigationes, ac pericula multum* (ait) de-

[a] *Iob c. 14.*

[b] *Ianſen. concord. Euangel. cap. 34. verſ. et ecce mulier.*

[c] *Senec. Epiſt. 58. verſus fin.*

detraxerant viribus; parſimonia tamen, & eorum, quæ auiditatem euocant, modus, & diligens ſui tutela, perduxit illum ad Senectutem, multis prohibentibus cauſis: Nam annum vnum & octogeſimum impleuit ſine vlla deductione. Et paulo poſt: *Poteſt frugalitas producere Senectutem, quam vt non puto concupiſcendam, ita ne recuſandam quidem: iucundum eſt eſſe ſecum quàm diutiſsimè, cum quis ſe dignum quo frueretur, effecit.*

a In lib. de tabe, ſiue de marcore. c. 5.

Idem & Galeni auctoritate receptum eſſe ſcimus[a], cuius hæc verba ſunt: *Senectutis marcor diſſolui profectò non poteſt, ſuccurri tamen vt quamplurimum producatur, poteſt; & hæc eſt illa medicinæ pars, quæ græcè* Γηρωκομική, *id eſt, Senum nutrix dicitur: cuius ſcopus eſt obſiſtere, & prohibere, prout fieri poteſt, ne cordis corpus adeo exſiccetur, vt tandem aliquando agere deſiſtat; nam is eſt vitæ finis, ipſa nimirum cordis ab actione ceſsatio. Ex ijs autem quæ humectant, eſt tum lauacrum, tum molle cubile, tum ſomnus, tum vero in primis, ac præcipuè ipſum nutrimentum, prout de Senibus cecinit Homerus:*

b Galen. lib. 5. cap. 3. et c 12. in fin. de ſanit. tuen.

c Marſil. Ficin. lib. 2. cap. 29. Iul. Alex. lib. 31. c. 1. & ſeq. Cardan. de ſanit. tuen. lib. 4. c 2. & ſeq. Ferdin. Euſt. de vitæ humanæ prorogat. ſect. 3. fol. 29. Codronch. Imolen. de Chriſtiana, ac tuta med. ras. lib. 2. c. 1. & alij apud Tiraquel. de nobilitat. c. 31. num. 555. & ſequen.

ἐπεὶ λούσαιτο, φάγοιτε,
Εὑδέμεναι μαλακῶς, ἣ γὰρ δίκη ἐςὶ γερόντων.
poſtquam lotus eſt, comeditque,
Dormit molliter, hic enim mos eſt Senum.

Quod idem Galenus repetit alijs etiam in locis[b], ſubdens tamen totam hanc humectandi rationẽ non in hoc ſolum eſſe poſitam, cum & alia quædam requirantur.

Cum Galeno autem, quod ad producendam Senectutem attinet, conſentiunt etiam tum celebres quamplurimi medicæ artis, ac Chriſtianæ legis profeſſores[c], tum alij clariſſimi viri[d], prout ex eorum monumentis patet: affirmantes, ſe vitæ ſobrietate & moderatione, non ſolum vitaſſe infirmitates corporis; ſed iucunditatem multam, & tranquillitatem in animo geſſiſſe, ac

d Aloiſ. Cornar. de ſobriet.

vitam

vitam ſuam ad longiſſimam vſque ætatem produxiſſe, cum tunc auctor ille annorum eſſet octogintatrium, ſperaretq. non aliter, quàm vitalium humorum diſſolutione, ſe ex hac vita migraturum.

Et quia hæc, quæ ad Senectutem prorogandam pertinent, alibi latius fuimus perſequuti[a], ideo cæteris nunc omiſſis, illud tantum non ſilebimus, quod nobis præſentis temporis, quo hæc conſcribimus, occaſio defert. Nam cum à Sancta Eccleſia, Epiphania Domini Saluatoris noſtri, atque trium Magorum ad eum in præſepe adorandum aduentus nunc celebretur, ſumpſit Marſilius Ficinus vir eruditiſſimus, & medicus præſtantiſſimus, præclarum hinc conficiendi pharmaci argumentum ex auro, thure, & myrrha, aureoq. mero compactum, aptiſſimum, vt ipſe ait, ad producendam Senectutem ex naturali horum quæ ſimul miſcentur vi, ac proprietate, ac ſimul opportunum[b], maxime ex myſterij ſignificatione, ad vitæ auctorem venerandum; cuius libenter à nobis idcirco etiam mentio facta fuit, quod vbi poſſunt Chriſtiani auctores cum diſciplinis, quas profitentur, aliqua etiam ad noſtræ religionis pietatem, & ad deuotionem in Deum excitandam pertinentia coniungere, illos eo maiori laude dignos eſſe iudicamus. Hæc de Senectutis nomine.

a In lib. Archiepiſcopali Bonon. in 7. par. ſerm. 8. ad medicos.

b Marſil. Ficin. lib. 2. c. 19.

GENTILIVM DE SENECTVTIS CONDITIONE VARIAE SENTENTIAE.

POSTHAEC, vt rem ipſam nobis propoſitam ingrediamur, illud præfari etiam oportet, in multis, quæ ad Senectutis ſtatum pertinent, examinandis, longe aliter Gentiles auctores, qui nondum veritatis lucem hauſerant, ſentire ſolitos fuiſſe, & longe aliter ſanctos Patres, Chriſtianosq. doctores noſtros. Nam de hoc ipſo nomine Bonum, ſiue Malum, quo ſenſu ſit accipiendum, licet in nonnullis diſputationibus aliquando

ſimul

ſimul conueniant, in alijs tamen valde diſſentiunt; tuncque eo magis diſcrepant, quando nomen hoc cum Senectute coniungunt, voluntque ſtatum Senectutis ſiue bonum, ſiue malum pronunciare.

Quocirca ad omnem ambiguitatem tollendam, atque vniuerſa clarius, ac diſtinctius quæ tractanda erunt, explicanda, operæ pretium eſſe exiſtimauimus, de his ſigillatim agere, atque antea iſtorum, qui naturæ tantum ſeminibus edocti fuerunt, ſententias in his, quæ tàm ad malum, quàm ad bonum Senectutis pertinent excutere; deinde iuxta Chriſtianam diſciplinam, hoc quod proponimus bonum Senectutis, quomodo iudicandum, & quanto in pretio habendum, perſpicuè patefacere.

BONVM APVD GENTILES, QVO SENSV SVMATVR.

VERVM, dum etiam eorundem Gentilium opiniones perſequemur, illud lectores admoneri neceſſe eſt, hoc verbum, Bonum, cuius contrarium, Malum eſt, cum ſecundum diuerſas materias, varie aliquando ſumi ſoleat [a]: nos hoc loco, quo de Gentilibus agimus, nomina iſta communi quodam, & vulgari ſenſu accipere, quo Bonum aliquid dicitur, quod eſt quomodocunque appetendum, ſiue id honeſtum, ſiue vtile, ſiue delectabile ſit [b]. Malum vero, quod nulla ratione deſideratur, ſed Bono repugnat, illiuſque eſt priuatio. Nam inferius deinde, cum ex Chriſtianorum diſciplina nobis de Senectute ſermo erit, aliter Bonum, & Malum erit declarandum.

Et quoniam eoſdem Gentiles in hoc Senectutis argumento, valdè etiam inter ſe diſcordes fuiſſe legimus; cum alij Senectutem bonam eſſe, atque in pretio habendam cenſuerint: alij malam potius, ac miſeriarum plenam iudicauerint; ita ut in vtranque partem declamatum

a Ariſt. mag. moral. lib. 1. cap. 3. Multa refert S. Thom. in p. q. 48. ar. 5 Et in 1. 2. q. 18. art. 2. & ſeq. Et S. Anſem. part. 1. tit. 13. c. 2.

b S. Ambroſ. lib. 1. de offi. c. 9. S. Thom. in 1. q. 5. art. 6.

matum fuiſſe olim apud Græcos,& Latinos videamus [a]. Idcirco diuerſas eorum ſententias, ac rationes, quibus adducti fuerint, primum recenſere, vniuerſaque illorum de Senectutis ſtatu iudicia, quodammodo in vnum colligere, & Lectorum oculis ſubijcere, ex re eſſe cenſuimus. Quod vt facilius nobis ſuccedat, quæcunque ab eis in hoc genere dicta, ad quatuor præcipuas opiniones redigi poſſe arbitrati ſumus, quas modo perſequemur.

a Stob. ſer mon. 266. 267. 268. Plutarc. an ſeni geren. ſit Reſpub. & alij apud Tiraquel. in præfat. de iure primog. num. 80.

PRIMA OPINIO GENTILIVM DE SENECTVTE, ET ALIIS ÆTATIBVS, NATVRAM IPSAM CRIMINANTIVM.

PRINCIPIO igitur ſciendum illud eſt, olim non defuiſſe aliquos ſcientiæ opinione inflatos, qui rerum ſuperficiem potius, quàm intimam veritatem ſpectantes, auſi fuerunt, communem humani generis parentem (natúram ſcilicet noſtri amantiſſimam) tanquam nouercam, aut iniquo in nos odio infenſam criminari [b]; quippe quæ hominem perpetuis miſerijs circumſeptum, ingentibuſque quotidiè anguſtijs affluentem, in lucem eduxerit; cui ſatius erat in tenebris delituiſſe, quàm viuum animal produci, cuius membra, ſenſuſque omnes tot aſſiduè plagis concuterentur. Hinceque iſti communes has humanæ vitæ miſerias deplorantes, ſingulos ætatum gradus ſuis notare cladibus conati ſunt, ac Senectutem præter cæteras, tanquam grauioribus calamitatibus redundantem, maiore odio habendam eſſe exiſtimarunt.

Huius inſaniæ tanquam primarius auctor quidam Crantor celebratur, qui ſcripſit librum de luctu [c], in eoquè tradidit, homines luendorum ſcelerum cauſa in hanc lucem ingredi. Illud autem mirum eſt, olim maximis, & grauiſſimis viris hunc librum vere aureum, & valde probatum fuiſſe, qui etiam ad verbum non modo legendum, ſed ediſcendum eſſe tradiderunt [d].

b Plinius in proœm. lib. 7. & Seneca. lib. 2. de benefic. c. 29.

c Diogen. Laert. lib. 4. in vit. Crant. S. Hieron. in Epithaph. Nepotiani.

d Cicer. lib. 2 Acad. quæſt. Plin. in præf. ad Veſpeſia.

Alter fuit Silenus, qui addidit, non naſci longe optimum, nec in hos ſcopulos incidere vitæ; proximum autem, ſi natus ſis, quamprimum mori, & tanquam ex incendio fortunæ effugere [a]. Vnde illud à poetis & alijs iactatum, *Naturam nihil triſtius hominibus præſtitiſse, vitæ longitudine, & nihil melius vitæ breuitate* [b]. Et quod Seneca ſcripſit: *Nemo vitam acciperet, ſi daretur ſcientibus.*

Hoc idem argumentum copioſè admodum, & luculenter, vt cætera ſolet Cicero, in libro de conſolatione perſecutus eſt [c], incipiens à primo illo temporis momento, quo exit in lucem homo, cum vagitu, lacrymis, & eiulatu; vnde argumentum calamitatis illius quam ingredimur, nobis præberi ait, ab optima parente natura, quæ nihil inane ſolet efferre, ac potius ijs rebus quas efficit, admiranda ſemper vel pietatis, vel iuſtitiæ, vel prudentiæ documenta affert.

a Plin. lib. 7. in præf. Lact. lib. 3. c. 18. refert etiam Petrarc. lib. 1. epiſt. ſenil. epiſt. 4. incip. magnis me monſtris. Sophocl. in Tragæd.

b Plin. lib. 7. cap. 50.

c Cicer. lib. de conſol.

Inde poſt primæ huius ætatis primordia, quæ nobis ſunt cum brutis ferè communia, perſtringit idem Cicero infantiæ, & pueritiæ curſum, omnis rationis, ac corporis vſus expertem, & quamplurimis doloribus, ac moleſtijs ſubiectum. Poſt, adoleſcentiæ lubricum perſequitur, vbi laudabilium rerum contemptio, turpitudinis appetitio, veri boni ignoratio, nulla futuri temporis cura, aſſiduus moleſtiarum concurſus exiſtit. Subinde conſtantis ætatis difficultates tradit, perturbationes, quæ ex publica, priuataque adminiſtratione oriuntur: æmulationes, quæ à bonis: pericula, & inſidias, quæ à malis intenduntur: vbi ætas nunquã pacata, ſemper laborioſa, ſemper anxia & ſolicita deprehenditur.

De extremæ verò ætatis, ac Senectutis miſerijs, anguſtijs, ac languoribus, quàm multa recenſet? cum dicat, nihil aliud eſſe, ſenem videre trementem, incuruum, canum, imbecillem, & infirmum, quàm cernere morien-

rientem viuum, aut viuentem mortuum.

Verum præter hæc, omnium etiam hominum genera attingit, ſiue ſint Principes, ſiue medij, aut infimi, quos miſeria ſemper comitatur; cum Regum notæ ſint ſolicitudines, pericula, ac incertæ varietates: Mediocrium ambitiones, anxietates, & cupiditates, nunquam ſuo ſtatu contentæ: Infimorum verò hominum inopia, iniuriæ, tributorum onera, aduerſaque ferè omnia illis perferenda.

Quibus angoribus, & moleſtijs, nec fœminarum carere conditionem inquit: imo quo mollior earum eſt natura, & ad propulſanda incommoda infirmior, eò grauiorem illarum eſſe ſtatum docet.

Tandemque poſt alia multa huius generis enarrata, ſubdit. *Non intelligo quibus naſci expediat, cum hinc in ærumnas, & miſerias ingrediamur.* Quod Thracum exemplo declarat, qui naſcentibus liberis lugere, morientibus lætari ſolebant: vitæ initium, vt ingreſſum ad moleſtias, & labores inuiti videntes: exitum verò, vt miſeriarum finem, & quietis portum contemplantes.

Ad hæc, alij multa in eandem ſententiam addiderunt, oſtendentes omnia ferè creata, aduerſus homines coniurare, ignes incendijs, aquas alluuionibus, ædificia ruinis, æſtus, frigora, fulmina, glaciem, gladios, plurima ciborum genera, ne venena, peſtilentiam, leones, angues, & quod grauius eſt, bella, & mutuam hominum ſæuitiam recenſeamus. Tum adeo exiguum vitæ huius ſpatium eſſe, vt detracto infantiæ, ſomni, aliarumque neceſſitatum tempore, quo nullus rationi locus eſt, ad eas hominem anguſtias redigit; vt quemadmodum ineptum eſſet, animantia illa à Græcis ἐφήμερα vocata, modo iuniora, modo ſeniora pro horarum quibus viuunt ſpatio, nominare; ſic indi-

gnum videatur, hominis vitam aut longam, aut breuem, etiam ſi ad annos centum producatur, aut vllam illius ſenectam tanquam maturam ætatem appellare, poſtquam illius curſus omnis, momento ferè concluditur.

His adiungunt repentinos caſus, mutationes, perpetuamque rerum inconſtantiam, quæ neminem felici quocunque ſtatu poſitum, cum tranquillitate quieſcere patitur; ſed omnia ſemper ſuſpenſa, aſſiduis veluti fluctibus agitata, detinet.

Quare ab aliquibus, hiſce verbis res hæc tota concluditur[a]: *Lubrica, & incerta ſunt omnia*; & infra: *Omnis vita ſupplicium eſt, in hoc profundum, inquietumque proiecti mare, alternis æſtibus reciprocum, & modo alleuans nos ſubitis incrementis, modo maioribus damnis deſerens, aſſiduèque iactans, nunquam ſtabili conſiſtimus loco, pendemus, & fluctuamus, alter in alterum illidimur, & aliquando naufragium facimus, ſemper timemus. In hoc tam procelloſo, & in omnes tempeſtates expoſito mari nauigantibus, nullus portus niſi mortis eſt.*

a Seneca ad Polyb. de conſolat. c. 28.

ADVERSVS PRIOREM GENTILIVM DE SENECTVTE SENTENTIAM.

HAEC SVMMA priſcorum illorum hominum in denſa rerum caligine olim verſantium, atque iniquiſſimis odijs communem naturæ ſtatum proſequentium: qui cum aduerſus ſingulos ætatum gradus inueherentur, tum præcipuè Senectutem, vt cæteris languidiorem, & miſeriorem inſectati fuerunt.

Quos quidem cæcitate, ac imperitia, ſeu improba potius ſtultitia lapſos fuiſſe, probare minime neceſſe eſt, repugnante admirabili hoc vniuerſi orbis opificio, quod fruſtra à Dei ſapientia eſſet conditum, ſi homo, cuius cauſa creata omnia erant, fuiſſet extinguendus. Vnde ſicut qui puluerem, cœnum, putrida ligna, &

quic-

quicquid corruptum, vſuque inutile in viſceribus montium, auri fodinis admixtum inuenitur, ſimul colligeret, ac prolatum in conſpectum hominum, in rudemque aliquam molem compactum, inde auri, argentique venas, ac pretioſos theſauros, quibus iſta aliquando adhærent; auderet condemnare, delirare prorſus cenſeretur. Aut cùm vina etiam optima, ſuas ſoleant habere fæces, vt in vetere eſt prouerbio, aliquis tamen hæc tantum ſordida vini excrementa reſpiciens, abſolutè vinum omne vituperaret, mereretur ille, vini, & liquoris vniuerſi, ſibi vſum perpetuo interdici: Sic iſtorũ, naturam, ætates, & præcipue Senium, impugnantium induſtria, aut potius ignorantia, in ijs tantum perſcrutandis, & coaceruandis videtur elaboraſſe, quæ offenſionem aliquam vulgo poterant afferre: omnibus ijs prætermiſſis, quæ eximia, præſtantiſſima, atque vniuerſis rebus creatis ſaluberrima liquido eſſe dignoſcuntur: rectè enim ait ſanctus Baſilius[a]: *Sicut nulla naſcitur roſa ſine ſpinis: ita nulla vitæ conditio moleſtijs, & incommodis vacat. Imo etiam ipſa, quæ bona vocantur in vita, ſuis ſentibus ſunt circumſepta; laudantur nuptiæ, ſed quot in coniugio moleſtiæ? deſiderantur filij, ſed quot ex ijs ſæpè dolores? diuites cenſentur beati, ſed quàm multa ijdem ſentiunt amara? ſunt hæc vitæ tributa, quibus ſi patienter homo vti norit, maxima inde lucra, virtutumque ornamenta percipiet.*

a S. Baſilius hom. xi. in examer.

Et quamuis Cicero tam magni, vt notum eſt, nominis, & auctoritatis, illorum exemplo in eandem ſententiam fuerit aliquando digreſſus[b], vt ſupra memorauimus; nihilominus poſſemus, vno verbo cum alijs doctis viris, illud tanquam non certum, aut verum Ciceronis opus reijcere.

b In lib. de conſolat.

Verùm quoniam compertum habemus, alios etiam do-

doctos viros extitiſſe, qui illum libellum, vt legitimum Ciceronis partum agnouerint, hodieque non deeſſe, qui idem ſentiant: nos neutram damnantes ſententiam, ac ſuum cuique iudicium, & veritati locum relinquentes, interim vulgato titulo, qui excuſus per manus omnium, Ciceronis nomine circumfertur, ſeruientes; non abſurdè dici poſſe putamus, Ciceronem in libri illius principio, oratorio more, vt loco illi, atque argumento indulgeret, ea παρέργως quodammodo profudiſſe, cum ſuſcepti à ſe operis inſtitutum aliò tenderet, finiſque ipſe ſibi propoſitus, alienum valde ab eo quod in præfatione attigerat, conſilium ſuum fuiſſe, declarauerit; præterquam quod tot alijs in libris, diſputationibuſque ſuis, ſe ab hac tam ſtolida, inanique opinione, longè abfuiſſe oſtendit; ac Senectutem ipſam, de qua agimus, in magna verè exiſtimatione, & cultu à ſe habitam fuiſſe, proprius de Senectute libellus Catoni adſcriptus, manifeſtè teſtatur; de quo infra latius agemus.

Quod ſi quis fortè obijceret, hoc ipſum argumentum, de humanæ vitæ, & præſertim Senectutis calamitatibus, à Chriſtianis etiam auctoribus, ſanctiſque Patribus frequenter in eorum concionibus, atque homilijs tractari, conantibus populo contemptum huius mundi perſuadere, atque ad humana omnia pro nihilo habenda incitare, cum & apud ſanctum Ioannem legatur [a]. *Nolite diligere mundum, nec ea, quæ in mundo ſunt: ſi quis diligit mundum, non eſt charitas patris in eo: Quoniam, Omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ*. Et, *mundus in maligno poſitus eſt*. Hincque alia multa huiuſmodi de vitæ huius breuitate, fragilitate, fallacijs, atque inſidijs, vbique inculcare non deſinunt, vt homines in illius de-

[a] 1. S. Ioan. epiſt. 1. c. 2.

ſpi-

ſpicientiam, atque odium adducantur, cum & Innocentius Papa Tertius integrum librum, de vitæ huius miſerijs conſcripſerit.

Reſpondemus, de ijs nobis inferius, quomodo accipienda ſint, latius agendum eſſe [a]; interim ſufficiet id attigiſſe, longe diuerſa Chriſtianorum conſilia à ſuperioribus gentilium traditionibus eſſe: cum iſti ſummum hominis bonum, in quo poſitum eſſet, & quo tempore à nobis obtinendum ignorantes, in abſurdas adeo ſententias proruperint, vt optimum eſſe, nunquam in hanc vitam prodijſſe affirmauerint: omnesque ætatum gradus, & præcipuè Senectutem deteſtati fuerint: tanquam laborum impatientes, & pondus rerum benè gerendarum non ſuſtinentes.

a In 2. part.

At Chriſtiani ad felicitatem æternam in cæleſti regno, poſt huius breuis æui ſpatia aſpirantes, hæc moleſtiarum onera, dierumque ſolicitudines, tanquam virtutis exercitationes, ad charitatem, fortitudinem, vigilantiam, patientiamque declarandam agnoſcentes; non tantum aduerſis, noxijſque rebus non deterrentur, ſed etiam inuicto animo ad ea amplectenda, & tanquam ad certamina ſuperanda, propoſito ſibi immortali præmio, ſtrenue accinguntur, atque concitantur. Sed de his aliàs plenius.

SEQVITVR ſecunda aliorum opinio, paulo æquior, qui communem hominum naturam minimè accuſantes, extremum tantum vitæ humanæ gradum, qui ſenio continetur, tanquam grauiſſimis multis ærumnis vexatum, deteſtandum eſſe dixerunt, atque abſolutè malum eſſe pronunciarunt: conſiderantes tria illa bonorum genera, honeſtum ſcilicet, vtile, & iucundum, quibus vniuerſa omnia, quæ optari poſſunt, comprehen-

SECVNDA OPINIO GENTILIVM SENECTVTEM MVLTIPLICITER ACCVSANTIVM.

di

di ſolent, minime huic ætati conuenire; non honeſtum, cum Senectus ſit omnis ferè expers officij: non vtile, cum ætas illa, aliena potius ope indigeat: non iucundum, cum ſenes perpetuo in languore, & ſolicitudine verſentur. Contra verò, noxia omnia, & aduerſa, quæ ad tria capita ſummatim redigi conſueuerunt, animi ſcilicet, corporis, & externa [a], in Senectam tanquam propriam ſentinam, ac miſeriarum vallem, deriuare conſpiciantur.

[a] Ariſt. 1. Ethic. cap. 8. S. Thom. 1. 2 q. 84. art. 4. & 2. 2. q. 104. art. 3.

Quapropter, vt præcipuas iſtorum rationes memoremus, perſequemur ſigillatim ea, quæ animi, tum quæ corporis, ad extremum, quæ externa mala cenſentur: vt ex eorum ſententia, Senectutem cunctis his detrimentis maxime vexari conſtet.

Quo loco non ea tantum, quæ huius ætatis propria ſunt, & peculiaria mala includemus, ſed quæ etiam alijs ætatibus quandoque ſunt communia; eo quod, cum in hanc ſenilem incidunt, ſolent eò grauiora haberi, & tunc magis apparere, & acerbiorem dolorem afferre: ſicuti eſt paupertas, quæ & ſi quolibet tempore ſit grauis & moleſta, cum tamen Senectutem apprehendit, ſolet tunc eſſe grauiſſima, & acerbiſſima. Vnde apophtegma illud Diogenis, qui rogatus quidnam eſſet in hac vita calamitoſiſſimum, reſpondit γέρον ἄπορος, ideſt, *ſenex indigens*. Et alius dixit: γέρον ἐραστὴς, ideſt *ſenex amator*. Sic & alia huiuſmodi dicemus Senectutis eſſe mala, & damna, licet eadem omni ætati poſſint eſſe infeſta.

ANIMI MOLESTIÆ IN SENECTVTE.

ITAQVE ab animi ſolicitudinibus inchoantes, quæ ſenile pectus vehementer exagitant; dixerunt illi, qui Senectutem impugnant, certum eſſe, cum incommoda, quæ in reliqua vita emergunt, ab ipſo tempo-

ris

ris progreſſu, ſpem aliquam futuri ſolatij ſoleant concipere; in Sene, qui hac expectatione deſtituitur, multò grauiora exiſtere: imo hinc magis moleſtias eius augeri, cum ſibi ſenſim deficere animi, & mentis vires agnoſcat; nec poſtquam ſenuit, vllam ſibi priſtini ſtatus recuperandi ſpem ſupereſſe, ſed omnia potius fugiente tempore in deterius labi: vnde non poteſt non valde commoueri.

Videt etiam non amplius ſibi illud mentis acumen ſupereſſe, quod in iuuentute gerebat, nec facultates intellectui deſeruientes, quas aliqui ſenſum communem, phantaſiam, cogitandi vim, & memoriam vocant, Senectutis vitio ſenſim obtundi, & vix iam ſuo officio fungi. Meminit etiam ætatem illã rebus magnis adminiſtrandis inutilem putari, quod ita eſſe, ex Lacedemoniorum vſu conſtat; qui cũ pręter cæteros omnes Senibus honorem haberent, tamen nõ exiſtimabant expedire, Senatores eſſe perpetuos, aut Senes continuò permanere in magiſtratu, quia in eis mẽtis vires debilitari arbitrabãtur.[a]

Præterea vbi Senex ſeipſum diligenter excutit, ac perpendit, facile animaduertit, cum annorum incremento multa etiam virtuti infeſta ſibi acceſſiſſe, [b] cum Senes illiberales, & nimis tenaces efficiantur, nimiſque puſillanimes, & formidoloſi, nimis ſuſpicioſi, nimiſque increduli reddantur, parumque amicorum colloquijs delectari, parum alijs aſſentiri, atque ab amicitijs parandis potius auerſi, ac modicæ admodum ſpei eſſe deprehendantur.

Quid plura? cum ſciat Senex, etiam ætatem illam, vulgari prouerbio malam ætatem à poetis vocari ſolitam [c], & vetus fuiſſe adagium, *Sexagenarios de ponte deijcere*; atque etiam multorum populorum mores occurrant, qui aduerſus Senes acerbitatem ſummam exercuerunt; & iam vulgo dici ſoleat, *Senex eſt, & non eſt.*

a Ariſt. lib. 2 polit. c. 7.

b. Ariſt. lib. 2 Rethor. c. 13 & 8. Ethic. cap. 5.

c Euripides chor. in Herc. fur. Alex. ab Alex. dierum genial. lib. 3. c. 2. & lib. 4. c. 3.

eſt. Ideo non poteſt ille hæc ſecum cogitans, atque mortem ſibi quotidie impendere ſentiens, non interiore mentis cruciatu maxime conuelli, & ſolicito ſemper animo eſſe.

MALA CORPORIS SENECTVTEM VEXANTIA.

SEQVVNTVR alia mala, quæ corporis dicuntur, Senectutem vexantia: quorum alia propria Senectutis mala dicuntur, alia cæteris quoque ætatum gradibus contingere ſolent. Ac priora quidem vtinam non ita paſſim nota eſſent, atque ab eis Senes non adeo acerbe afficerentur.[a] Nam quod præ ſenio caligent oculi, aures obſurdeſcant, dentes decidant, manus tremore, & crura languore concutiantur, perſpicuum eſt; fueruntque aliqui ſapientes viri, qui hæc omnia, & alia huius generis ex libro Eccleſiaſtes deducere, & comprobare conati ſunt[b]. Vt enim quidam argute dicebat, Senis conditio perſimilis eſt oppido humili, ac debili muro circundato, inopia commeatus laboranti, atque omni fere præſidio nudato, quod validiſſimus hoſtis aſſidue obſidet, variiſque machinis, ac tormentis expugnare contendit; cui in dies ſingulos periculum eſt, ne propugnatores, vel rerum neceſſariarum penuria, vel quòd hoſtibus nulla proportione pares eſſe poſſint, ſeſe eis dedere cogantur. Quinimo hac vna ratione, Senis conditio longe deterior eſt, quod qui obſidentur, perfugium aliquod habent in lacertis, in gladio, in dimicatione, in fuga: at ſenex omnibus omnino præſidiis deſtitutus eſt. Quamobrem cum exercitationibus, peregrinationibus, omnibuſque iis functionibus, quæ vires aliquas membrorum poſtulant, ſe prorſus inhabilem quotidie experiatur, non poteſt non magnopere angi mœrore, ac diuturna excrutiari moleſtia. Et quod eius miſerias in primis auget, illud videtur, quod vt in vete-

a Greg Nyſſen. in oratione conſol. in funere Pulcheriæ.

b S. Hier. in c. vlt. Eccleſiaſt. Franc. Valles. de ſacr. philoſoph. cap. 66.

vetere eſt prouerbio, *Senectus inſanabilis morbus exiſtit.*

Quid autem præterea de ipſa Senectute dicemus, ſi ad calamitates, quæ ipſius propriæ videntur, eas addimus, quæ communes ſunt reliquarum ætatum, quantus inde malorum cumulus accedet? cum conſtet auctorum grauium teſtimonio, infinitam morborum eſſe multitudinem [a], & innumerabilia febrium genera [b]; adeo vt S. Auguſtinus ſcriptum reliquerit [c]: *Nondum omnia morborum genera fuiſſe hactenus literis compreheнſa.*

a Plin lib. 7 c. 51. & lib. 25. c. 3.

b Senec. Epiſtola 95.

c S. Aug lib. 22. de Ciuit. Dei. c. 22. vbi Ludouicus Vines alia affert.

MALA EXTRINSECVS SENES PERTVRBANTIA.

TERTIO loco collocanda ſunt mala, quæ extrinſecus homini in ipſa Senectute obuenire poſſunt, dupliciter & ipſa conſiderata, ſeu vt propria occidentis ætatis, ſeu vt communia in hoc humanæ vitæ curriculo; quæ omnia præ multitudine enarrare, cum valde difficile ſit, ea legentibus potius cogitanda relinquimus.

Prætereundum tamen non eſt, primum verſari Senem in hoc ferè aſſiduo diſcrimine, vt multi ad eius bona anhelantes, voto interdum captandæ illius mortis accendantur, & vitæ etiam inſidientur. Deinde accidere ſæpe ſolet, vt illius filij, & nepotes præmoriantur, ſpeſque omnis poſteritatis, ob infirmam ætatem illi prorſus præcidatur. Præterea alia ſe illi damna obijciunt, eo grauiora, & acerbiora, quòd in alijs mœroribus & anguſtijs, quibus mens humana obſidetur, ſolet homo ſe non leuiter ea ſaltem ratione ſolari, quod eas aliquando aut extinguendas, aut mutandas, ſeu leniendas eſſe confidat [c]. At verò cum præceps illa ſenilis ætas vno tantum gradu à mortis limine diſtet, omnemque repellendæ ærumnæ & calamitatis ſpem penitus præcidat, fit conſequens, vt miſer ipſe ſenex omnibus ſubſidijs deſtitutus, animum deſpondere cogatur.

c S. Thom. 1. 2. q. 37. art. 2. in corp. & ad tertium.

Quod verò ad ea mala pertinet, quæ in hôc tertio genere alijs etiam hominum ætatibus ſunt communia: illud hic tetigiſſe ſatis ſit, ea accidere Seni grauiora, & ad perferendum difficiliora, quòd hæc ætas ijs præſidijs plerunque caret, quibus aliæ ad impedienda, vel propulſanda eiuſmodi mala, videntur abundare.

Nec iuuatur idem ijs cautionibus, aut conſilijs, quibus Senes interdum ſe tueri ſolent: ſi quidem tam multa, tamque frequentia ſunt humanarum perſequutionum, inſidiarum, criminationum, damnorum, obtrectationum, atque ærumnarum euenta, vt nulla quantumuis ſagaci induſtria præcaueri, nulla cognitione anteuerti, nulla denique ratione queant euitari.

Quare miſerrimam omnium hanc eſſe ætatem, & nihil in ea, niſi triſte, amarum, pernicioſumque inueniri concluſerunt: & præterea plurima exempla, quæ ab Aeliano, & alijs ſcriptoribus traduntur, aduerſus vitia Senectutis, adiunxerunt.

Verum quoniam ex Chriſtiana diſciplina, hæc omnia propriè mala non cenſeri docemur: aduerſusque hæc, alia multa maiora bona in Senectute exiſtunt: nec ipſe Senectutis ſtatus huic extremæ miſeriarum conditioni per ſe ſubijcitur: imo vt facile ſuperare ærumnas omnes valeat, ſubſidijs quamplurimis eſt exornata; idcirco obiectiones has inferius examinandas, & diluendas reſeruamus.

TERTIA OPINIO GENTILIVM DE SENECTVTE.

TERTIA ſuccedit opinio, tanquam media inter ſuperiores, quæ fatetur quidem, Senectutem non proprijs carere moleſtijs, & angoribus, atque frequenter ingentibus difficultatibus conflictari; ſed tamen non negat etiam, ſua illi adeſſe ſubſidia, quibus poſſit ſubleua-

leuari, variaque proponit tum ſolatia, & oblectamenta, tum munimenta, quibus eadem refici valeat, ac roborari, partim à medicis, partim à philoſophis, partim etiam à populorum inſtitutis, & à communi conſuetudine deſumpta; quæ quanti ſint, ac qualem vſum afferant, mox dignoſcetur.

ITAQVE à triſtitia incipientes, quæ ſenilem mentem maximè opprimere ſolet, ac remedia proferentes, quibus ea mitigari ſolet; certum eſt, illud tanquam ſalutare antidotum approbatum fuiſſe, quod ex relaxationibus, quæ ſenſum oblectant, percipi ſolet, veluti ex ſymphonia, ludis, ſpectaculis, colloquijs, commeſſationibus, geſtationibus, balneis, viridariis, collium amœnitatibus, fontium irrigationibus, & alijs huiuſmodi ſolatijs. Hincque & Cato apud Ciceronem tantopere ſe delectari aiebat receſſibus villarum, atque agriculturæ voluptatibus. AD TRISTITIAM MINVENDAM SVBSIDIA.

Quæ quidem, ea etiam ratione adiuuare ſolent, quòd cum triſtitia mentem defixam in mœſta aliqua cogitatione detineat, hæc rerum varietas animum inde auertere, atque ad alia iucundiora transferre conſueuit.

Nos autem, etſi non negamus, hæc ipſa magnum multis, pro eorum naturæ propenſione, ac conſuetudine ſolatium aliquando attuliſſe [a]; tamen cum extrinſecus potiùs oculos, aures, & corporis ſenſus nonnihil demulceant, latentem autem ipſam mœroris cauſam non attingant, imo his ceſſantibus, interior illa triſtitiæ radix adhuc animum exedat; non videntur eſſe huiuſmodi, vt in his ſolida vlla recreandæ Senectutis, aut minuendæ triſtitiæ ſpes ſit defigenda. *Nam*, vt inquit Seneca: *Quod bonum eſt, extrinſecus inſtrumenta non quærit,*

[a] *Ariſt.* 9. *Ethic.* c. 11. S. *Thomas* 1. 2. q. 38. *art.* 1. 2. & *ſeq.*

rit, domi colitur, ex ſe totum eſt. Et Plutarchus[a]: *Neque calceus podagra, neque annulus pretioſus reduuia, neque diadema dolore capitis liberat, ſed ad vacuitatem moleſtiæ opus eſt animo, vitaque conſtantia*. Et Horatius[b]: *Quod petis hic eſt: Eſt Vlubris, animus ſi te non deficit æquus*. Sic videmus medicamenta, quæ morbis extrinſecus adhibentur, ac topica dicuntur, niſi purgato antea corpore, à medicis non valde probari, quod intimam, & latentem morbi cauſam minimè tollant; verum eiuſdem potius vim augeant, atque in plures corporis partes diffundant.

a lib. de tranquil. in princ.

b Horat. lib. 1. Epiſt. xi.

Quod etiam exemplo Sancti Auguſtini liquere poteſt[c], qui cum ex obitu matris ſuæ magna ſe triſtitia, atque animi mœrore afflictum ſentiret, eiq; in mentem veniret, balnei præſidio vti, quod ad repellendam animi acerbitatem prodeſſe putaret, cum à græcis βαλανεῖον, id eſt balneum nomen acceperit, παρὰ τὸ ἀποβάλλειν τὰς ἀνίας, quod anxietatem pellat ex animo; fatetur tamen ipſe, quod talis lotus egreſſus eſt, qualis erat ante, quoniam hæc mœroris amaritudo, ex illius corde non erat elota.

c S. Aug. lib. Confeſſ. 9. ca. 12. circa fin.

SENILES MENTIS CVRÆ QVÆDAM MEDICORVM OPERA IVVARI: ALIÆ CVRARI NEQVEVNT.

ALII huiuſmodi mentis ſolicitudines, ac moleſtias abſtergere volentes, earumque originem ſubtilius inueſtigantes, cum inuenirent aliquas ex propriæ naturæ ui, corporiſque ſimul conſtitutione oriri, alias aliunde varijs ex cauſis ſurgere, medicorum eas in primis opera curari, aut ſaltem mitigari in Sene, tradiderunt. Nam quamuis eorum diſciplina ad corporis præcipue curationem pertineat, tamen cum quædam ſit corporis inualetudo, & humorum intemperies, quæ inordinatos affectus in animum aliquando inuehunt, certum eſſe dixerunt, ex medicorum ope, qui ad radices ægri-

ægritudinum euellendas, ſanitatemq; reſtituendam incumbunt, prauos etiam affectus ſæpè abſtergi. Vnde & Vlpianus Iuriſconſultus quædam eſſe vitia corporalia reſpondit, quæ interdum ad animum penetrant[a]. Et auctores aliqui, qui de plantis ſcribunt, nonnullas recenſent, quæ non ſolum corpori, ſed etiam animo afferunt vtilitatem[b].

a l.1.§. apud Viuianum. et l. ob quæ vitia. de ædilit. edict.

b Plin. lib. 25 cap. 5. Aul. Gell. lib. 17. c. 15.

Quapropter quando ſolicitudo animi, & triſtitia, de qua agimus, à vitio appetitus ſenſitiui oritur, & cognationem quandam cum corporis humoribus coniunctam habet; dubium non eſſe dixerunt, medicorum arte, ac peritia plurimum ſubleuari. Exempli cauſa, nouit medicus corpus hominis impuris humoribus redundare, quibus animus etiam valde exagitatur, metuque, triſtitia, iracundia, luctu, atque alijs huiuſmodi affectibus nimium vexatur; certè huius medici munus eſt, pharmacorum præſidio, aut alio commodiore artis ſuæ inſtrumento melancoliam, bilem, alioſque vitioſos humores, tanquam ſeminaria metus, & aliarum eiuſmodi perturbationum depellere; vt ita Senex ſymmetriæ humorum, ex qua facultatum animi harmonia iuuatur, reſtitutus, debita hilaritate, ac tranquillitate perfruatur.

Verum quoniam aliæ reperiuntur nonnunquam in Sene difficultates, & incommoda, quæ licet cum corporis ſenſu coniuncta videantur, à voluntatis tamen prauitate potius oriuntur; veluti, quòd ſit moroſus, implacabilis, tardus, ſuſpicioſus, & vt Theognis dicebat, indocilis; necnon quædam animi curæ, atque anxietates quandoque eum lædunt, quę ex vitioſis potius animi habitibus, prauiſque inſtitutis ſunt contractæ, qualis eſt ambitio, auaritia, mendacium, aſſentatio, inuidia, infidelitas, dolus, obtrectatio, & alia huiuſmodi; Ideo

in his

in his non ſolo medicorum auxilio eſt nitendum: quorum non eſt, Senectutem à grauioribus animi perturbationibus prorſus liberare, nec eas omnes cordis ſolicitudines, quibus affecta ætas plerumque laborat, vllis arte compoſitis pharmacis euellere; ſed ad aliorum magis diſciplinam, atque opem erit recurrendum, vt interim multas alias vexationes prætereamus, quæ extrinſecus obueniunt, ſupra a nobis enumeratas: quibus nihil, aut parum poteſt medicorum induſtria prodeſſe, vt omnibus eſt notiſsimum.

Sunt deinde aliæ afflictiones Senum, quæ ingruentibus morbis illis, quos exacta, & languida ætas, calore naturali debilitato, ſecum ferre ſolet, corpus & mentem ſimul conficiunt, atque eneruant: quibus leuandis, quæ ratio adhiberi poſſet, infiniti operis eſſet, & omnem medicinæ vim, ac medicorum operam penè excederet, licet illi commentarijs ſuis nominatim hunc locum ſint complexi, & artem illam, quæ ad Senes reficiendos pertinet ἀναληπτικὴν, & quæ illorum ſanitati tuendæ proſpicit, γηροκομικὴν appellauerint[a].

[a] Galen. de ſanita. tuen. lib. 5. cap. 4. in princ.

Et quamuis nonnulli hæc non propria Senectutis vitia, ſed commune valetudinis impedimentum eſſe contendant. Attamen cum quidam ſint ferè naturales Senectutis morbi tam animi, quàm corporis, quorum aut nulli Senes, aut rariſſimi expertes inueniuntur; vtique ad eos ſanandos, vix credimus pharmaca aliqua ex ijs quæ materialia dicuntur, inueniri poſſe, quæ cumulate id præſtare queant. Vt enim naturæ nobis inſitam vim funditus extinguere non poſſumus[b], comminuere vix poſſumus; ita morbos eos, qui in nos proxime à natura, & ab ætate manant, penitus conuellere, aut ſupra humanas vires, aut certè difficillimum eſt, quod tamen nos peritioribus diiudicandum relinquimus.

[b] Ariſt. 2. lib. Ethi. c. 1.

PRAE-

PRAETER HAEC autem medicorum remedia, ſunt etiam ad ſeniles moleſtias leuandas alia ſubſidia à philoſophis excogitata. Cum enim Senex plerunque nullo, aut leui morbo afficiatur, magno tamen mœrore, turbidiſque alijs animi motibus crucietur, ad eos depellendos varia ab ipſis philoſophis conſilia prolata fuerunt, quorum aliqua hic ſubijciemus. Inter cæteros autem ſic Plutarchus inquit [a]: *Noli arbitrari Senectutem malè audire, & culpari, quia rugas, canos, imbecillitatemque corporis ſecum trahit: ſed hoc habet moleſtiſsimum, quod amor rerum terreſtrium pridem homini ingeneratus, vſu diuturno corporis, eò arctius confirmatur, ac nouo eum quotidie ſtudio extimulat: cui non eſt difficile, animum in philoſophia proficientem obſiſtere, atque tanquam è fuga dilabentem, inanem hanc moleſtiam, ægritudinemque diſſipare.* [b] *Mortem metuere aliud nihil eſt, quàm falſo putare ſe ſapere: qui enim mortem metuit, videtur ſibi ſcire, quod ignorat. Scit enim nemo, an mors ſit omnium, quæ homini contingere poſſunt, bonorum maximum: metuunt autem eam, quaſi certo ſciant eſſe ſummum malum. In vniuerſum autem quiſque ſecum cogitare debet, non vitam longiſſimam eſſe optimam, ſed quæ cum virtute maximè adminiſtratur: neque enim qui plurimum fidibus cecinit, aut orauit, aut naues gubernauit, in laude eſt, ſed qui iſta optimè fecit: nam præſtantia non in temporis longitudine, ſed in uirtute, & tempeſtiua moderatione collocanda eſt. Sic inter plantas, eæ habentur præſtantiſſimæ, quæ plurimum fructus minimo tempore ferunt; & inter animalia item ea, ex quibus non longo temporis ſpatio plurimum vtilitatis vita noſtra percipit. Præterea ſi cum æternitate compares vitæ tempus, nihil ferè inter breue, & longum inuenies diſcriminis. Nam iuxta Pontum animalia quædam vitam vnius diei ſpatio terminant, & cum mane naſcan-*

PHILOSOPHORVM REMEDIA AD SENILES MOLESTIAS SVBLEVANDAS.

[a] Plut. in lib. de conſolat. ad Vxorem.

[b] In lib. de profect. virt.

naſcantur, meridiè vigeant, veſpere conſeneſcant; quàm ridiculum eſſet, hæc momentanea aut timere, aut concupiſcere, quæ nec numerare quidem dignum eſt?

TRISTITIAE SENILIS CAVSA EST INSATIABILITAS.

ITEM Galenus in libro, quem ſcripſit, de dignoſcendis, curandiſque animi morbis, poſtquam vnumquemque dixit, per totam fermè vitam indigere morum exercitatione; & docuit qua ratione varij affectus, & vitia, veluti iracundia, inuidia, auaritia, ambitio, turpitudo, in alijs atque alijs ætatibus curanda eſſent; de triſtitia, ac mœrore, quæ maximè Senibus infeſta eſſe ſolet, ſic loquutus eſt [a]: *Scito omnis triſtitiæ, & mœroris unam eſſe cauſam, quam inſatiabilitatem noſtri, ſiue auiditatem inexplebilem uocant, eo quòd ſemper aliquid concupiſcat*: & ibidem paulo inferius: *In qua expellenda, ſi nos ipſos aſſiduè exercebimus, ſine omni moleſtia uiuemus. At quo pacto exercebimus? nempe ſi cognitum habuerimus, rectè dictum eſſe, vitium animi peſſimum eſſe inſatiabilitatem; hoc enim fundamentum eſt omnium cupiditatum, pecuniæ, gloriæ, honorum, principatus, & contentionis.* Et infra: *Quod ſi turpe eſt, libertatem eam, quæ humanis legibus accepta refertur, non maximi facere; quo turpius erit eam, quæ & verè, & natura ipſa eſt libertas, non omni ſtudio appetere? quin illam inhoneſtis, atque impuris, ac tyrannicis Dominis addicere? lucris uidelicet, ac minutiſſimis quibuſque pecuniarijs rationibus, atque cupiditatibus.*

a Galen. lib. de dignoſc. et curandis animi morbis cap. 4. & 9. & 10.

Qui quidem auctor celeberrimus, alium quoque libellum conſcripſit, De cuiuſque animi peccatorum cognitione, atque medela [b]; vbi quotuplex ſit peccatum, quid inter illud, ac perturbationem animi interſit, quomodo vtrique ſit occurrendum, & alia multa perſequitur, quæ non ſolum ad molliendas Senectutis moleſtias, verùm etiam ad ipſammet Senectutem valdè fructuoſam,

b Galen. Claſ. ſecunda.

ctuoſam, atque iucundam reddendam, perquam accommodata videntur.

Seneca etiam ſic ſcriptum reliquit[a]: *Adhuc non pueritia in nobis, ſed quod eſt grauius, puerilitas remanet, & hoc quidem peius eſt, quod authoritatem habemus Senum, vitia puerorum*. Et paulo poſt: *Nulli poteſt ſecura vita contingere, qui de producenda nimis cogitat, qui inter magna bona multos conſules numerat. Hoc quotidie meditare, vt poſſis æquo animo vitam relinquere, quam multi ſic complectuntur, & tenent, quomodo qui à torrente rapiuntur, ſpinas, & aſpera. Plerique inter mortis metum, & vitæ tormenta miſeri fluctuant, & viuere nolunt, & mori neſciunt; fac itaque tibi iucundam vitam, omnem pro illa ſolicitudinem deponendo. Nullum bonum iuuat habentem, niſi ad cuius amiſſionem præparatus eſt animus. Nullius autem rei facilior amiſsio eſt, quàm quæ deſiderari amiſſa non poteſt*. a Epiſt. 4.

Idem Seneca[b]: *Longam viam ingreſſus es, & labaris oportet, & arietes, & cadas, & laſſeris, & exclames: ò mors*, ideſt, *mentiaris. Alio loco comitē relinques, alio efferes, alio timebis. Per huiuſmodi offenſas emetiendū eſt confragoſum hoc iter. Præparetur animus contra omnia, ſciat ſe veniſſe, vbi* b. Epiſt. 107

Luctus, & vltrices poſuere cubilia curæ.
Pallenteſque habitant morbi, triſtiſque Senectus.

Et infra: *Nihil miremur eorum, ad quæ nati ſumus, quæ ideo nulli querenda, quia paria ſunt omnibus. Ita dico paria ſunt; nam etiam quod effugit aliquis, pati potuit. Aequum autem eſt, non quo omnes vſi ſunt, ſed quod omnibus latum eſt. Imperetur æquitas animo, & ſine querela mortalitatis tributa pendamus. Hyems frigora adducit, algendum eſt; æſtas calores refert, æſtuandum eſt; intemperies cæli valetudinem tentat, ægrotandum eſt; & fera nobis loco occurret, & homo pernicioſior feris omnibus; alium aqua, alium ignis eripiet; Hanc rerum conditionem mutare non poſſumus; id poſſu-*

mus, magnum ſumere animum,& viro dignum, quo fortiter fortuita patiamur, & naturæ conſentiamus. Natura autem hoc, quod vides regnum, mutationibus temperat, nubilo ſerena ſuccedunt: turbantur maria, conquieuerunt: flant inuicem uenti: noctem dies ſequitur: pars cæli conſurgit, pars mergitur, contrarijs rebus æternitas conſtat. Ad hanc autem legem animus noſter aptandus eſt, hanc ſequatur, huic pareat, & quæcunque fiunt, debuiſſe fieri putet, nec velit obiurgare naturam; optimum eſt pati, quod emendare non poſſis, & Deum, quo auctore cuncta proueniunt, ſine murmuratione comitari: malus miles eſt, qui Imperatorem gemens ſequitur.

De quibus quidem Philoſophorum rationibus, ac ſententijs, quid ſit iudicandum, inferius ſubiungemus.

QVARTA OPINIO GENTILIVM DE SENECTVTE.

NVNC ENIM quarta & vltima ſupereſt de Senectute ſententia, cæteris longè benignior, & iuſtior: quæ Senectutem ab omni crimine vindicare contendit, quamuis non id cumulate omnino ſapientum iudicio præſtet. Hæc patronum habuit celeberrimum, Ciceronem ſcilicet, qui tametſi alijs in locis obiter quodam modo Senectutem perſtrinxiſſe videatur, veluti in libro de Conſolatione ſupra à nobis memorato, & nonnihil in libro de Amicitia, cum Scipionem præter alia in eo etiam videtur celebrare, quod conſtante adhuc ætate, (erat quippe annorum ſex & quinquaginta) vt aiunt, ſublatus fuerit, dicens [a]: *Quid hunc paucorum dierum acceſſio iuuare potuiſſet? Senectus enim quamuis non ſit grauis, tamen aufert eam viriditatem, in qua etiam tunc erat Scipio.*

[a] Cicer. lib. de amicit. poſt princ.

Attamen cum hoc idem argumentum certa deliberatione, firmoque propoſito tractandum ſuſcepit, nimirum

rum in præclaro illo, & egregio de Senectute libello, in quo Catonem induxit, Senectutis partes acerrime tuentem, atque ab aliorum obtrectationibus vindicantem: Scimus eum non quidem perfecte, ſed valde inſigniter hoc expreſſiſſe, ita vt Græci libellum hunc, qui Cato inſcribitur, in ſuam linguam verterint, & græcè nunc vulgo habeatur, eumque magnifaciant.

Quare in nonnullorum fortaſſe reprehenſionem incidemus, quòd diſputationem hanc, in qua ipſe tam ornatè, ac ſplendidè verſatus fuit, ſuſcipere nunc audeamus, quaſi illum aliqua ex parte corrigere velimus. Cicero enim, vt ſatis notum eſt, omnia aduerſus Senectutem maledicta, ad quatuor præcipuè cauſas redegit; quarum prima fuit, quòd auocet homines à rebus gerendis; altera, quòd corpus faciat infirmum; tertia, quòd priuet omnibus ferè voluptatibus; quarta, quòd haud procul abſit à morte.

Quibus quidem obiectionibus ſigillatim eum admirabili dicendi facundia, ac ſententiarum varietate reſpondiſſe, in manibusque omnium libellum hunc cum ſumma commendatione verſari, perſpicuum eſt.

DE LIBRO QVI INSCRIBITVR CATO DE SENECTVTE.

ATTAMEN ſi ijdem veri amatores erunt, facile nos ab hac ſuſpicione vindicabũt, fatebunturq; Ciceronem oratorio potius more, eximioq; eloquẽtiæ flumine, quàm certis veritatis fundamentis, ac iuſtitiæ legibus, Senectutis cauſam egiſſe. Nam quod ad quatuor illa capita attinet, quorũ patrocinium ſuſcepit, certum eſt, alias, & fortaſſe grauiores contemnendæ Senectutis anſas, quæ in ore hominum verſabantur, comprehenſas minime ab eo fuiſſe; pro vt ex ijs, quæ partim ſuperius dicta, partim inferius ſubijcientur, colligi poterit.

Atqui inuiti quidem facimus, dum hæc ipſa euolui-

mus, ne Catonis iudicio, quod ſummum in eo fuit, detrahere, aut mancam quodammodo illius orationem arguere videamur. Attamen cum hoc, quicquid ab eo omiſſum fuit, à ſæculi potius illius caligine, quæ omnium ferè oculos adhuc perſtrinxerat, profluxerit, nondum ſplendoris luce omnibus patefacta; eo magis compellimur illuſtrandæ huius veritatis ſtudio, per multa, quæ eam ætatem fugerunt, atque huic argumento plenius perſequendo neceſſaria videntur, depromere.

QVÆDAM GENERALIA DE PRIORIBVS GENTILIVM OPINIONIBVS.

PRIVS verò quædam in vniuerſum, quod ad has gentilium opiniones attinet, explicanda videntur, vt quantum à veritatis ſcopo abfuerint, plenius dignoſcatur; & inde appareat, quid nos potiſſimum in hanc diſputationem de Senectute, neceſſario pertraxerit.

Ponendum igitur in primis illud eſt, neminem ex veteribus propriè articulum illum attigiſſe, qui nobis nunc præ manibus eſt. Nām cum illud nos probare ſtudeamus, in Senectute bonum ſuapte natura ineſſe, quod alijs ætatibus non eſt commune; tantū abeſt, vt gentiles Bonū hoc agnouerint, vt potius ferè omnes, de Senectute tanquam malis plurimis refertiſſima, fuerint loquuti.

Ac vt omittamus priores illos, qui omnium ætatum gradus, hominumque ordines, ac vniuerſam naturam verbis penè execrati fuerunt, de quorum amentia ſatis ſupra dictum fuit.

ALII etiam, qui poſtea ſecuti ſunt, in ſolam Senectutem inuecti fuerunt, cum quicquid mali ferè, & aduerſi in hac vita poteſt contingere, in eam, tanquam in calamitatum receptaculum congeſſerint; ſatis omnino oſtenderunt, ſe quorumdam delicatiorum more, nihil niſi iucundum, & melle conditum poſſe admittere; contra verò, aduerſa omnia, & triſtia illis infenſa, & odio-

odioſa eſſe. Quo quidem quid abſurdius, indigniuſuè dici poteſt? hi enim virtutem ex hominum comercio tollunt, quæ labore, patientia, vigilantia, aduerſorumque tolerantia acquiritur. Vnde meritò Epicureorum, eiusque ſequacium ſecta, iampridem à bonis, eruditisque omnibus exploſa fuit.

IAM VERO quod ſpectat ad tertiam, quæ ſupra à nobis relata fuit, philoſophorum ſententiam, videmus eos id non egiſſe, vt Senectutis ſtatum in aliquo pretio habendum eſſe ſuaderent; ſed vt oſtenderent ſua non deeſſe ſubſidia, ac ſolatia illis malis, quibus Senectus conflictatur; vel potius, vt quicquid in hac humana vita varium, incertum, ac turbulentum ſolet emergere, illud vndecunque exurgat, ſiue à Senectute, ſiue à quocunque alio ætatis gradu prodeat, magno, & forti animo ferendum eſſe docerent; ſenſus fræno rationis cohibendos, ac humanæ inſatiabilitati, ex qua moleſtiæ ferè omnes in hac vita oriuntur, moderationem eſſe conſtituendam.

Quapropter eos inſipientiæ minimè damnamus, ſed eorum dicta, rei quam præ manibus habemus, non ita proximè aptari poſſe cenſemus; cum nos de Senectutis ſtatu hic tantum diſquiramus, nec cæteras vitæ conditiones, quod illi faciunt, aut varietates examinare contendamus.

DE CATONE verò, tanto Senilis ætatis propugnatore, ac vindice, quid loquemur? qui cum vt traditum eſt, & diutiſſimè Senex fuiſſet, & in ipſa Senectute præ cæteris floruiſſet; ea deinde prudentia, & doctrina cum auctoritate coniuncta, argumentum hoc complexus fuit, vt communi omnium plauſu, illius ſententia pridem excepta fuiſſe videatur.

Attamen ſi nos illius ſcopum conſideremus, intelligemus,

gemus, non id ei fuiſſe propoſitum, vt Senectutem tanquam proprijs fulgentem virtutibus, atque illuſtribus inſignem ornamentis efferret, cunctiſque optabilem eſſe oſtenderet; ſed potius, vt eam ab aliorum iniurijs, & maledictis tueretur: ac crimina, quæ illi vulgo obijciuntur, aliqua ex parte ſaltem expurgaret.

Quare ſicut apud Magiſtratus, non idem eſt, reum delatum, ab omni culpa, & ſcelere immunem ſententijs Iudicum declarari; ac eundem iuſtum, ſapientem, beneficum, præmioque dignum pronunciari, cum hæc valde diuerſa ſint: Sic Cato hanc iudicij partem, quæ tunc agebatur, vt Senectus à vulgaribus calumnijs vindicaretur, fuit ſanè (quantum illa ferebant tempora) egregiè complexus; reliquum, quod ad illius dignitatem adſtruendam, ac decus, & ornamenta eiuſdem patefacienda pertinebat, tam parce tetigit, vt nihil fere, aut certe parum dixiſſe videatur; quam partem nos in præſentia cupimus, Deo adiuuante, explicare.

GENTILIVM ERRORES DE SENECTVTE LOQVENTIVM, VNDE.

SED VTINAM etiam ea, quæ à Catone ipſo, aut ab alijs ætatum iſtarum ſapientibus, ad Senectutis damna mitiganda, ſeu ad obtrectationes retundendas tradita fuerunt, eiuſmodi eſſent, quæ validis rationibus, ſolidiſque argumentis niterentur.

QVOD non ideo à nobis quiſquam dici interpretetur, ac ſi auctorum illorum exiſtimationi, qui ingenio, & doctrina claruerunt, detractum velimus; ſed potius, vt magna digni excuſatione oſtendantur, qui ea, quæ ſæculo illi erant abſcondita, minimè ipſi alijs prodere potuerunt. Quis enim exorto nondum iuſtitiæ, & veritatis ſole, lucem cernere apertis etiam oculis vnquam valeat? Quis denſa tenebrarum, & infidelitatis caligine circumſeptus, non vbique cæcutiat, non

ſemper

ſemper hæreat? Quibuſnam fundamentis illi de Senectutis ingraueſcentis moleſtijs diſſerere potuerunt, qui ætatis huius fugientis cauſam minimè agnouerunt? Quibus ipſi præſidijs, niſi ſuperficie tenus, extremæ huius ætatis difficultates, & anguſtias, mitigare potuerunt, qui humanæ naturæ primordia, qualia fuerint, quis progreſſus, quis finis ſit expectandus, prorſus ignorarunt?

Quemadmodum igitur medicum ad curandos morbos adhibitum, eorum prius cauſas perſcrutari, & cognoſcere opertet: cum ignorata ægritudinis radice, plerunque fallacia, & periculoſa, imo etiam noxia, remedia miniſtrentur. Sic gentiles, humanarum calamitatum cauſas, & principia ignorantes, parum in re noſtra, ac cæteris omnibus proſpexiſſe, nemini mirum eſſe debet.

Propterea multa etiam à Catone dicta, quamuis magnificis verbis, præclaroque orationis ſplendore ſint exornata, non tamen neruos illos, aut robur habere certum eſt, quod à ſapiente viro, ac conſilij maturitate præſtante, fortaſſe erat expectandum. Multa enim de villarum amœnitate, agrorumque cultu, ad Senectutem recreandam eleganter diſputauit: quæ tamen non ſunt bona Senectutis, nec à Senectute, ſed aliunde proueniunt: Ideoque non ſolum Senectutis, ſed etiam reliquæ ætatis moleſtias, demulcere interdum conſueuerunt: ſicuti & ambulationes, piſcationes, venationes, aucupia, & alia huiuſmodi oblectamenta: quæ non magis ſeniles, quàm alias quaſcunque animi curas, & ſolicitudines relaxare, apta ſunt. Hæc enim nos moderate adhibita non repudiamus, ſed cur peculiariter Senectuti adſcribenda ſint, non videmus; cum nec Senes omnes ijs delectentur, veraque ſolatia Se-

nectutis, ab ijs potius virtutum præſidijs, rectaque animi conſtitutione, quàm ab externis huiuſmodi voluptatibus, oriantur.

Mirum autem nihil eſt, in hoc Senectutis argumento, veteres olim valde à ſemita aberaſſe: cum idem in alijs quoque diſputationibus, *De ſummo bono*, *De contemnenda morte*, *De conſolatione*, *De Dei prouidentia*, *De tolerando dolore*, alijſque huiuſmodi argumentis, eis contigiſſe videamus. Quorum fundamenta, & rationes ſi in vnum cogas, vix quippiam ex ijs ſolidum, vix quicquam efficax, aut quod verè noſtræ mentis ſitim extinguere poſſit, vnquam licet exprimere. Cum enim rerum initia non tenerent, nec humanæ huius vitæ peregrinationem, ſiue exilium, cæleſtiſque patriæ ſedem agnoſcerent, varijs errorum tenebris eos inuolui, neceſſe fuit. Quis enim de ſummo bono ducentas, & octogintaocto gentilium opiniones, olim colligi potuiſſe vnquam exiſtimaſſet, niſi id Sanctus Auguſtinus ex Varrone apertè nobis retuliſſet [a]? Cum igitur ignorarent, vbi vera felicitas nitatur, & quibus gradibus ad eam perueniatur; mirum non eſt, ipſos in rebus grauiſſimis, ſibique non planè perſpectis; & quo tempore eam liceat adipiſci, obcæcatos & plerunque deceptos fuiſſe.

a S. Aug. de ciuit. Dei. lib. 19. c. 1.

Nam & quæ Cicero, *De contemnenda morte*, *De conſolatione*, ac ſimilibus quæſtionibus, tanta dicendi copia perſequutus eſt; ſcimus pridem ab eruditis viris, non ſatis probari [b]; vt ea, omittamus quæ idem Cicero ſcripſit: *Neminem alteri iniuriam iure inferre poſſe, niſi iniuria laceſſitum*. Quibus duobus verbis rectè Lactantius admonuit [c], duas è mundo præſtantiſſimas virtutes eum ſuſtuliſſe, patientiam, & innocentiam, quæ maximè cernuntur in tolerandis iniuriis.

b Lud. Viu. de verit. fid. chr. lib. 5. cap. de morte

c Lacta. lib. 6 de vero cult. cap. 18

PRAE-

PRAETEREA qui legit eoſdem gentiles, bonā voluntatem, virtutiſq; decus ſibi ipſis, ac proprijs viribus tantum abſcribere ſolitos fuiſſe, prout Cotta affirmat, dicens[a]: *Nam quis, quòd bonus vir eſſet, gratias Dijs egit vnquam? at quòd diues, quòd honoratus, quòd incolumis. Iouemque optimum maximum ob eas res appellant, non quod nos iuſtos, temperatos, ſapientes efficiat; ſed quod ſaluos, incolumes, opulentos, copioſos*. Et Scipionem ad legatum Antiochi Regis dixiſſe legimus[b]: *Ex ijs, quæ in Deorum immortalium poteſtate erant, ea habemus, quæ Dij dederunt; animos, qui noſtræ mentis ſunt, eoſdem in omni fortuna geſſimus, gerimusque*. Et illud Poetæ:

Sed ſatis eſt orare Iouem, qui donat & aufert:
Det vitam, det opes, æquum mi animum ipſe parabo.

a Cic. de natura Deorū lib. 3.

a Liuius lib. 37.

Quis hæc legens, non eorum inſcitiam agnoſcat? qui cum tantopere extollerent philoſophiam, largitoris illius nullam haberent rationem? ſimiles illis, vt ait Lactantius, qui efferentes laudibus cibum, & potum, ſine quo viuere homines nequeūt, auctorem illorum, qui hæc alimenta creauit, prorſus negligerent.

SED quid de Stoicis dicemus? qui propius ad veritatem acceſſiſſe, aliquibus viſi fuerunt? Nam cum ijdem ſummum bonum in ſola virtute collocarint, oſtenderunt non ſolum quid ſummum bonum ſit, ſe ignorare; ſed etiam finem cum officio confuderunt; cum aliud ſit nauigatio, aliud portus, ad quem per nauigationem eſt perueniendum; aliud virtus, quæ certamen, & laborem exigit: aliud virtutis præmium, quod bene pugnantibus decernitur.

Quid plura? cum eadem communis originis, & culpæ ignoratio, Philoſophis, Oratoribus, Medicis, & alijs viris eruditiſſimis non ſolum in alijs rebus, verumetiam in his, quas oculis videmus, plerunque tenebras

attulerit? Nam exempli cauſa, ſi ab ijs quæreres, cùm omnia creata, ad fines ſuos perpetuò tendant, & cuncta animantia naturam ſuam, tanquàm vitæ ducem ſequantur, veluti aues volando, piſces natando, atque equi currendo: quare hominis natura ratione prædita, non tamen ex rationis præſcripto, munia ſua agat? Sed ſi eius mores, & viuendi inſtituta obſerues, nihil minus ab ea præſtari videas, quàm quod rationi eſt conſentaneum: & nihil magis, quàm quod virtutis dignitati aduerſatur. Certe nodum hunc humana philoſophia ſoluere minime nouit, illa namque omnia, quæ ex veteris calamitatis noſtræ initijs profluxerũt, haudquaquã fuit aſſecuta: ex quibus tot, & tanta flagitia quotidie exiſtunt, vt aliqui, hominem non rerum humanarum dominum, & gubernatorem, ſed miſeriarum ſeruum, & incommodorum mancipium appellauerint[a]: eundemque ſcelerum luendorum cauſa, natum eſſe affirmauerint: quod totum ex imperitia profluxiſſe, vt ait Lactantius[b], non eſt dubitandum.

a Cicer. de conſolat. ferè in princ.

b Lact. lib. 3. cap. 18.

Verum hæc obiter, & paulo fortaſſe fuſius, quàm oportebat: quod à nobis factum fuit, non tantum vt abſurdiora nonnulla priſcorum temporum commenta attingeremus, ſed vt eorum etiam auctores aliqua ex parte dignos venia, ob communem ſæculorum caliginem, oſtenderemus.

GENTILIVM DICTA DE SENECTVTE NON INVTILIA FVISSE.

NVNC vt in viam noſtram, atque ad Senectutem ipſam reuertamur, dicimus quamuis illi de eius incommodis multa fuerint philoſophati, & alij eam ab hominum calumnijs, & querimonijs liberare conati ſint; conſtat tamen, minimè id eos pro dignitate præſtare potuiſſe, nec debita Senectuti præſidia, ſeu ſolatia præbuiſſe; quoniam certam nullam rationem tenere valuerunt,

runt, cur Senium hoc, de quo agimus, quod quietis, conſolationiſque portus eſſe deberet, maximè ob rerum humanarum experientiam, quæ ſolicitudines ſedare ſolet, innumeris tamen animi, & corporis languoribus obruatur.

Quid vero? fueruntne inania prorſus, atque inutilia, quæ gentiles de Senilibus calamitatibus, illarumque ſubſidijs protulerunt? minimè vero. Sed ſicut inter medicinas, quædam ſunt imperfectæ, quæ non omnino omnem vim morbi expellunt, proficiunt tamen ad prauos humores nonnihil moderandos: aliæ ſunt, quæ radicem ægritudinis attingentes, eam euellunt, atque ſanitatem inducunt. Sic non negamus philoſophos multa non vulgaria, ac prudentibus viris digna, dictante rationis lumine, protuliſſe; ſed quæ nullatenus eas eximant difficultates, ac ſolicitudines, quibus Chriſtianum hominem in vita, ad eas depellendas inſtructum eſſe oportet; etſi eiſdem mitigandis plurimum prodeſſe quandoque poſſint.

QVOD AVTEM ijdem plene omnia non fuerint aſſequuti, multæ rationes à ſacris Theologis adduci ſolent; ſed vna hæc inſtar ſit omnium, quæ in fine humanæ vitæ conſtituendo, illos à nobis valde diſſidentes oſtendit. Illi enim, vt ſupra etiam tetigimus, aut in virtute animi, quam à ſola facultate arbitrij noſtri falſo pendere dicunt, finem ipſum, nempe felicitatem, ſitam arbitrantur; aut cum hac robur corporis, pulchritudinem, progenitorum claritatem, & fortunæ, quod aiunt, bona coniungunt. Nos nihil rerum humanarum magnopere ſuſpicimus, ſed ſublimiori ſpe elati, ad ipsã rerum diuinarum contemplationem, & amorem tranſcendimus; in quibus fidei lumine illuſtrati, certo ſcimus, vitam vere beatam conſiſtere. Qua poſita finium diſſe-

differentia, quis mirabitur, media quæ ad illos comparandos vtriſque propoſita ſunt, Philoſophis ſcilicet, & nobis, late inter ſeſe diſſidere: noſtraque tanto perfectiora, & excellentiora eſſe, quanto diuinior eſt rerum cæleſtium ſempiterna fruitio, quàm humanarum fluxa, & momentanea poſſeſſio, in qua ſicut in imagine pertranſit homo?

Quare, quæ ad Senectutis noſtræ incommoda leuanda illi nobis remedia attulerunt, quamuis ex omni parte id præſtare non valuerint, quippe quæ ad verum humanæ felicitatis finem minimè dirigantur. Quoniã tamen aliquem nobis aditum, ad Senectutis Bonum adipiſcẽdum præbuerunt, non ſunt à viris Chiſtianis repudianda: ſed in vſum proprium, quoad eius fieri poterit transferenda: ac reliqua, quæ illis defuerunt, & ſine quibus otioſa penè omnia redderentur, curandum à nobis, vt ex Chriſtianæ diſciplinæ documentis ſuppleantur. Quod in ſequentibus partibus efficere (Deo adiuuante) conabimur.

FINIS PRIMAE PARTIS.

GABRIE-

GABRIELIS PALAEOTI S. R. E. CARDINALIS.

De Bono Senectutis.

PARS SECVNDA.

NVNC IGITVR, partem alteram aggredientes, quæ nobis initio propoſita fuit: vt ſcilicet Bonum Senectutis, interioribus veluti cancellis incluſum proferamus, paulo altius totum hoc argumentum repetendum eſſe duximus, ad rem clarius explicandam. VNDE SENECTVS, ET LANGVOR IN HOMINE.

Ac primum ab ipſa Senectutis, eiuſque imbecillitatis origine, & totius declinantis, ac langueſcentis ætatis cauſa, exordiemur. Nam qui ſecum cogitat, hominem initio ad Dei imaginem, & ſimilitudinem procreatum, ac paulominus ab Angelis diminutum, gloria & honore coronatum, & conſtitutum ſuper opera manuum Domini extitiſſe; & videt deinde, hiſce anguſtis vitæ ſpatijs eum concludi, tanta circundari fragilitate, breui annorum curſu inueteraſcere, & conſumi: ac periculis

riculis vndiq; ita circumue niri, vt in ſingula propè temporis momenta, expectare interitum, & inopinatos deflere caſus, naturæ eius co nditio quodammodo compellat: non poteſt non admirari vehementer, in tam præclaro opere, tot triſtia, lamentabiliaque ſubeſſe.

Quemadmodum enim ſi Architectus, magnificum, ac ſublime palatium extrueret, fundamẽtis haudquaquam firmis, ac murorum commiſſuris parum ad ſtabilitatem aptis: facile fieret, vt vel leui terræmotu concuſſum, vel vi ventorum quaſſatum, rimas ageret, aut minaretur ruinam, non ſine eorum admiratione, atque dolore, qui opus tam inſigne, tantoque exædificatum artificio, tam facile ruiturum cernerent? Sic in hominis fabrica, & opificio rerum omnium humanarum præſtantiſſimo, qui illud videt tam caducum, tam fragile, & tot mutationibus, ac periculis expoſitum; certè vix poterit, ſi hæc omnia attenta cogitatione percurrerit, ipſas lacrymas continere. Sed vt non damnantur lacrymæ, non improbatur mœror: ſic nemo pius, aut ſapiens ferre vnquam iure queat nefarias voces, atque inſana maledicta, quæ non minus inique, quàm falſo, hac de cauſa, in ipſius humanæ naturæ parentem, nonnulli perditi homines conijcere ſolent.

IGITVR ad hæc, & alia quæcunque abſurda euellenda, quæ in hoc genere poſſent humanæ menti ſeſe obijcere; neceſſe eſt ad certa ſacrarum literarum fundamenta recurrere, quæ omnem rei originem, ac progreſſum patefaciunt. Docent enim hominem initio non omnino caducum & imbecillum, nec etiam natura ſua incorruptiblem, aut immortalem procreatum fuiſſe; quippe qui ex limo terræ, cuius proprium eſt putreſcere, & diſſolui, ac ex finitis, & contrarijs elementorum qualitatibus conditus fuerat. Verum ſuperna

Dei gratia, ac extraordinario iuſtitiæ originalis fuiſſe munitum priuilegio, quo ille fideliter vtens, ſi in Dei obedientia perſeueraſſet, nunquam mortem fuiſſet expertus [a].

[a] S. Tho. in 1. q. 97. art. 1. & art. 4. vbi Caiet.

QVOD HOMO SEMPER ALIQVIBVS CIBIS INDIGVERIT.

SED VT HAEC intelligantur, oportet rem altius repetere. Conſtat, vt omnibus patet, homo ipſe ex animo, & corpore; corpus autem, cum ad ſui conſeruationem neceſſario cibis indigeat, non poterat ille ſiquidem eſca naturali vtens, vitam perpetuò producere. Nam cum calor naturalis, qui eſt animæ inſtrumentum, humidum radicale quotidie abſumat, quamuis hæc diminutio, aliorum ciborum ſumptione ſoleat inſtaurari; non tamen poteſt illa vſquequaque redintegrari, quin aliquid de illius robore depereat, & humidum illud paulatim decreſcat: vnde vires langueſcere, & Senectus ſubrepere, poſt certam ætatem ſolet.

Accedit, quod cum virtus, quæ dicitur actiua ſpeciei, ex adiunctione rei extraneæ ſemper debilitari ſoleat: ſicuti ex aqua adiuncta vino, diminuitur vini robur, pro vt plus, aut minus ei infunditur, ita vt tandem vinum ad aquam proxime accedat [b], quod viribus omnino caret; Neceſſe fuiſſet homini ob naturæ propriæ vim, vitæ decrementa paulatim ſentire, ac diſſolutionem corporis tandem experiri.

[b] Ariſt. 1. de generat. tex. 34. & 39.

Hanc itaque imbecillitatem nullus naturalis cibus, nullum humanum præſidium ſarcire perfectè poterat. Vnde Ariſtoteles [c] irridens Heſiodum, & alios eius ætatis philoſophos, dicentes, eos qui guſtarent ambroſiam, & nectar, fieri immortales: ait, hoc nullo pacto effici poſſe; nam quod cibo indiget, ſuapte natura eſt ſolubile, & mortale.

[c] Ariſt. Metaph. lib. 3. tex. 15.

DE LIGNO VITÆ, ET LIGNO SCIENTIÆ BONI ET MALI.

DEVS IGITVR, vt huic hominis imbecillitati conſuleret, illum in paradiſo voluptatis collocauit; in quo vt maximam reliquarum arborum multitudinem omittam, duæ erant pulcherrimæ: altera, quæ vitæ propagandæ vim habebat, cuius fructu hominem veſci poſſe voluit: altera, quæ ſcientia boni, & mali dicebatur, à cuius fructu eundem abſtinere iuſſit, vt ex verbis illis patet: *Ex omni ligno paradiſi comedes, de ligno autem ſcientiæ boni & mali, ne comedas: in quacunque enim die comederis ex eo, morte morieris.*

a S.Thom. 1 q.97. art.4. vbi Caiet.

b S. Aug. de ciuit. Dei lib. 14. c. 26.

Ex quibus verbis conſtat, vltra virtutem ſupernaturalem, tunc animæ impreſſam, ad conſeruandum corpus ab omni corruptione & interitu, conceſſum etiam fuiſſe homini, veſci fructu [a] arboris vitæ, ad vitam producendam: quod docet egregiè Sanctus Auguſtinus, cuius hæc ſunt verba [b]: *Cibus aderat, ne eſuriret: potus, ne ſitiret: lignum vitæ, ne illum Senecta diſſolueret: nihil corruptionis in corpore, vel ex corpore, illas moleſtias vllis eius ſenſibus ingerebat: nullus intrinſecus morbus, nullus ictus metuebatur extrinſecus: ſumma in carne ſanitas, in anima tota tranquillitas.*

c Geneſ. c. 3.

Cum autem homo ſuperbè legem ſibi præſcriptam violaſſet, fructumque vetitum comediſſet, grauiſſimi criminis reus merito à Deo damnatus fuit: *Maledicta,* inquit [c], *terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ; ſpinas, & tribulos germinabit tibi: & comedes herbas terræ: In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua ſumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris.*

ITA-

EX PRIMI PARENTIS NOXA MVLTIPLICIA IN HOMINE MALA DERIVASSE.

ITAQVE EX HAC præuaricatione non ſolum ſanctitas, & iuſtitia originalis, in qua conſtitutus fuerat homo, amiſſa fuit: ſed etiam ira, & Dei indignatio aduerſus eundem prouocata [a]; proindeque perturbationes, & aliæ calamitates, quæ à Theologis, *pœnalitates* vocantur [b], acriter concitatæ: & præſertim humorum inæqualitas, caloris natiui debilitas, humidi radicalis conſumptio, virium languor, infirmitates, Senectutis imbecillitas, & mors denique ipſa ſubſequuta eſt [c]: Sicuti enim arce hoſtibus prodita, tota Ciuitas motu, & perturbationibus agitatur, atque in captiuitatem tandem redigitur: ſic mente hominis à Deo per præuaricationem præcepti alienata, inferiora omnia tumultuari, & quaſi perfidiam hominis furore ſuo vindicare permiſſa fuerunt [d]. Hæc enim hominem in ſtatu illo feliciſſimo poſitum, minime læſiſſent, nec ante legem violatam, mors vllo modo ſuam vim oſtendiſſet; quia *Deus,* vt in Sapientia legitur, *mortem non fecit, ſed inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum* [e]. Vnde & Apoſtolus ait: *Sicut per unum hominem, peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors: ita in omnes homines mors pertranſijt, in quo omnes peccauerunt* [f]. Et Sanctus Auguſtinus: *Deus hominem fecit, qui quamdiu non peccaret, immortalitate uigeret, ut ipſe ſibi auctor eſſet ad uitam, aut ad mortem* [g].

HAEC cum ita ſe habeant, quæret fortaſſe aliquis, quomodo nos commentarium hunc noſtrum, De Bono Senectutis inſcribamus; cum Senectutis imbecillitas, & flacceſcentis huius ætatis origo, & cætera quæ illam comitantur incommoda, ex priori illa culpa profluxerint, quæ non Bonum Senectutis, ſed malum potius neceſſario oſtendunt.

a Concil. Trid. ſeſſ. 5. circa princ.

b S. Thom. in 3. par. q. 14.

c S. Aug. lib. 14. de Ciuit. Dei c. 26. Conc. Trid. ſeſſ. 5. c. 1. & Catechiſ. Ro. in ſymb. art. 2. S. Thom. in 1. q. 95. art. 1. & q. 97. art. 1.

d Celeſtin. 1. epiſt. 1. c. 4. Conc. Arauſic. c. 1.

e Sapien. c. 1 & 2.

f ad Rom. c. 5.

g lib. quæſt. vet. & nou. teſt. q. 19.

BONVM QVO SENSV HIC ACCIPIENDVM.

ITAQVE LOCVS videtur neceſſario poſtulare, vt ante omnia declaretur, quo ſenſu, Bonum, accipiamus: deinde etiam, quid Senectutis vocabulo ſignificemus: & ſimul quomodo, hoc nomen Bonum, cum Senectute coniungatur.

Atqui hoc nomen Bonum, cuius contrarium eſt malum, cum latiſſimè pateat [a]: noſque ſuperius in prima huius operis parte veterum Gentilium opiniones retulerimus, cum illæ ad rem noſtram parum pertinere videantur; nunc tantùm, quo ſenſu à nobis, Bonum, accipiatur, ex Theologorum ſententia, qui hac in re cum meliori Philoſophorum Schola conſentiunt, breuiter explicabimus.

AB ILLIS igitur generatim hoc traditum eſt, Bonum, id vniuſcuiuſque rei cenſeri, & appellari, quod ei conuenit, ſecundum ſuam formam; & Malum, quod eſt præter ordinem ſuæ formæ [b].

Hincque dixerunt, quando vtrumque hoc nomen, ad hominis actiones refertur, tunc conſiderandum eſſe pro vt hominis formæ, quoad debitam operationem, conuenit, quæ eſt ratio, ſeu vſus rationis [c]: ita ut Bonum dicatur hominis, quod eſt ſecundum vſum rationis: Malum autem, quod eſt præter rationem [d]: quod aliàs peccatum, ſeu culpa appellatur.

ETSI quis diceret, quonam modo nos Bonum hoc Senectuti tribuere velimus, cum certum ſit, ſi eius ſtatum, & conditionem ex rationis perfectione, & vſu æſtimamus: tantum abeſſe, vt hoc Bonum quod aſſeueramus, Senectuti congruat, vt ob illius ætatis languorem, & imbecillitatem, non minus in animo vis mentis, atque rationis obtorpeſcat, quàm in corpore vires, & robur debilitantur, atque langueſcunt.

a S. Thom. 1. 2. q. 18. art. 2. & ſeq.

b S. Thom. 1. 2. q. 18. art. 5. in reſp.

c S. Thom. 2. 2. q. 123. ar. 1. & q. 129. art. 3. & 141. art. 1.

d S. Dionyſ. de diuin. nomin. c. 4. & S. Thom. in 1. q. 48. art. 5.

VT HVNC NODVM diſſoluamus, res poſtulare videtur, vt quo ſenſu etiam Senectutis nomen in hoc commentario ſit accipiendum, breuiter explicemus: cum certum ſit iam antea de induſtria, nos huiuſmodi controuerſiam, in hunc locum reſeruaſſe [a].

SENECTVTIS NOMEN QVO SENSV, IN HOC LIBRO ACCIPIENDVM.

[a] Sup. in 1. parte.

Quoniam autem hac ipſa explicatione, huius commentarij fundamentum maximè nititur, operæ pretium erit, ne noſtra vagari cogatur oratio, prius certam aliquam Senis, de quo agimus, formam deſcribere; vt ex ea, quid nobis in hac diſputatione propoſitum ſit, apertè conſtet. Sicuti enim qui de Rege, de præfecto militum, de Oratore, de patrefamilias, alijſque huiuſmodi muneribus ſcripſerunt: id in primis ante oculos habuiſſe videntur, vt perfectam aliquam exercendæ illius adminiſtrationis regulam, exprimerent. Siue etiam qui de rebus, quæ natura, aut arte conſtant, veluti de ſtellis, de metallis, de plantis, de muſica, de hiſtoria, & alijs huiuſmodi rebus, differere ſtatuerunt: cum varia ſint metallorum, ſtirpium, & hiſtoriarum genera; ante omnia explicare cõtendunt, cuiuſmodi illud ſit, ex propria eius natura, de quo ſunt loquuturi.

SIC cum nos, de Bono Senectutis diſputationem fuerimus aggreſſi, quod argumentum perpauci hactenus attigerunt: cumq; pręterea in Senibus multa æquè concurrere, multa item in quibuſdam deſiderari, alia probari, alia improbari ſoleant; fortaſſe non eſſet alienum à noſtro inſtituto, de quo Senum genere ſit hæc noſtra diſputatio, ſtatim à principio ſignificare, & ea quæ Senibus ad hoc Bonum obtinendum ſunt neceſſaria, ſummatim ſaltem attingere, & denique aliqua ex parte, quam animo concepimus, Senectutis imaginem verbis exprimere.

VE-

NON POSSE CERTAM SENILIS STATVI REGVLAM CONSTITVI, ET QVARE.

VERVM ANIMADVERTENDVM EST, cum totam hanc diſputationem cum multis viris magna eruditione, & prudentia præditis, interdum communicauerimus, in eandem omnes ſententiam veniſſe; non poſſe eadem methodo, ſeu regulis, aut rationibus, quibus cætera ſolent, reſtringi & abſolui; nec certum vllum ſtatum Senis alicuius à nobis præfiniri, ad quem præcipuè orationis noſtræ curſus ſit dirigendus.

Nam cum nos de Bono Senectutis, ex Chriſtianæ diſciplinæ regulis agere profiteamur, quæ omnium perſonarum ſtatus æquè complectitur, diuites, & pauperes, Principes, & plebeios, ciues, & peregrinos, Pontifices, & reliquos ſacerdotes; ſanè non poteſt certus aliquis omnibus Senibus ſtatus, in tanta varietate conſtitui: nec perfectæ Senectutis vna aliqua imago efformari, præter illam, quam paulopoſt diſcribere conabimur. Cum enim Deus non reſpiciat perſonas more hominum, & hoc Bonum de quo agimus, ſit quoddam ipſius immenſæ liberalitatis donum; certè omnibus tam Græcis, quàm Barbaris, tam liberis, quàm ſeruis, omnibus denique, *qui*, vt ait Apoſtolus, *inuocant nomen illius*, cum ad hanc ætatem perueniunt, dummodo ipſi, vt par eſt, ſe comparent, hoc ſingulare beneficium, beniğniſſimè largietur.

ILLVD præterea animaduertendum eſt: licet veteres Philoſophi, & Medici, qui Senectuti aliquid tribuunt, de ea ſenſerint, quæ corporis viribus conſtat, operamque ſuam & publicè, & priuatim alijs præſtare poteſt; id tamen longe à Chriſtianæ diſciplinæ pietate differre, quæ non Senes tantum corpore validos, ſed alios etiam membris languidos, & in lecto iacentes, dummodo mente erga Deum valeant; tantum abeſt, vt contem-

contemnat, vt eos æquè, atque alios, qui robuſtiores ſunt, complectatur. Ipſe enim Senex, licet pedem è lecto efferre nequeat; certè legendo, meditando, orando, docendo, & denique ſuas omnes cogitationes in res diuinas transferendo, multum ſibi, & alijs prodeſſe, ac Senectutis Bono feliciter perfrui poteſt; quod ex verbis Prophetæ conſtat [a]: *Non in fortitudine equi voluntatem habebit, nec in tibijs viri beneplacitum erit ei. Beneplacitum eſt Domino ſuper timentes eum, & in eis, qui ſperant ſuper miſericordia eius.* Quæ verba ad omnes ætates pertinent.

[a] *Pſal. 146*

ACCEDIT etiam, quòd in Senectute, quædam ex propria declinantis ætatis vi, ac natura, vt plurimum ſpectantur, veluti imbecillitas, pallor, tarditas greſſus, oculorum hebetudo: quædam extrinſecus adſumpta comperiuntur, ex alijs, atque alijs præcedentibus morbis, ſeu fortuitis caſibus contracta, quæ non omnibus æquè conueniunt: ideoque ſigillatim iſta perſequi, longum nimis, ac moleſtum eſſet negocium. Et propterea, quod in alijs argumentis pertractandis, in quibus de muneribus gerendis, ſiue de ijs rebus diſſerendis, quæ ſuis ſunt finibus circumſcriptæ, ac proprijs conditionibus conſtant, non admodum difficile videri poteſt: id in hac Senectutis diſputatione, difficillimum eſſe patet, ac exitu ferè carens deprehenderetur.

Vnde mirum nemini eſſe debebit, ſi nos ſubtilioribus auctorum concertationibus, de Senectutis nòmine prætermiſſis, ea contenti erimus explicatione, quæ vniuerſo Senili ordini clarior, & manifeſtior eſſe poterit; nimirum, Senectutem eam nos interpretari, ſimpliciore quodam ſenſu, quæ communi ciuium appellatione, ac vulgari populi iudicio, ex aſpectu [b], colore, imbecillitate, ac corporis motu, talis nominari, talisque haberi ſo-

[c] *Bart. l. 2. C. de mend. libro xi. Angel. in Auth. de quaeſt. in fi. Felin. cap. quoniam. vt lite non conte. quaeſt. 3.*

ri ſolet; ſicuti etiam minor ætas, ex aſpectu quandoque æſtimatur[a]; non multum referre exiſtimantes, quod ad rem noſtram attinet, an aliquid plus, aut minus poſſint nonnulli inter ſe diſcrepare, in æſtimanda alicuius Senis ætate, quæ verè talis non ſit: cum hæc, arbitrij plerunque ſint, nec inter omnes facile conueniant[b].

Illud etiam addimus, cum de Senectutis Bono loquimur, eam latè, atque indiſtinctè nos accipere, tam ſcilicet illam, quæ validis adhuc corporis viribus conſtet: quàm eam, quæ debilitari, & hebeſcere incipiat: & denique illam etiam, quæ effœtum corpus, & eneruatum reddiderit: dummodo mentis acie vigeat, atque ratione, & iudicio minime deſtituatur.

a L. minor 25 annis adito. Præſide. de mino. 25. an.

b Ioan. And. Abb. & alij in quoniam. vt lit. non cōteſt. in 3. quæſtione.

SENECTVTIS BONVM ETIAM AD SENES LANGVENTES PERTINERE.

QVOD SI FORTASSE alicui durius videatur, Bonum hoc, quod Senectuti deferimus, ad eam etiam Senectutem pertinere, cuius vires ſint confectæ, membra languentia, totumque corpus adeo afflictum, vt Senem nec pedem foris efferre, nec etiam è cubili deſcendere valeat.

Reſpondemus hoc Chriſtianæ charitatis, ac beneficentiæ munus eſſe, quæ hominis affectum, alacremque voluntatem inſtar operis excipit, vbi homo, ſi vires illi ſuppeterent, paratus eſt, id verè, & ex animo adimplere.

Hincque receptum eſt à Sacris Theologis, bonitatem, & malitiam, primum ac præcipue in actu interiore reperiri, à quo deinde exterioris actus bonitas, & malitia pendet[c], tanquam in vſum, & executionem interioris illius præcedentis. Vnde apud Oſeam legitur[d]: *Facti ſunt abominabiles, ſicut ea quæ dilexerunt.* Et Saluator noſter dicit[e]: *Ex corde exeunt adulteria,* homi-

c S. Thom. 1. 2. q. 20. art. 1. & 2. & Medin. ibidem. art. 1. in fin.

d Oſe. cap. 9.

e S. Matth. c. 15.

homicidia, *furta*, & alia huiuſmodi facinora.

Quare cum decumbens, & languens in lecto, multa admodum ſalutaria, tum cogitatione voluere, tum etiam in alios, ſuis hortationibus, conſilijs, precibus, varijsque alijs auxilijs conferre poſſit, ac patientiæ, manſuetudinis, charitatisque exempla præbere; non eſt, quòd quiſquam tempus hoc, tanquam Seni inutile, aut otioſum, ſiue iners velit adſcribere: dummodo ipſe, animi vires, quæ incolumes ei ſuperſunt, piè, ac ſalubriter velit exercere; cum nullum Chriſtiano homini theatrum, conſcientia probe informata maius, aut excelſius ſit propoſitum.

QVO in genere præter alia multa pietatis opera, quæ in lecto iacentes, erga familiã, conſanguineos, propinquos, vicinos, aliosque ciues præſtare facile poſſunt: memorabile eſt illud exemplum, quod de Abbate Paulo refert Caſſianus [a]: qui cum tanta eſſet omnium membrorum debilitate conſtrictus, vt nulli in eo artus viuacem motum, aut ſenſibilem retinerent; nihilominus tanta virtutum copia, ob ingentem à Deo elargitam illi gratiam, abundabat in eo, vt cum infirmi vngerentur oleo, quod eius corpus, cadauer potius dixeris, contigiſſet, confeſtim, ipſis etiam infidelibus admirantibus, cunctis morbis liberarentur.

a Caſſian. collat. 7. c. 26. in fin.

Ex quibus videmus, languorem corporis, ac imbecillitatem, (niſi immodica ſit, quæ ſenſus planè alienet) non impedire multos pietatis fructus, qui etiam ab infirmo corpore poſſunt proficiſci.

ITAQVE licet Senectutem conſideremus, quæ extremos annos attingat, adhuc videbimus quamplures homines etiam Ethnicos, in ætate ea conſtitutos, quos refert Sanctus Hieronymus [b], magnam vtilitatem docendo, ſcribendo, aliaque ſalutaria obeundo,

b S. Hieron. Epiſt. 2. ad Nepotian.

do, cæteris attuliſſe: vt de Platone, vno & octoginta annos nato, & de Iſocrate nonaginta nouem annos agente, præter Pythagoram, Democritum, Xenocratem, & alios longæua ætate confectos legimus, qui in ſapientiæ ſtudijs, eo ipſo tempore, præclarè verſari fuerunt.

Imo licet morbum cum Senectute coniungamus, adhuc tamen Sanctorum, & aliorum multorum exempla non deeſſe ſcimus; qui ita affecti, præclara multa ingenij, & ſanctitatis monumenta poſteris reliquerunt, quemadmodum de Sancto Gregorio Summo Pontifice compertum eſt, quem morbo laborantem, atque in lecto iacentem, pulcherrima volumina dictaſſe ſcimus: tum etiam Sanctum Gregorium Nazianzenum, quem nonaginta amplius annos vixiſſe ſcribit Suidas, & cum Eulalium Nazianzi Epiſcopum conſtituiſſet, ipſe infirmitate preſſus, Arianzi quieſcens, ſcribendis verſibus animum adiecit, vt in eius vita legitur [a]: item Sanctum Auguſtinum, paulo antè, quàm expiraret, libros pariter dictaſſe, correxiſſe, & retractaſſe meminit Poſſidonius [b].

a In vita S. Nazianzeni propè finem.

b Poſsidon. in vita S. Auguſt. propè finem.

Quod quidem & alios multos Sanctos Patres præſtitiſſe conſtat, qui cum extrema eſſent ætate, atque omnibus corporis viribus, ieiunio, vigilijs, laboribus, ac morbis ferè exhauſti; nunquam tamen meditationum, orationum, atque operum pietatis exercitationes intermiſiſſe Palladius, Climacus, Theodoretus, & alij memoriæ prodiderunt; Imo ex morbo ipſo, & membrorum inualiditate, eo maiorem ad Deum laudandum, & proximos iuuandos, ſpiritum hauſiſſe Sanctus Nazianzenus in præclaro illo, *in Morbum*, ſermone, abunde teſtatur.

HINC-

HINCQVE NON POSSVMVS Sententiam quandam magnorum licet virorum, generaliter fortè nimis prolatam, vſquequaque probare, qui dixerunt, citra corporis ſanitatem, nullum in vita alicuius rei fructum, aut voluptatem exiſtere [a]; niſi de ea corporis ægritudine ſenſerint, quæ animi vires prorſus impediat.

ERRARE ILLOS QVI CITRA CORPORIS SANITATEM NIHIL SENECTVTI TRIBVVNT.

Neque etiam Catonis opinio firma videtur, qui dixit, in ſumma inopia leuem eſſe ſenectutem non poſſe, nec ſapienti quidem. Nam ille vero orbatus lumine, non potuit magna paupertatis patienter ſuſceptæ ornamenta agnoſcere; neque illud etiam verum eſt, quod affirmauit, quando nullum officij munus Senes exequi poſſunt, non proprium id Senectutis vitium eſſe habendum: ſed commune valetudinis; & ideo tanquam contra morbum, ſic pugnandum contra Senectutem [b]. Nam hæc ratio, Senectutis laudes ad nimias anguſtias redigit, ſi à Senectutis ſtatu, totum id tempus ſit excludendum; quo propter languorem corporis, Senex ab officijs arcetur; cum pauci admodum ſint, qui aliquibus corporis incommodis, in hac ætate non vexentur: & pauciſſimi, qui cum Catone annos octoginta quatuor nato, dicere poſſint: *Non curia uires meas deſiderat, non roſtra, non clientes, non hoſpites. Adſum amicis, uenio in Senatum frequens, vltroque offero res multum, & diu cogitatas.*

a Hippocr. lib.6. de ſalubr. diet. Plato lib. 1. & 2. de leg. Galen. lib. 1. de ſanitate tuend. c. 3.

b Cato apud Cicer. de ſenectute.

Quanto benignius Chriſtiana pietas cum Senibus agit? quæ etiam viribus eneruatos, & corpore confectos, dum mente vigeant, à magnis Senectutis bonis, & fructibus minimè excludit? dicens cum Apoſtolo [c]: *Cum infirmor, tunc fortior ſum: & virtus in infirmitate perficitur.*

c 2. Corinth. cap. 12.

QVAPROPTER cum de Bono Senectutis in præſenti agamus, congruam etiam rationem vniuerſæ ſenilis ætatis habere, nobis eſt propoſitum, cuiuſcunque ſit gradus, & ad quodcunque ſit æui ſpatium prouecta, quatenus tamen mens ſit integra, atque in Deum aſſurgere valeat.

Nam quemadmodum videmus, non omnes homines etiam conſtante ætate, iiſdem virtutibus exercendis æquales eſſe. Sic in Senectutis ſtadio id multo magis accidere certum eſt, in quo alij ad hoc, alij ad aliud Senectutis bonum perfruendum aptiores erunt; nec hoc etiam perpetuo, ſed quandoque vno, interdum alio tempore id ſuccedere. Imo cum eundem ipſum Senem non vbique ſemper ſibi ipſi ſimilem eſſe videamus, propterea nemo mirabitur, certam nullam hac de re poſſe regulam conſtitui.

EXEMPLA LONGISSIMARVM ÆTATVM.

SICVTI etiam nec ad exempla quædam memorabilia ſingulariter deſcendendum fuiſſe duximus, eorum ſcilicet, quorum viridis Senectus appellata fuit, prout de Caleb ſcribitur [a], qui dicebat: *Hodie octoginta quinque annorum ſum, ſic ualens, ut eo ualebam tempore, quando ad explorandum miſſus ſum*. Et de Cyro apud Xenophontem [b], qui cum admodum Senex eſſet, negabat ſe vnquam ſenſiſſe Senectutem ſuam imbecilliorem factam, quàm adoleſcentia fuiſſet. Itemque de alijs, qui extrema adhuc ætate, longiſſimo annorum curſu perfuncti, munia publica, graueſque labores, magna populorum admiratione, obierunt.

Nam cum hæc ab auctoribus multis, tum veteribus, tùm recentioribus ſint commemorata [c], nec eadem quocunque loco, aut cuicunque Seni, imo pauciſſimis ſuccedant; viſum fuit nobis, in his non eſſe immorandum

a *Ioſue. cap. 14.*

b *Xenophon. de pæd. Cyr. lib. 8.*

c *Plin. lib. 7 c. 48. Valer. Max. lib. 8. c. 14. de Senectute, & Fulgoſius lib. 8. cap. 14. Ignat. de Senect.*

dum

dum; quoniam ſicuti certum eſt,his largiorem campum fruendi bono Senectutis,à Deo tributum fuiſſe; ſic nollemus quemquam fortè, cui imbecilla nimis, aut extrema Senectus contingit, viribus ſuis diffidere, cum latè vniuerſis ad hos Senectutis theſauros percipiendos, dummodo alacrem voluntatem, ac ſtudium pro ſua conditione adhibeant,aditus Deo iuuante, patere poſſit.

BONI NOMEN CVR MAGIS SENECTVTI QVAM ALIIS ÆTATIBVS SIT DEFERENDVM

CVM IGITVR tum Boni nomen, quo pacto ſumendum ſit, explicauerimus; afferenda in præſenti videtur ratio, cur hoc nomen Bonum,huic Senili ætati potius, quàm alijs, deferendum eſſe iudicemus. Nam vt ait Sanctus Chryſoſtomus [a],non ideo hoc fit,quia quod ſimpliciter vetus eſt, id ſtatim dignum laude cenſeatur: ſed ratione habita ad res ſubiectas. Siquidem videmus in ſcriptura aliquando quidem vetera celebrari, magis quàm noua: & aliquando etiam noua veteribus anteponi, vt inter alia ſcribitur in Eccleſiaſtico [b]: *Vinum nouum, amicus nouus veteraſcet, & cum ſuauitate bibes illud*. Et alibi, quod vetus eſt vituperat, ait enim [c]: *Inueterati ſunt, & claudicauerunt à ſemitis ſuis*. Et rurſus [d]: *Inueterate dierum malorum*. Sic vetus fermentum, & vetuſtæ ſeruitutis iugum damnat. Ita quod vetus, & nouum, pro rei, de qua agitur, varietate, diiudicatur. Pari ratione Senectutem non ita ſingulariter laudamus, vt iuuentutem omnino culpemus. Nam *multi*, vt ait Sanctus Chryſoſtomus [e]; *in iuuentute philoſophiam oſtenderunt, & in Senectute lapſi ſunt*. Tres pueri, Sidrac, Miſac, & Abdenago, quia virtutem ſibi, benè viuendo, à cœlo acquiſierunt,flammas in rorem conuerterunt. Et Daniel, cum eſſet duodecim annorum, leonum rabiem, in ouium manſuetudinem commutauit, & ferociam illorum fide fregit.

a *S. Io. Chriſoſt. hom. 15. in Epiſt. 1. ad Corinth.*

b *Eccl. c. 9.*

c *Pſal. 17.*

d *Daniel. 13*

e *Hom. 1. in Pſal. 50.*

Neque

Neque enim iuuenem culpes, nec collaudes Senem; quia virtus, ac malitia non in differentia ætatis cognoſcitur, ſed in differentia mentis. Nam negligenti Senectus nihil prodeſt, quæ quidem capillos non canitie comptos, ſed ſapientia candidos requirit.

NOS IGITVR, cum Senectuti Bonum attribuimus, non ideo alijs ætatibus ſua bona tum animi, tum corporis detrahimus, nec Senectutem omnibus vndique ornamentis cumulatam eſſe exiſtimamus; cum illam pro humana fragilitate, non leuibus præſiſidijs indigere conſtet: ſed appellamus Bonum Senectutis (vt dicunt Theologi) ſecundum quid [a], habita ſcilicet ratione aliarum humanæ vitæ partium, infantiæ, pueritiæ, iuuentutis, & conſtantis ætatis. Si enim Senectus cum reliquis conferatur, non ſolum illam paucioribus implicitam culpis, verum etiam pluribus affluentem donis cenſemus, quibus ad omne virtutum genus promptiùs, & facilius quàm aliæ ætates, poteſt aſpirare. Quod & Euripides Poeta carminibus illis attigit, cum dixit [b].

Non prorſus omnibus grauis premitur malis
Fili Senectus: huic temporis longinquitas
Tribuit experientiam: acrior hinc Senum
Quàm iuniorum, orationis eſt vigor.

Quare ex his, & alijs infra dicendis, Senectutem, cæteris paribus, inter alios omnes ætatum gradus eminere, primumque locum obtinere iudicamus.

HOC AVTEM licet permultis rationibus, argumentis, atque auctoritatibus oſtendi poſſit; exiſtimauimus tamen ſufficere in præſenti, hoc ipſum, tanquam præludij loco, præcipuis aliquot, ac quodammodo naturalibus Senectutis proprietatibus, & dotibus declarare. Vt vero apertius ea, quæ dicenda ſunt explicentur,

[a] S.Thom. 1 2.q.114.art. 10.

[b] Eurip. in Phœnis.

tur,viſum fuit,Senectutem ipſam ſimilitudine quadam, tanquam arborem humanæ vitæ proferre, quæ altis virtutum radicibus, ac quinque præcipuè innixa, ſurſumque procero fortitudinis ſtipite euecta, ac ramis clararum actionum, tanquam validis brachijs diffuſa, tempeſtiuos quotidie, atque vberes diſciplinæ,morum, atque exemplorum fructus emittat. Quos fructus explicandos in extrema huius operis parte reſeruamus, nunc enim radices tantum attingimus.

PRIMVM IGITVR fundamentum, ac veluti radix huius Senilis Boni, ea eſt, quod cum innumera, quæ quotidie graſſari in mundo,mala videmus, ex immoderatis ſenſuum perturbationibus, ac turbulentis animorum motibus, vt plurimum oriantur; perſpicuum eſt,has concitationes, non æquè in ipſa Senectute, ac in alijs ætatibus efferueſcere; imo prauos iſtos affectus, longe in Senibus, quàm in cæteris, mitiores ac remiſſiores eſſe.

PRIMA RADIX SENILIS BONI, QVOD MINVS VEXATVR PERTVRBATIONIBVS.

Quantum autem ex hac parte Senectus reliquis ætatibus excellat, facile quiuis cernere poteſt, ſi conijcit oculos in calamitates, excidia, atque alias orbis clades, quibus omnia ſurſum, ac deorſum voluuntur, quæ cuncta ex turbidis hiſce concupiſcentiæ fontibus profluunt.

PLENAE ſunt Græcorum,& Latinorum hiſtoriæ,in quibus nihil frequentius, quàm Regnorum euerſiones, Ciuitatum ſeditiones,populorum captiuitates,grauiſſimæque miſeriæ recenſentur: quæ ex immodica voluptatis libidine,indomita vlciſcendi rabie, praua intemperantia, nefariaque omnis generis licentia,humanum genus in funeſtas calamitates, atque exitia pertraxerunt.

Nam

Nam de Imperatoribus, Regibus, ac Principibus, qui per ſummam inſolentiam, ac perfidiam in alios ſibi poteſtatem arrogauerunt; vnde nefarias cædes, agrorum vaſtationes, proditiones, & omne ſæuitiæ, ac crudelitatis genus exercuerunt, quid opus eſt dicere? cum illorum vitæ, quæ apud grauiſſimos auctores Suetonium, Tacitum, Herodianum, alioſque leguntur, hæc pleniſſime omnibus, non ſine ſtupore, teſtata relinquant?

DEINDE HOMO, cum ad imaginem Dei factus, ac rationis munere inſignitus, ob id præcipuè in hanc lucem ſuſceptus fuerit, vt veluti Princeps mundi, hanc orbis fabricam incoleret, animantibus omnibus præeſſet, conſilioque & charitatis officijs, vniuerſum genus humanum moderaretur, ac quaſi placidiſſimi imperij vinculis conſtrictum teneret, ac gubernaret; ecce iuſtitia primigenia labefactata, & exortis hiſce turbulentis agitationibus, confeſtim ſocietate iſta, tanquam ventorum inter ſe pugnantium procellis diſiecta, cœpit inuidia, atque odio in fratres, in ciues, in omnes incendi, ijs inſidias moliri, & hoſtilia inferre arma, ac miſerandis ærumnis, vniuerſum humanum genus conturbare.

Quæ quidem, vt notum eſt, ab originalis culpæ ſeminibus, in vniuerſos mortales propagata eſſe, omnes confitentur. Hæc autem culpa tametſi peſtilentiſſima, haud tamen efficax fuit, ad rationis lumen extinguendum, aut ad omnem humanarum actionum ſeriem confundendam; ſed talem in hominem inuexit ad vitia propenſionem, tantamque ei peperit ad virtutes difficultatem, vt leuiter patiatur, ſe in vias obliquas pertrahi, & quod ſenſus dictat, libenter amplecti, atque à virtutibus longe abduci, quas vt difficiles, & arduas faſtidit, aut horret potius.

CVM

CVM IGITVR effrænes iſti ſenſuum motus, minus Senectutem, quàm alias ætates ſoleant concutere, & diuexare, vt modo oſtendemus, magnam ideo conſtat, hinc eius dignitatem exiſtere, quæ ſæuum concupiſcentiæ dominatum, non leuiter valeat debilitare.

Quod quidem etſi vſu ipſo vniuerſis ſatis patere nobis perſuadeamus, multò tamen euidentius, ac clarius id intelligi poterit, ſi Senij, & maturæ huius vitæ ſtatus, cum ſingulis ſuperioribus ætatibus conferatur; cum certum ſit, homines quamuis eiuſdem ſint naturæ, quod ad mores tamen attinet, atque actiones, longe inter ſe, pro ætatum ratione differre. Vnde Apoſtolus ad Corinthios dicebat[a]: *Cum eſſem paruulus loquebar vt paruulus; quando autem factus ſum uir, euacuaui quæ erant paruuli.* [a] 1. ad Corinth. c. 13.

PERTVRBATIONES IN ADOLESCENTIA

QVARE VT OMITTAMVS infantiam, ac pueritiam, in quibus nullus ferè rationis, aut virtutis vſus dignoſcitur: quid de adoleſcentia dicemus, quam teſte Cicerone, ardor quidam excipit ætatis, ita vt nec prudentiæ, nec iudicij ſit compos? ac verum bonum ignoret, nullam futuri temporis curam ſuſcipiat, voluptates, & turpitudines appetat, ac concupiſcentiæ facibus accenſa, tota ferè in contentiones, contumelias, ac obſcænitates præceps ruat? Non opus eſt vtique, multiplices illius impetus, ac potius furores recenſere, qui in prouerbium tranſierunt, quo dicitur: *Via viri in adoleſcentia*[b]. Et Iob dicebat[c]: *Scribis contra me amaritudines, & conſumere me vis peccatis adoleſcentiæ meæ.* Et Dauid Propheta[d]: *Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris.* Omitto exempla multa, quæ paſſim in ſacris literis probroſa adoleſcentum geſta arguunt. Vnde & Iuriſconſulti delicta in hac floreſcente ætate

[b] Prouerb. cap. 30.
[c] Iob. c. 13.
[d] Pſal. 24.

commiſſa tanquam non certo adhuc iudicio firmata, mitius punienda eſſe reſponderunt[a].

Nec verò ab effræni hac licentia ideo adoleſcentia vindicatur, quòd aliqui interdum ſint adoleſcentes, qui ab ijs vitijs, & erroribus reperiantur remotiores: Nam vt ait Cicero, cum hæc ſint communia adoleſcentiæ detrimenta, non ideo quodammodo naturalia eſſe deſinunt, quòd aliqui ijs careant; ſicuti iraſci, quod humanum eſt; non ideo minus naturale erit, quòd multi reperiantur, qui non iraſcuntur.

CVM IGITVR acres, & deprauati ſenſuum ac libidinum motus, Senectutem prout notum eſt, longè minus afficiant; perſpicuum eſt, actiones quæ ab ea prodeunt, longe æquiores, ac moderatiores eſſe. Nam vt etiam Sanctus Hieronymus ſcripſit[b]: *Adoleſcentia multa corporis bella ſuſtinet, & inter incentiua vitiorum, & carnis titillationes, quaſi ignis in lignis viridibus ſuffocatur;* à quibus Senectus longè eſt remotior, & vulgatum illud eſt, quod in Concilio Toletano legitur[c]: *Prona eſt omnis ætas ab adoleſcentia in malum, nihil enim incertius, quàm vita adoleſcentium. Ob hoc conſtituere oportuit, vt ſi qui in clero impuberes, aut adoleſcentes exiſtunt, omnes in vno Conclaui atrij commaneant, vt lubricæ ætatis annos non in luxuria, ſed in diſciplinis Eccleſiaſticis agant, deputati probatiſsimo Seniori, quem magiſtrum diſciplinæ, & teſtem vitæ habeant*[d]. Vnde & Sanctus Chryſoſtomus ait[e]: *Sicuti corpus vſquequo febribus detinetur, & ſubſequentibus ægritudinibus, etſi ſit validum, tamen affligitur; cum autem liberatum fuerit ab obſeſsione morborum, recreat propriam virtutem. Sic etiam anima in iuuentute febribus laborat, & amor gloriæ opprimit eam, & delitiarum, ac venerearum rerum, & aliarum multarum perturbationum. Cum autem Senectus aduenerit, omnes has paſsiones effugat, alias*

a l. Auxilium. §. in delictis de minorib. Tiraquel. de pæn. remitte. cauſ. 7.

b S. Hieron. Epiſt. 2. ad Nepotian.

c In Concil. Toletan. 4. canon. 24.

d cap. omnis ætas 12. q. 1 Garſias Loayſa in d. Conc. Toletano. 4. pag. 443.

e Homil. 7. in epiſtola ad Hebr.

alias per ſatietatem, alias per philoſophiam conſtrictas; vigorem enim corporis relaxans Senectus, nec ſi velit anima, illis vti permittit; ſed ſicut hoſtes diuerſos recludens, velut in loco à turbis libero collocat, & multam ei operatur tranquillitatem.

HINC ſcripſit Ariſtoteles [a], iuuenes non eſſe aptos ad ediſcendas morales diſciplinas, quia nondum didicerunt, rationis fræno affectiones comprimere; nec poſſunt ſibi perſuadere, vitia frugalitate, ſobrietate, & continentia ſuperari. Et denique ſunt nimij in omnibus ferè actionibus; nimis enim amant, nimis oderunt, nimis cupiunt [b].

[a] *Ariſt. 1. Ethic. c. 3.*
[b] *Ariſtot. 2. Rethor. c. 12.*

Quare merito Plato dicebat [c]: *Tum maxime mentis oculus acutè cernere incipit, cum primum defloreſcit corporis oculus.* Et Plinius [d]: *Iuuenes adhuc confuſa quadam, & quaſi turbata non indecent; Senibus placida omnia, & ordinata conueniunt, quibus induſtria ſera, turpis ambitio eſt.* Et græcus poeta inquit: *Senectus præclara ætas, quæ dominatur ſeruis, qui dominati fuerunt iuuentuti.* Hincque & dictum illud Ethnici ſapientis: *Noli mihi compati, quod ſim Senex: ſed compatere, quod iuuenis fui.*

[c] *Plat. in conuiu.*
[d] *Plin. epiſt. 1. lib. 3.*

PERTVRBATIONES IN MEDIA ÆTATE.

POST ADOLESCENTIAM ad virilem ætatem aſcendamus, quæ quo propius ad Senectutis maturitatē accedit, eò longius ab adoleſcentiæ perturbationibus abeſſe non eſt dubitandum; ſed non ideo tamen negari poteſt, graues eas quoq; hoc annorum curſu illi contingere, cū hæc teſte eodem Cicerone, ex omnibus hominis ætatibus in varias affectiones, in pericula capitis, famæ, & fortunarum vna maxime incurrat; hæc enim ætas nunquam eſt pacata, ſemper laborioſa, ſemper anxia, & ſolicita; eoque grauioribus difficultatibus, ac periculis expoſita, quo ſe aptiorem ad res

maiores gerendas agnoſcit. Quod quidem rerum publicarum ac populorum frequentes calamitates, & miſeriæ teſtantur, quæ crebro hoc ipſo ætatis, curſu ab illis, qui virtutis, ac temperantiæ opinione præſtare cenſebantur, in orbem inuectæ fuerunt, quas facilius intelligere, quàm enumerare licet.

At verò cum iſtæ libidinum, cupiditatum, ac voluptatum faces refrigeſcente caloris vi, in Senectute minus invaleſcant, faciliusque moderationis fræno ſubijciantur, cum hæc ætas ad frigidum, & ſiccum vt aiunt medici & Philoſophi tendat, longiusque à concitationibus, quibus aliæ ætates vexantur, abſit[a], quis non magnas huic ætati gratias habeat, ingentique eam honore dignam iudicet, quæ rationis lumen tanta errorum caligine abduci non patiatur, ſed potius tamquam nitidiore cælo, denſis fugatis procellis, veluti ſol purior ſplendeat, ac dominetur?

[a] Iuell. in polit. chriſt. tract. 2. par. 2. cap. 1.

SENECTVTIS STATVS PRÆ ALIIS ÆTATIBVS.

QVARE VT ſummatim dicamus, vocatur à nobis hoc loco Bonum Senectutis, non quia exiſtimemus Senes omnino perturbationibus vacuos eſſe; ſcimus enim ipſos, & dolere, & amare, & iraſci, & alijs animi commotionibus interdum exerceri; ſed certè, niſi ipſi deliri ſint, de quibus modo non eſt ſermo, tantum intereſt inter perturbationes Senum, & aliarum ætatum: vt quantum reliquæ ætates Senectuti corporis viribus præſtant, tantum Senectus animi tranquillitate eas ſuperare videatur, ipſæ enim quæ Senectuti accidunt animi permotiones, quia leuiores ſunt, facilius ratio cohibet. Vnde ſequitur, vt cum Senibus inſidiæ ſenſuum minus obeſſe ſoleant, ipſi plus virtutibus polleant, atque ad ea, quæ ſibi incumbunt, aptiores multo reddantur.

Quem-

Quemadmodum autem, quod adoleſcentium aliqui petulantiæ ſint expertes, communem adoleſcentiæ impetum, & naturam minime immutat. Sic & nefaria voluptatis libido, ſiue fœda intemperantia, licet in Senibus aliquibus interdum viguiſſe deprehendatur, Senectutis tamen ſtatui notam haud valet inurere, ſed illis tantum ſenibus, qui verecundiam abiecerunt, ac nequitiæ fræna laxauerunt; prout de Salomone conſtat, cuius cor, cum iam eſſet Senex, à mulieribus fuit deprauatum [a]. Et pariter de Senibus illis iudicibus legitur, qui in concupiſcentiam Suſannæ exarſerant, [b] vnde meritas pænas dederunt.

[a] 3. Reg. c. 11.

[b] Daniel c. 13.

SECVNDA RATIO quæ Bonum Senectutis aſtruit, ea eſt, quæ ab vſu rerum, & longæ ætatis experientia ducitur. Nam cum ad aliquid agendum opus ſit id bene noſſe, in quo verſandum eſt; duplexque hæc ſcientia dicatur: altera, quam ſpeculatiuam: altera, quam practicam vocant; longæua ætas ſine dubitatione, maiorem hominibus facultatem largitur ad vtramque exercendam, atque ordinandam [c], quàm cætera breuiora vitæ ſpatia.

SECVNDA RADIX SENILIS BONI EST EXPERIENTIA.

[c] Iauel. in Epiſt. de iuuent. & Senect. c. 4.

Sed nos in præſenti ſpeculatiuam omittentes, ad quam non omnibus facile licet aſpirare, cum ingenio, opibus, libris, præceptoribus, alijſque multis indigeat adiumentis, quæ non cunctis ſunt communia; verum de ea, quæ experientia tantum comparatur, loquentes, quæ ſolo fere aſpectu, & rerum quæ quotidie in magno hoc mundi theatro accidunt, obſeruatione, ſine vllo pene labore poteſt acquiri; Dicimus ex ſapientum traditionibus [d], hanc, magnam ſimilitudinem cum arte habere, & memoriæ præcipue inniti, cum ex multis memorijs eiuſdem rei confletur experientia, & ex multis

[d] Ariſt. in proœm. metaph. & in 2. poſter. tex. 27.

ex-

experimentis, ſcientia in nobis efficiatur.

Quocirca tanti eſſe experientiam nonnulli aſſeuerant, vt non minus ipſi, quàm demonſtrationibus cenſeant tribuendum, cum hæc rerum principia intueatur[a]. Hincque non ſolum vulgo dicatur, *experientiam eſſe rerum magiſtram*[b], ſed etiam ad vim cognoſcendi plurimum pertinere conſtet; cum virtus intellectualis, ad eius illuſtrationem & corroborationem, indigeat experimento, & tempore, vt in Ethicis relatum eſt. Vnde carmina illa Aphranij in Togata[c],

Vſus me genuit, mater peperit memoria,
Σοφίαν vocant me Graij, uos ſapientiam.

a *Ariſt.* 6. Ethic. c. 11.
b c. *Quã ſit.* de elect. in 6
c *Gell. lib.* 13. c. 8.

EX QVO etiam pendet, quod inexperti facilius delinquunt, & quod eorum delicta leuius plectenda iuriſconſulti reſponderunt[d]. Vnde prouerbium apud Græcos, *Συγγνώμη πρωτοπείρῳ*: & illud non abſimile, *γλυκὺς ἀπείρῳ πόλεμος*, Dulce bellum inexpertis.

Vt vero eo etiam manifeſtius quantus ſit experientiæ vſus, & quanti ea ſit æſtimanda, conſtare poſſit, ac proinde quantum Senectus hac in parte reliquis ætatibus antecellat, operæpretium duximus, nonnulla præter ſapientum virorum authoritates, de mirifico illius fructu hoc loco inſerere.

d *l. deſertorem* S. *ſi plures. de re militari, & Tiraquel. de pœnis remitt. cauſa.* 10. & 13.
e *Iſocr. Epiſt.* 6. *ad Iaſon. liber. Plato lib.* 9. *de Rep.*

EXPERIENTIA QVAM PROFICVA, AD OMNES VITÆ VSVS.

QVA IN RE, tam etſi omnia ferè complecti nobis liceret, quæ ad hanc vitam pertinent, ſiue ad propulſanda pericula, ſiue ad vitandas inſidias, ad ferendos labores, ad tolerandam paupertatem, ad deſpicienda denique hæc omnia terrena, & caduca, ſpectant; ex quibus intelligeremus, res etiam difficillimas, & quæ ſummam afferre moleſtiam ſolent, illius ope, valde leues, ac nonnunquam cum delectatione coniunctas reddi.

Loque-

Loquemur tamen nunc de ijs, qui Rempublicam adminiſtrant, ac publici conſilij principes habentur: mirum eſt enim, quanti ponderis ſit in his publicis muneribus experientia, quantumque excellant homines vſu periti ijs, qui rudes ad Ciuitates gubernandas accedunt. Fateor ſanè magni eſſe momenti eruditionem, & plurimum conducere rerum maximarum ſcientiam; ſed neſcio quonam modo in his rebus politicis ſcientia ipſa experientiæ primas concedit, eſtque velut lucernæ lumen, ſi cum lumine ſolis conferatur.

ITAQVE VIDEMVS ſæpe, homines erudítiſſimos, qui de Reipublicæ ſtatu copioſe, & ornatè diſſerunt, libroſque Platonis, & Ariſtotelis, aliorumque nobilium philoſophorum in manibus habent: tamen in negocijs arduis, in conſilio dando, & in Republica tractanda, ab hominibus expertis, & in hoc genere rerum exercitatis, longe, multumque ſuperari.

Imo occurrunt frequenter negocia grauiſſima, in quorum meditatione, licet quis diu verſatus fuerit, multaque ex librorum cognitione perceperit; tamen ſi experientia caret, quamuis peritiſſimus ſit, imperitus omnino, atque rudis exiſtimatur.

At enim ſumamus hominem, qui nunquam militauerit, nunquam hoſtem, aut caſtra viderit; quis obſecro huic, licet omnium veterum Imperatorum res geſtas legerit, licet omnia militaris diſciplinæ præcepta perceperit, licet hiſtorias omnes, & quicquid in illis eſt, de ducendo exercitu, de locandis caſtris, & de alijs rebus huiuſmodi memoria complectatur; quis inquam hunc belli ducem audebit deſignare, aut vllam exercitus curam eidem committere?

Linquamus Duces, & referamus animum ad milites,

&

& quid quæſo diſtinguit veteranos à tyronibus, niſi experientia? Et tamen omnium inſignium Ducum ſententia, tantum intereſt inter hos, & illos, vt ipſi tyrones nullo ferè loco numerentur, ſi cum veteranis conferantur.

Conuertamus præterea oculos ad omnes ferè artes tam quæ in actione, quàm quæ in factione verſantur: quis vnquam medicum magnifaciet, niſi experientiam cum medicinæ cognitione coniungat? quis plurimum aduocato tribuet, qui nunquam in foro fuerit verſatus? quis pictorem, quis cytharœdum, quis vllum alium artificem peritum exiſtimauit, licet omnia artis præcepta teneat, ſi nunquam, aut raro in illa ſe ſoleat exercere?

a Cicer. lib. 1. de off.

His addere poſſumus id quod Ariſtoteles ſcribit[b]: *Rethoricam ex ipſa experientia natam fuiſſe*; cum enim homines obſeruarent quid eſſet illud, quo diſertus alijs excelleret, & qua potiſſimum re ab ijs diſtingueretur, qui eloquentes non ſunt, inde collecta fuerunt præcepta, ex quibus paulatim Rethorica ars initium ſumpſit, quæ poſtea longo vſu, & exercitatione aucta fuit, & amplificata.

b Ariſtotel. Rethor. ad Theodect. lib. 1. c. 1.

ITAQVE VT omnia paucis complectamur, experientia re vera gignit artes, nutrit, alit, confirmat, exornat; & quemadmodum ad videndum non ſolum oculus neceſſarius eſt, verumetiam lumen: eodem modo non ſolum ſunt neceſſaria in artibus præcepta, verumetiam vſus, & experientia.

Eſt igitur experientia in arte, velut acies in gladio: eſt ſicut in animalibus calor naturalis, qui per omnia membra diffunditur; vt enim ſine hoc animalia viuere non poſſunt; ita ſine experientia artes, velut mortuæ, iacere ſolent.

HIS

HIS PRAETEREA, quæ de experientia dicta ſunt, illud addere poſſumus, quod minimè plerique arbitrantur; nimirum etiam rerum naturalium cognitionem, magna ex parte experientia conſtare. Siue enim loquamur de his rebus inferioribus, ſiue de ſuperioribus, certe earum ſcientia, ab ipſa experientia initium ſumit. EXPERIENTIA IN RERVM NATVRALIVM COGNITIONE QVAM SALVBRIS.

Quæro enim, quis nobis tradiderit vires, & naturam herbarum, & reliquarum omnium ſtirpium, & plantarum, quarum tam neceſſarius eſt vſus, niſi experientia ipſa? vnde emanarunt præcepta agricolarum de ſerendis frugibus, de inſerendis arboribus, de adhibenda vitibus cultura, præter quam ex ipſa experientia? vnde nouerunt medici medicamentorum vim, quæ ex eiſdem herbis, & ex aliis rebus colligunt? vnde perceperunt hanc vtilem, & illam perniciosam, hanc ſalutarem, & illam mortiferam, niſi ex eadem experientia? Fatemur enim harum rerum ſcientiam eſſe, ſed certe primas fert experientia: & quemadmodum ex fonte fluuius: ſic certum eſt, ex ipſa experientia ſcientiam emanaſſe.

LONGVM ESSET omnia perſequi, quæ de phyſica, de aſtrologia, & de alijs ſcientijs occurrunt, quibus perſpicuum eſt, experientiam initium dediſſe. Sed quia hæc certa ſunt, longiorque fortaſſe eſt hæc diſputatio, quàm hic locus poſtulare videtur, ad rem tandem redeamus.

Quo loco, ſi quis forte obiiceret, non omnes Senes harum artium, & ſcientiarum, de quibus diximus, cognitionem habere; non tamen is negabit, maximum hoc lucrum, & commodum ex temporis diuturnitate hauriri ſolere, dignoſcendi, conſiderandi, & certo iudicio

æſtimandi res, quas ipſimet viderunt [a], & experti fuerunt: & ſi verum eſt quod dici ſolet, *peritis in arte credendum*; certe Senibus, vt rerum omnium quas ætas fert, ſumme peritis, maxima erit fides adhibenda.

a S. Thom. 2. 2. q. 47. art. 15.

Hoc autem & communi omnium conſenſu niti videtur, qui tantum experientiæ tribuunt, vt cuncti plus ijs confidere ſoleant, qui in aliqua re diu verſati ſunt, quàm illis qui primum aggredi incipiunt, quantumuis ſint ingenioſi.

EXPERIENTIA AD RES MVNDI CONTEMNENDAS MIRIFICA.

NEC HOC IN IIS tantum rebus obſeruatur, quæ ad mutua hominum commercia pertinent, ſed ad alia etiam longe grauiora, periculoſiora, ac ſalubriora. Quot enim res ſunt, quæ in oculis hominum magnæ, & laudis plenæ, ac gloriam ingentem, immortaleque decus polliceri putabantur; & tamen eadem inania exiſtere, & longe aliter, quàm cenſebatur, ſucceſſura eſſe, ſoli Senes longo vſu, & experientia perſpexerunt? Hinc Ariſtoteles difficilis eos ſpei eſſe tradidit [b], propter experientiam, quoniam eis multa in deterius euenerunt.

b Ariſt. 2. Rethor. c. 13. S. Tho. 1. 2. q. 40. art. 5.

Propter hunc etiam rerum vſum, & experientiam cùm cæteri homines in ſummam admirationem adduci ſoleant, quod ea quæ in primis celebrantur, cuiuſmodi ſunt opes regiæ, potentia, pulchritudo, robur, eloquentia, & alia eius generis, momento temporis mutari, ac concidere videant; ſoli Senes nihil fere his rebus permouentur; imo *alios*, vt ait S. Ambroſius, *exemplo ſuo docent, illa omnia contemnere*; tantumque ex illis eum fructum percipere, qui ad æterna bona, poſt hanc vitam comparanda, pertinere poteſt.

Idem in cæteris rebus, quæ adeo ſtudioſe ab hominibus in hac vita expeti ſolent, declarari poteſt. Nam

cum

cum Senex nihil niſi maximè fugax, fallax, breue, inane, lubricum, imbecillumque in rebus humanis eſſe deprehenderit, ac ſæpius ſe illis deceptum fuiſſe reminiſcatur, non ſolum hinc ipſe cautior redditur, ne mundi fallacijs ac figmentis capiatur [a], iuxta prouerbium illud vulgare, *Difficile eſſe, dare verba Seni*: ſed etiam eo conſtantius poteſt reliquos communis erroris, & fragilitatis admonere.

a Tiraquel. in præfat. de Iur. primig. num. 91. 92.

Hincque cum ex rerum præteritarum euentibus, ſatis didicerit, nihil ſibi, niſi in futura vita eſſe expectandum; mundana hæc omnia, excelſa quadam animi magnitudine contemnit. Hoc autem non ita facile illi efficere poſſunt, qui in hac rerum humanarum paleſtra diu, multumque verſati non fuerunt.

TERTIVM SVCCEDIT argumentum, quod ex præcedentibus quodammodo ſequitur, ac Senectutem inprimis commendat, & exornat, quod prudentiæ præſidio, præter cæteras ætates muniatur. Nam repreſſis à matura ætate effrænibus cupiditatibus, & perturbationibus, accedente deinde longa rerum obſeruatione, atque experientia; dubium non eſt, prudentiæ decus plurimum efflorеſcere, quæ præteritis edocta, rectius præſentia intuetur, & cautius futura præſentit.

TERTIA RADIX SENILIS BONI EST PRVDENTIA.

HANC autem virtutem maximè neceſſariam eſſe ad humanam vitam, apertè conſtat; cum enim bene viuere, nihil aliud ſit (vt ait ſapiens) quàm bene operari: ad benè autem operandum, non ſolum requiratur quid fiat, ſed præcipuè quomodo fiat: certè hæc omnia nobis rectè & diſtinctè, ipſa prudentia tradit. Hæc enim cum recta ratio rerum agendarum ſit [b], naturam, & pondus rerum contemplatur, non vt ſciat modo; ſed vt quæ contemplãdo didicit, re ipſa efficiat, & exequatur;

b S. Thom. 1. 2. q. 57. art. 5.

in quo vno rationem, quam *Practicam* appellant [a], clarum eſt contineri.

Patet autem hæc virtus latiſſimè, nullumque eſt ferè tempus, nullus locus, nulla vitæ pars, nullus hominum ſtatus, qui prudentia non indigeat. Diffunditur enim per omnes actiones, & per omnia negocia, vixq; quicquam agimus, aut loquimur, quod aliquo modo prudentiam non expoſcat.

ITAQVE cum reliquæ virtutes quantumuis eximiæ, & fructuoſæ ſæpe ceſſent, & nullum actum producant; cum interdum (quod perſpicuum eſt) multi homines licet iuſti, quia tamen in ſolitudine viuunt, vix iuſtitiam exerceant: item alij fortes, & conſtantes, quia non occurrunt pericula, aut dolores, nullum fortitudinis ſpecimen præbeant: Hæc vna prudentia nunquam vacat, nunquam eſt otioſa, ſemper illius munere indigemus; imo etiam cum alijs virtutibus moralibus vtimur, neceſſariò debet adhiberi prudentia [b], quæ illis quodàmmodo præſcribat finem, & media paret ad illum adipiſcendum accommodata.

[a] *S.Tho.* 2. 2. q. 47. art. 1. ad 3. & art. 2.

[b] *S.Tho.* 1. 2. q. 65. art. 1. & in 2. 2. q. 129. art. 3 *Ariſtotel.* in *Ethic. lib* 6. c. pen. & lib. 10. c. 8.

PRVDENTIA CHRISTIANA DISTAT A POLITICA.

LOQVIMVR AVTEM hic de vera, & Chriſtiana prudentia, quæ à diuinorum mandatorum præſcriptione nunquam diſcedit, ac puram ſe, atque integram ab omni fraude, mendacio, fallaciaque cuſtodit. Non qualem Politici vulgo dicti, ſibi mundi prudentiam, quæ potius prudentiæ larua, ac fucatum virtutis ſimulacrum eſt, confinxerunt. Illi enim dum ſolido veritatis, ac iuſtitiæ fundamento relicto, conſilia ſua ad res fluxas, quoquo modo tuendas, aut parandas, ſimulato hoc prudentiæ ſpectro dirigunt; non ſolum ſe à veræ ſapientiæ claſſe eximunt, ſed etiam cæleſtibus, & nunquam interituris præmijs, indignos reddunt.

QVAMVIS IGITVR rebus omnibus, vt dictum eſt, prudentia conducat; tamen certum eſt, eas, quæ maioris ſunt ponderis, & momenti præter cæteras, prudentiam poſtulare. Quare merito non ſolum apud homines vita, & doctrina exultos, verum etiam apud barbaros, & agreſtes, illud ſemper fuit in more poſitum, vt ad Reipublicæ adminiſtrationem, ad res bellicas, & ad alia negocia grauia, in quibus ſalus ciuium, & communis vtilitas continetur, homines qui aut prudentes ſunt, aut prudentiæ opinionem habent, præter cæteros deligerentur. PRVDENTIA NECESSARIA IN REBVS PVBLICIS.

Quare merito in omnibus Ciuitatibus, aut ſaltem in ijs quæ olim fuerunt optimè inſtitutæ, his in primis, qui hac virtute excellebant, Reipublicæ gubernacula tradebantur, & ad eos negocia omnia ardua deferri ſolebant; quod multis exemplis confirmari poteſt, quæ quoniam nota ſunt, ſilentio prætermitto. Imo etiam noſtra ætate, hos præter cæteros, ipſi Reges, & Principes viri, cum Rempublicam benè adminiſtrare volunt, conſiliarios deligunt, ſibique miniſtros, & ſui muneris ſocios adiungunt.

Non ſolum autem in ocio, & in pace, verum etiam in bello, in quo fortitudo primas partes ſibi vendicare videtur; in bello inquam, & in caſtris, nihil eſt magis neceſſarium, quàm ipſa prudentia.

Quem enim fructum afferre poteſt exercitus etiam numero ampliſſimus, aut milites fortiſſimi, aut maxima pecuniæ vis, aut tormenta bellica, aut reliquus militiæ apparatus, niſi hæc omnia, eximia Ducis prudentia adminiſtrentur? quid magis neceſſarium, quàm nullam rei benè gerendæ occaſionem prætermittere, quam omnium temporum, locorum, & rerum opor-

opportunitatem obſeruare, quæ omnia pendent ex Imperatoris prudentia?

Quid denique hoſtem magis terret, quàm ſolertia, & calliditas Ducis, à quo videt, nullum negocium fruſtra ſuſcipi, ſed omnia cautè, & magno cõſilio geri? Nonne cum maximus ſoleat eſſe in caſtris militum numerus, cumque hi perſæpe vitam periculo committant, victoriæ laus, & gloria ipſi Duci in primis tribui ſolet? Hinc celebre illud Ciceronis dictum, *parua eſſe arma foris, niſi ſit conſilium domi*. Et quod M. Caſtritius Placentinus dixiſſe Carboni Conſuli fertur [a], qui cum iactaret, multos ſe gladios habere; ille reſpondit: *Et ego annos*.

[a] *Val. max. lib. 6. cap. 2. num. 10.*

PRVDENTIA NECESSARIA IN REBVS PRIVATIS.

SED OMITTAMVS iam Rempublicam: certè in negocijs priuatis, item in ipſa ſolitudine, vix quiſquam explicare poteſt, quàm neceſſaria ſit prudentia; quod Diui Antonij teſtimonio confirmare poſſumus, qui vt legitur in collatione Patrum [b], hanc virtutem præferendam reſpondit ieiunio, orationi, eleemoſynæ, peregrinationi, & alijs omnibus pietatis exercitationibus, eo quod ad conſcendendum perfectionis apicem, nihil ea ſit aptius, nihil vtilius.

[b] *Caſſianus. coll. 2. c. 2.*

Quibus concinit quod dictum olim à nonnullis fuit, virtutes omnes prudentias eſſe: quod quamuis verum omnino non ſit, cum multæ ſint virtutes ab ea diſtinctæ; veriſſimum tamen illud eſt, nullam virtutem prudentiæ officio, & comitatu vacare poſſe; cum ea rectam omnium rerum gerendarum nobis rationem præſcribat, vt ſcilicet ea, quomodo oportet, & quando oportet, efficiamus. Et ſicut ſtellæ, ſine ſole lumen non habent; ita iuſtitia, fortitudo, temperantia & reliquæ omnes, ſine prudentia, virtutes eſſe non poſſunt.

Vnde

Vnde & in Euangelio, prudentia, oculus corporis, atque lucerna myſticè appellatur. Et Sanctus Ambroſius [a] & alij, nomen prudentiæ, ad quamlibet cognitionem humanam tam ſpeculatiuam, quàm practicam retulerunt [b]; propterea quod nulla perfecta cognitio, nulla rerum gerendarum deliberatio, plene haberi poſſit, abſque tribus illis prudentiæ actibus, memoria præteritorum, intelligentia præſentium, ac prouidentia futurorum. Quos omnes propheta verſiculo illo cōplexus eſt [c]: *Gens abſque cōſilio, & prudentia: vtinam ſaperent, intelligerent, ac nouiſsima prouiderent*: ſaperent ſcilicet præterita, intelligerent præſentia, ac prouiderent futura.

a S. Ambro. offic. lib. 1. c 24.

b S. Tho. 2. 2. q. 47 art. 2 ad 2.

c Cant. Moyſi Deut. 32.

PRVDENTIA CVR POTIVS SENII QVAM ALIARVM SIT ÆTATVM.

HANC AVTEM PRVDENTIAM propriam maxime Senectutis eſſe, ſatis conſtat ex vſu ipſo, & ex ijs quæ Ariſtoteles in Ethicis ſcribit; vbi ait [d], inueniri poſſe iuuenes, qui optimi ſint geometræ, mathematici, & muſici, ſed non qui ſint prudentes; quoniam prudentia rerum tantum ſingularum vſu, varietate, diuturnaque obſeruatione comparatur; quarum rerum notitiam propterea iuuenis non habet [e], quod experientia caret, quā efficit temporis longitudo. Hincque S. Baſilius [f] eos rectè vocari ait Senes, qui prudentia perfecti ſunt, quique moderatione & grauitate cæteris præſtant, quaſi hæc ſint propria Senectutis munera, quod ipſum etiam late tradit S. Chryſoſtomus [g].

Et quamuis obijci ab aliquibus poſſet, adoleſcentes etiam permultos inueniri, qui facilius ſcientias percipiunt, præſertim eas, quæ in cognitione tantum verſantur, quàm illos, qui prouecta iam ſunt ætate. Item multos in media ætate prudentes reperiri, qui aliorum præterita facta memoria repetentes, argumentum inde ſumunt ad futura agenda, aut vitanda.

d Ethic. 6. cap. 8.

e S. Tho. 2. 2. q 47. art. 14 ad 3. & art. 15. ad 2

f Hom. 12. in princip. Prouerb.

g Homil. 8. in Epiſ. o'am ad [illegible]

HAEC

HAEC tamen parum obſtant. Nam quod ad adoleſcentes pertinet: verum eſſe fatemur, multos in rebus apprehendendis, & cognoſcendis præſtare Senibus; tum quia vt philoſophi aiunt, habent organa ſenſuum magis diſpoſita; tum quia non tanta multitudine, ac varietate phantaſmatum diſtrahuntur: vnde attentius rei ſibi propoſitæ ſolent incumbere. Verum, non tantum eſt ipſius intellectus, res percipere, ſed etiam illa ordinare, diiudicare, & cum plura ſimul concurrunt, ſingulorum vim, & pondus examinare, ac de illis ſententiam ferre. Quinimo non ea tantum, quæ in promptu ſunt, conſiderare: ſed alia etiam extrinſecus explorare, indagare, & cum præcedentibus conferre.

Hoc autem præſtare, quod in rebus gerendis præcipuum, & potiſſimum cenſetur, non eſt munus iuuenum, ſed Seniorum; qui præter cæteros excellunt intellectu, iudicio, experientia, rationis lumine, & ſumma circumſpectione. Vnde quamuis in adoleſcentibus vigere poſſit intellectus quoad percipiendum; non tamen quoad iſtos alios actus, vt rectè de rebus æſtimare, ac deliberare poſſint [a]. Hincque Dauid in pſalmo, excelſam rem ſignificans dixit [b]: *Super Senes intellexi*, non dixit ſuper iuuenes, quoniam id parum erat.

[a] *Ariſtot.* 2. *Ethic.cap.* 1. *S. Tho.* 2.2. *q.*49. *art.*1.

[b] *Pſal.*118

Idem etiam de vſu rationis dicimus: licet enim hanc ab adoleſcentibus non excludamus; tamen cum varij ſint ipſius actus, hoc ipſum quod in ratiocinando verſatur, ita ut rectè applicentur generalia principia ad id quod tunc agitur: hoc inquam conſtat, non tam ad iuuenes, quàm Senes ſpectare, cum Senes maxime iudicio, ac experientia præſtent.

QVONIAM autem illud etiam obijcitur, multos conſtante quoque ætate reperiri, qui prudentia excellunt. Reſpondemus, cum prudentia conſtet ex multis parti-

partibus, non ſufficere vnam, aut alteram, ſed omnes neceſſarias eſſe ad hanc virtutem conſtituendam [a]; hincque dicimus, has potius in Senectute, quàm in alijs ætatibus reperiri, cum Senes plerumque argumenta non petant ex rebus aliunde acceptis, ſed ex ijs, quas proprijs oculis viderunt, & experti ſunt. Quibus apertè conſtat, aptiores illos eſſe ad futura, ſeu proſpicienda, ſeu cauenda, aut etiam moderanda. Vnde & apud Sanctum Iob legitur [b]: *Annorum multitudo docet ſapientiam:* & commune quoddam dictum eſt [c]: *Senes moribus, & doctrina, alijs excellere.*

a S.Tho. 2. 2. q. 48. & 49. per tot.

b Iob. c. 32.

c Tiraq. in præfat. num. 89. & ſeq.

PRAETEREA cum homo ex duabus partibus conſtet, animo, & corpore; ſcimus materiam quidem corporis illi cum reliquis animantibus eſſe communem; animum vero, cum ad imaginem, & ſimilitudinem Dei fuerit creatus, in homine excellere.

Quare cum Senectus minus, quàm cæteræ ætates, ſenſibus perturbata, ac plus experientiæ præſidio edocta atque inſtructa, nouerit conſilium & rationem, in quibus melior pars hominis conſiſtit, aptius & vtilius exercere: ſequitur, prudentiæ laudem, quæ partes has complectitur [d], in hac maxime ætate vigere. Nam Senilis ætas quominus corporis robore valet, nec præcipiti ſenſuum vigore agitur, (quæ eſt inferior animæ portio, ac exequens tantum actiones, quæ dicuntur hominis) eo magis excellit in illa pars intelligibilis, & ſuperior, exercens actiones, quæ non hominis tantum, ſed humanæ propriè appellantur: quod hominis, quatenus ratione cæteris præſtat animantibus, propriæ ſint, vt ſacri Theologi declarant [e]; ita vt cum Apoſtolo dicere poſſit [f]: *Cum infirmor, tunc potens ſum.* Cum igitur homo, tunc plenius ex rationis præſcripto

d S. Tho. 2. 2. q 49. art. 2. & 5.

e S. Tho. 1. 2. q. 1. art. 1.

f 2. Cor. 12.

viuere incipiat, fuit ab aliquibus, Senectus vitæ anima appellata, eo quod vt ait Sanctus Hieronymus [a]: *In Senibus creſcat ſapientia.* Vnde Sunamitidem illam, quæ perquiſita fuit, vt Dauidem annos natum Septuaginta calefaceret [b], myſtico ſenſu exponit, indicare ſapientiam, quæ Dauidem ſenem fouebat; ac refert idem, Themiſtoclem, cum expletis centum & ſeptem annis, ſe mori cerneret dixiſſe; *Se dolere, quod tunc egrederetur è vita, quando ſapere cæpiſſet.* Quod & veteres Poetæ tradiderunt dicentes [c],

a S. Hieron. Epiſt. 2. ad Nepotian.

b 3. Reg. 2.

c Plaut. in Trinummo.

Sapientia ætas condimentum eſt, ſapiens ætati cibus eſt.

PROPTEREA ex his, & alijs rebus multis, quæ in eius commendationem afferri poſſent, ſatis conſtare videtur, Senectutem, quæ ſibi hanc præcipuè laudem vindicat, in hoc maximè cæteris omnibus ætatibus excellere, quod plurima alia ſecum ducat, hominum commercio, & rebus agendis valdè neceſſaria; conſilium, intellectum, docilitatem, ſolertiam, prouidentiam, circumſpectionem, & alia multa, quæ à Sanctis Doctoribus [d] commemorantur.

d S. Tho. 2. 2. q. 49. art. 1. & ſeq.

Quibus præſidijs Senex munitus, plus proſpicit, melius conſulit, minus decipitur, certius iudicat, ac ſeipſum & alios cautius regere, & præclara alia multa perficere nouit, quæ inferius ſuo loco tradentur.

QVARTA RADIX SENILIS BONI MEDITATIO MORTIS.

QVARTA EST RATIO, quæ Senectutem inſignem maximè & illuſtrem reddit, quòd peregrinationis noſtræ terminum aduentare admonet, mortis mox ſequuturæ imaginem repræſentat, ac reddendæ rationis tribunal, ante oculos ſtatuit. Vnde timor Dei, libertas ſpiritus, conſcientiæ expurgatio, rerum humanarum deſpicientia, loquendi ſinceritas, iuuandi cupiditas, animi ſecuritas, vitæ in melius mutatio, ac plurima

rima alia virtutum & meritorum lucra, ſubſequi ſolent.

Qua ex re eximiam Chriſtianæ legis præſtantiam, præter alia innumera licet colligere; quæ vnde timendi, & triſtandi olim Gentiles occaſionem ſumere, & Senectutem accuſare, quòd mortis eſſet nuncia, ſolebant; inde Chriſtiana diſciplina maximum ad conſcientiæ tranquillitatem, atque animorum ſalutem, lucrum referat.

Conſtat enim inter quatuor illa capita, quæ olim Senectuti obijcebantur, hoc vnum fuiſſe, quòd non procul abeſſet à morte, prout Cato maior in libro de Senectute refert; qui quamuis eodem in loco triſtem hanc opinionem refellere ſtudeat; docens hinc homines ad immortalitatis ſpatia vocari; & alij etiam ex veteribus auctoribus, meditationem mortis, magnam eſſe philoſophiam affirmarint. Attamen cum non eſſent fidei lumine illuſtrati, nihil in his omnino verum, aut ſolidum attingere potuerunt; imo ex ijs multi hanc, quam alijs philoſophiam tradere profitebantur, ipſimet ex animo non probabant: quod clarè oſtendit ipſe idem Cicero, qui librum, *de contemnenda morte* conſcripſit; conatus alijs perſuadere, nihil eſſe in morte, quod ſit dolendum, aut fugiendum. Et tamen eadem argumenta nullam ſibi ipſi fidem feciſſe, manifeſtè ea oſtendunt, quæ tam ſæpe, & flebiliter de Tulliæ filiæ ſuæ obitu deplorauit, cum ad Atticum ſcribens dixerit[a], *quòd omnem conſolationem mœror ſuperabat*; & tandem ad dolorem ſuum minuendum, inanem, & ſtolidam illam conſecrationem confingere conatus fuerit, quam Lactantius etiam irridet[b].

[a] *Cicer. ad Attic. lib. 12 Epiſt. 4.*

[b] *Lactant. in lib. de falſa Religione.*

REDDENDÆ RATIONIS POST MORTEM COGITATIO QVANTVM PROFICIAT.

ALII ETIAM philoſophi, qui hanc mortis meditationem iactabant, longo admodum interuallo ſe ab illius fructu, & veritate dignoſcenda aberraſſe, id maximè declarat; quòd exiſtimarunt, miſerias omnes humanæ vitæ eo ipſo momento terminari; cum tamen non tunc illæ deſinant, ſed potius examinari incipiant, & tanquam in æquilibrio ad tribunal ſupremi iudicis conſtitui, *vt referat vnuſquiſque propria corporis prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum* [a].

Quapropter ex philoſophica illa mortis meditatione, nemo videt, eos ante exitum mores commutaſſe, aut vitam emendaſſe, ſiue maiorem vllam virtutis ſignificationem dediſſe. At nos vſu ſæpe vidimus, hanc ſolam cogitationem reddendæ rationis, tantum apud fideles valere; vt multi aliquando furore aliquo perciti, aut vehementiore dæmonis ſpiritu in deſperationem adacti, cum ſibi ipſis manus inferre, aut ſe præcipites ex rupe velle deijcere minarentur; eo ipſo impetu ab aliquo admoniti, illorum calamitatem tunc magis augendam fore, cum & nefariæ huius actionis, & totius ſuperioris vitæ ratio, illis ante tremendum, & iuſtiſſimum Dei tribunal reddenda, & ſupplicium præteritæ culpæ ſubeundum eſſet; illi ſtatim conſilium mutarunt, atque ab ea immanitate manus continuerunt.

Hinc videmus Senecam, qui tam præclara multa de vitæ extremo, ac morte oppetenda ſcripſit; quia tamen hoc de quo agimus nõ vidit, longe à rationis ſemita prolapſus eſt. Nam quodam in loco ait [b]: *Ego certe id ago Senex, ne videar velle, quæ puer volui. In hoc vno eunt dies, in hoc noctes, hoc opus meum eſt, hæc cogitatio, imponere veteribus malis finem. Id ago, vt mihi inſtar totius vitæ ſit dies, nec mehercules tanquam vltimum rapio; ſed ſic*

a 2. Cor. c. 5

b Senec. Epiſt. lib. 61.

illum

illum aſpicio, tanquam eſſe vel vltimus poſsit; hoc animo tibi hanc epiſtolam ſcribo, tanquam cummaxime ſcribentem mors euocatura ſit; paratus exire ſum, & ideo fruor vita, quia quamdiu futurum hoc ſit, minimi pendo. Ante Senectutem curaui, vt bene viuerem; in Senectute, vt bene moriar; benè autem mori, eſt libenter mori.

HAEC QVAMVIS egregie dicta ſint; quia tamen id, quod caput eſt reddendæ rationis, non complectuntur, parum præſtant. Vt omittamus eundem alijs in locis, indigne nimis, ac ſæue hac de re pronunciaſſe, cum dixerit, *facilem eſſe viam ad libertatem* [a]: cum in promptu ſemper ſit gladius, laqueus, rupes, veneni aliquid, & huiuſmodi inſtrumenta, quæ immanitatem potius, ac ſummam futuræ vitæ caliginem oſtendunt.

[a] *Seneca epiſtola 12. & 24. & in lib. cur mala bonis accidant.*

Et idcirco olim Ethnici Philoſophi, oratores, & alij gentiles huiuſmodi, tametſi forti animo, & læto hinc migrare ſe dicerent; quia tamen conſecuturæ vitæ conditionem ignorabant, quàm grauiter decepti fuerint, ſatis omnibus liquere poteſt; ita vt ijs illud Iſaiæ congruere poſſit [b]: *Errauerunt in ebrietate, neſcierunt videntem, ignorauerunt iudicium.*

[b] *Iſaiæ cap. 28.*

At verò Chriſtianus, qui ex canitie, rugis, languore, frigore, ac pedum imbecillitate, tanquam ex ſpeculo, finem ſibi imminere, ac mortem aduentare conſpicit; ſimulque certa fide tenet, ſe in iudicium proximè vocandum, ac ad tribunal Iudicis ſiſtendum, vbi anteactæ vitæ referat rationem: Certe niſi amens ſit, ſe ſtatim ex animo colligere incipit, atque ad futura certamina intento animo præparare. Nouit enim de piorum morte ſcriptum eſſe [c]: *Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius.* De improborum vero exitu dici [d]: *Mors peccatorum peſſima.* Et rurſus [e]: *Qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam; qui verò mala, in ignem æternum.*

[c] *Pſal. 115*
[d] *Pſal. 33.*
[e] *In Symbo. Athanaſ.*

num. Imo eo ipſo temporis puncto, quo hæc ſibi in mentem veniunt, dies ipſos (ſi ſapiens eſt) noctéſque ingemiſcere, nouaque vitæ inſtituta, ſerio profiteri aggreditur. Cuius rei prçclarum exemplum, cum fructu maximo ſecutum, refert Ioannes Climacus dignũ quod legatur, cum ſe teſtem oculatum extitiſſe affirmet [a].

[a] Io Climac. de memoria mortis grad. ſexto.

Quare hæc cogitatio, admirabilem ex Senectute fructum capit, atque omnium eſt, quæ ad hominum ſalutem pertinent, maxime accommodata. Nam ſicut flantibus Eteſijs fugantur nubes, cæli ſerenitas inducitur, ac magna pelagi ſequitur tranquillitas: Sic ex hac ſola appropinquantis mortis cogitatione, mirum eſt, quanta animi ſuccedat compoſitio, rerum terreſtrium deſpicientia, ac cæleſtium deſiderium.

Itaque ſicuti qui in portum peruenit, non eſt amplius ſollicitus huc ne, an illuc fluctibus iactetur, ſed animo, & corpore conquieſcit; ſic qui ad extremam peruenit ætatem, nullam amplius timet vitæ mutationem, ſed tanquam in portu maris conſiſtens, communis huius vitæ tutiore, ac proinde beatiore fruitur ſtatu, vt inquit Sanctus Nazianzenus [b], quàm is cui longa adhuc ſupereſt nauigatio. Vnde quod colligitur ex ſententia illa Senecæ, quam multi ſummis laudibus efferunt, *eum qui nóuit ponere modum deſiderijs, poſſe cum Ioue de felicitate contendere*; id Senex ex ſeria hac mortis meditatione plane conſequitur, cum ſibi nihil, nec ſperandum, nec metuendum in præſenti vita ſupereſſe videat; ſed tantum ad futuri ſæculi expectationem, conſilia ſua omnia transferat.

[b] S. Nazian. in orat. in plag. grand. & ibi Schol.

Contra verò, qui diuini iudicij obliuiſcitur, tanquam fræno abiecto, vt ait Sanctus Chryſoſtomus [c], in præcipitium defertur, cum dicat propheta [d]: *Inquinatæ ſunt uiæ illius in omni tempore*; & ſubdit cauſam: *auferun-*

[c] hom. 38. in S. Iob.

[d] pſal. 9.

feruntur iudicia tua à facie eius. At quem continuus hic percellit timor, modeſte viuendi viam tenet, ac per eam tutus quodammodo ingreditur. Vnde illud non minus ſalutare, quàm tritum: *Memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis* [a]. a Eccl. c.7.

QVEMADMODVM igitur gratiam aulico illi Regis intimo habere ſolemus, qui nobis aditum aperit ad Regem, & gratiæ illius nobis conciliandæ eſt quodammodo miniſter: Ita Senectuti hoc nomine plurimum debemus, quòd nos ad hanc mortis meditationem vocet; ad quam, tanquam ad tutum veræ ſalutis portum, plurimæ vndique virtutes confluunt, quæ homines ad futuræ vitæ præmia extimulant, atque incendunt. Vnde S. Chryſoſtomus ſcribit [b]: *Omnibus laborantibus dulcis eſt finis; viator libenter interrogat, vbi ſit manſio; mercenarius frequenter computat, quando annus completur; agricola ſemper tempus meſſis expectat; negociator die, ac nocte, thecæ ſua diſcutit rationem; mulier prægnans ſemper de decimo menſe cogitat: ſic ſerui Dei, cum ad Senectutem perueniunt, libenter de morte ſua cogitant; vbi enim theſaurus eorum, ibi & cor eſt. Si haberes ſolidorum quantitatem in arca tua, oculos illuc ſæpe conuerteres: ſic Sancti in illum locum crebro intuentur, vbi repoſitam habent coronam.* b hom. 49. in S.Matth.

Quinimo ſi accuratius res conſideretur, ex hoc vno Bono, alia omnia proueniunt. Vt enim qui cauſam damni dat, damnum dediſſe videtur: ſic qui occaſionem acquirendæ felicitatis tibi ante oculos offert, eandem tibi felicitatem quodammodo præbuiſſe cenſendus eſt. Et quamuis in cæteris etiam ætatibus ſuboriri obitus, & mors accidere poſſit, ita vt peculiare non videatur hoc munus Senectutis; negari tamen non poteſt, hanc mortis meditationem, natura ipſa dictante, huius ætatis maxime propriam eſſe, cum per ſingula momenta

iam iam occidens ſol, noctem aduentare præmoneat; atque omnium fere membrorum vnanimis coniuratio finem certandi vltimum, quaſi hoſtem proximum eſſe prænunciet. Vnde & Iuriſconſultus reſpondit[a]: Senem ſemper dici eſſe in periculo mortis.

[a] l. Mortis cauſa. cũ ſeq. ff. de donat. cauſ. mort.

Quod quidem in alijs ætatibus non ita accidit, quæ longioris progreſſus ſpem ex ipſo naturæ curſu concipiunt. Et quamuis cæcus amor noſtri, viſceribus ipſis ingenitus, nos ipſos etiam in ſumma ætate decipiat; & cum tam facile aliorum fragilitatem, & imbecillitatem intelligamus, noſtram tamen minime percipiamus; quia non perinde alienæ vitæ, atq; propriæ amore capti ſumus; & quod nullo modo accidere vellemus, id nulla ratione tam cito futurum eſſe, nobis perſuadeamus.

Attamen niſi quis prorſus deliret, ac omnino nihil videat, & quæ omnibus notiſſima ſunt, impudenter audeat diſſimulare, certe hunc aduentum in proximo eſſe, ſecum cogitare compellitur, ac aſſentatorum illam perſuaſionem, quæ bono Senes animo eſſe iubet, quod vita ipſorum diu trahenda ſit, tamquam fallacem omnino, ac pernitioſam, atque à Dæmone immiſſam, à ſanctiſque Patribus damnatam, celerrime repellere conabitur. Quod quidem Sanctus Nazianzenus ſuis carminibus præclare nobis teſtatum reliquit, dicens:

Ἀεὶ μὲν ἐργάζοιο τὴν σωτηρίαν,
Καιρὸς δὲ δὴ μάλιστα ἡ βίου λύσις.
Τὸ γῆρας ἦλθεν, ἔξοδον κῆρυξ βοᾷ.
Πᾶς εὐτρεπίζου, πλησίον γὰρ ἡ κρίσις.

Ideſt

Semper ſaluti tu, quidem ſtude tuæ,
Potiſsimum autem, ſub diem vitæ vltimum.
Venit Senectus: exitum præco canit;
Parentur omnes, imminet iudex Deus.

Quo

Quo loco Nicetas Paraphraſtes multa in hanc ſententiam ſalubriter ſcripta, monumentis ſuis tradidit.

QVINTA RATIO, & Boni huius radix eſt, quæ auctoritate ipſius Senectutis nititur. Hæc enim auctoritas, cum non ſolum in omnibus publicis perſonis, veluti Principibus, Magiſtratibus, Senatoribus, Præfectiſque, pro officij eorum gradu, vt notum eſt, requiratur; ſed etiam in ſingulis illis hominibus maxime ſit neceſſaria, qui aliquid alijs perſuadere volunt, ſiue ſint medici, ſiue aduocati, ſiue oratores, aut conſiliarij, ſeu alij quicunque. Propterea quod, cum res de quibus agunt, alijs probare, ac ita ſe habere, cupiant oſtendere; niſi in aliqua ſint opinione, vt quæ dicunt bene noſſe, & vtilia monere exiſtimentur, fruſtra quodammodo operam ſuam ponerent: Sic conſtat, Senectutem vtroque hoc nomine, tanta apud omnes auctoritate valere, vt ei vni præ alijs ætatibus, hoc decus tribuendum eſſe, plerique concedant.

QVINTA RADIX SENILIS BONI EST AVCTORITAS CVM DIGNITATE.

Nam quod ad Senum perſonas attinet, non quidem abſolute affirmamus, eas vt perſonas publicas habendas eſſe; ſed tamen nemo vt opinor diffitebitur, eos ob ingraueſcentem ætatem, maturitatem, canitiem, aliaque Senij inſignia, indicare ſe à vulgari hominum turba quodammodo exceptos eſſe, atque maiore, quàm alios reuerentia, & exiſtimatione dignos, qui lubrica ſæculi huius naufragia, incolumes iam ſint prætergreſſi. Lacedæmonios quidem legimus, tantum maturæ huic ætati tribuiſſe, vt digniorem illis locum loquendo, ſedendo, aliudue quidpiam agendo, detulerint.

Sed quid Lacedæmonios, aut Græcos nominamus? cum nulla ferè ſit natio tam barbara, neque tam imma-

nis, quæ non multo plus honoris Senectuti, quàm reliquis ætatibus conceſſerit? ac Senes ipſos quodammodo non coluerit, & venerata fuerit? quod varijs Rerumpublicarum exemplis, & in primis ex Diuinis literis, inferius notum faciemus [a].

a In par. 3.

AVCTORITAS IN SENECTVTE VNDE.

NEC ORITVR eiuſmodi in Sene auctoritas ex rugis, ex canicie, ex annorum multitudine; verum ex communi illa hominum exiſtimatione, quæ de eiuſdem conſilio, ſapientia, temperantia, æquabilitate, atque animi moderatione concipi ſolet, ac quæ Senectutem magna dignam veneratione, vel Salomone teſte, efficere ſolet.

Nam cum in rebus difficilioribus tractandis, in controuerſijs conſtituendis, in dandis conſilijs, in Republica adminiſtranda, quinimo in rebus quoque bellicis exercendis, Senilis prudentia valde eminere ſoleat; factum eſt, vt Senum prudentum, & vſu peritorum conſpectus, omnium ad ſe oculos pertrahat; illorum verba tanquam pretioſæ gemmæ, & reſponſa veluti oracula excipiantur: mores, actiones, exempla non ſecus, ac ſigilla in hominum animis impreſſa relinquantur; ac tandem vitæ probitate, & meritorum præſtantia tales habeantur, vt omnes illis omnia deferant, nemoque ab eis rem improbam petere audeat.

Hinc igitur videmus & Imperatorum leges [b], & canonum decreta [c], & ſanctorum patrum monumenta [d], vetuſtatis auctoritatem magna cum honoris teſtificatione appellare. Hinc etiam ſcriptores nouimus, ſparſim huic auctoritati multum detuliſſe. Et Quintilianus inter alios: *Senibus* inquit, *auctoritas maior eſt, quod plura noſſe, & vidiſſe creduntur* [e]. Et alij varijs in locis, multa in eorum decus tradunt [f]; ita vt hæc ipſa aucto-

b In auth. de appel. §. Illud. cũ gloſſ.

c c. Domino 50. diſt. cap. Anteriorum § illud. 2. q. 6

d S. Baſil. de inſt. Monach. ſerm. primo.

e Quintilia. lib. 12. c. 4.

f Cepol. tractat. de Imp. milit. priui. leg. 47. Tiraquel. in præf. n. 150.

auctoritas meritò, *Senectutis apex* à Catone fuerit appellata [a]. Cuius exemplum clariſſimum nobis ille Sanctus Iob refert [b]; qui quamuis nondum annis eſſet effœtus, quia tamen moribus erat Senex, hanc ſecum auctoritatem mirifice deducebat; quemadmodum enim ipſemet ait, cum in conſpectum aliorum prodibat, omnes relictis leuioribus rebus adeò illum reuerebantur, vt iuuenes ab eius vultu abſconderentur, maturiores aſſurgerent, alij à loquendo ceſſarent, atque in eum vnum, ora omnium conuerterentur.

a Cic de Senect.
b Iob. c. 29.

Hanc item auctoritatem comitatur grauitas, ætatis ſenilis ſocia perpetua; quæ loquendo, tacendo, ambulando, ſedendo, aut quiduis aliud gerendo, nihil leue, nihil puerile, nihil niſi loco, & tempore congruo, Senem gerere permittit.

Quod adeo verum eſt, vt ſicuti in fidibus muſicorum, aures vel minima ſentiunt, vt Cicero ait [c]; ſic quæ parua etiam poſſent videri in alijs delicta, nec à multis præcauentur, aut facile à cæteris intelliguntur; diligenter tamen à Sene fugienda ſunt, ac ita omnino viuendum, vt grauitati annorum reſpondeat grauitas actionum, nec vlla vitæ pars ab altera diſcrepet; & eo etiam magis, quo maior & melior actionum, quàm ſonorum concentus eſt: magna enim ſæpe conijciuntur ex paruis [d], ex hilaritate, ex riſu, ex locutione.

c Lib. 1. officiorum.
d Cic. lib. 1. offic.

HINCQVE fit, vt ſi Senem aliquem rebus leuibus, aut amatorijs, ſeu ludicris congreſſibus, aut cachinnis operam dare, reliqui homines videant, ſtatim illum ferè omnes contemnant. Ex quo etiam ſequitur, vt actiones, quæ plerunque alijs ætatibus ſatis honeſtæ ſunt, à Senectute admodum alienæ videantur, vt patet ex verſiculis, fabellis, iocis, cantionibus, & alijs huiuſmodi, quæ huic ætati congruere non cenſentur; cum

Senectus ipſa tanquam ſapientiæ, ſobrietatis, pudoris, ſanctitatis, ac virtutis omnis domicilium, ſit ab omnibus exiſtimanda: & Senex ipſe eam morum conſtantiam tueri debeat, dum acerbitas ex Catonis ſententia abſit, vt nullo officij genere claudicet, ac quiduis potius perferre ſit paratus, quàm vt vel modicum de dignitatis Senilis gradu, ſe dimoueri patiatur: exiſtimetque ad ſe dicta eſſe verba illa Apoſtoli[a]: *In omnibus te ipſum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in grauitate morum.*

[a] Ad Titũ cap. 2.

EPITOME SVPERIORVM QVIBVS CHRISTIANA VITA VT PLVRIMVM NITITVR.

HIS ITA EXPLICITIS, quamuis ex quinque iſtis fœcundis, ac validis Senectutis radicibus, eximium huius ætatis decus, atque præſtantia non obſcurè conſtare poſſit; attamen vt euidentius adhuc quanta hinc præ cæteris ætatibus exurgat illius dignitas, & amplitudo, omnibus pateat; illud in memoriam reuocandum duximus, totam Chriſtianam perfectionem duobus præcipue cardinibus, ac ſedibus contineri; quæ ſunt, vt à peccato abhorreamus, & virtutem amplectamur, comprehenſa à Dauide propheta eo verſiculo: *Diuerte à malo, & fac bonum.*

Quæ duo cum nequeant ab homine, abſque diuinæ gratiæ auxilio (ſua etiam induſtria accedente) comparari; nec negandum ſit, multos in qualibet ætate reperiri, qui magna animi contentione vitia profligare, timoremque Dei amplecti ſtuduerunt, & quibus hoc negocium fœliciter (Deo adiuuante) ſucceſſit.

ATTAMEN ſi id quod rationi magis conſentaneum, & magis veriſimile, & frequentius accidit, obſeruare velimus; inueniemus inter vniuerſos ætatum gradus, & vitæ huius ſtatus, Senes præcipuè eos eſſe,

qui

qui longius à delinquendi occaſionibus abeſſe, pluſque conſilio & prudentia valere, magiſque notas dæmonis, & mundi inſidias habere conſueuerunt; hincque faciliorem etiam ſemitam nactos fuiſſe, qua ſe diuino obſequio conſecrarent; ita vt ſi eorum ſtudia, & actiones cum aliorum ætatibus conferantur, Senes à vitiorum conflictu longe remotiores, & in virtutis ſtadio longe exercitatiores eſſe, nemo opinor dubitabit.

PECCATA QVO MODO IN SENECTVTE FACILIVS QVAM IN ALIIS ÆTATIBVS VITENTVR

AC VT A PRIMO incipiamus, quod eſt peccata vitare, ac à malo diuertere; cum flagitia omnia, quæ aduerſus Deum committuntur, noſque ab illius gratia ſeparant, ex triplici præcipue fonte oriantur, quæ ſunt, *ignorantia*, *infirmitas*, *& malitia*[a]; quis non videt, ſi ſingulæ ætates conſiderentur, longe hæc minora, ac leuiora in Senectute, quàm in alijs ſuperioribus ætatibus ſe oſtendere? Nam quod attinet ad imperitiam; ſi qua eſt ætas, quæ minus hinc laboret, ea certè eſt Senectus, quæ cum longa temporum ſpatia dimenſa ſit, maiorem partem eorum, quæ in vita homini accidere poſſunt, vel vidiſſe, vel audiſſe cenſetur. Quo circa plenius, ac diligentius quàm reliquæ ætates, mala à bonis, ab æternis temporalia, & caduca vitia à virtutibus, recto iudicij diſcrimine dignoſcere valet.

[a] *S. Th. 1. 2. q. 76. & ſeq.*

Si vero animi infirmitatem, & ſenſuum perturbationes inſpiciamus, & turbidos animorum motus, vnde peccata multa oriri, & emanare ſolent; quis addubitabit, haſce in Sene multo minores, quàm in viro, aut in iuuene reperiri? qui ea præſertim, quæ de vacuitate paſſionum in Sene ſuperius dicta ſunt, paulo diligentius examinarit?

DE MALITIA multa reſtarent dicenda, ſed

duo

duo tantum ſtrictim attingemus. Alterum eſt; quod eam in Sene longe minorem, quàm in cæteris ætatibus eſſe debere, exiſtimandum eſt: propterea quod mortis imminentis, ac reddendæ rationis occaſione, longius illum à flagitiorum ſordibus repellendum eſſe, ſit veriſimile. Alterum, quod cum peccata malitiæ ex electione oriantur, electio autem ex conſilio prodeat; probabile eſt, Senes quo magis conſilio valent, eo procliuiores ad bonum, & remotiores à malo futuros eſſe [a].

[a] S.Tho. 1. 2.q.78. art. 1.& 3.& 2. 2.q.14. artic.1.

Itaque cum hoc Senectuti à ſummo Deo priuilegium tributum fuerit, vt effrænatis ſenſuum affectibus, & prauis animi perturbationibus, vnde plurima peccatorum, ac criminum pars ſcaturire videtur, minus ſoleat agitari; plus etiam ob propinquum imminentis ferè mortis aduentum, à Dei iniurijs, ac flagitijs temperare conſueuerit, ex rationibus antea à nobis prolatis. Quid mirum eſt, hanc ipſam Senectutis ætatem in hoc, quod ad primum iſtud caput culpæ vitandæ pertinet, cæteris alijs omnibus ætatibus, quæ non adeo plene hac munerum amplitudine potiuntur, longe præſtare, maioreque ideo in pretio habendam eſſe?

NEC VERO nouum nimis, aut mirum cuiquam videri debebit, nos ita Senectutis annos alijs ætatibus anteferre; cũ videamus hominis corpus, quod varijs membris conſtat, quæ omnia eidem ſunt neceſſaria, veluti eſt pes, manus, auris, brachium, atque alia huiuſmodi; eſſe tamen inter ea quædam alijs nobiliora, ac inſigniora, quod & Apoſtolus teſtatur [b]. Si igitur hæc certa ſunt; quis miretur inter hominum ætates, aliam alijs eminere, & vſui hominis, qui ratione præditus eſt, longe aptiorem eſſe? Sicuti inter plantas, arbores, & bruta, quædam alijs excellunt; imo vt ait Apoſtolus [c]: *Stella differat à ſtella claritate.*

[b] 1 ad Corinth. c. 12.

[c] 2. ad Corinth. c. 15.

Quam-

Quamobrem vt primam hanc partem de malo vitan do concludamus; dicimus Senectutis maturitatem vniuerſe loquendo, ideo alijs ætatibus præcellere; quod non adeo vitijs, atque ſordibus ſit expoſita; atque ab ijs cauendis longe alijs ſit aptior, & magis accommodata.

QVOD SI AD ALTERAM partem, quæ in virtutibus adipiſcendis, atque excolendis laborat, animum conuerterimus, non erit nobis opinor, admodum difficile probare, Senectuti quæ magis, quàm cæteræ ætates, conſilio, prudentia, atque intelligentia pollet, ad virtutes faciliorem aditum patere. Nam vt vnam prudentiam intueamur, quis non videt eam eſſe in vita hominis, tanquam oculum in corpore, nauclerum in naui, aurigam in curru, & Regem in regno, à quo rum vigilantia omnis actionum illorum pendet euentus? quæ ideo in collatione Sanctorum Patrum, cum de virtutibus acquiſitis loquerentur, in altiſſimo poſita fuit virtutum gradu, veluti dux & magiſtra aliarum, ad quam præcipue conuertere oculos debent omnes, qui in alijs virtutibus vehementius cupiunt proficere. Nec enim hæc virtus vno tantum officij genere continetur, ſed pluribus & diuerſis; ſiquidem non ſolum eſt propria & ſingularis quædam virtus, ſed etiam generalis, quæ in omnibus aliarum virtutum miniſterijs verſatur, omnia circumſpiciens, omnibus modum & regulam præſcribens, & omnia denique in loquendo, agendo, ambulando, tractando, atque cum alijs res communicando, ſumma cum moderatione conſtituens.

IN SENECTVTE FACILIOR AD VIRTVTEM ADITVS QVAM IN ALIIS ÆTATIBVS.

Quod ſi præter prudentiam, & circumſpectionem opus eſt ad mundi fraudes, & dæmonis fallacias detegendas, atque ad dirigendos pedes in viam pacis, diu-

turna experientia, quæ tanquam fidiſſima tutrix actionum noſtrarum, non facile inuolui nos patitur; ſed docet nos emergere ex laqueis, & ad ea quæ recta, ac ſolida ſunt, tuto contendere: Quodnam vitæ ſpatium poteſt hoc ipſum aut melius, aut plenius, quàm ſenij ætas ex his quæ alias diximus, præſtare? Si etiam in virtutibus decor, grauitas, dignitas, atque auctoritas quædam eminere ſolet; vnde eam magis licet homini, quàm ex Senectutis maturitate conſequi?

Ex his conſtat ſatis, hanc ipſam ætatem, quamuis abunde non omnia, quæ homini optanda eſſent, queat ſubminiſtrare; quatenus tamen ad hoc bonum virtutis tam comparandæ, quàm exercendæ ſpectat, longo interuallo ſuperiora vitæ tempora, pueritiam, adoleſcentiam, virilemque ætatem antecellere.

SILENI IMAGINES EXTERIVS DEFORMES INTERIVS ELEGANTES: SIMILES SENECTVTI.

QVAPROPTER quod veteres de Sileni imaginibus commemorare ſolent, ad Senectutem transferri poteſt. Illæ namque imagines exterius rudes, & incultæ ſe hominũ oculis offerrebant intus; vero pulchræ, ac numen aliquod referentes comperiebantur[a]. Sic Senectus multorum aſpectui abiecta, triſtis, horridaque videri poteſt; quæ tamen ſi intus excutiatur, ac præclara illius munera, & priuilegia introſpiciãtur, facile erit diſcernere, longe eam mentis oculis pulchriorem, ac venerabilem magis, atque optabilem accidere; modo ea ratione, ac ſemita excolatur, quæ illius dignitatem, ac præſtantiam decet. Talem Prophetarum, Apoſtolorum, & perfectorum Chriſtianorum, imo Chriſti Saluatoris noſtri vitam fuiſſe legimus: quorum humilitas & abiectio, cum publice pateret, pulchritudo & dignitas interior occulta erat, iisque tantum nota & admiranda, qui eam contemplari, & experiri cupiebant.

[a] Plato in Sympoſio.

SED

REFELLVNTVR VARIÆ OBIECTIONES ADVERSVS SENECTVTEM

SED QVONIAM ſatis non eſt, in rerum diſputationibus veritatem ipſam depromere, & comprobare, niſi etiam ea quæ aduerſari videntur, de medio tollantur: ita vt mens hominis quocunque ſcrupulo, aut difficultate ſublata, tuto in pacifica veritatis poſſeſſione conquieſcat.

Ideo nunc nonnulla ſigillatim perſequemur, aut redarguemus potius, quæ nonnullis aduerſus Senectutem negocium faceſſere videntur; imitantes ſolertes, atque induſtrios agricolas, qui agrum fertilem nacti, ſtudent ex eo, ſi quæ ſunt ſentes, rudera, noxiæ radices, aut alia quæ frugibus poſſunt obeſſe, antea euellere, vt eo copioſior meſſis ſe proferat. Sic nos animaduertentes hanc ipſam Senilem ætatem non ſolum apud gentiles auctores, de quibus aliàs egimus, ſed etiam in Chriſtiano populo, à multis non ſatis bene audire, eò quod incommodis ingentibus Senectus circumſcepta cenſeatur; quibus non ſolum corporis valetudo, & quotidianæ actiones impediantur, ſed etiam animi mores obſcurentur, ac mens varijs obnoxia vitijs reddatur: Idcirco difficultates vniuerſas grauiores eximendas eſſe duximus, quæ lectorem non admonitum poſsent remorari, ne Senectutem in honore, ac reuerentia haberet, quæ meritò ei deferenda eſt.

Hæc autem duplicis ſunt generis. Quædam mala pœnæ appellata, quæ corpus tantum vexare, aut etiam mentem ſolicitam reddere poſſunt; ſed ſcelus, aut vitium ſecum proprie coniunctum non habent; quæ tanquam leuiora, & quæ vel ſi patienter tolerentur, vtilitatem afferre, vel medicorum curatione mitigari, & repelli poſſunt, in præſenti omittimus; præſertim cum

de ijs in prima parte, cum gentilium ſententias perſequeremur, ſatis à nobis actum fuerit.

ALIA SVNT grauiora, & ex eo genere malorum, quæ mala culpæ nuncupantur; & ideo propriè mala à ſacris Theologis dicuntur [a]; quippe quæ peccati crimen continent, conſcientiam onerant, diuinam gratiam, ſi mortifera ſint, auertunt, atque æternam ſalutem in periculum adducunt; quorum ratio cum in nouiſſimo die ſit reddenda, ideo longè cautius ſunt vitanda. Et quoniam huius generis non pauca aduerſus Senectutem obijci ſolent, quæ illius ætatis propria, aut maxime illi affinia eſſe iudicantur, ac proinde ſi eiuſmodi eſſent, totum Senectutis Bonum euerterent, atque extremam illam ætatem in magna miſeria collocarent; Propterea neceſſarium duximus, ſingula hæc diligenter excutere; vt illis ex receptis auctorum decretis funditus ſublatis, Bonum Senectutis eò clarius, & illuſtrius reddatur.

a S.Tho. in 1.q.48.& in 1.2.q.39. art.4.

PRIMA OBIECTIO EX ANNORVM INCREMENTO SENECTVTEM INQVINARI.

PRIMVM OBIICITVR, quò plures in Senectute accumulantur anni, eo plurimum peccatorum ſegetem ſuccreſcere, & tanto maiore hominem onerari ſarcina criminum, cũ quæq; dies ſuam habeat malitiam, & nec infans vnius diei, vt dicitur, mundus ſit & immunis à ſorde. Vnde Iacob dicebat [b]: *Dies peregrinationis meæ centum triginta annorum ſunt parui, & mali, &c.* non quia dies mali, ſed quia nobis acceſſu dierum, malitiæ incrementa cumulantur: nullus enim dies ſine peccato noſtro præterit, vt ait Sanctus Ambroſius [c]. Quo fit, vt cum ſingulis diebus accedant peccata peccatis, acta humanæ vitæ eo duriora, totuſque rerum examinandarum cumulus eò difficilior, prolixior, ac grauior reddatur. Hincque non ſolum non videtur Senectus

b Geneſ.c.47

c S. Ambro. de bono mortis.cap.2.

ctus bonum, quod profitemur, ſed potius malum afferre, quia auget nos diebus, qui mali ſunt.

VERVM reſpondetur, dierum acceſſione ex Dei bonitate, multiplex lucrum prouenire, ſi quis eis rectè nouerit vti; non ſolum ad præteritas culpas plenius recogitandas, & per diuturniorem pœnitentiam, ac pia opera quamplurima delendas; ſed etiam quia cautior Senex redditur ad futura diſcrimina euitanda, cum ſuperiores ætates adhuc indomitis cupiditatum ſtimulis exagitatæ, facile in peccata incidere conſueuerint.

Præterea cum annorum maturitate, dubium non eſt luminis plus augeri ad bona plurima conſectanda; ex quo ſperari poteſt, hominem tandem cognitis mundi fallacijs, facilius ad Deum toto pectore conuertendum.

Vnde quod dicebatur, ſingulis diebus nouorum criminum occaſionem exoriri; poteſt id in leuioribus quibuſdam erratis admitti, quæ etſi retardant, tamen ſalutem æternam haud prorſus impediunt, & quæ cum Dei gratia, maiorum meritorum numero poſſunt compenſari; & propterea vbi ad ſummam atatem Senex peruenit, reddendæque rationis ſibi terminum inſtare animaduertit; ſperandum eſt potius, vetera peccata cum nouæ vitæ lucro poſſe redimere; quàm verendum, ne veteribus flagitijs noua in dies ad damnationem accumulentur.

Maxima enim eſſet Senis obſtinatio, ſi mortem aduentare præſentiens, animo non commoueretur; qui quaſi ad oſtium huius mundi poſitus, foris ſpectans, vitæ tamen præſentis haud attenderet egreſſum, nec futuræ conſideraret ingreſſum, audiret nuncios mortis, & credere nollet eis. Nam vt Sacri Doctores aiunt [a], cum tres ſint mortis nuntij, caſus, infirmitas, ſenectus:

[a] *Hugo. de clauſt. anim. lib. 2. c. 15.*

caſus dubia, infirmitas grauia, Senectus certa nunciat: caſus nunciat mortem latentem, infirmitas apparentem, Senectus præſentem; ex incertitudine mortis timor, ex infirmitatis grauitate dolor, ex certitudine Senectutis, non obſtinatio, ſed afflictio & humilitas ſequi deberet.

SECVNDA OBIECTIO QVOD MVLTIS DESTITVATVR SPIRITVALIBVS AVXILIIS.

SECVNDO OBIICITVR, Senectutem multis ſpiritualibus auxilijs deſtitutam inueniri, quibus ſuperiores ætates minime carere ſolent; ideoque ſatius videri, vitæ exitum ante hanc ætatem præueniri, cum in ea nec ieiunia, nec peregrinationes, nec vitæ auſteritates, corporis caſtigationes, Miſſarum ſacrificia, infirmorum viſitationes, hoſpitalium procurationes, aſſiduitasque in Eccleſijs, & alia huiuſmodi multa poſſint exerceri, quibus animæ ſalus plurimum adiuuetur, & maioribus gratiæ meritis apud Deum augeatur.

VERVM cum neque à ſapiente, neque à Chriſtiano viro, præter culpam, quicquam fugiendum aut timendum ſit; & actiones externæ quamuis ad merendum plurimum conducant; radix tamen omnis meriti, quatenus in eis reperitur, potiſſimum in voluntate diuina gratia informata conſiſtat: Imo actus ipſe exterior ſuapte natura, nec meritum, nec demeritum, nec laudem, nec vituperium contineat, niſi ratione actus interioris[a]. Idcirco quæ ætatis imbecillitate nobis obueniunt, quod aliàs etiam ſupra attigimus, quoties promptum ea exequendi, ſi vires ſuppeterent, uigeat in nobis deſiderium (quod in Senectute certum eſt ineſſe poſſe) hæc apud clementiſſimum Deum non ſolum vitio nobis non adſcribi, ſed inſtar boni operis coronari exploratum eſt; animi enim promptitudo rei ipſius vicem explere ſolet, cum deeſt facultas exequendi.

[a] S. Thom. 1. 2. quæſt. 20. art. 2.

Præ-

Præterquam quod plurima ſunt, quæ etiam in lecto decumbentes, Deo gratiſſima præſtare poſſunt, vt iam alias dictum eſt; orando, contemplando, ingemiſcendo, alios cohortando, & patiendo, & denique ſi quæ ſunt, quæ Senectus ob vires corporis effœtas, obire non valeat. Sunt etiam alia multa longe maiora, in quibus ipſa ſe exercere poteſt, quæ diuinæ bonitati maxime ſunt accepta.

Quamobrem ſi deſumpta vtrinque omnia inter ſeſe conferantur, apparebit, alteram hanc lancis partem, vbi charitatis, patientiæ, longanimitatis, deuotionis, aliorumque meritorum pondera congeſta ſunt, longe multumque alia ſuperiorem eſſe.

a S. Gregor. lib. 31. moral. cap. 17. S. Thom. 2.2 q. 158. ar. 6.
b Rheto. lib. 2. cap. 13.

TERTIA OBIECT. QVOD SENECTVS SIT IN IRACVNDIAM PRONA.

TERTIVM QVOD Senectuti obijcitur illud eſt, eam ſcilicet ab iracundia maxime vexari, quæ inter vitia capitalia recenſetur[a], cum ex ea multa mala oriantur. Vnde Ariſtoteles ait[b], iras Senum acres, & acutas eſſe. Quod quidem non ſolum bono Senectutis, de quo nos agimus, refragari videtur; ſed etiam potius declarat, non leuem iracundiæ perturbationem cum ea coniunctam eſſe[c].

Hincque in pſalmo dicitur[d]: *Deſine ab ira, & derelinque furorem.* Et Apoſtolus[e]: *Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor tollatur à vobis.* Et Chriſtus Dominus ait[f]: *Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio.*

Sunt qui reſpondent, ea, quæ ira impellente committuntur, culpam magna ex parte excuſare, eo quod actus illius impetu factus, ſubito veluti furore excitatus habeat, vt ipſi vocant, ſimilitudinẽ inuoluntarij. Et ideo factum eius calore, dicunt Iuriſconſulti[g], mitius puniendum eſſe. Sed hæc ratio cum iracundiam non liberet ab omni culpa, rei noſtræ minime eſt accommodata.

c Io. Caſſ. de ſpiritu Iræ. cap. 8.
d pſal. 36.
e Epheſ. c. 4.
f S. Matth. cap. 5.
g L. aut facta. S. cauſa de pœn. Tiraq. de pœn. remittend. cauſ. 1.

VE-

VERVM animaduertendum eſt, iram proprie loquendo, & ſuapte natura non eſſe peccatum [a], ſed paſſionem appetitus ſenſitiui, cuius vſus poteſt eſſe bonus, & malus [b]. Hinc videmus, ſacras literas frequenter iram, & furorem, & vindictam Deo tribuere, prout in pſalmo [c]: *Iratus eſt furore Dominus*; Et: *Effunde iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt* [d]. Quod non faceret, ſi ira per ſe malum, & peccatum eſſet. Nec Saluator noſter humanam carnem induens, iræ affectum ſuſcepiſſet, ſi neceſſario ea fuiſſet cum vitio coniuncta [e].

Vnde quod ab ipſo Domino dictum fuiſſe legitur: *Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio*, in Græco codice additur dictio εἰκῆ, ideſt immerito, ac ſine cauſa; quo fit, vt non omnis damnetur iracundia, ſed iniuſta duntaxat, & à recta ratione abhorrens. Fuit enim hæc olim Stoicorum opinio, qui ἀπαθείαν quandam aduerſus naturæ leges inducere voluerunt, quæ ab alijs philoſophis, & theologis grauiter fuit damnata [f].

Quando igitur iræ affectus, ordine & ratione exercetur, tantum abeſt, vt peccatum contineat, vt actus ſit virtutis. Hinc ſanctus Baſilius in hunc ſenſum [g]: *Ira* inquit, *bonarum actionum ſæpe miniſtra eſt, cumque ratione ducitur, fortitudinem, iuſtitiam, conſtantiamque parit.* Et ideo veteres hanc, fortitudinis cotem appellabant [h]. Et S. Gregorius inquit [i]: *Quando ira, ut inſtrumentum virtutis aſſumitur, quaſi ancilla ad obſequium parata, à rationis tergo nunquam diſcedat.* Et S. Chryſoſtomus: *Aliquem* inquit *percutere, abſolute non eſt atrocitatis; ſicut nec alicui parcere, eſt manſuetudinis; ſed interdum vitij vtrumque erit, ſi intempeſtiue; interdum virtutis, ſi opportune adhibeatur.*

ITAQVE vt obiectioni reſpondeamus, qua ſignificatur, Senes valde iracundos eſſe. Non negamus aliquos

a S. Thom. 2.2. q. 158. art. 2.

b S. Thom. q. 158. art. 1.

c pſal. 105.

d pſal. 78.

e S. Thom. in 3. q. 15. art. 9.

f S. Auguſt. lib. 9. de ciuit. Dei. c. 5. & lib. 14. c. 7. Lactant lib. 6. cap. 15. S. Thom. 1.2 q. 24. art. 2.

g homil. 10. contra Iraſcentes.

h Cicer. in Tuſcul. 4.

i S. Gregor. lib. 5. moral. cap. 31.

quos

quos reperiri, qui hac imperfectione laborent, cum ſibi imperare neſciant: ſed tamen non eſt id illis Senibus commune, qui prudentia, quæ proprie Senum eſt, vti norunt. Nam liquet, duos præcipuos affectus à Deo humanæ naturæ ingenitos fuiſſe; alterum, quo concupiſcendi uis; alterum, quo iraſcendi motus continetur. Priore illo, vt ea quæ bona ſunt, ac ſalutaria quærerentur; poſteriore, vt ea quæ vitioſa ſunt, repellerentur [a].

Itaque cum ad hunc finem vitandi crimina, iracundia homini fuerit tributa, in Senequè maxime vigeat præ alijs ætatibus prudentia, & experientia; dubium non eſt, vbi agetur de peccato propulſando, & de iniquitate fuganda, iuſtum eſſe locum tunc iracundiæ exercendæ, dummodo rationi non repugnet. Hinc enim ſcriptum eſt [b]: *Iraſcimini, & nolite peccare*; ideſt, iraſcimini peccatis, iraſcimini ſceleribus, excandeſcite contra blaſphemiam, contra obtrectationes, fraudes, periuria, obſcœnitates, & alia quæ Deo inuiſa ſunt. Tunc enim non damnanda eſt iracundia, ſed etiam acriter excitanda & euomenda, quoniam ob id præcipue nobis à Deo inſita fuit. Hincque auctor operis imperfecti ſenſit [c], eum qui cum debet iraſci, non iraſcitur, peccare. *Patientia enim præter rationem ſuſcepta*, inquit ille, *eſt potius ſtupor quidam mentis, qui vitia ſeminat, negligentiam nutrit; & non ſolum malos, ſed etiam bonos inuitat ad malum: qui autem opportune excandeſcit, virtutem exercet præſtantiſsimam; illius enim ira non ex perturbatione oritur, ſed ex iudicio*; nec tunc iraſci dicitur, ſed iudicare [d]. Et Sanctus Chryſoſtomus docet [e]; minime illis ſuccenſere, qui publicam perturbant vtilitatem; non eſſe virtutis, ſed vitij; non manſuetudinis, ſed ignauiæ. Nam *lætabitur iuſtus*, ait

a *S.Tho. 1. 2.q.2 3. art. 1.& ſequen.*

b *Pſal. 4.*

c *S.Chryſoſt. homil. xi. in S. Matthæū oper.imp.*

d *S.Tho. 2. 2. q. 158. art.8.*

e *S. Io.Chryſoſt. in pſal. 131.*

ait Pſalmiſta[a], *cum uiderit uindictam, manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris.*

a Pſal. 57.

Ex quibus ſequitur, iracundiam in Senibus ideo videri quaſi propriam, quia cum ipſi ex multo, & diuturno rerum vſu ſatis experti fuerint, quot damna ſecum vitia afferant, quàm vberes ex virtute fructus colligantur; non poſſunt nonmaximè commoueri, & in iram prorumpere, cum vident aliquem à recto virtutis tramite diſcedere, & in ſcelera effrænate præcipitari. Vnde iracundia, quæ alijs ætatibus ſæpe in peccatum vergit, Senectuti laudem comparat, cum illius feruore bene vtitur, prout ætatis maturitas, & conſilium ei ſuadere debet. Quare Ariſtoteles ſcripſit; *Iram in Senibus acrem eſſe, ſed infirmam*[b].

b Rhetor. lib. 2. c. 13

QVARTA OBIECTIO OB BREVITATEM VITÆ.

QVARTO NONNVLLI ita obijciunt. Si tota vita, quæ præ illius breuitate tanquam punctum eſt, rationem boni & perfecti habere non videtur; cum perfectum debeat eſſe conſtans, nec cito tranſiens: vtique vitæ extremo ſpatio minus aptè conuenire bonum poterit, ſed potius malum. Nam cum Bonum ſit cum virtute coniunctum, quæ requirit diuturnam exercitationem, aſſiduum laborem, & plurimum temporis, non ſolum vt acquiratur, ſed etiam vt acquiſita conſeruetur: Malum autem cum ex quocunque defectu contrahatur, & breui quaſi momento committi ſit facile; propterea hæc Senectutis ætas, quæ eſt totius vitæ meta, & vltima periodus, ac tanquam antecedentem pueritiæ, iuuentutis, & adoleſcentiæ terminans curſum, non videtur præ illius breuitate ita ad bonum apta, ſicut ad malum, ac proinde neque rectè conuenire huic commentario titulum de Bono Senectutis.

Verum reſpondetur; totam quidem hominis vitam

præ

præ temporis æternitate, vix momentum videri: Sicut & orbis terrarum, præ totius cæli amplitudine, vix puncti loco cenſetur.

Attamen quo ad homines attinet, non eſt breuis vita, ſi tota benè collocetur: eſt longa potius, & nimium longa, ſi tam multa reſpiciamus, quæ ſecum homines inanibus voluunt cogitationibus. *Nos*, inquit Seneca [a], *non accepimus breuem vitam, ſed fecimus; nec inopes eius, ſed prodigi ſumus; ſicut ampla & Regia opes, vbi ad malum Dominum peruenerunt, momento diſsipantur; at quamuis modica, ſi bono cuſtodi tradita ſunt, vſu creſcunt: ita ætas noſtra bene diſponenti multum patet*. Et Quintilianus cum multis rebus enumeratis dixiſſet [b]: *Quæ quidem poſſumus omnia; ſed breue nobis tempus nos facimus*. Et paulo poſt: *Alias horas vanus ſalutandi labor, alias ſpectacula, alias conuiuia, alias deambulatio, calculorum ſolicitudo, vinum, & voluptas trahunt; quæ ſi omnia ſtudijs impenderentur, iam nobis longa ætas, & abunde ſatis tribueretur.*

Quamuis autem ad mala facienda breuior via, & facilior, quàm ad bona videatur ex naturæ corruptione; non impedit tamen, quin bona maxima, & plurima, hac præſertim ætate, affectibus iam repreſſis, exerceri libere & cito poſſint. Et ideo quamuis ea ætas ſit cæterarum terminus, & quaſi punctum; eſt tamen illi facilis, impedimentis vitiorum iam ferè ſuperatis, ad virtutem omnem acceſſus; vt quæ in bonis moribus eſt dulcior, in conſilijs vtilior, ad conſtantiam ſubeundæ mortis paratior, ad reprimendas libidines firmior: [c] infirmitas quoque corporis, ſobrietas mentis eſt.

[a] *Senec. de breuit. vitæ, c. 1.*

[b] *Lib. 12. c. 11.*

[c] *S. Ambroſ. in Examerm. lib. 1. c. 8.*

ADDE QVOD non deſunt multorum exempla, qui cum annorum diuturnitate, Dei timorem,

ac virtutum merita coniunxerunt; quibus illud prophetæ congruit [a]: *Longitudine dierum replebo eum; & oſtendam illi ſalutare meum*. Sicut & alij multi extiterunt, quibus breuitas vitæ nihil obfuit, cum annis adhuc recentes, diuturnitatis opera quamplura exercuerint: Inter quos Valerij Petroniani nomen memoratur, qui annos tres & viginti natus, non ſolum diuina, humanaque iura calluit; ſed etiam medicinam, politiamque profeſſus, legatione vrbica, & peregrina quinquies defunctus eſt. Vnde Græca appellatione ἔνδρομος dictus, quod breui multa percurriſſet [b]; vt omittamus tam multos alios adoleſcentulos, tenellaſque virgines, quæ ſanguinis effuſione eximiam ſuam virtutem teſtatæ ſunt [c].

a Pſal. 90.

b Alciat. in proœm. lib. 6. paradox.

c In Martyrol. Rom.

QVINTA OBIECTIO CVM SENECTVTE VARIA VITIA IVNGI.

QVINTO SVNT nonnulli qui obijciant: quemadmodum orientibus, & flantibus auſtris, iactantur maria, ſurgunt procellæ, nauigia huc illuc voluuntur: ſic Senectutem ſuapte quaſi natura, multa ſecum varia, perplexa, ac potius reprehenſione digna adducere; cum deprehendatur eſſe [d] ſuſpicax, loquax, præterita commendans, præſentia damnans, inuerecunda, puſillanimis, moroſa, difficilis, intractabilis, in colloquijs vtens verbis dubijs, *fortè*, *& forſitan*, amicitiæ parum tenax, incredula, ſine affectione erga alios, ſui tantum amans, atque alijs multis admixta culpis. Vnde carmina illa ſatis vulgata Horatij [e]:

Multa Senem circumueniunt incommoda, vel quòd
Quærit, & inuentis miſer abſtinet, ac timet vti,
Vel quòd res omnes timidè, gelideque miniſtrat;
Dilator, ſpe longus, iners, auiduſque futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, cenſor, caſtigatorque minorum.

d Ariſtotel. in Rhetor. ca. 13. & Ethi. 8. c. 5.

e Horatius in Poetica.

Mul-

Multa ferunt anni venientes commoda ſecum,
Multa recedentes adimunt, &c.

Et Iuuenalis [a]:

Sed quàm continuis, & quantis longa Senectus
Plena malis? Et quæ ſequuntur.

[a] Iuuenal. ſatyr. 10. ante med.

ET præterea tot alia multa eiuſmodi ab aliquibus colligi ſolent; *vt quemadmodum* inquit Seneca [b], *in naue, vni vel alteri rimæ obſiſtitur; at vbi plurimis ea locis laxari cæpit, & cedere, ſuccuri non poteſt nauigio dehiſcenti: Ita in ſenili corpore aliquatenus imbecillitas ſuſtineri, & fulciri poteſt; at vbi in illo tanquam in putri ædificio omnis iunctura dilabitur, & dum alia excipitur, alia diſcinditur; tot videntur vndique miſeriæ imminere, vt omnis ſpes illius inſtaurandæ præcidatur.*

[b] Senec. Epiſt. 30.

Verum, vt inquit Cicero [c], multa ex his non ſunt vitia Senectutis, ſed inertis, ignauæ, ſomniculoſæque Senectutis; vt petulantia non omnium eſt adoleſcentum vitium, ſed impurorum tantum. Nos verò cum Senem dicimus, non eum intelligimus, qui ad eam ætatem, tanquam portum quietis peruenerit, & cui amplius ne mente quidem ſit laborandum; ſed qui varijs adhuc cogitationum tumultibus, quales illa fert ætas, ac vitiorum ſtimulis quibuſdam agitatus; nouit tamen prudentia, vigilantia, ac experientia, eadem præcauere; ac ſobrietatis, temperantiæ, & ſapientiæ præſidio conſtanter ſuperare.

[c] Cicer. lib. de Senectute.

PRAETEREA ea omnia, quæ ſupra numerata ſunt, conſtat eiuſmodi eſſe, vt inter grauia vitia, & nefaria ſcelera nullo modo ſint habenda; ſed ſicut dici ſolet, optima etiam vina ſuas fæces habent, nec illæ vini ſuauitati, fragrantiæ, aut generoſitati quicquam detrahunt, ex quibus præcipua vini virtus ſolet

æſtimari: Sic in Senectute, cum ſapientia, conſilio, temperantia, ſobrietate, circumſpectione, maturitate, alijſque innumeris virtutibus, quæ infra oſtendentur, affluat; ſuperiores maculæ valde leues cenſeri poſſunt, ſi cum virtutibus comparentur, cum facile ab ipſis virtutibus obruantur; & præſertim quia ex his etiam minutioribus lapſibus aut ſuperatis, aut repreſſis, vir ſapiens fructum facere non obliuiſcetur, ſi omnia hæc, quantum fieri poterit, ad meliorem aliquem vſum referre conabitur.

Et denique etiam extremo loco id non omittimus quod multi obſeruarunt, Senectutem non in ijs rebus tantum, quæ ad animum, ſed etiam quæ ad corpus ſpectant, ſuis non carere priuilegijs; & inter cætera, quod ex Hippocratis ſententia, ſolent Seniores vt plurimum, minus quàm iuuenes ægrotare [a], & facilius quàm alij ieiunia, & inediam ferre [b]; vnde hinc poſſunt multa alia corporis damna compenſari.

a Hippocrat. Aphoriſ. 39.

b Hippocrat. Aphoriſ. 13.

SEXTA OBIECTIO CRESCERE QVOTIDIE FALLACIAS ET INSIDIAS ADVERSVS SENECTVTEM.

SEXTO OBIICITVR, ex annorum incremento maiora quotidie deprehendi damna, fallacias, & mundi inſidias, quas ſatius fuiſſet tempeſtiue vitaſſe, vt ex ijs intacti elaberemur; & præſertim quia ſi omnium conſenſu magna eſt miſeria & pœnæ, & culpæ in tota vita; maior vtique, & cumulatior eſt in Senectute, quæ omnia fuit experta.

Verum reſpondetur, ex his fructum etiam colligi maiorem, ſicut ab inimicis, qui reddunt homines cautiores, dummodo eorum dicta obſeruentur; hincque ſolitum fuiſſe dicunt [c], Philippum Regem de Athenienſibus affirmare, ſibi eorum maledicta valde profuiſſe; abſtinebat enim à vitijs, vt eos mendacij conuinceret.

c Plut. in opuſc. de vtilitate ex hoſtib. capiend.

Accedit, quod veluti gratiſſima ſunt poma cum fugiunt,

giunt, & deditos vino potio extrema delectat; ita iucundiſſima eſt ætas deuexa iam, quæ ſecum memorat, ſe effrænes cupiditates fugaſſe, ac reliquiſſe [a]. *a Senec. Epiſtola. 12.*

SEPTIMA OBIECTIO: DE TRISTITIA IVNCTA SENECTVTI.

ILLVD ETIAM opponitur, quod Senectuti coniuncta eſt triſtitia, & querimonia; quæ quidem indicant potius cor hominis à Deo auerſum eſſe, quàm illi coniunctum, cum ipſe dicat per prophetam [b]: *Lætetur cor quærentium Dominum*. Et per Apoſtolum [c]: *Gaudete in Domino ſemper, iterum dico gaudete.*

b pſalm. 104.
c ad Philipp. 4.

Verum aduertendum eſt, triſtitiam, & gaudium perturbationes eſſe, quæ per ſe neque virtutes ſunt, neque vitia; ſed prout applicantur alicui malo, damnanda ſunt, & prout alicui bono, laudanda [d]. Hoc autem præſtare, vt de malo tantum triſtemur, & de bono lætemur; non omnium eſt, ſed indigent iſta iudicio, & circumſpectione. Hincque dicebat Amos propheta [e]: *Vocate ad planctum eos, qui ſciunt plangere*; Sicuti nec omnes norunt bene lætari. *Nam* inquit Sapiens [f], *multi lætantur, cum malefecerint, & exultant in rebus peſſimis*. Vnde propheta dixit [g]: *Pſallite ſapienter*.

d S. Thom. 2. 2. q. 35. ar. 1. ad primum.
e Amos. c. 5.
f Prouerb. c. 2.
g pſalm. 46.

Illud itaque non negamus, Senectutem habere triſtitiam ſibi adiunctam; ſed hanc non à Deo alienationem, ſed potius coniunctionem oſtendere affirmamus. Quis enim ſanæ mentis, admiſſa à ſe crimina, violatamque Dei legem non ex animo ingemiſcat? cum & Dauid dicat [h]: *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non cuſtodierunt legem tuam*. Quis communem cæcitatem, & diuinorum beneficiorum obliuionem publice graſſantem, totque ſcelera, quæ paſſim committuntur, non lacrymetur? Sic Dauid [i]: *Vidi præuaricantes, & tabeſcebam, quia eloquia tua non cuſtodierunt*. Sic Hieremias propheta [k]: *Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem* la-

h Pſal. 118.
i Pſal. 118.
k Hiere. c. 9.

lacrymarum, & plorabo die, ac nocte interfectos populi mei? Hoc & Saluatorem noſtrum non ſolum verbis admonuiſſe fideles omnes legimus, cum ait: *Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur*[a]; ſed etiam exemplo ſuo nos docuiſſe ſcimus, qui varijs iuſtis occaſionibus triſtatus eſt, & præſertim cum videns Ciuitatem, fleuit ſuper illam dicens[b]: *ſi cognouiſſes & tu, &c.*

Quapropter cum Senum proprie ſit ex longo vſu & prudentia, ea cognoſcere, quæ vere dolenda ſunt, & vitæ ſuæ exemplo alios inſtruere; tantum abeſt vt debeant illi, ex moderato, quem contrahunt ob mundi huius calamitates mœrore, accuſari, vt potius magnam mereantur commendationem; quod tunc ex triſtitia, tanquam ex vbere bonitatis ſolo, præclara virtus efflореſcit, quæ illos ad beatitudinem comitatur.

ACCEDIT alia ratio in Senibus triſtitiæ huius concipiendæ, quæ oritur ex iudicij diuini, & rationis proxime reddendæ recordatione. Nam quamdiu hic ſumus, anima voluptatum illecebris delinita, ægre admodum ſolet ea, quæ triſtia videntur, animo admittere: cum vero migratura eſt è corpore, longe aliter afficitur, quippe quæ ad ipſius iudicij limina videt ſe perueniſſe; non ſecus ac latrones[c], qui quamdiu carcere detinentur, abſque metu degunt; vbi vero ad patibulum ſiſti cœperint, ſoluuntur metu, & vehementer triſtantur. Verùm hæc triſtitia Senum, quæ ex Chriſtiana philoſophia oritur, maxime eſt ſalutaris, cum dicat Apoſtolus[d]: *Quæ ſecundum Deum eſt triſtitia, pœnitentiam in ſalutem operatur.* Et beatus Petrus[e]: *Nemo, inquit, veſtrum patiatur, ut homicida, ut fur; ſi autem ut Chriſtianus, non erubeſcat.*

a S. Auguſtinus libr. 1. medit. c. 36. & de conflictu vitiorum. c. 21. Gregor. Nyſſe. ſermon. 3. de beatitudine.

b S. Luc. c. 19

c Chriſoſt. ad Timothæũ 2. homil. 5.

d 2. Cor. 7.

e 1. Petr. c. 4.

OCTA-

OCTAVA OBIECTIO QVOD NIMIS VINO ET POTATIONI INDVLGEAT

OCTAVVM EST, in quo ſolet Senectus accuſari, quod nimium potationi vini indulgeat; nam vulgo dicitur, vinum lac Senum eſſe. Et quamuis in omnibus generaliter ſobrietas exigatur, dicente Eccleſiaſtico[a]: *Aequa vita hominis, vinum in ſobrietate potatum*. Et Apoſtolus omnes monet[b]: *Vt ſobrie, iuſte, & pie viuamus*. Attamen videmus in Sene nominatim hoc ipſum ab Apoſtolo requiri, cum ſcribat ad Titum, *vt Senes ſobrij ſint*. Et alibi ſcribens ad Timotheum, quem iam præfecerat Eccleſiæ, inquit[c]: *Miniſterium tuum imple, ſobrius eſto*. Et alibi[d]: *Modico vino vtere*.

Verùm animaduertendum eſt, hoc idem etiam in iuuenibus, & mulieribus ab Apoſtolo poſtulari, cum ſcribens ad Titum inquit[e]: *Iuuenes ſimiliter hortare, vt ſobrij ſint*. Et ad Timotheum: *Mulieres ſimiliter pudicas, ſobrias*[f] &c. Et ad alios in vniuerſum ait. *Fratres ſobrij eſtote, & vigilate*. Ideo cum ſobrietas ſit pars temperantiæ, & virtus[g]; dubium non eſt, eam in cunctis ſiue Senibus, ſiue iuuenibus, aut mulieribus, ſiue quibuſcunque alijs, generaliter poſtulari.

Vnde non ex eo Senes ad ſobrietatem admonentur, quia ipſi ebrietatis vitio magis, quàm alij laborent; cum imo ob id præcipuè ebrietas damnetur, quia concupiſcentias delectationum maximè excitat, quæ ratio in Senibus, ob feruorem ætatis iam compreſſum, non ita viget: Verùm quoniam debent ipſi alios erudire, & exemplo alijs eſſe; periculumque eſt, ne immoderatus potus eos ab ijs moribus diſtrahat; ideo moneantur, vt temperantiam, & ſobrietatem adhibeant[h]. Quod præcipuè ad Reges, Epiſcopos, Magiſtratus, & alios, qui populos gubernant, atque ad omnes Eccle-

a Eccleſ. c. 31.
b ad Tit. c. 2.
c Epiſt. 2. c. 4.
d 1. Tim. c. 5.
e ad Tit. c. 4.
f 1. ad Tim. 5
g S. Tho. 2. 2. q. 149. art. 2.
h S. Tho. 2. 2. 149 art. 4.

ſiæ

ſiæ miniſtros, qui ſpiritualibus officijs incumbunt, debet pertinere[a].

[a] S.Tho. 2.2.q. 149.art.4.

Sed non hinc arguitur, Senectuti hoc vitium magis, quàm alijs ætatibus, aut ſtatibus hominum adſcribi. Nam etſi concedatur, illos fortè alijs procliuiores eſſe ad vinum; quia tamen eorum natura deficiens, id loco remedij quodammodo requirit, non eſt illis in vitio ponendum, dummodo modum non excedant; ad quod periculum reſpiciens ſcriptura, hortatur Senes vt ſobrij ſint.

NONA OBIECTIO: SENES ERGA NEPOTES ET POSTERITATEM NIMIS AFFECTOS ET SOLICITOS ESSE.

NONO SVNT MVLTI, qui hoc peculiare Senectuti vitium adſcribant, quod ea ætas nimium poſteritatis ſuæ, filiorum, nepotum, ac familiæ amans ſit: quippè quæ eos non ſolum naturali illa beneuolentia, & charitate complectatur, qua ſolent aliarum ætatum iuniores parentes erga ſuos affici; ſed etiam nouo quodam, & inuſitato ſtudio in eos eouſque ferantur, vt Senes grauitatis illius obliti, quam ſecum maturitas annorum ferre ſolet, mollitiem quandam animi, ac nimiam quaſi teneritudinem erga coniunctos induant, omnibuſque in eos ſeſe effundant ſenſibus; ita vt cum ijs cibum ſumere, cum illis ambulare, eoſdem ante oculos aſſiduò habere, cum illis (etſi iuniores ſint) colloquia parum illi ætati congruentia miſcere non vereantur, ac tantopere illorum conſuetudine exhilarentur, vt planè repueraſcere videantur.

Hincque eoſdem opibus augere, dignitatibus amplificare, diuitijs locupletare: hinc ædificia illis, magnaque monumenta erigere: hinc imagines, ac titulos eis ſtruere anxij ſemper, & ſolliciti ſint; ac (quod grauius eſt) continenter illis arcam implere, ac theſaurizare non deſinant. Vnde Saluator noſter cum huiuſ-

modi

modi affectum in via ſalutis admodum periculoſum cer neret, dixit [a]: *Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus*. Et alibi [b]: *Cum facis prandium, aut cœnam, noli vocare neque fratres, neque cognatos*; Atque ideo Sacri Doctores, S.Baſilius, S. Chryſoſtomus, Sanctus Auguſtinus, & alij tradiderunt [c], cum hoc immodico erga conſanguineos ſtudio, pericula varia coniuncta eſſe; ac plurimas in hominum corde ſordes, ambitiones, cupiditates, ac licentias deliteſcere, hac ipſa liberorum, & hæreditariæ ſucceſſionis ſpecie vigentes.

VERVM animaduertendum eſt, amorem erga coniunctos ex ſe, & abſolute non eſſe damnandum, imo ſi debita ratione, congruoquè modo exhibeatur, maxime commendandum. Nam cum in charitate, quæ ſummum inter virtutes locum obtinet, ſuus ſit ordo obſeruandus; conſtat Deum in primis, poſt noſmetipſos, inde conſanguineos, cæteris paribus, præ alijs diligendos eſſe [d]. Vnde Apoſtolus dicebat [e]: *Si quis ſuorum, & maxime domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior*. Quod tamen non aliter, quàm congruente ratione obſeruata accipiendum eſſe, ſacri Doctores affirmant [f].

Nam ſi, vt modo dicebamus, poſt Deum debemus prius nos ipſos, quàm cæteros diligere; & tamen inordinatus, vt aiunt, ſui ipſius amor, non ſolum turpis eſt, ſed principium eſt omnis peccati [g]; multo magis damnãdus eſt, qui affectu in propinquos immoderato fertur, nec debitum in ijs diligendis modum adhibet, ita vt propter illos à Dei præceptis quocumque modo diuertat; cum coniunctos, & alios in Deo tantum, & illius ratione, colere debeamus [h].

a S.Luc. c. 14

b S.Luc. c. 14

c S. Baſilius. hom. 7. S. Chryſo. hom. de gratijs Deo reddendis. S. Aug. pſalm. 108. & S.Hier. contra Iouin. lib. 1.

d S.Tho. 2. 2. q. 26. art. 1. & ſeq.

e 1. Ad Tim. cap. 5.

f S. Aug. lib. 1. de doct. Chr. cap. 28. & S. Ambroſ. lib. 1. off. cap. 30. c. eſt probanda. 86. diſtin.

g S.Tho. 1. 2. diſt. q. 77. ar. 4

h S.Tho. 2. 2. q. 25. ar. 6. & 9. q. 26. ar. 7.

Quocirca ea, quæ antea ex ſacris literis quaſi repugnantia propinquorum charitati deducebantur, & fere aliena ab hoc præſenti ſenſu videri poterant, ſic omnino ſumenda eſſe Sacri Theologi conſentiunt; vt ſcilicet in conſanguineis diligendis, nihil prorſus, quod erga Deum charitati, aut præceptis eius repugnet, vnquam deprehendatur [a].

[a] S. Tho. 1. 2. q. 26. art. 2. & q. 31. art. 3.

QVOD CVM ITA generatim ſe habeat; tum illud ſingulariter obſeruandum erit, in hoc ipſo etiam affectu, qui propinquis debetur, aliud ſæcularibus viris, aliud Eccleſiaſticis congruere. Nam cum duplicia ſint opera Dei, quædam naturæ, quædam gratiæ; & finis operum naturæ is ſit, vt res in ſuo ſtatu conſeruentur; vnde videmus omnia ab ea genita, ſemper illa appetere, quæ ad naturæ ſuæ ſtatum retinendum neceſſaria ſunt; pro vt in corporibus tam ſimplicibus, quàm mixtis, elementis, plantis, animantibus euenire videmus, quæ omnia ad ſui conſeruationem natura diriguntur: nil mirum eſt, ſi & ſæcularibus viris, quibus naturalis quidam ſtatus relictus eſt, congruit etiam valde, & filios, & ſucceſſores, & poſteros, moderata tamen ratione, fouere.

CONTRA VERO Eccleſiaſticis, qui ad altiorem gratiæ ſtatum fuerunt vocati, fuit etiam ſublimior alia ſolicitudo à Dei prouidentia aſſignata; nempe vt à popularibus curis ſegregati, & diuino cultui peculiariter aſcripti, non hæc quæ terrenæ, ſed quæ cæleſtis ſucceſſionis ſunt, toto pectore procurarent; & propterea quatenus Eccleſiaſticam perſonam gerunt, cum eorum ſtatus, eos ſemper ſurſum aſcendere debere admoneat; rem nimis abſurdam, ac muneri ſuo quaſi repugnantem gererent; ſi cum ad ſuperna adſpirare, atque alios exemplo ſuo ad cæleſtia paſcua euehere debeant, ipſi terreno

hoc

hoc affectu deorſum potius tendere, & ad ima ſe conuertere dignoſcantur.

HINC cum Saluator noſter dixiſſet Matri ſuæ [a]: *Quid mihi & tibi eſt Mulier?* Et alibi, ad eos qui dixerant: *Ecce Mater tua, & fratres tui foris ſtant volentes te videre, et quærentes te alloqui*, reſpondiſſet: *Quicunque fecerit voluntatem patris mei qui in cælis eſt, ipſe frater meus, & ſoror mea, & mater eſt:* notarunt Sanctus Auguſtinus [b], & alij [c], grauiſſimam hanc eſſe inſtructionem eorum, qui Eccleſiaſticam vitam amplexi ſunt; vt in negocijs ſpiritualibus, & quæ illorum gradus ſunt, propinquorum affectu, ac carnis cognatione non ducantur.

Cuius rei inſigne exemplum extat propinquorum Archiepiſcopi Cyrilli, quos cū ſucceſſori ſuo Dioſcoro enixe commendaſſet, vt ipſius foueret genus; ille grauiter in eos inuectus fuit: *vetus exemplum* (vt ait nobilis ſcriptor [d]) *frequentius iteratum, de his quæ pati ſoleant, ſiue iuſte, ſiue iniuſtè ditati Epiſcoporum affines.* Vnde à Michæa Propheta dictum fuit: *Audite hæc Principes domus Iacob, qui omnia recta peruertitis, qui ædificatis Syon in ſanguinibus; propter hoc cauſa veſtri, Syon quaſi ager arabitur, & Hieruſalem quaſi aceruus lapidum erit.*

QVOD AVTEM ad redditus Eccleſiaſticos pertinet; non prohibetur Epiſcopis, aut alijs bonorum eorum curatoribus, ſi conſanguineos pauperes habeant, quin poſſint illis fructus Eccleſiaſticos, vt pauperibus diſtribuere; quod à Sacro Tridentino Concilio clariſſimis verbis expreſſum fuiſſe conſtat [e].

Sic olim & ſummos Pontifices, & Archiepiſcopos, Epiſcopos, aliosque inſignes Prælatos, & verbis, & operibus magna eorum commendatione geſſiſſe legimus; quorum exempla multa in Sanctorum vitis occurrunt [f].

Sicuti contra non deſunt alia multa eorum, qui im-

a S. Marc. 3. S. Luc. 8.

b In S. Ioann. tract. 8. c. 2. & in lib. 21. de Ciuit. Dei c. 26

c Relati apud Stapletonus in prompt. mora. Domin. 2. poſt Epiphan.

d Cæſar. Baron. in Annal. Eccleſ. tom. 6. ann. 445. pag. 29. & 30.

Michæ. cap. 3.

e Seſſ. 25. de Reform. can. 1

f Relata à Surio tom. 1. & 6. & Baptiſt. Fulgos. lib. 4. c. 3. & à Plat. in vita Clem. 4. cum annot. Pannin.

memores Eccleſiaſtici ſui gradus, cũ erga propinquos ſuos vulgari quodam more ſe geſſerint, & tanquam cæci ſe à propinquis, ac conſanguineis duci permiſerint, fæde lapſi fuerunt, atque à Deo grauiter correpti ſunt [a].

[a] *Idem Stapl. in promptuar. pag. 48.*

QVARE ſicut in ſæcularium virorum Senecta, ſtudium poſteritatis propagandæ reprehendi non meretur; ſed ſua potius laude dignum eſt, quando illius finis ad Dei gloriam dirigitur, nec ambitionis ardore peruertitur, nec auaritiæ ſordibus corrumpitur, aut alio crimine, quod Dei præceptis repugnet, non violatur: Sic in Eccleſiaſticis perſonis, qui ad ſpiritualia præcipue conſectanda inſtituti fuerunt, hæc ipſa cupiditas parum illorum muneri conſentanea videtur; cum ſacris literis inſtructi eſſe debeant, vera poſteritatis monumenta, ex ſolida virtute, & cæleſtium meditatione, non ex caduca familiæ, aut conſanguineorum ſucceſſione, eſſe ab illis comparanda.

DECIMA OBIECTIO VARIA SPARSIM MALA COMPLECTITVR.

DECIMO LOCO reprehenditur Senectus, quod incommodis multis, doloribus, & afflictionibus extrinſecus ſit obnoxia; quæ cum Senectute coniuncta, non tantum corpus languore, ac imbecillitate eneruare, ſed mentem etiam difficultatibus, angoribus, ac moleſtijs ſolicitare conſueuerunt.

Tanta eſt autem horum malorum multitudo & impetus, vt Senex illis vndique circumſeptus, penè ad impatientiam, ne dicamus ad deſperationem, quandoque perducatur.

Quæ cum omnibus vſu ipſo ſatis nota ſint, atque à grauiſſimis auctoribus varijs etiam in locis ſignificentur [b], non eſt neceſſe ea hoc loco repetere; ſed illud tantum obijci poſſe videtur, male hæc cum titulo, qui eſt de Senectutis Bono, cohærere.

[b] *S. Hierom. in proœm. Amos. proph. lib. 2. S. Augustinus. tom. 4. & 6. S. Antonin. in ſum. par. 1. tit. 5. c. 1. §. 6. Viues de Anima Senis. tit. 2.*

QVOD

QVOD SANE verum eſſet, ſi iſta ſimul coniuncta, prima tantum facie, & ſuperficie tenus ſpectanda eſſent: At vero ſi rectè conſiderentur, minimè propoſito noſtro refragari inuenientur. Etenim (quod alias diximus) BONVM id tantum à nobis appellatur, cuius vſus ſecundum rationem eſt: MALVM autem id, quod à ratione abhorret, quod MALVM culpæ dici ſolet.

Hinc calamitates, & anguſtiæ, quæ in Senectutem ſæpe cadunt, non eius generis ſunt, quæ culpæ crimen ſuapte natura ſecum ferant, vel inter mala huiuſmodi connumerari debeant; vt quæ æquanimiter hic ſuſcepta, non modo remedium prauis affectionibus noſtris afferunt, ſed meriti apud Deum ampliſſimam materiam ſuppeditant; ac proinde Senectutis Bonum nequaquam labefactant, aut offendunt, quin magis muniunt, & corroborant.

Nam cum Senex prudentia, & conſilio præditus, ſibi aliqua pro humanæ vitæ varietate offerri videt, quibus eo magis animi ſui conſtantiam, & ſapientiam ijs viriliter reluctando, valeat declarare; dubium non eſt, eum magis ſecum animo lætari debere; cum certum ſit, ſi ijs conſtanter reſiſtit, tunc Senectutis illius laudem, his ipſis quæ aduerſari videntur, incommodis & periculis, eo magis creſcere, ac ſplendidiorem, & magis admirabilem reddi. Quod quidem cum & veteres philoſophi, atque oratores aliqua ex parte agnouerint; viſum fuit nobis, eorum verba, quoniam præclara ſunt, hoc loco inſerere.

Inquit enim Cicero in Hortenſio, vt auctores fragmentorum illius, ex Sancto Auguſtino referunt, in hunc ſenſum [a]: *Multa ſunt in hac vita, quæ nobis aduerſari videntur, maxime autem proficiunt ad virtutem adipiſcendam,*

[a] In lib. fragment. Ciceron.

dam, atque illuſtrandam. Etenim ſi nulla eſſet iniuria, vbi iuſtitia? Si nulla violentia, vbi fortitudo? ſi nulla libido, vbi continentia? ſi nulla aduerſitas, vbi patientiæ virtus? Cur ergo tantopere has humanæ vitæ afflictiones, & procellas effugimus, quæ nos vt meliores efficiamur, admonent? Et cur recreationes, ac ſolationes tanto ſtudio appetimus; quæ conſequuti, molliores plerunque, & deteriores euadimus?

[a] Refert Cic. in lib. de Conſolat.

Theophraſtus etiam ſcriptum reliquit [a]: *Orbem terrarum, theatrum quoddam eſſe magnum, diuina mente repletum, & cæleſtis indicandæ ſapientiæ gratia, tã multis vndiq; collucentibus ornamentis illuſtratum, ac depictum: in eo autem medio collocatos eſſe homines à Deo, vt cum fortuna, dolore, morbis, egeſtate, caſibuſque permultis aſsidue luctentur; Deum verò ipſum quantum quiſque pugnando valeat, quamque viriliter fortitudine diuinitus accepta vtatur, deſuper aſpectare. Hoc (inquam) ſi verũ eſt, dubitari profectò non poteſt, quin quemadmodum Populus Romanus, in muneribus publicis, inuiſos habet gladiatores, qui omni modo vitã impetrare cupiunt, fauet ijs, qui contemptũ eius præſeferunt: Itidem Dij immortales, ſi quos ex hominibus nimis anxie de vita ſolicitos, eiuſq; exitum detrectantes aſpiciant, ijs aliquo modo ſuccenſeant: Eos verò & charos habeant, & muneribus proſequantur, qui ſi è vita reuocentur ipſi, vel ſuos reuocari videant, alacres, lætique Deo pareant, nihilq; propterea mali ſibi accidiſſe iudicent.*

HIS IGITVR rationibus, & exemplis, ſi addantur ea, quæ de hoc argumento à Chriſtianis auctoribus magno ſpiritu, ac dicendi copia tradita reperiuntur; fiet plane manifeſtum & exploratum, Senectutem laboribus, periculis, & difficultatibus, quæ ei aduerſari videbantur, fortiter ſuperatis, illuſtriorem multo ac præclariorem reddi, ſumpto ex aduerſariorum ſpolijs non mediocri decore, atque ornamento, quaſi trophæo ex hoſtium telis erecto.

VLTI-

VLTIMA OBIECTIO

DE SENILI AVARITIA.

POSTREMA SVPEREST OBIECTIO, quæ Senectutem vehementer obſcurare, atq; apud omnes ignominioſam quodammodo reddere ſolet, extremo à nobis loco reſeruata, quoniam longiorem, & diligentiorem examinationem omnino expoſcit; tum propter grauia, quæ in ea verſantur pericula; tum quod hoc vno crimine, omne Senectutis Bonum penitus extingui videtur.

Id autem eſt, quod AVARITIA, communi nomine dicitur, vitium non ſolum grauiſſimum, cum dicat ſcriptura[a]: *Auaro nihil ſceleſtius*. Et rurſus[b]: *Nihil iniquius, quàm amare pecuniam*; verùm etiam quod doloſa ſuauitate, ſe in omnes homines facile inſinuat, cum legatur apud Ieremiam[c]: *A minore vſque ad maiorem, omnes auaritiæ ſtudent*. Et apud Iſaiam[d]: *vnuſquiſque ad auaritiam ſuam declinauit*. Et paſſim Eccleſia ex Eccleſiaſtico recitat[e]: *Beatus vir, qui inuentus eſt ſine macula, qui poſt aurum non abijt, nec ſperauit in pecuniæ theſauris; quis eſt hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita ſua*: Quod quidem vitium vſque adeo progreditur, vt & monachos ſæpe occupet, qui renuntiarunt ſæculo[f]: præcipuè verò Senibus adeò eſt familiare, vt quodammodo illis connaturale eſſe iudicetur: atq; ab ijs (vt plurimum) aut non dignoſcatur, aut certe negligatur. Quod paſsim non ſolum à veteribus Philoſophis, & alijs aucto-

a Eccl. c. 10.
b Ibidem.
c Ier. c. 6. & 8
d Iſa. c. 56.
e Eccl. c. 31.
f Io. Caſſ. lib. 7 c. 1. de ſpir. phi largyr.

auctoribus affirmatum videmus, apud quos tanquam prouerbium fertur illud Comici [g]:

Ad omnia alia, ætate ſapimus rectius.
Solum hoc vnum vitium affert Senectus hominibus;
Attentiores ſumus ad rem omnes, quàm ſat eſt.

Et illud Horatij de Sene loquentis.

Quærit, & inuentis miſer abſtinet, ac timet vti.

verum etiam à Theologis, apud quos ſic inter cæteros Sanctus Auguſtinus teſtatur [a]: *Omnia in homine ſeneſcunt vitia, ſola auaritia iuueneſcit.* Et alibi [b]: *Nonne in frigidis Senibus auaritia ad acquirendum, tanto feruentius inardeſcit, quanto citius relictura eſt, quod acquirit? Mirabili ſanè dementia, grauioribus enim ſe ſarcinis onerare feſtinat, cum iam peruenerit, quo tendebat.*

[g] Terent. in Hecyra. act. 5. ſcen. 3.

[a] S. Aug. ſer. 48. ad fratres in Erem.

[b] De tempore ſerm. 246.

QVAPROPTER cum crimen hoc, quod in omnibus turpe eſt, eo turpius, & ſordidius in Senibus cenſeatur; propterea quod (vt Cato dicebat) nihil ſit abſurdius, quàm quo minus viæ reſtat, eo plus viatici quærere: Et quod Senes cum cæteris conſilio, & prudentia plus abundent, magis etiam ab hac contagione cauere debeant; quomodo audebimus nos (ſi ita ſe res habet) ab eodem crimine Senectutem vindicare? aut qua ratione licebit nobis, hunc Boni titulum ingraueſcenti ætati, quæ inexplebili hac ſiti laborat, legitime adſcribere?

Quoniam igitur non leui res difficultate inuoluitur, neceſſarium eſſe duximus, ad materiam hanc clarius patefaciendam, atque ad Senectutis Bonum eo firmius ſtabiliendum, articulos nonnullos ſigillatim, ac ordine perſequi.

PRI-

SEX ARTICVLI DE AVARITIA.

PRIMVS Articulus erit: Vnde Auaritia in Senectute magis, quàm in alijs ætatibus exardeſcat.

SECVNDVS; Cum duplex ſit Auaritiæ actus: alter in conquirendo, alter in retinendo; Vter ex ijs turpior cenſeatur.

TERTIVS: Quoniam morbi huius ſtatus interdum cognitu eſt difficilis, explicandum erit, quibus in Sene poſsit ſignis deprehendi.

QVARTVS: De varijs coloribus agetur, quibus Dæmon hoc Auaritiæ vitium conatur obtegere, vt potius hæc Senum eſſe prudentia, quàm nimia tenacitas videatur.

QVINTVS: Remedia aliquot proferentur, quibus crimen iſtud à Senectute poſsit, & debeat ablegari.

SEXTVS: Concludendum erit, hanc Senibus quodammodo ingenitam conquirendi & conſeruandi cupiditatem, non impedire, nec tollere Senectutis Bonum, de quo agimus.

AVARITIA VARIIS MODIS: ET QVO SENSV HIC SVMATVR

AD PROPOSITAM igitur materiam accedentes, exordiendum inde videtur, quo ſenſu hoc Auaritiæ nomen accipiatur: Siquidem duplex is eſſe ſolet; alter vulgaris ſatis, & cum turpitudine coniunctus; alter nobilior, ac vitio repugnans.

Ac prior quidem, de quo potiſſimum nos agimus, dupliciter accipi ſolet, pro vt etiam apud Græcos duplici vocabulo appellatur; modo enim auaritiam πλεονεξίαν, modo φιλαργυρίαν vocant; quæ tamen ſæpe confunduntur, tametſi ab aliquibus obſeruatum ſit, pleonexiæ nomen latius patere [a].

[a] Ianſen. in Concor. Euang. cap. 86. col. 4.

Itaque altera eſt Auaritia, quæ cum iniuſtitia coniuncta eſt, alienaque bona inique detinet; quod furti ſpeciem habet, ab omnibuſque paſſim damnatur: De qua Sanctus Chryſoſtomus inquit Apoſtolum Paulum loquutum eſſe, cum ſcripſit: *Modicum fermentum totam maſſam corrumpit*. Inquit enim [a]: *Auaritia fermentum vetus eſt, & quocunque inciderit, & in quamcunque domum ingreditur, eam immundam reddit; & licet pauca iniuſtè lucratus fueris, totas fermentat facultates. Idcircò ſæpe pauca malè parta, multa bene comparata perdiderunt.* verùm de hac in præſenti non agimus.

[a] S. Chryſoſt. in Epiſt. 1. ad Corinth. cap. 5. homil. 15.

Alterum eſt auaritiæ genus, cum ſtudet aliquis multò plus habere, quàm ſit neceſſe, aut ſufficiat; ſiue id pecunia, ſiue alio lucri genere conſtet. Et hoc eſt illud, de quo præcipue in præſenti diſputatione agimus, quod propriè auaritia dicitur; ſed eſt à fœnore, rapina, violentia, furto, aut ſimili quopiam emolumento, quod alijs noxium ſit, remota.

Refertur etiam auaritia quandoque non ad pecuniam, aut argentum, aut opes; ſed ad alia, quæ beneficentiæ, induſtriæ, aut animi generoſitati repugnant: veluti cum aliquis auarus gratiarum dicitur, quoniam cum auctoritatem haberet, nullis aut paucis ſe gratioſum oſtendit: ſiue cum ſtudio, aut induſtria ſua multis prodeſſe poſſet, ab eo tamen ſe abſtinuit, & parcum nimis in iuuando ſe exhibuit: aut cum alijs in rebus, loquendo, hortando, animumque addendo, benè de multis mereri potuiſſet; quadam tamen animi anguſtia, aut puſillanimitate preſſus, præclara quamplura prætermiſit; quod internæ anguſtiæ animi fuit argumentum.

EST etiam alter auaritiæ ſenſus, ab alio auaritiæ nomine in hoc diuerſus; quod cum auaritiæ vocabu-

lum communiter ſumptum, vulgo male audire ſoleat, indicans deſiderium quoddam immodicum rem augendi; hoc puriore quodam ſenſu acceptum, in bonam partem potius ſumitur, iuxta rerum conditionem, quibus hoc vocabulum adiungitur; veluti cum dixit Seneca, auaritiam temporis eſſe ſaluberrimam, eo quod otium ſit pernicioſum; & iacturam temporis, quàm maxime vitandam. Sic alij conſiderantes rationem ab hominibus etiam verbi otioſi reddendam eſſe, dixerunt aduerſus garrulos, & loquaces, *quorum lingua*, vt ait Gellius[a], *prodiga infraniſque* eſt, auaritiam verborum in nugando & blacterando, eis amplectendam.

a Gell. lib. 1. cap. 15.

AVARITIA, QVARE IN VITIO HABEATVR

QVOD SI quis quæreret, quare Auaritia proprie ſumpta, & hæc ipſa cupiditas, de qua nos in præſenti diſputamus, in vitio habeatur.

Reſpondetur, quod cum Deus diuerſa hominibus bona ad ſuſtentationem vitæ largitus fuerit; poſſunt homines bene vti his bonis; quod pertinet ad virtutem, & poſſunt male vti, quod pertinet ad vitium[b]. Bene autem vtuntur, cum debitam rationis menſuram adhibent, inſpecto & conſiderato fine, ſicuti pharmaca ad ſanitatis finem temperantur. Male autem vtuntur, cum hæc menſura peruertitur; quod fit per exceſſum, vnde prodigalitas; ſiue per diminutionem, vnde auaritia[c].

b S. Aug. lib. 2. de liber. arbitr. c. 19.

c S. Tho. 2. 2. q. 118. art. 1.

Et quia frequentius multo, & damnabilius peccant homines, in augendis immoderate bonis, quàm in ijs temerè effundendis[d]; Ideo hoc vitium peſſime audire ſolet, & inter capitalia cenſeri, ex quo alia multa oriuntur[e]. Vnde Apoſtolus Paulus ait[f]: *Qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum Diaboli,*

d S. Tho. 2. 2 q. 119. ar. 3.

e S. Greg. lib. 31. moral. ca. 31.

f 1. Timoth. 6

Et alibi idem Apoſtolus, hanc idolorum ſeruitutem appellat[a].

[a] Ad Epheſ. cap. 5.

PRIMVS ARTICVLVS.

IN SENIBVS CVR AVARITIA FREQVENTIOR QVAM IN ALIIS ÆTATIBVS.

QVARE quod ad Primum articulum ſpectat; cur ſcilicet Senectus magis, quàm cæteræ ætates hoc morbo ſolicitetur: ſolent boni auctores multiplices cauſas afferre, quarum aliquæ ſunt communes Eccleſiaſticis, & ſæcularibus viris; aliquæ propriæ ſunt tantum ſæcularium perſonarum; aliquæ ad Eccleſiaſticos magis pertinent; quæ tamen omnes vitijs ſuis non carent, cum modum excedant, vt inferius patebit.

Quæ communes ſunt, eo tendere videntur, quòd quoniam humana natura ſentit ſe deficere, recurrit ad rerum exteriorum adminicula. Et ideo Senes quicunque ſint, agnoſcentes ſe viribus corporis deſtitui; eo procliuius quàm cæteri, in auaritiam delabi conſueuerunt.

At vero ſæculares homines alias addunt rationes; quod ſcilicet, cum Senes ſint, atque ad acquirendum minus idonei, familiamque habeant, filios, filias, nepotes, quibus non tantum dum ipſi ſunt ſuperſtites, verum etiam poſt obitum proſpicere tenentur; ideo vix vnquam tantum æris ſibi colligere poſſe credunt, quod futuris eorum neceſſitatibus ſatis fore putent.

Præterea dicunt aliqui, cupere ſe familiam ſuam in altiore dignitatis gradu collocare; atque interim oportere ſe ornatam domum habere, ac propinquis, amicis, hoſpitibuſque excipiendis idoneam; ac ſe ipſos in varios euentus, quos triſte ſæculum affert, copioſe comparare.

ECCLESIASTICI vero peculiares ſuas & ipſi excuſationes habent, quod cum ſint ætate iam confe-

cti, & patres pauperum, debent illis aſſidue theſauriza-re, Eccleſias ornare, Collegia erigere, aliaque huiuſ-modi pia opera omni tempore exercere, quæ magno ſumptu, perennique pecunia indigent. Et ideo non eſ-ſe arcam eorum exhauriendam, ſed vberem potius cu-ſtodiendam.

Atque hæc ſunt in ſumma potiores illæ rationes, quibus Senes ſuam tueri tenacitatem ſolent. Quæ ta-men non ſunt eiuſmodi, vt Doctorum, qui rectam vten-dis opibus rationem præſcripſerunt, ſententiam labefa-ctent. Non enim excludunt ij, quominus ea quæ homi-num vſui congruunt, pro eorum ſtatus, & familiæ con-ditione, poſſint à Senibus obtineri: ſed immoderatum bona acquirendi & congerendi ſtudium, quod auari-tiæ proprium eſt, condemnarunt.

EX QVIBVS illud Senibus omnibus maxime animad uertendum cenſemus, quod cum natura hominis etiam antequam ætate ingraueſcat, propenſa potius ſit ad re-tinendum, quàm ad dandum [a], quod ſatis vſu ipſo com-pertum eſt: Tum vero cum Senium aduenit, & vires corporis deficere incipiunt, multo magis prior illa pro-penſio incaleſcit, & tanquam arcta ad tenacitatem fræ-na adiungit, vt indiſſolubili quodammodo vinculo, Senectus cum auaritia copulari videatur.

[a] *Ianell. in 4. Ethic. cap. 4. tract. 1.*

Quocirca ſicut videmus, adueniente hyberno tem-pore, frigora, niues, glacieſque, paſſim agros depopu-lari, & vim ipſam gignendi herbas, & ſegetes impedi-re: Sic diuturno vſu obſeruatum eſt, Senectutis hye-me adueniente, largitionis agrum paulatim ſteri-leſcere, & quodammodo incipere comprimi, ac pe-cuniæ ſacculum quaſi glacie conſtringi, atque obdu-rari.

QVARE intereſt maxime, vt omnes hominum ordines

ſibi

ſibi perſuadeant, ac memoria teneant; cum primum rugas, & canos erumpere viderint, eo ipſo auaritiæ etiam morbum ſibi adnaſci, aut ſaltem eiuſdem aduentantis non leuem ſuſpitionem ſuboriri.

SECVNDVS ARTICVLVS.

QVID TVRPIVS IN AVARITIA: AN ACQVIRENDI, AN RETINENDI STVDIVM.

SECVNDO loco ſe offert neceſſario explicandum: An in Senectute damnabilius ſit ſtudium nimis acquirendi, aut potius retinendi bona.

Nam cum duo ſint actus auaritiæ: quorum alter in conquirendis opibus: alter in ijs retinendis verſatur: dubitari poteſt, vter ex his turpior ſit cenſendus, nulla nunc ratione habita aut rapacitatis, aut iniuſtitiæ, aut ſordium, ſiue alterius ignominiæ, quæ cum huius, vel alterius culpa coniuncta eſſe poſſet: Sed tantum vniuerſe rem ab omni circumſtantia auulſam, & vt dici ſolet, ſecundum ſe & præciſe conſiderantes: quemadmodum etiam ſolent auctores grauiſsimi, cum de fortitudine diſſerunt, duos illius actus, qui ſunt aggredi, & ſuſtinere, diligenter examinare, vter ex illis potior ſit habendus [a].

[a] Ariſt. Ethi. 3. cap. 9. S. Thom. 2. 2. q. 123. art. 6.

QVARE VT ſimili exemplo idem quoque à nobis in auaritia declaretur; neceſſarium duximus, vtriuſque huius actus conditionem, & vim perpendere.

Quod vt clarius percipi poſſit, duos hic fingemus homines auaritiæ deditos; quorum alter acquirendi anxietate magis vrgeatur; alter conſeruandi ſtudio, ac tenacitate acrius opprimatur. Ex his duobus quærimus: vter indignior, aut fœdior ſit habendus.

Et quamuis hæc duo inter ſe quodammodo connexa videantur, atq; alterum ab altero pendere; cum is, qui opes præter modum perquirere, atque vndique coaceruare ſtudet, præcipue ad eum finem elaborare cenſea-

tur; vt

tur; vt illas quæſitas ac ſimul collectas, poſtea in quem placuerit vſum, valeat erogare. Ille etiam qui eas integras, incolumeſque ſeruare nititur, nonniſi præcedente hoc auri congerendi ſtudio, vix vnquam facere id potuiſſet.

Attamen ſi res diligentius conſideretur, animaduertere erit, hæc inter ſe differre [a]; deterioremque auaritiam illius, qui in conſeruando tenax eſt, quàm alterius, qui auidior eſt ad opes comparandas, cenſeri. *a S.Tho. 2. 2. q. 118 art. 8. in corpore.*

QVA IN RE cum multa vtrinque dici poſſent, nos breuitati, quantum licet ſtudentes; putamus ad hoc definiendum, communem illam ab eruditis omnibus receptam regulam non eſſe deſerendam; qui aiunt, finem omnibus in rebus præcipue ſpectandum, ab eoque totum actum denominari; Ita vt ſi quis domum ingreſſus, ibidem furetur animo mæchandi, hic mæchus potius, quàm fur eſſe cenſeatur. Imo ſicut in rebus, quæ in genere bonorum cenſentur, media, quæ ad id adhibentur, bonitatem, vt aiunt, à fine conſequuntur, & finis in illis rationem optimi dicitur habere: ſic in rebus prauis, ſumunt media improbitatem ſuam à fine. Vnde cum auida acquiſitio, in caſu noſtro ſit quaſi medium ad tenacem nimis, & prauam conſeruationem; nam auidus ideo ſtudioſe ſectatur vndique lucra, & pecunias non ceſſat accumulare, vt illas tenaciter ſibi ipſi, & in vſum ſuum cuſtodiat; quorum aceruo, & theſauro ita delectatur, vt quaſi in propria fęlicitate conquieſcat; propterea hæc tenacitas in conſeruando, atque hæc anguſtia adeo reſtricta in diſtribuendo, actus eſt auaritiæ potior, tanquam magis præcipuus, quàm fuerit auiditas in acquirendo.

Altera eſt ratio, quæ ex ſententia ſancti Auguſtini colli-

colligitur, ab alijs Theologis [a] communiter recepta. Inquit enim ille, omnis peccati initium oriri ex amore proprio, debito ordine deſtituto; dum ſcilicet homo à Dei præcepto ſe auertens, appetit aut fugit ea, quæ non congruunt; ac ſe ipſum tanquam finem rerum, quæ in hoc ſæculo ſunt, Diuina lege contempta, conſtituit.

Quare indignius illius ſtudium eſſe conſtat, qui ſtricte nimis collectam pecuniam conſeruare, integramque tueri contendit; quàm eius, qui anxie nimis eandem comparare, & vndique colligere ſollicitus eſt, cum retinendi actus magis ex damnato ſui ipſius amore prodeat: quandoquidem auarus non adeo ſe felicem in acquirendo, quàm in conſeruando eſſe putat; cum in acquirendo, & indagando anxium eum & ſolicitum, ac inquietum eſſe oporteat; at vero in retinendo, & numerando ſæpius pecunias, aut eas conſpiciendo, aut ſaltem memorando eas apud ſe habere, nec vnquam ſibi deficere, incredibili ſentiat ſe ſolatio, ac voluptate recreari, quod cæci amoris proprij euidentiſſimum eſt argumentum; quippe qui cogitandum ſuggerit, inde ſibi incolumitatem, ac ſalutem ſuam omnem pendere; quod multis accidiſſe Plutarchus & alij teſtantur [b], qui dicebant Senectutem quamuis reliquis ſpoliatam voluptatibus, ac multis oneratam curis ætatem; hac tamen vnica collectæ ſimul pecuniæ oblectatione, ſibi iucundam accidere, ac mirum in modum eorum animum illius poſſeſſione refici, & relaxari.

ADDI TERTIO poteſt, quod quamuis hæc duo eundem fere finem reſpiciant; negari tamen non debet, quin alterum illud, quod eſt tenacitatis, & conſeruationis ſtudium, longe turpius altero illo, quod in acquirendo tantum verſatur, ſit cenſendum.

a S. Aug. lib. 14. de Ciuitate Dei. cap. 28. S. Thom. 1. 2. q. 77. art. 4.

b Plutar. An ſeni ſit gerend. Reſpublic. Simonid. & Stobæus.

Nam

Nam cum principij corruptio, omnium peſſima eſſe dicatur; pecunia vero ad vitæ neceſſitates, atque hominum commercia fuerit inuenta; (cum vt ait Seneca: *pecuniæ pretium non in re ipſa, ſed in illius ſolum vſu ſit poſitum*) ille qui tenax adeo eſt, vt eam non expendat, non largiatur, non in alias neceſſitates transferat; hic vtique rei naturam peruertit, ſemper eam integram, & incorruptam conſeruans; atque illius commercium, & commodum impediens, debitum rei vſum in quandam fruendi ſpeciem conuertit. Quod ſecus eſt in eo, qui quamuis in acquirendo ſit nimius; non tamen rei natura abutitur, nec in eo delinquit, quod principaliter cauendum eſt.

DENIQVE illud etiam quarto loco huc pertinet; quod Senex cum videat, ſe naturæ viribus deſtitui, atque ætate langueſcente non ſolum ſenſuum inſtrumenta ſibi paulatim deficere, ſed etiam ſe ab omnibus tanquam inutilem fere contemni, & illudi; cum experientia didicerit, pecunijs omnia cedere; & eum qui diuitijs abundat, ſibi ipſi ſatis eſſe, nulloque alio egere, eo quod pecuniæ obediant omnia [a]; & denario vtamur, vt ait Philoſophus, quaſi fideiuſſore ad omnia habenda [b]: Idcirco agnoſcens ille pecuniam quodammodo vi ſua continere vniuerſa, & habere quandam ſimilitudinem felicitatis; quia per ſe ſufficere videtur ad miſeriam ſubleuandam, & ad bonum quodcunq; obtinendum, quæ eſt vna ex præcipuis conditionibus felicitatis [c]; falſo is perſuaſus ſibi nihil deeſſe poſſe, ſi pecuniam in promptu habeat, totum ſe ad eam conſeruandam, ac ſtricte retinendam applicat; videns ſi ita non faciat, ſe & naturæ præſidijs deſerendum, & calamitatibus multis exponendum; & quod potiſſimum eſt, ſe ab omnibus vilipendendum, ac in nullo pretio habendum eſſe.

a Eccl. 10.

b Ethic. lib. 5. cap. 5.

c Boet. lib. 3. de conſolat. S. Thom. 2. 2. q. 118. art. 7

Contra vero, ſi theſaurum cuſtodiat; confidit illius auxilio ſibi omnia media, & inſtrumenta ſubminiſtranda, quibus & naturæ ſuæ imbecillitati mederi, & amicorum beneuolentiam tueri valeat;& quicquid ei optãdum occurrerit, atque appetitus concupierit, ſiue ſit oppidum, ſiue prædium, vel ſyluæ, piſcationes, viridaria, ſupellex pretioſa,aut quicquid oculis, auribus, aut alijs ſenſibus gratum acciderit; id ſe nullo labore,ſed ab arca ſua, quam in manu habet, facile conſequuturum.

Hinc igitur parce admodum, & caute ab ea conſumenda ſe abſtinet; quoniam agnoſcit,ſi pecuniam illam diminuit, ſibi etiam facultatem illam amplam res omnes obtinendi, diminuendam eſſe; qua ne expolietur, integram arcam cuſtodit; atque ita dum putat miſer ſe omnia in manu ſua habere, nihil vnquam habet, & volens quodammodo perit.

QVOD SI QVIS obijceret; eum qui in perquirendis bonis anxius,nimiusque eſt,contrarium magis liberalitati actum exercere recipiendo, quàm conſeruando; eo quod liberalitas in motu dandi, acquiſitio vero in contrario motu, qui eſt recipiendi,conſiſtat; qui duo motus inter ſe recta ſunt contrarij: quod in conſeruando non accidit, cuius nullus eſt motus, ſed tantum quies, & ideo minus hæc quies liberalitati refragari videtur.

Reſpondendum erit,motum hunc perquirendi,ſeu recipiendi, prout motus eſt, repugnare quidem motui liberalitatis; ſed adhuc repugnare magis quietem illam conſeruandi,quæ ſubſequitur motum illum acquirendi. Nam in tenacitate duo actus conſiderantur; alter præcedens, qui eſt in congerendo, ſeu accumulando; & alter ſubſequens, qui eſt in retinendo, & ſtabiliendo præcedentem motum, qui antea non erat perfectus.

Quod

Quod confirmatur; quia perquirens donec perquirit, nondum vitium expleuiſſe, ſed potius inchoaſſe cenſendus eſt; & tanquam in principio itineris poſitus, quotidie curat illud abſoluere; quod cum labore multo, induſtria, atque aſſiduitate indigeat, facilius accidere poteſt, hunc ab inſtituto eſſe reuocandum, quàm illum, qui arcam iam impleuit,& conſeruat eam; nempe quia iſte ab his liber periculis,indies magis theſauro ſuo oblectatur; in quo contemplando, tangendo, ac etiam numerando, nullum ſentit laborem, ſed ſolatium magnum, atque ideo in eo feliciter, vt ſibi videtur, conquieſcit; vnde quo minus errorem ſuum agnoſcit, eo indies magis incurabilis efficitur.

TERTIVS ARTICVLVS.

TERTIVS ſequitur articulus, quo aliqua ſigna depromenda ſunt,quibus quaſi luminibus,auaritiæ crimen,obſcuris abditum in Senectute tenebris pateſiat: Quod quidem ſuperuacaneum fortè videri poſſet, eò quòd cum vitia aduerſus rationem ſint, ac fœditate multa illita, ſatis dedecus ſuum ſponte omnibus ſolent prodere. Verumtamen hoc ipſum eiuſmodi eſt, quod vſu ipſo experimur; vt cum cætera pene omnia ſcelera, labentibus annis, aut tædium, aut ſaltem ſatietatem quandam afferre, & minui ſoleant; hoc vnum non ſolum cum annorum incremento ſemper ferè augetur,ſed etiam ita Senes penitus obruit; vt quamuis vſque ad guttur,vt aiunt, ſint profundo illius cœno demerſi; eo tamen ſe vel leuiter attingi,aut non agnoſcant, aut certè fateri nunquam velint; cum nihilominus ſe ad alia multa crimina, libidinem, iracundiam, ebrietatem, impatientiam, ambitionem, propenſos eſſe, aut fuiſſe, nullo ferè timore ſæpe conſentiant.

VARIA SIGNA AD DETEGENDVM AVARITIÆ SENILIS VITIVM.

Sicut itaque medici pernicioſiores eos corporis morbos iudicant, quibus ægrotus minime ſe vrgeri, aut affligi ſentit; cum tamen aſſidua febris intimos eius artus exedat, ac vitales humores exhauriat: Sic Senem, qui ſe hac labe conſumi non videt, ſed potius magnas cauſas iactat, quibus ſibi licere, imo etiam ſe debere contendit rem ſuam augere, nec cuiuſpiam cedit rationibus, in magno planè ſalutis diſcrimine verſari, non eſt dubitandum.

Itaque eo maior nos impulit neceſſitas, vt quæ ad latentem huius morbi vim detegendam pertinent, ſtrictim ſaltem colligamus.

PRIMVM SIGNVM AVARITIÆ.

AC POSSEMVS quidem, quoniam de iniuſto acquirendi modo, illicitisque contractibus, vt aliàs diximus, nunc non agimus, primum ab eo morbo incipere, quo laborare eum tradunt Philoſophi & Medici [a]; qui cum multum ederit, multumque biberit, nunquam tamen expletur. Sicut enim hic merito ſuſpicatur latere aliquam vim morbi, atque ideo Medicum adit, percontatur quæ ſit affectio, & qua ratione queat leuari: Sic (aiunt ipſi) quotieſcunque Senex, qui habens quinque lectos, requirat decem; & poſſidens decem menſas, alteras totidem coemat; & agrum agro, domum domui adiungere ſit ſolicitus, nec expleatur: vtique nemo huius rei cauſam dicet eſſe penuriam, ſed inſatiabilitatem, nimiumque amorem diuitiarum à praua auaritiæ labe proficiſcentem; cum iſti ſimiles ſint canibus, ut dicebat Seneca [b], qui fruſta panis, aut carnis à domino miſſa aperto ore captant, & integre deuorant, ac mox ad ſpem futuri inhiant, nec vnquam ſaturantur.

a Plutar. de cupidit. diuit. Galen. de dignoſcen. anim. morb. cap. 9.

b Seneca epiſtola 37.

SECVN-

SECVNDVM ſignum eſt, quod quemadmodum induſtrij Imperatores in recenſendis copijs, acieque militum lucidis armis nitentium inſtructa, delectari ſolent: Sic nonnulli auari Senes in numerandis pecunijs, ijsque ſiue aureis, ſiue argenteis intuendis, ac ab alio vulgato ære diligenter ſecernendis, non mediocrem voluptatem capere conſueuerunt, pro vt etiam carmine illo dicitur, SECVNDVM SIGNVM AVARITIÆ.

Populus me ſibilat; at mihi plaudo
Ipſe domi, ſimul ac nummos contemplor in arca.

Cuius rei non abſimile exemplum ſuperioribus annis in Sene quodam ſupra modum tenaci, & reſtricto accidiſſe nouimus. Nam cum illius arcam, filij eius pecuniæ indigentes effregiſſent, iſque procul ab ædibus paternis eos expuliſſet; hincque illius conſanguinei eoſdem illi conciliare ſtuderent: reſpondit Senex; ſi concubinam quis veſtram violaſſet, adeo ne facile fuiſſet vobis, hoc illi probrum condonare? Sic putate domeſticam arcam meam, chariſſimi amaſij loco mihi ſemper habitam fuiſſe, quam corruptam intueri, non poſſum non ægerrime ferre.

Hæc igitur infelix Auari eſt conditio, vt pecuniæ aſpectu tanquam inſtrumento ad bona omnia adipiſcenda delectetur. Et ſicuti qui potionem aliquam medendis morbis ſalubrem nouit, lætatur valde, cum videt eam ſibi præſto eſſe: Sic Auarus cernens pecuniam in arca ſua congeſtam, vnde commoda omnia ſibi adfutura ſperat, recreatur valde illius intuitu, cum inde putet incolumitatem, ac ſalutem omnem ſuam pendere. Hinc Sanctus Ambroſius inquit [a]: *Auarus ſemper aurum, ſemper argentum videt, ſemper redditus computat; gratius aurum intuetur, quàm ſolem.*

[a] S. Ambroſ. ſermo. 64. cap. Sicut ij. diſt. 47.

ALIVD

TERTIVM SIGNVM AVARITIÆ.

ALIVD Signum in ijs deprehenditur, qui pecuniam tanquam rem ſacram venerantes, ne attingere quidem audent; ſed arcte collectam centum ſeruant clauibus, nec locum vbi ea ſit, à quoquam ſciri, aut intelligi patiuntur; ſed ſibi ipſis peculiariter eam reſeruantes, tanquam abſconditum idolum toto pectore ſolent colere, & amplecti. Quod quidem exemplis, & auctoritatibus non opus eſt comprobare, cum frequenter nimium, hæc ſpectra in hominum mores induci videamus.

QVARTVM SIGNVM AVARITIÆ.

SIGNVM quartum ſumi ſolet à diuitijs breui tempore comparatis; vix enim fieri poteſt, vt illi qui cito induſtria ſua diteſcunt, auaritiæ morbo non laborent. Quare ex ſententia Sancti Hieronymi legimus, neminem bonum, cito diuitem fieri. Et narrant hiſtoriæ[a], M. Craſſum, qui breui tempore diuitiarum magnitudinem comparauit, ſimul etiam non leuem auaritiæ ſuſpitionem contraxiſſe; nam cum 300. ſolum talenta ex paterna hæreditate accepiſſet, ſeptem tamen millium, & centum talentorum ſummam, eum ſimul iunxiſſe tradunt; quod quidem vix alia ratione, quàm nimio cumulandi, & conſeruandi ſtudio fieri potuiſſe, ſcriptores referunt.

[a] Plut. in vita M. Craſſi.

QVINTVM SIGNVM AVARITIÆ.

QVID verò de ijs dicendum, qui vitæ ſuæ nec minimum parcentes, in laboribus, ſudoribus, vigilijs, ſolicitudinibus, & alijs afflictionibus, lucrandi tantum, & acquirendi ſtudio ita ſunt intenti; vt vix alios ſermones, quàm de facultatibus augendis, pecunia in tuto ponenda, de re frumentaria, de agris comparandis, de domibus locandis, aut alijs huiuſmodi nego-

gocia-

gociationibus ac mercibus, miſceant? nihil ferè aliud animo verſantes, quàm quod ad eorum rem vel augendam, vel à periculo eximendam ſpectat?

SEXTVM ſignum. Quales etiam illi ſunt, qui domum ſuam nunquam hoſpitibus, alijsuè amicis aperiunt? nihil in pauperes, in loca pia, alioſque liberales vſus erogant? ſordida omnia habent, & ſquallentia, veſtem, ſupellectilem, & id genus cuncta? SEXTVM SIGNVM AVARITIÆ.

HAEC VTIQVE, & alia huiuſmodi multa, quæ ſatis vulgaria ſunt, agnoſcimus non recte indicia, aut argumenta auaritiæ vocari, cum potius certæ ſint probationes eorum tenacitatis, & immoderatæ erga arcam affectionis: Imo potuiſſent fortaſſe hæc tanquam ſatis trita & peruulgata, ne dicamus nimium abiecta & ſordida, ſilentio præteriri.

Attamen (quando ita locus ferebat) hæc pauca perſequenda duximus, putantes non inutilia prorſus hæc etiam aliquibus forte futura; vt ex his, hoc Senum genus, ad quas aliquando calamitates redigi, & quàm arctè ſe his hoſtibus obſideri patiatur, facile poſſit dignoſci; cum præſertim talia ſint, quæ nulla ferè excuſatione, aut colore poſſint adumbrari. Nam de alijs, quæ maiori ſunt cautione circumſepta, atque ideo attentius obſeruanda & vitanda, in ſequenti articulo erit diſſerendum.

QVARTVS ARTICVLVS.

INSIDIÆ DÆMONIS AD FOVENDAM IN SENIBVS AVARITIAM.

NVNC AD ALTERVM illud caput, quod longe difficilius, & periculoſius eſt, deſcendimus; quando ipſi Senes ſpecioſis coloribus, artificioſiſque commentis, quæ prudentiæ, & honeſtatis imaginem præ-

ſeferunt,

ſeferunt, ſe ipſos in huius cœni profundum deuoluunt; quos Dæmon animaduertens in hoc vitium valde procliues, eo acrius conatur in hanc foueam præcipitare.

Quocirca eò magis laborandum eſt, vt modis omnibus occurratur non ſolum propriæ iſti Senum cæcitati, ſed etiam Dæmonis eos allicientis artificio; ita vt nec Senes ipſi ſe ipſos decipiant, nec etiam ſe à Dæmone decipi patiantur; præſertim cum adeo ſubtiles ſint eius artes, quibus miſeros Senes quotidie tentat; vt niſi maxime oculati ij fuerint, ac ſaluti ſuæ proſpiciendi anxiè ſtudioſi, facile illius vinculis comprehendi poſſint. Imo quod veteres de Protheo in varias ſe formas vertente fabulati ſunt, hoc de Dæmone dicere poſſumus; qui varijs laqueorum generibus, ſub vana virtutum imagine, non deſinit vnquam miſeram fallere Senectutem.

In præſenti igitur præcipuas quaſdam illius inſidias prodere conabimur; ex quibus Senes commodè poſſint intelligere, in quo ſtatu reperiantur, & quibus fallacijs ſint circumſepti, vt facilius poſſint ex eius ſe vinculis explicare; quoniam quod ars medica ignorat, id ſanare minime poteſt.

PRIMA AD AVARITIAM SVASIO: PROPTER CONSERVANDVM IN POSTERIS STATVM.

PRIMVM itaque id ſe offert animaduertendum, ſolere veteratorem illum, tanquam conſcientiæ ſcrupulum Senibus inijcere, quod cum cito ſint è vita hac diſceſſuri, teneantur nunc maximè ſtatum præteritum ſuum; & conditionem, in qua eouſque permanſerunt, non ſolum honorifice conſeruare; ſed etiam familiæ, & poſteritati ſuæ proſpicere, illiuſque gradum, ac dignitatem, qua poſſint ratione promouere.

Hic autem ſtatus, cum nullis certis limitibus ſit præfinitus, conatur ille eum latiſsime proferre; atque ad cuiuſque arbitrium, multorum exemplo, qui ita perperam geſſerunt, extollere. Quo fit, vt ex eius documento, nullus eorum cupiditati, aut ambitioni modus ſit conſtituendus.

Sed amplius, hæc ratio id abſurdum continet, quod eo tempore, quo vident omnia præſentia iam eſſe relinquenda, eo auidius ad hæc conquirenda, & accumulanda vrgentur, nulla ferè bonorum æternorum cura ſuſcepta.

Nam de ijs quid attinet dicere, qui nullos habentes poſteros, cum tamen ad affectam peruenerint ætatem, huic ſe nimium tradunt ſolicitudini? Quid item de Clericis illis loquendum, qui tametſi bona ex fructibus beneficiorum comparata, & poſt mortem relinquenda, ſciant ad Eccleſiaſticum fiſcum deferenda, in hanc tamen vnam congerendæ infeliciter pecuniæ curam, toti incumbunt?

SVGGERIT ſecundo, Senectutem varijs & diuturnis ſæpe infirmitatibus obnoxiam, in quarum curationibus etiam domeſtici, & propinqui crebro defatigantur. Vnde periculum eſſet, ne ægroti Senes ab omnibus desererentur, ſi eorum pecuniæ antea fuiſſent exhauſtæ; additque, quòd præter infirmitates corporis, nouæ etiam quotidie accidunt eis calamitates, quas antea nunquam cogitaſſent; quibus niſi præſidium aliquod paratum habeant, quo eis occurrant, actum de illis fore; cum rari ſint homines, qui alienæ inopiæ opem ferant; rariſsimi, qui quantum neceſſe eſt, præſtent indigenti. Quapropter hac ratione illis perſuadere conatur, vt quod ipſi poſsident, diligentiſsime

SECVNDVS AD AVARITIAM MOTVS: PROPTER NECESSITATES SVPERVENTVRAS.

cuſtodiant; ac mala, quæ antea paſſi ſunt ob inopiam pecuniarum, in memoriam ijs reuocat; vt ſpecie præcauendæ nouæ calamitatis, reſtrictiores, ac tenaciores eos reddat.

Quibus & alia multa damnorum pericula conatur addere ad eos terrendos, vt in extremam auaritiæ, atque illiberalitatis oram adigat; nulla ab ijs legum, nulla propriæ tranquillitatis, ac ſalutis ſubducta ratione, quod tamen in primis curãdum eſſet. Vnde nos etiam, extrema quædam hominibus in communi ſocietate degentibus vitanda eſſe, inferius ſubijciemus.

TERTIVM AVARITIÆ TEGVMENTVM NON HABERE PECVNIAM IN NVMERATO.

TERTIO, SVNT nonnulli, qui eiuſdem Dæmonis aſtu decepti, opum cumulandarum auidiſſimi, ac deſiderio diteſcendi inexplebiles effecti, hanc congerendæ pecuniæ ſitim conantur varijs artibus eludere, cum tamen ab ea potius eludantur: ſiquidem fugiunt habere pecuniam in numerato; ſed cum redditus opulentos poſſideant, eos ſtatim in bona ſtabilia, agros, vineas, domos, hoſpitia, venalia officia, atque alia huiuſmodi impendunt; ex quibus lucra multiplicantes, recentia bona immobilia veteribus adiungunt: aut ſi familia ſint onerati, ſiue alijs euentibus impediti, quominus poſſint opes aggregare; nullum tamen lucellum prætermittunt, quin ad ſe pertrahant, pecuniam vndique corradunt, ac ſordidiſſimis etiam quæſtibus ſe inuoluunt; qui quidem omnes dupliciter ſeducuntur.

Primum, quòd auaritiæ crimen, in pecunia tantum congeſta putant conſiſtere; cum tamen alijs etiam rebus nitatur, vt prædijs, domibus, mercibus, frugibus, veſtibus, & id genus ſimilibus, quæ ad numeratam pecuniam facile redigi poſſunt: Vnde dixit Dominus in

Euan-

Euangelio: *Cauete ab omni auaritia* [a].

Secundo, quia auaritiæ crimen, non tam in exteriore pecuniarum affluentia, quàm in intima & immoderata quadam eas obtinendi cupiditate verſatur; & ob id peccatum ſpirituale appellari ſolet [b]. Ideo qui hoc aſſiduo lucrandi deſiderio vrgentur, ſemper anxij, ſemper queruli, & locupletioribus inuidentes inueniuntur; & quamuis arcam implere eis non concedatur, non tamen auaritiæ notam effugiunt. Illi verò, qui pecuniam in numerato habere non ſtudent, ſed alijs opum generibus incumbunt; hoc ipſo produnt, ſe non largiores alijs, ſed cautiores; quia mercatorum, & campſorum decoquendi pericula effugiunt; ſed tamen non id aſſequuntur, vt idcirco non reſtricti, & tenaces nimis habeantur; cum parum admodum præ multitudine diuitiarum largiantur, nec eorũ expenſæ redditibus reſpondeant, quæ certa ſolet eſſe auaritiæ nota.

a Ianſen. Concord. Euang. cap. 86.

b S.Tho. 2. 2. q. 118. art. 6. & 8. Tabiena verb. auaritia num. 8.

QVARTVS AD AVARITIAM STIMVLVS: NE MATVRA ÆTAS AB ALIIS CONTEMNATVR.

QVARTO, ſolent ferè omnes auaritiæ ſtudentes, id tanquam tutiſſimum aſylum, & perfugium arripere; quod dicant, videre ſe deficientibus corporis viribus, atque tum languore effœtæ ætatis, tum alijs impedimentis, quæ Senium ſecum affert; eo ſe vt plurimum redigi, vt ab omnibus tanquam inutiles habeantur, atque ideo contemnantur. Vnde in prouerbium abijſſe tradunt, quod Cecilius dicebat: *In Senecta hoc deputo miſerrimum, ſentire ea ætate eſſe odioſum ſe alteri*; quod & à Catone memoratum fuit [c]. Hincque aiunt, niſi maturam illam ætatem diuitiarum præſidio præueniant & tueantur, quibus ſibi, & vitæ neceſſaria, & aliorum etiam beneuolentiam comparare poſſint, actum de illis quodammodo eſſe; cum nulla alia re apud populum in opinione, & pretio iam habeantur, ſed tan-

c In lib. de Senect.

quam ad omnia inepti cenſeantur.

Adduntque, tum hac cauſa, tum alijs etiam iuſtis rationibus, Theologorum, Philoſophorum, & ſapientum aliorum conſenſu probatum eſſe, licere omnibus quacunque ætate etiam matura prouectis, ſibi pecunias, atque opes, laudabiliter reſeruare, ad varias occaſiones, quæ in dies ſingulos exoriri poſſunt; nec vrgeri homines, redditus ſuos omnes, aut quicquid habent auri, aut argenti, quotannis erogare, aut diſtribuere, nec hoc liberalitatis ſtudio repugnare [a]; præſertim quia à natura, quæ ſentit ſe deficere, eiuſmodi in eos ſtudium quodammodo deriuatur; vnde naturalis hic morbus, à multis ſolet appellari, ac proinde nec laude, nec vituperatione dignus haberi.

a S.Tho.2.2. q.117. art. 3. ad 2.& art.4.

Qua tamen in re quantum decipiantur, patet exemplo ſomni, & quietis: nam ſicut illa, hominibus indulgentur, vt eò promptiores, & alacriores ad opera, & labores reddantur, non vt ocio marceſcant: ſic quoque non pugnant Doctores aduerſus diuitias, quaſi illicitum ſit Chriſtiano homini, eas obtinere [b]; nec negant etiam pecuniæ aliquid, quod in tempore depromendum ſit, ſeorſum in arca condere licere; dummodo auri aceruus, in cumulum non protrahatur, & ſitis habendi, quotidie vehementius non exardeſcat; verum vt neceſſitatibus pro conditione ſtatus, opportune conſulatur.

b Bellarmin. tom.3. de b. n. oper. cap.10.

QVINTVS AD TENACITATEM IMPVLSVS VT MATVRIVS DE RE DANDA DELIBERETVR.

ALTER eſt aſtus Dæmonis, eo periculoſior, quò frequentior, & prudentiæ ſpecie plurimos fallere magis ſolet. Nam cum vetus ſit prouerbium, non eſſe in negocijs præcipitandum conſilium, ſed cunctanter, & mature res agendas; ille cum ad largiendum pecunias, aut ad liberale quippiam peragendum, videt Senem

ani-

animatum; confeſtim aliud opus, in quod vtilius pecunia verti poſſet, cogitationi illius ſubijcere conatur; ac mentem ipſius ſaltem ita diuidere, vt de eo, quod ſibi antea propoſuerat, conſultius deliberandum eſſe iudicet; ea calliditate, vt mora aliqua interiecta, non ſolum illa tunc dandi occaſio elabatur; ſed etiam, vt ſpe vel conſultationis, vel maioris boni, mens interim ad alia, quæ tempus quotidie parit, cogitatione ſe conuertat; atque ita, vel à dando prorſus diſtrahatur, vel animo relinquendi aliquando pia legata poſt mortem, auaritiam viuens nunquam deſerat. Cum ſatis pateat, eos qui toto vitæ curſu parciſſimi fuerunt, multarumque opum copiam auide collegerunt, vndè apud omnes hoc auaritiæ nomine non benè audierunt; demum tamen ab hac infamiæ nota penitus non liberari, ſi exeuntes vita, bona ſua in pios vſus, aut integra, aut aliqua ex parte diſtribuenda relinquunt.

Nam etſi hoc non damnamus, laudamus potius; præſertim ſi ſumma notabilis fuerit, quam in eleemoſynam contulerunt: laudaremus tamen magis, ſi quo tempore res ſuas in poteſtate habebant, ac præſenti hac vita fruebantur, ſibi ipſis eaſdem auferentes [a], atque alijs largientes, vera beneficentiæ exempla publice præbuiſſent; nec anguſtias illas vitæ occidentis expectaſſent, quando nihil ſecum poſſunt exportare: vix enim tunc hac ratione, præteritam cupiditatis ſuſpicionem poterunt auari eluere; cum præſens hæc pietatis ſignificatio, arguat quidem eos poſt mortem beneficos extitiſſe; ſed non ideo doceat, dum viuerent, auaritiæ deditos non fuiſſe.

[a] *Sot. de Iuſt. & iur. lib. x. q. 4. art 4. §. modus autē. Nauarr. de reddit. Eccl. qu. 1. monit. 25. num. 3. §. quanquam.*

SEX-

SEXTA AD TEGENDAM AVARITIAM FRAVS: CRIMINA VITARE ET BONA QVANDOQVE FACERE.

SEXTO, non leuiter quoque Dæmon laborare ſolet, vt Senibus multis perſuadeat, optimum illis fore, ſi in bonis aliquibus operibus quandoque verſentur, atque à nonnullis prauarum actionum generibus abſtineant: non eo quidem propoſito, quod illos bonos eſſe, aut à vitijs alienos cupiat; ſed vt auaritiam hac bonitatis, & ſanctimoniæ ſpecie magis contegant, hincque omnem conſumendæ pecuniæ occaſionem tutius fugiant. Quod conſilium Senes miſeri ſequentes, arcam refertam arcte cuſtodiunt; ac largitati, & ſumptui quoad eius fieri poteſt, parcentes, omnem dant operam, ne quid ab eis contumelioſum, iniuſtum, turpe, mendax, aut legibus repugnans, vlla ratione committatur, ne iudicium ſubire compellantur; propterea quod vident magiſtratuum auctoritate grauiter in eos animaduerti, qui aduerſus leges committunt.

Vnde cum hi nihil magis, quàm ſibi ipſis, & pecunijs ſuis timeant; ſtudent non quidem virtutis amore, ſed eo præcipue conſilio, & fine, vt magis in tuto eorum ſit pecunia, dum nemo nec publice, nec priuatim offenditur, ſe modeſtos, officioſos, ac continentes præbere. Imo Eccleſias, ſacras conciones frequentant, ſacramenta ſuis temporibus colunt, pias ſocietates non negligũt, cæteraque omnia vt boni ciues, quantum fieri poteſt, perſequuntur; nihil tamen de ſuo prorſus, aut parum admodum, & raro largiuntur; non animaduertentes ſe nec pios chriſtianos, nec bonos etiam ciues haberi poſſe, qui quærant tantum quæ ſua ſunt; nec alios adiuuare, nec miſeris ſubuenire, nec quod ſuperuacaneum eis eſt, alijs diſtribuere procurent. Quod & ipſum, indubitatum eſt reſtricti, & tenacis animi vitium.

Imo iſti aliquando, ad crimen ſuum introrſus latens ob-

obtegendum, patiuntur ſe amicorum rogatu ad conuiuia exhibenda, ad honeſtam aliquam recreationem, vbi mediocris impenſa eſt neceſſaria trahi, aut ad aliud quodpiam raro contingens ſumptus genus traduci; in quo alios omnes largitate ſuperare contendunt, vt liberalitatis nomen falſo aucupentur; cum tamen à beneficentiæ virtute longe abſint, quæ habitum immobilem, & continuatum, quem voluptas etiam ſequitur, expoſtulat.

Sic M. Craſſo accidiſſe legimus, qui tametſi, vt hiſtoriæ referunt [a], pecunias ſine vllo fœnore mutuo tradidiſſet, decimam facultatum ſuarum partem Herculi conſecraſſet, publicum epulum populo aliquando dediſſet, ac tres minas in ſingula ciuium capita contuliſſet; nihilominus conceptum antea in populo auaritiæ nomen, non potuit effugere: quin vero plurimas, quibus præditus erat virtutes, vnius auaritiæ ſordibus obſcurauit.

[a] *Plutarchus in vita M. Craſſi.*

Sic iſti, de quibus agimus, cum arcam latentem mira diligentia, intimoque animi affectu cuſtodiant, nec eam expoliari, aut tantillum pecuniæ ex ea hauriri patiantur, nec eam vllatenus deſerant; ſatis ſibi conſcij eſſe poſſunt, ſe extraordinarijs iſtis liberalitatis imaginibus, minime auaritiæ ſordes exuiſſe; quin potius ſibi pro certo perſuadere debent, peruulgatam de ſua tenacitate apud populum opinionem, hoc commento minime extingui poſſe.

SEPTIMA AVARITIÆ FRAVS: VT SENES SE ÆRE ALIENO ASTRICTOS OSTENDANT.

SEPTIMO, Nonnulli itidem inueniuntur, quorum crumena cum ſit plena, & exuberans, recuſant tamen, aut differunt omnibus eorum creditoribus ſatiſfacere; non ſolum ob nimium tenacitatis affectum, & quia pecuniam ſuam à ſe tanquam viſcera auelli, ægerrime

rime patiuntur; verum etiam vt hac ratione, quod varijs ſint nominibus onerati, & minime affluentes diuitijs, aut non auari; ſed potius egentes, ac oneribus oppreſſi prædicentur: vnde & in iudicium apud Tribunalia ſe hoc nomine vocari, tacitè lætantur. Quæ tamen eorum cautio, non ſolum eos non liberat à praua illa vulgo de ijs diſperſa opinione; ſed auget potius mirum in modum eorundem indignitatem.

OCTAVA AVARITIÆ FRAVS: DAMNARE ALIOS: ET OSTENDERE SE EOS ODISSE, QVI AVARITIAM SECTANTVR

OCTAVO, Decipiuntur alij, dum M. Craſſum imitantur; qui cum omnium eſſet auariſſimus, legitur maledictis auaros grauiter inſectari conſueuiſſe, & quaſi ſui ſimiles homines odiſſe. Idem in multis obſeruatum fuiſſe ſcimus, quibus cum hoc vitium vehementer dominaretur, ipſi tamen tanquam ad ſe non pertineret, cum riſu aliquando, interdum cum ſtomacho, aduerſus alios, hac eadem de cauſa acrius inuecti ſunt; exiſtimantes aut prorſus ſe eo crimine ſolutos eſſe, aut certè magna arte hoc ſimulantes, vt longe ab hac auiditate remoti iudicarentur, cum tamen contrarium potius euenire ſoleat; quandoquidem ab alijs eorum cupiditas ſatis perſpecta, miſerationem potius ipſorummet, aut certe admirationem magnam excitare videatur.

NONA AVARITIÆ FRAVS: FRVCTVS ECCLESIASTICOS IN BONA SÆCVLARIA CONVERTERE.

NONO, SVNT quoque nonnulli, qui cum fructibus Eccleſiaſticis valde amplis, & pinguibus potiantur; non deſinunt eos in bona ſtabilia, quæ prophana, & ſecularia appellant, conuertere; quæ cum à ſæcularibus coemerint, opinantur ſe canonum lege, Eccleſiaſticiſque regulis ſolutos, nec ſibi in ijs bonis, quicquam cum Eccleſia commune ſupereſſe. Vnde negocia, merces, aliaque huiuſmodi contrectant; non agnoſcentes

tes, ſe & auaritiæ, & fraudandi Eccleſiam ſtudio, maxime detineri.

DECIMO, Sunt alij denique, qui (quod dictu ſordidiſſimum, atque ignominioſiſſimum eſt) ſobrietatis, modeſtiæ, & tuendæ valetudinis ſpecie, vix quicquam quod alicuius ſit pretij, in domum inferri patiuntur; atque cubicula ſua præter dignitatem rudia, & incompta eſſe non erubeſcunt; profitentes ſe his exemplis Euangelica conſilia ſectari, cum tamen defoſſo, aut abſcondito incubent auro; quod ſacra lege vehementer deteſtatum, atque abominabile eſſe nouimus. DECIMA AVARITIÆ FRAVS: MODESTIÆ SPECIE, SVMPTIBVS PARCERE

Et quia longum eſſet alia omnia figmenta, quæ Senibus Dæmon ad prauitatem hanc tetram adumbrandam ſuggerit, enarrare; ſufficiat his, quæ modo memorauimus, Senes admonuiſſe, vt hæc tanquam in ſpeculo ſæpe intueri non prætermittant; vnde aduerſarij fraudes deprehendere, eaſque facilius declinare valeant.

QVINTVS ARTICVLVS.

AD QVINTVM articulum nunc eſt veniendum; quo ea quæruntur, quæ ad Senilis huius morbi curationem pertinent. Nam etſi poſt patefactas illius radices, agnitaſque cacodæmonis inſidias, poſſet non amplius difficile videri, virus hoc detectum momento propulſare; præſertim quia, cum contraria contrarijs curentur, nihil promptius, aut vulgatius huius morbi medela eſſe deberet; ad quam adhibendam, non eſt opus maria tranſilire, non Aegyptum, aut Arabiam peragrare, non ſecreta antidota conquirere, non abſconditas in ipſis telluris viſceribus radices eruere; REMEDIA AD SENILEM AVARITIAM CVRANDAM.

ſed in ipſiuſmet Senis manu, hæc curatio quodammodo repoſita cenſetur; nempe vt incipiat pecuniam in pios vſus erogare, & ſecundum prudentiæ regulas liberaliter effundere, arcamque egentibus aperire.

Quoniam vero longe aliter re ipſa accidere, ac medelam hanc, quæ adeo prompta faciliſque videtur, non ſolum arduam, ac difficillimam euadere comperimus; ſed potius tenacitatem hanc ſpecie parſimoniæ, & prouidentiæ imis multorum Senum viſceribus valde defixam eſſe. Idcirco malo huic expellendo, vtilia aliquot remedia proponere, opportunum maxime fore iudicauimus; vt ſciant Senes, quanam ratione expeditius, ac tutius hæc ab ijs adhiberi poſſint, quo ſe ab omni prorſus periculo, ciuiumque murmure eximant; ac (quod in primis refert) vt tutam ſibi, ac tranquillam conſcientiam tueantur.

.I. REMEDIVM ADVERSVS AVARITIAM: DIVINAM GRATIAM IMPLORARE.

QVARE, animaduertentes nos ea, quæ ſuperius tanquàm impedimenta relata fuerunt, quibus detinentur Senes, ne bene res ſuas diſtribuant, communiter ab ijs, aut non agnoſci, aut certe negligi[a]; non poſſumus non primo loco id, quod caput omnium rerum eſt, ijſdem Senibus in memoriam redigere; vt quam primum ſtudeant ad omnipotentis Dei opem confugere, ac crebro lumen hoc ab eo poſtulare, vt ſtatum ſuum, ac periculum in quo verſantur, liquido valeant dignoſcere; dicentes cum Propheta[b]: *Inclina cor meum Deus in teſtimonia tua, & non in auaritiam*[c]: *In Senectam, & Senium Deus ne derelinquas me*[d]: *Oculi mei ſemper ad Dominum, quoniam ipſe euellet de laqueo pedes meos.*

Quibus & alias humiles preces, & peculiares meditationes adiungere poterunt, pro cuiuſque ſpiritu & deuotione, à Sancta Eccleſia traditas, ac pijs multorum libellis

[a] Ianſen. Concord. Euangel. c. 96. col. 4.
[b] Pſal. 118.
[c] Pſal. 70.
[d] Pſal. 24.

libellis collectas, ad Diuinæ gratiæ claritatem, ac ad terrenorum omnium contemptum, atque animæ ſuæ ſalutem, in ſpem certam futuræ gloriæ, ad æterna tabernacula perueniendi muniendam.

SECVNDVM eſt, vt Senes omnes intelligant, hunc ipſum affectum multa bona poſſidendi, magnas non ſolum ſolicitudines, atque internas anxietates ſecum afferre, quas opes ipſæ ſua quodammodo natura adiunctas habent; prout etiam Philoſophi nonnulli ſolo naturæ lumine præditi agnouerunt; verum etiam ex ijs Chriſtianum hominem, in magno ſalutis ſuæ diſcrimine conſtitui. II. REMED. AGNOSCERE OPVM SOLICITVDINES ET PERICVLA.

Nam quod ad Gentiles attinet, notum eſt, quid de Ariſtide, de Diogene, Epaminonda Thebano, Cratete, atque alijs non tantum apud Laertium, Plutarcum, & Xenophontem; ſed apud ſacros etiam Doctores, Nazianzenum, & Ioannem Chryſoſtomum, ſcriptum de illis inueniatur [a]; cum tradiderint eos ab opibus, & diuitijs ſe abſtinuiſſe, ne earum ſolicitudine implicarentur, atque à philoſophia magis auocarentur.

[a] S. Nazian. orat. 30. S. Io. Chryſoſt. lib. 2. aduerſ. vitup. vit. monaſt.

NOS VERO, quoniam in præſenti de Chriſtianis loquimur; ad rationes Gentilium, addimus; oportere Chriſtianos optime cognoſcere, ſe rerum, quibus in hoc mundo vtuntur, non plenum ac liberum prorſus nactos eſſe dominium, ita vt liceat eis quoquo pacto velint, atque in quoſcunque vſus eas erogare; imo illos in nouiſſimo die, quo ad iudicium vocabuntur, nedum diſpenſationis opum ſuarum, ſed poculi etiam aquæ frigidæ egeno denegati, rationem fore reddituros.

Quapropter quando vident diuitias ſibi, vel alteri vltra ſtatus ſui conditionem, large à Deo communicatas fuiſſe; ſimul id cogitare debent, ita eis Diuinam cle-

a S. Ambroſ. lib. 1. off. c. 30. S Baſil. in ſermo ad diuit.

mentiam elargitam fuiſſe, vt inde meritum bonæ diſpenſationis acquirant[a].

Id autem recte, & fideliter præſtare, valde difficile eſt; quandoquidem bene noſſe, quomodo, & quando, & quibus, atque vbi, pecunia ſit diſtribuenda; ſummi res eſt conſilij, & magnæ prudentiæ opus, qua non omnes potiuntur; præſertim vero quia naturæ imbecillitas, ætatiſque affectæ, ac declinantis ſtatus, hominem ad retinendam, & cuſtodiendam pecuniam ſemper ferè allicit; ex quo tenacitas, & auaritia oritur.

Quapropter, cum Senes ſe in ancipiti periculo, & quaſi in medijs fluctibus poſitos videant; vetus eſt, & commune conſilium, ne ſibi ipſis, aut iudicio ſuo vllatenus fidant, ſed more maiorum vereantur omnia opera ſua; ac præter lucis claritatem à Deo petitam, aduentantis ad ianuam mortis, & reddendæ proximè rationis neceſſitatem, aſſiduo ſecum meditentur; memores quod Dominus in Euangelio ad cautionem noſtram dixit[b]: *Stulte hac nocte repetent animam tuam à te; quæ autem paraſti, cuius erunt?*

b S. Luc. 12.

Nam quemadmodum medici ex varijs ſymptomatis, ac alijs, atque alijs humorum perturbationibus, ægritudinis vim, & conditionem conantur explorare, vt facilius ei poſſint occurrere: Sic Senes opus eſt, accuratè primum ſua ipſius vitæ inſtituta, cupiditates, actiones, ac ſtudia obſeruare; vt latentem hunc morbum poſſint deprehendere, ac tutius expellere.

III. REMEDIVM: OBSISTERE INITIO AVARITIÆ.

TERTIVM eſt, ſicuti medici in grauioribus quibuſdam morbis reſpondere ſolent, vnam illam eſſe curandi rationem, ante languorem adhibere medicinam, & præcauere, ne morbi illi generentur; cum poſtquam

inua-

inualuerint,ſera plerumque,atque inanis medicina eſſe ſoleat: Sic in Senili hac auaritia, ſolet ſapientibus viris illa cautio cenſeri præcipua; vt initio omnibus ei viribus obſiſtatur, ne illius vis, in viſcera Senum vllatenus irrepat.

Quod quidem apud Caſsianum maxime commendatum legimus [a]; qui cum morbum hunc ſicuti initio facile caueri,& reſpui poſſe tradidit: ſic ſemel quaſi neglectum, & cordis penetralia ingreſſum, pernicioſiorem ac difficiliorem cunctis euadere affirmauit [b]; non eo ſolum quod virtutum actiones impediat [c], ſed etiam quod vitiorum cunctorum fons, & origo, ac teſte Apoſtolo [d], *omnium malorum radix exiſtat*.

a Io. Caſſ. de ſpir. philarg. cap. 2.
b Idem. c. 6.
c Idem ca. 8.
d 1.Timoth.6

Quare ſicuti præfectus arcis, longe à finibus hoſtes repellere contendit, quoniam cum ijs intra mœnia pugnare longe difficilius ſit, ac periculoſius: Sic dubium non eſt, cum qui in tuto velit ſe aduerſus huius criminis inſidias conſtituere, nihil aptius facere poſſe, quàm illud præcauere, ac longe à domus ſuæ finibus tanquam ſuſpectum hoſtem arcere.

IIII. REMEDIVM: ACQVIRENDI AFFECTVM AD ALIAS RES TRANSFERRE.

QVARTVM eſt, Quemadmodum ijdem medici (horum enim ſimilitudine ſæpe vtimur, quod corporis ægritudines cum animi morbis valde conueniunt) qui corpus curant prauis repletum humoribus, dum verentur, ne in caput, aut epar, ſiue vitale aliud membrum defluant, vnde totum corpus labefactetur, nec tamen eos funditus euellere valent, ſtudent illos in alias, atque alias partes minus nobiles diuertere: ſic cum hoc tenacitatis, nimiæque parſimoniæ ſtudium, ita Senibus ſit inſitum, & defixum, vt nihil de ſuo velint deperire, nihil amittere, ſed arcte omnia cuſtodire; poſſet amicorum beneuolentia, & conſilium multum eis proficere,

re; qui eis ſuaderent, vt immoderatum hoc retinendi opes, & conſeruandi ſtudium, quod totam eorum mentem occupat, ipſi ad alias res laudabiles cuſtodiendas, & præſertim ad tempus frugifere exercendum transferrent; curantes, vt ne momentum quidem illius, ab eis conſumeretur. Nam vt ait Seneca[a]: *Nemo inuenitur, qui pecuniam ſuam diuidere velit; vitam vnuſquiſque quàm multis diſtribuit? aſtricti ſunt in continendo patrimonio; ſimul ac ad temporis iacturam ventum eſt, profuſiſſimi in eo, cuius unius honeſta auaritia eſt.*

a *Senec. de breuit. vitæ c. 3.*

Itaque ſicuti flumina agros inundantia, cum eorum vis exhauriri non poſſit, quærunt Domini, riuulis & cuniculis, aliò deflectere, atque transferre, & quodammodo eorum impetum, & ferociam eludere: ſic Senex hoc ſtudio nihil amittendi irretitus, ſapienter faciet; ſi vitæ tempus breuiſſimum, & hominibus ad bene operandum, & cœlum lucrandum aſſignatum, nunquam inutiliter, ſed quotidie aliquo cum fœnore tranſegerit.

V. REMED. MVLTA CREBRO ET LIBENTER DARE.

QVINTVM eſt, ab eorundem medicorum diſciplina collectum: nã quemadmodum ad repellendos varios morbos, non violentis pharmacis, ſed magis exercitationibus, deambulationibus, atque alijs familiaribus, ac blandis auxilijs vtuntur, quibus eorum morborum cauſas leniant, ac læſa membra inſtaurent: Sic cum illiberalitas, ac poſſidendi ſtudium, ſit quoddam ſpiritualis chiragræ genus, quæ digitorum articulos, & plane manum ipſam ne exporrecta ſit, & prona ad largiẽdum, aut æs diſtribuendum; oportet eum, qui tali morbo afficitur, curare, vt ſint lucernæ ardentes in manibus eius; ac vt pietatis, & miſericordiæ diligat occaſiones, quibus ſe, ac ſua exerceat, & impendat, donec nodi hac duritie conſtricti ſoluantur, manuſque ad porrigendum,

ac

ac largiendum prompta, atque expedita reddatur. Et propterea ſtudeat Senex quotidie aliquid erogare, emittere, & donare; hac enim aſſidua exercitatione, atq; aſſuefactione, tetram illam, quam Poetæ chiragrã vocant, eo quod nihil porrigat [a], aut prorſus expellet, aut proculdubio ſummopere minui ſẽtiet; de qua Potea:

a Martial. lib. 1. Epigram. cap. 66.

Litigat, & podagra Diodorus, Flacce laborat.
Sed nil patrono porrigit, hac chiragra eſt.

VI. REMED. CVRARE, VT OPVM DISTRIBVTIO RESPONDEAT REDDITIBVS.

SEXTVM eſt, vt meminerint Senes, ad fugiendam auaritiæ notam, veræque liberalitatis bonum comparandum; non ſatis eſſe, ſplendida ſupellectili domum inſtruere, lauta conuiuia aliquando exhibere, ac præclara aliqua opera interdum edidiſſe: veluti quod Altare ad ſacrificium Domino offerendum olim erexerint, dotauerint, & ornauerint, ſiue Eccleſiam magno ſumptu ſemel conſtruxerint, aut collegium aliquod inſtituerint, aut huiuſmodi alia beneficentiæ ſigna, vel erga Deum, vel erga homines interdum oſtenderint.

Nam ſicuti impenſæ iſtæ ſua laude, & honore ſunt dignæ; ſic ad iudicium minimè fallax, de hominum largitate, aut tenacitate faciendum, ſolet populus ad prouentus annuos, ac ſumptus qui ab eo fiunt, reſpicere; & cum impenſas non viderit redditibus reſpondere, ſed ab ijs longe ſuperari; tunc non ſupellectilem, non ſeruorum gregem, nec alia eius opera, quæ intra parietes priuatos fiunt, & quæ tanquam liberalitatis ſcintillæ exterius apparent, & ſubito euaneſcunt, magnifacit; vt eum à tenacium, & reſtrictorum numero eximat.

Vnde generaliter loquendo: qui vult huius vitij ſuſpitionem euadere, curare debet, vt non admodum inæqualis ſit ratio datorum, & acceptorum, ſed

ſed exercendæ ſæpius beneficentiæ occaſiones multas quærat; cum & Theologorum ſententia receptum ſit, præſtare vt plurimum potius, ac multis aliquid, quàm vt paucis multum detur [a].

a S.Tho. 2.2. q. 32. art. 10. S. Anton. par. 2. tit. 1. c. 24. Bellarm. lib. 3. de bonis operib. cap. 13. in fin.

Et quamuis ſatis videamus, certam hac in re non poſſe regulam præſcribi; quia tamen agimus nos de euellenda hac tortuoſa radice tenacitatis in Senibus; ideo expedire valde videtur, vt frequenter, & varijs occaſionibus, & pluribus perſonis non ſolum pecuniæ, ſed quandoque veſtimenta, ſupellectilia, aliæque res domeſticis vſibus neceſſariæ, prolixe in pios vſus diſpenſentur; cum ſic auaritiæ fomes magis retundatur, dummodo hæc largitas cum dierum curſu continuetur, & eo plenius exerceatur, quando calamitas aliqua ingruerit, aut inſignis alia occaſio id poſtularit.

VII. REMED. PROPINQVORVM CONTVBERNIA VITARE.

SEPTIMVM eſt, quod cum immoderata hæc congerendæ pecuniæ ſitis, præter affectæ ætatis impulſum, plerunque etiam ex nimio erga propinquos, & conſanguineos affectu, quos opibus ditare, & redditibus cumulare Senes cupiunt, ſoleat proficiſci; prout etiam Tridentino Concilio [b] continetur; dum admonet Eccleſiaſticas perſonas, vt omnem hunc carnis affectum erga fratres, nepotes, alioſque coniunctos, vnde multorum malorum in Eccleſia ſeminarium extat, penitus deponant. Propterea, vltra ea, quæ alias hac de re attigimus [c]; cum vſus ipſe quotidianus doceat, difficile valde eſſe, congruam in his moderationem adhiberi: Idcirco animaduertentes, rem non vno, ſed pluribus remedijs indigere; prætermittendum non putauimus, hoc loco id ſubijcere, quod à ſapientibus viris maximè commendatum nouimus.

b Seſſ. 25. ca. 1. de reſor.

c In 2. par. pag. 112. & ſequent.

Nam

Nam cum vſus ipſe doceat, quando cognati in eodem contubernio, atque ante oculos eorum, qui Senectute ſunt confecti, verſantur; eo ardentius Senes ſeipſos toto pectore, ac viribus in eos effundere, vt illos quàm maxime diuites, magnificos, atque excelſos relinquant; propterea quod vitam hanc mortalem, ex qua migrant, & rerũ ſuarum ſplendorem, in propinquis ſuis quodammodo continuandũ eſſe, perperam arbitrentur.

Quapropter ad immoderatum hunc ſanguinis affectum, ac proinde locupletandi nimium cognatos, ſtudium comprimendum; id ſaluberrimum eſſe conſilium ſapientes tradiderunt: hos ipſos carnis neceſſitudine coniunctos procul à conuictu ſuo diſiunctos, & ſegregatos detinere; nihil ideo tamen quod honeſtum ſit, illis denegando; ſed (vt ad Eccleſiaſticos ait Concilium) ſi pauperes ſint, ijs vt pauperibus res Eccleſiaſticas diſtribuendo; moribusque, doctrina, ac bene viuendi inſtitutis eos potius, quàm terrenis opibus augeri, & locupletari contendendo.

Quod quidem conſilium, tametſi ad perſonas Eccleſiaſticas præcipue pertinere, nec ita apte alijs congruere poſſe videatur; quia tamen, bene agendi exempla, ab eis in alios debent deriuari; & hic de morbo ferè inſanabili curando agimus, cui cum vulgaria remedia parum prodeſſe conſpiciantur, ad alia acriora, ac potius violenta eſt recurrendum: Ideo prætermittendum non fuit, Senes hac immodica cupiditate propinquos vltra quàm decet, locupletandi, ac familiam opibus cumulandi oppreſſos, admonendos eſſe, ne melius alijs, quàm ſibi ipſis, & animæ ſuæ eſſe velint; cum & veteres Sancti Patres [a], frequentem hunc morbum, propinquitatis, & cognationis nimium augendæ, tam Eccleſiaſticis, quàm ſæcularibus defixum, grauiter deteſtati fuerint;

[a] *Saluian. ad Eccl. tot. orb. diffuſ. Lib. 2. S. Hieronymus contra Iouin. S. Auguſtinus. in pſalm. 108. Ioan. Molan. de pijs teſta. c. 4.*

rint;

rint; & ad cautiones omnes, ac remedia aduerſus hanc luem adhibenda, ne ſeipſos hoc ineptæ vanitatis ſtudio, in perpetuum condemnent, eos monere ſtuduerint.

Ac propterea nos quoque, illos ad omnia bene examinanda, ac auxilium illud, quod ſecundum Deum, atque animæ ſuæ ſecuritatem aptius viſum fuerit, amplectendum, non poſſumus non vehementer eos excitare, atque vrgere.

VIII. REMED. PECVNIARVM OMNIVM INTVITVM DECLINARE, ET OECONOMOS CONSTITVERE.

OCTAVVM eſt, vt cum ea ſit naturæ noſtræ fragilitas, & propria quædam auri vis, quæ reſpicientium animos allicit, attrahit, & quodammodo detorquet, ita vt ab ipſis illico deſideretur; quod à philoſophis, & medicis naturalium rerum peritis comprobatum eſt[a]: optimum ſolet conſilium illud cenſeri; vt Senes, qui ætate eos vrgente, & natura ferè duce, in auaritiã ſunt propenſi; ſtudeant ad propenſionem hanc vitandam, aut ſaltem reprimendam, ab omni non ſolum auri, ſed etiam argenti, & pecuniæ, quæ cum auro facile permutari poteſt, & diuites homines facit, collectione, atque tractatione, & intuitu etiam, quoad fieri poterit, ſe abſtinere.

a *Matthiol. in lib. 5. Dioſcorid. cap. 69.*

Ad quod pertinet plurimum id, quod in Calcedonenſi Concilio[b], ab Epiſcopis animaduerſum fuiſſe legimus, dum mandat œconomos, & conſiliarios deligi, qui fructus menſæ Epiſcopalis diſpenſent, ne Prælati ijs adminiſtrandis occupentur.

b *Cap. 26.*

Quod decretum quamuis ad Epiſcopos, & Antiſtites ſpectare videamus, idque rationibus aliquot, quæ non ita alijs Senibus, qui ſæculares ſunt, videntur conuenire: attamen cum inter cæteras cauſas, ea ſit ferè præcipua, vt omnem auaritiæ, ac prauæ erogationis ſuſpicionem à ſe auertant: viſum hoc fuit rei noſtræ

valde

valde appoſitum. quoniam cum auaritia, vt Sacri Theologi tradunt, peccatum ſit ſpirituale, quo auarus capitur, oblectans animum ſuum ea cogitatione, quod poſſeſſorem ſe eſſe cognoſcat multarum diuitiarum [a]: vnde & in Euangelio dicitur: *Vbi Theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum* [b].

a Greg lib. 31 moral. c. 17. & S. Thom 2. 2. q. 118. art. 6. in Reſponſ.

b S. Matth. cap. 6.

Propterea Eccleſiaſticum remedium non ineptè ſæculari etiã gradui conuenit; vt quando Senex affectum ſuum ad pecuniam coaceruandam allici omnino ſentit, ac iſta veluti moroſa delectatione ſe interdum detineri videt; cum certiſſimum illud ſit argumentum, cor eius criminis huius inſidijs illaqueatum; ſalubre admodum remedium id exiſtimet, vt ab omni incipiat auri, argenti, atq; opum contrectatione, adminiſtratione, ac ratiocinatione ſe abducere; atque œconomos aliquos, ac prudentes rerum ſuarum adminiſtratores deligere, quibus in illa ætate hæc omnia gubernanda relinquat: ſicuti ſolent, qui peregre in prouincias remotas proficiſcuntur, ſiue extraordinarijs negocijs diſtinentur, adeo vt nequeant ita commodè res proprias curare, pro vt etiam multorum exempla Principum id poſſunt ſuadere, qui in ætate Senili non ſolum totius domus, ſed etiam dominij, & imperij regimen totum alijs commiſerunt; vt ipſi ab omni terrenarum rerum adminiſtratione, ac ſtudio liberi, animæ ſaluti expeditius proſpicerent.

Hinc igitur Senes prouidi, aut alijs occaſionibus, quas eis afferet prudentia, edocti; ſi ſtatim incipient pecuniæ ſuæ adminiſtrationem alijs mandare, magno ſe onere leuatos, ac plurimo auxilio adiutos agnoſcent; ne ab alijs nimium ad rem ſuam attenti habeantur, & re ipſa priſtinam illam ſitim, ſenſim minui, & Deo largiente, extingui perſpicient.

VIIII. REMED. OCCASIONEM DANDI QVÆRERE, ET EXERCERE.

NONVM eſt, vt qui vitia hæc omnia Senectuti annexa declinare prorſus cupit; hic non ſolum ea viribus cunctis auertere contendat, ſed etiam largiendi alijs occaſionem (vt ait Seneca) cogitet; atque non tantum magnis profuſionibus, ſed etiam alijs, atque alijs dandi generibus, modo largioribus, modo leuioribus etiam munuſculis diſpertiendis, liberalem hunc ſuum animum crebro declaret; vt in hoc genere largiendi, ſe indefatigabilem, atque inexhauſtum (quatenus vires ſuæ patiuntur) publice, priuatimque oſtendat.

X. REMED. SVSPECTVM SEMPER SE HABERE AVARITIÆ CRIMINIS.

DENIQVE, vt finem faciamus: ſi quis curationes omnes, aut remedia ſuperius tradita ſummatim colligere, atque in vnum complecti cupiat, ea nos ad id breuiter redigi poſſe iudicamus: Nempe vt ſibi perſuadere omnino velit Senex, ſicuti canities, & tuſſis, & diſtillatio, & iracundia, ac moroſitas quædam Senij propria ſibi cum ætate ſuperuenit; Sic etiam affectum hunc, ac delectationem multa poſſidendi acceſſiſſe; quam parens natura, quaſi in compenſationem aliarum difficultatum, quæ Senium ſequuntur, tanquam ſolatium quoddam ad cætera perferenda (vt veteres dicebant) voluit impertiri.

Vnde non eſt, quod quiſquam ſibi iniuriam fieri exiſtimet, quod in hanc cupiditatem adeo propenſus, ac ferè præceps (quod ætatis eſt) habeatur; ſed tunc quidem doleat, ſi vim hanc immodicam, aut nolit agnoſcere, aut agnitam non temperare. Nec miretur etiam, ſi cum perſpicaci polleat ingenio, quiduis potius, quàm ſe hoc morbo laborare (inſpecto rerum ſuarum ſtatu) arbitretur. Nam vt præclare à

Sene-

Seneca ſcriptum fuit [a], Corporis morbi quo grauiores ſunt, eò magis ſentiuntur, diligentiuſque curantur; at verò animi morbi, quo grauiores, & diuturniores ſunt, eò minus ſentiuntur; atque eo magis negliguntur, cùm rationis lumen obſcurent, & inualeſcente prima conſuetudine, ſtuporem menti, atque inſenſibilitatem quandam inducant.

[a] Seneca in Epiſtolis.

SEXTVS ARTICVLVS.

AVARITIA CONGRVO SENSV ACCEPTA BONVM SENECTVTIS CONFIRMAT.

HIS ABSOLVTIS, ſupereſt nunc ſextus & vltimus articulus, quo declarandum eſt, quomodo hæc auaritia, quam adeo ingraueſcenti ætati annexam eſſe diximus, non tollat Senectutis Bonum.

Qua in re quamuis breuiter reſpondere poſſemus, tunc demum auaritiam Senili dignitati obeſſe, cum eam Senes fouent, & arctè complectuntur & ideo non ætatis, ſed perſonæ eſſe vitium; noſque varia iam remedia prodidiſſe, quibus Senes huic morbo poſſint occurrere, atque ab hoc contagio ſe prorſus liberare.

Attamen quia id nobis propoſitum eſt, vt oſtendamus, hoc Senectutis Bonum non ſolum ab omni culpæ malo integrum ſeruari; verum etiam eiuſmodi eſſe, vt homines ſi eo congrue vtantur, multis, ac maximis commodis cumulet, atque aliarum ætatum damna ſarciat.

Propterea hoc à nobis in præſenti vt comprobetur, præfandum illud erit, quod aliàs ſupra indicatum fuit: hoc ſcilicet auaritiæ nomen duplici ſenſu, pro rerum de quibus agitur varietate, ſolere ſumi; altero vulgari, & craſſiore, de quo egimus [a]; altero puriore, & cum laude coniuncto. Sicuti in ſacris literis permulta ſunt huiuſ-

[b] Supra pag. 121. & ſeq.

huiuſmodi vocabula, quæ non ſolum ex ſenſu, quem litera oſtendit, ſed etiam ad ſpiritualem intelligentiam transferuntur: Sicuti IGNIS, de quo dixit Saluator[a]: *Ignem veni mittere in terram; & quid volo, niſi vt accendatur?* Et AQVA, cum ait[b]: *Qui biberit ex aqua, quam dabo ei, non ſitiet in æternum.* Et PANIS, cum inquit[c]: *Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita.* Et alia huiuſmodi innumera.

a S. Luc. c. 12.
b S. Ioan. c. 4.
c S. Ioan. c. 6.

AVARITIA IN BONAM PARTEM.

ITAQVE, nunc etiam ſecundum hanc nobiliorem acceptionem nos Auaritiam vſurpamus, hac in re bonos auctores imitati, quando volunt homines admonere, vt vitiorum occaſiones, & pericula declinent; nam hoc ferè loquendi modo vtuntur, vt inſtruant eos parciſſimos, ac maximè reſtrictos eſſe in ijs actionibus amplectendis, in quibus facile humana natura labi, & periclitari ſolet: veluti cum admonent, vt ſint continentes, & admodum parci in cibo, potu, curioſitate, voluptate, deſidia, garrulitate, aſpectu mulierum, iactantia, atque alijs eiuſmodi; ex quibus, vt plurimum, ob humanam fragilitatem, lapſus, & vitia oriri ſolent.

Sic etiam Auaritiæ nomen ad hunc ſenſum, atque in bonam partem transferunt; vt ſicuti parſimonia, & tenacitas in ijs rebus ab illis commendatur, quarum largior vſus nocere poteſt: Sic Auaritiæ affectus probetur in ijs rebus conquirendis, & retinendis, quæ vere prodeſſe ſolent: ita vt nihil aliud ſit hæc, quam dicimus ſpiritualem Auaritiam, quàm intimum quoddam hominis ſtudium vere diteſcendi, ac bona perennia ad vſum ſuum accumulandi.

QVAPROPTER reſpondemus, quamuis omni hominum ætati hoc ipſum deſiderium comparandi ſibi veros

ros theſauros,& indeficientia bona aggregandi, fuerit à Deo inſertum; magna tamen ratione hanc ſolicitudinem in Senectute præcipue fuiſſe immiſſam; vt ſcilicet Senes cum declinante ætate, ſibi membra debilitari, corpus languescere,ſenſuſq; omnes quotidie magis comminui, atque eneruari videant, nec ſibi ſpem vllam detrimenta hæc ſarciendi in præſenti vita ſupereſſe agnoſcant; ijdem excitarentur magis ad alia bona,quæ perpetua ſunt, & ſaluberrima, omni conatu, & ſtudio expetenda, & adipiſcenda. Hocque eſt ſtudium illud lucrandi, quam ſpiritualem Auaritiam vocamus, Senibus à cæleſti miſericordia infixam, ad miſerias ſuas ſolandas, & ad reliquum, quod eis reſtat vitæ ſpatium exhilarandum.

Quare cum Senes longa experientia edocti deprehenderint, non ſatiari homines, quibuſcunque terrenis bonis acquiſitis, quia non inueniunt in illis id, quod quærunt, cum hanc ſaturitatem præſtent tantum bona cæleſtia; & amplius viderint deficientibus ſibi in dies magis bonis corporis, maiorem bonorum cæleſtium ardorem excitari; ſicut ignis, deficiente in qua ardeat materia,maiores quandoque flammas emittere ſolet; & ſicuti grauia eo maiore impetu feruntur deorſum, quo ſunt propinquiora centro, qui proprius eorum locus eſt; ſic datum fuit Senibus, vt ad cæleſtem Patriam, tamquam finem properantes, eo vehementius deſiderio vrgerentur, ad illa bona tandem perueniendi.

DÆMONIS ASTV DEORSVM DEFLECTI HOMINVM STVDIA, SVRSVM DIRIGENDA.

VERVM quid factum eſt? agnoſcens Princeps tenebrarum, & perpetuus ſalutis noſtræ hoſtis, ſi deſiderium hoc Senibus ſuccedat, atque voti huius, quod Diuina eis gratia ingenitum fuit, compotes efficiantur, magnam regno illius perniciem afferri; conatus ſemper fuit, nec adhuc deſinit, cupiditatem hanc, quæ ſurſum dirigenda erat, deorſum deuoluere, atque connaturalem hanc Senectutis auaritiam, quæ in acquirendis, & conſeruandis cæleſtibus rebus occupanda erat, ad inanium pecuniarum augumentum, & tenacitatem deflectere. Quod quidem illius aſtu, in alijs multis huiuſmodi cauſis accidere ſolere, nonnulli docti, & pij viri præclaris rationibus, atque exemplis perſequuti fuerunt [a].

[a] Gran. tom. 2. conc. poſt Dom. 3. quadrag. fer. 6. conc. 3.

Ecce enim ſicuti initio omnibus hominibus, qui in hoc mundo oriuntur, omnipotens Deus, & parens noſter defixum in animo vniuſcuiuſque illud eſſe voluit, vt eundem tanquam rerum omnium conditorem, noſtrorum beneficiorum auctorem, ac denique ſummæ noſtræ felicitatis effectorem coleremus, & veneraremur; cæco tamen errore, atq; Diaboli fallacia homines excæcati, cum finem hunc, & religionis cultum, in quo vere poſitus eſſet, ob corporis impedimentum nõ aſſequerentur; cæperunt per hanc mundi fabricam oculos circumducere, atque illa, quæ eis pulcherrima, potentiſſima, iucundiſſima, atque humanæ vitæ maxime ſalutaria viſa fuerunt, pro vero Deo colere. Quare ſolem, lunam, & ſydera in Deorum numero aliqui poſuerunt; alij ſtultius progreſſi, diris etiam animantibus, vt Crocodilis, Serpentibus, & Draconibus Diuinitatis honorem tribuerunt; imo & in hortis Diuinitatem locauerunt, allia, & cæpas pro Dijs venerantes.

Sic

Sic Senilis ætas, cui hoc deſiderium vera bona obtinendi, à Deo fuerat tributum, vt ſe illius ſolatio tueretur; ad res abiectiſſimas perquirendas, omniquc affectu procurandas, metalla ſcilicet terræ ex abſtruſis eius viſceribus eruenda, ac intimo affectu amplectenda, ac penè adoranda deuexit.

Idem & in deſiderio immortalitatis accidiſſe videmus, quod cum naturaliter omnibus innatum fuerit, multos tamen eſſe comperimus, qui relicta vera immortalitatis ſede, ad inanes in hoc mundo titulos, inſignia, imagines, inſcriptiones, aliaſque vanas huiuſmodi rerum ſpecies, illud conuerterunt; exiſtimantes, ex his tam leuibus, ac fragilibus figmentis perpetuam ſibi gloriam, & famam comparare poſſe.

Quod idem pariter in acquirenda felicitate factum eſt; nam cum ea ex cæleſti tantum patria ſit haurienda, miſeri tamen homines plurimi in honoribus, ſeu corporis voluptatibus, aut ſummo imperio, ſiue Principum amicitijs, aut ſplendido domus ornatu, ſiue in magno clarorum virorum, cum in publicum prodeunt, comitatu, ſiue in argenteis abacis, pretioſiſque vaſis, ac conuiuiorum exquiſitiſſimo apparatu ponendam putarunt; affectantes hæc magna anxietate, & perpetua quadam ſolicitudine, ne quid minus in eorum ædibus, quàm in alijs appareat.

ITA etiam in hoc ipſo, de quo agimus, lucrandi, & bona aggregandi ſtudio ſequutum fuiſſe, in Senili multorum ætate videmus; vt veris bonis relictis, quæ ex hac connaturali Senectutis auiditate expetenda erant, ſe ad infima iſta conuerterit, in eaque finem ferè ſuum, ſummumq; bonum conſtituerit: quod ſpiritualis cuiuſdam idolatriæ genus eſt, cum hæc ſupra Deum, & eius *SENILIS ÆTAS QVOMODO SE AD TERRESTRIA BONA TRANSTVLERIT.*

mandata diliguntur; ac in his rebus felicitatem Senes licet non verbis, rebus tamen ipſis, & moribus euidenter ſe poſuiſſe demonſtrent; & quodammodo à voluntate ad intellectum, nefarium hoc monſtrum, ac ſimulacrum tranſtulerint.

SPIRITVALIS AVARITIA BONVM SENECTVTIS CONFIRMAT.

VNDE aperte ſatis colligitur, hanc Senilem ad veras opes acquirendas, & retinendas propenſionem, quam ſpiritualem auaritiam dicimus, Bonum Senectutis non infringere, ſed magis ſtabilire; cum hoc ſtimulo Senex ad cæleſtia tanto magis inflammetur, quanto clarius videt, licet omnes mundi diuitias accumulet; nunquam tamen facultatem ſibi adfuturam, vt illis naturæ deficientis languoribus, ac miſerijs poſſit obſiſtere, quæ bonorum tantum æternorum poſſeſſione, nec aliter poſſunt plene ſuperari.

Quæ omnia cum à multis Sanctis Patribus, alijſque Eccleſiaſticis auctoribus, variis tum rationibus, tum documentis illuſtrata reperiantur; nec deſint innumera ferè in vitis Sanctorum Patrum exempla, qui ſe à terrenis iſtis opibus, ad cæleſtium deſideria feliciter tranſtulerunt; ideo non amplius in his progrediendum, ſed finem huic ſecundæ parti imponendum eſſe cenſuimus.

FINIS SECVNDAE PARTIS.

GABRIE-

GABRIELIS PALAEOTI

S. R. E. CARDINALIS.

De Bono Senectutis.

PARS TERTIA.

POST SVBLATAS difficultates, quæ aduerſus SENECTVTEM obijciebantur; ac poſt ſtatum illius ab ijs culpis, quæ vulgo in ipſam conijciuntur, vindicatum: Supereſt iam, vt reliqua, quæ inſtituto noſtro ſunt neceſſaria perſequamur; quæ quatuor planè ſunt.

Primum eſt: hoc quod dicimus Bonum, Senectuti maxime conuenire.

Secundum: quibus gradibus ad hoc ipſum Bonum obtinendum, ſit perueniendum.

Tertium: qui ſint fructus, qui à Senibus colligi ſolent.

Quartum varias auctoritates continet, quibus Bonum hoc Senectuti ineſſe, communi ferè omnium conſenſu concluditur.

Ex iſtis, finis præſenti diſputationi noſtræ imponitur.

QVOD IGITVR ad primum attinet. vt oſtendamus Bonum, de quo agimus, Senectuti maxime conuenire; viſum nobis fuit, præter ea, quæ ſupra veluti præfationis loco, cum de Senectutis radicibus ageremus, adnotauimus[a]; nunc varias animaduerſiones, ſeu declarationes ad Senectutem ſpectantes adijcere, vt eo magis Senij dignitas illuſtretur. Ex quibus maior etiam totius argumenti ſuſcepti explicatio ſe proferet, ne quis lectori hærendi locus relinquatur.

[a] Sup. par. 2. pag. 63. & ſeq.

PRIMA DECLARATIO.

BONVM SENECTVTIS NON OMNIA BONA COMPLECTITVR.

QVAPROPTER primum illud erit; Bonum quod Senectutis appellamus, quamuis ita generaliter à nobis prolatum, non ideo tamen omne bonorum genus comprehendere. Nam cum triplex illud ſit, vt omnes norunt, videlicet animi, corporis, & externum; ſiue (vt alij diſtinguunt) Bonum iucundum, vtile, & honeſtum; non contendimus, hæc omnia in Senectutem cadere; quia ita Senectus non bona ſolum, ſed etiam beata vocanda eſſet. Quod quidem in præſenti vita, in nulla prorſus ætate conceditur, prout res ipſa abſque alia probatione teſtatur; cum huiuſmodi felicitas, & totius boni conſumatio, in cæleſti tantum patria ſit expectanda.

LOQVIMVR hic igitur de eo Bono, quod tametſi abſolutiſſimam illam formam non attingit; ſuam tamen in hac vita perfectionis ſpeciem obtinet, præſertim comparatione aliarum ætatum. Nam cum ab vſu rectæ rationis hoc Bonum pendeat, vt aliàs diximus; rationiſque vſus in Senectute, quàm in alijs ætatibus, multo ſit præſtantior; ſequitur vt præcipuo, ac quodam potiori modo, bonum Senectuti tribuendum eſſe videatur.

Non tamen exiſtimet quiſquam accipi à nobis hoc Se-

nectutis bonum eo ſenſu, vt omnes Senes æquè eo abundare ſentiamus; tale enim naturæ ſolius munus eſſet, non etiam humanæ voluntatis, aut electionis.

VERVM id nos ſignificare cupimus, nullam ætatem perinde ac Senectutem, aptam eſſe homini hanc bonitatem impertiri. Senectus enim vidit, & experta eſt fallacias mundi, exuit ardorem paſſionum, & mortificauit (vt plurimum) ſenſus, atque exitum vitæ ſuæ ante oculos habet.

Itaque ſi ætas vlla reperitur, quæ hominem reddere bonum poſſit, illa vna Senectus eſt; atque ideo dicitur Bonum Senectutis, non quia abſolute hoc ſit omnino bonum; ſed quoniam proxime ad illud accedit, & quodammodo bonitatis fores attingit.

SECVNDA DECLARATIO.

AD HAEC ſciendum eſt, non eodem ſenſu à nobis Bonum Senectutis, & Bonam Senectutem accipi, cum valdè hæc diuerſa ſint: Siquidem de Bona Senectute, quæ à Græcis dicitur, εὐγηρία agit Ariſtoteles in Rhetoricis [a], eamque recenſet inter partes felicitatis; vt ſcilicet tardè quis ſeneſcat, & ſine dolore, ac moleſtia, & Senectus ipſa cumulata ſit corporis, & fortunæ bonis. BONVM SENECTVTIS AC BONAM SENECTVTEM. IDEM NON ESSE.

At verò Bonum Senectutis eſt, honeſte viuere, virtutes colere, & naturæ hominis, quæ ratione prædita eſt, conuenienter operari; quod à bona Senectute diuerſum eſt, quamuis hæc nomina aliquando confundantur.

[a] Ariſtotel. 1. Rhet. c. 5.

Sed nos ſtrictim, atque appoſitè magis hæc ſumentes, dicimus ea inter ſe differre, & vt diuerſa à grauiſſimis etiam auctoribus accipi ſolere, ſicuti & alia multa huiuſmodi ſunt. exempli cauſa: Bonum mortis vocamus, de quo ſcripſit ſanctus Ambroſius, quod conſiſtit in fructu illo præcipuo, qui ex morte conſequitur; differtque à bona morte, quæ reſpicit potius moriendi cauſam, rationem, & modum, vt ſi tranquillus, placidus, ac ſenſibus ferè integris. Sic aliud dicetur bona dies, aliud bonum diei; cum illa ſignificet diem lætam, ſerenam, & tranquillam; bonum verò diei oſtendat

commodum illud, ſeu lucrum, quod ex diei progreſſu percipitur. Itidem aliud eſt adminiſtratio bona, aliud bonum adminiſtrationis. Nam adminiſtratio bona eſt, quæ geritur à magiſtratu cum iuſtitia, affabilitate, religione, & ſapientia; at bonum adminiſtrationis eſt pax, annonæ abundantia, ſecuritas, legum cuſtodia, & diſciplina.

SIC igitur & bona Senectus dicetur more Philoſophi, quæ diuturna, proſpera, valida, ac optatis rebus feliciter affluit. Bonum verò Senectutis erit, quod ex Senectute tanquam meſſis colligitur, cum Senex fructus edit ſapientiæ, moderationis, probitatis, religionis, & aliarum virtutum.

Quare in aliquibus Senibus interdum eſt vtrumque Bonum reperire; nempè quia ad tardam peruenientes Senectutem, viribus corporis, & externis commodis vigent, & ſimul mente, conſilio, ac prudentia excellunt.

Alij in matura illa ætate vtroque Bono deſtituuntur, cum nec corporis, nec animi viribus valeant.

In nonnullis aliquando deprehenditur Bona Senectus, ſed non Bonum Senectutis; veluti ijs contingit, qui cum bonis corporis, & externis abundent, à virtutibus tamen longè abſunt, nec Seniles mores proferunt.

In alijs denique Senectus deprehenditur haud bona, quippè quæ eſt infirma, atque inops, fulget tamen Bonum Senectutis, ſicuti de multis viris Sanctis legitur, qui grandæui ætate in ſumma egeſtate, & corporis debilitate, eam tamen animi hilaritatem, ſapientiam, ac religionem retinuerunt, vt ad eos alij in ſuis anguſtijs, & afflictionibus recreationis, conſilijque cauſa confugerent.

HAEC nos, quantum videmus, ita inter ſeſe diſtinguenda exiſtimaremus. Cæterum nō ignoramus, inueniri viros non vulgares, qui omni diſcrimine ſublato inter Bonam Senectutem, & Bonū Senectutis, vnico nomine Bonæ Senectutis cenſent non ſolùm bona corporis, atque externa, ſed etiam quæ mentis ſunt, ac prudentiæ contineri; adducti aliquot ſacræ ſcripturæ locis, in quibus Bona tantum Senectus, & non Bonum Senectutis nominatur [a]; & præſertim ex loco Geneſis, quo legitur [b]: *Fuerunt dies vitæ Abrahæ centum Septuaginta quinque anni, & deficiens mortuus eſt in Senectute Bona, prouectæ-*

[a] *Geneſ. c. 15. 1. Paralip. c. 29. Iudic. c. 8. Tobiæ. cap. 14*

[b] *Geneſ. 25.*

que

quę ætatis, & plenus dierum.

Quibus ex verbis colligunt, tria Senectutem Abrahæ maximè inſignem, & beatam reddidiſſe. Primum ad vitæ longitudinem attinet, cum dicatur prouectæ fuiſſe ætatis. Secundum ad actiones vitæ illius, qui plenus dierum, ideſt bonorum operum copia viguerit. Tertium ad modum decedendi, qui deficiens mortuus fuerit, quaſi naturali diſſolutione, cum magna lenitate, & facilitate: & hæc omnia aiunt verbis illis contineri, *in Bona Senectute*; ita vt Bona Senectus illa appelletur, quæ iſta ſimul comprehendit.

Cui quidem expoſitioni, tametſi ob illorum, qui hæc tradiderunt, eruditionem, & dignitatem, noſtri non ſit conſilij vllatenus detrahere; Quia tamen argumentum, in quo verſamur, eiuſmodi eſt, vt niſi hæc accuratius explicentur, magnam poſſent noſtræ tractationi difficultatem afferre: ideo nonnulla hic neceſſario ſubijcienda eſſe duximus; quæ lectori maturius conſideranda proponimus.

PRIMVM illud in vniuerſum eſt, hoc nomen Bona Senectus, quæ *εὐγηρία*, dicitur, diuerſo ſenſu à græcis ſolere accipi [a], nempe vt bona tantum corporis & externa, non autem quæ bona ſunt animi, propria ſua ſignificatione comprehendat. Et quamuis ſacra Biblia ex ſeptuaginta Græcorum interpretatione non vtantur hoc nomine *εὐγηρία*, ſed dicāt modo illum mortuū eſſe *ἐν γήρει καλῷ* [b], modo deceſſiſſe *ἐν πολιᾷ ἀγαθῇ* [c], modo dicāt *ἐγήρασεν ἐντίμως* [d]. Attamen quia bonæ Senectutis vocabulum, quo apud latinos vtimur, commune eſt omnibus illis loquendi modis, quæ idem ferè ſonant, & vulgata latina lectio in ſacris literis ſemper reddit vocabulum Bonæ Senectutis cunctis ijs locis; ſicuti cum apud Græcos auctores reperitur verbum *εὐγηρία*, interpretes vertunt Bonam Senectutem; propterea cum nos agamus in præſenti, quid bonæ Senectutis nomine propriè contineatur; exiſtimamus ſuperiorem illam explicationem, qua inſinuari videtur, hoc nomine bonæ Senectutis, in vniuerſum, & ex propria ſignificatione tria illa bona compræhendi, accuratiore aliqua animaduerſione indigere.

a Ariſt. 1. Rhetor. cap. 5.
b Geneſ. 15. & 25.
c Iudicum c. 8.
d Tobiæ 14.

Se-

a Eccleſ.c.49. & 50.
b Ad Heb.c. 11.

SECVNDVM eſt, quod cum plurimi viri ſancti, & Deo grati veterum illorum temporum à Salomone[a], & ab Apoſtolo[b] memorentur; mirum videri poteſt in ſola Abrahæ Senectute tres qualitates numerari, quæ alijs in locis non traduntur; & præterea hoc ipſum nomen bonæ Senectutis non niſi tribus, aut quatuor illorum temporum viris tribui, videlicet Abrahæ, Dauidi, Gedeoni, & Soceris Tobiæ, cum tamen plurimi alij extiterint longioris vitæ, & plenioribus fortaſſe operibus cumulati.

TERTIVM eſt, quod cum in lege noua nuſpiam hoc verbum Bonæ Senectutis reperiatur, non videtur ita generaliter pro regula conſtitui poſſe, eam tantum bonam Senectutem eſſe appellandam, quæ tribus his rebus conſtet; quoniam hoc pacto bona Senectus numquam, aut perraro ad Chriſtianos pertineret, quod maxime conſiderandum eſt.

QVAPROPTER, vt ſenſum noſtrum qualemcumque aperiamus, interimq; Rabbinorum varias de his interpretationes à vulgata lectione alienas omittamus (non quidem eas aut damnantes, aut negligentes; ſed quòd rei noſtræ non ita ſeruiant, ac ne longius vagari, atque à propoſito diſcedere compellamur) hoc vnum ſatis probabiliter cenſeri poſſe arbitramur, nomen bonæ Senectutis aliter apud Gentiles, aliter in lege veteri, aliter in lege noua ſumptum fuiſſe. Nam hoc nomen, quod apud Græcos εὐγηρία dicitur, videntur gentiles eo potius ſenſu ex propria verborum vi accepiſſe, vt ſcilicet bona tantum corporis, & externa in eo includerent: non quidem vt inde bona animi omnino excluderent, aut quod iſta ad eam, quam ipſi vocant felicitatem aliqua ex parte non attinerent, ſed quod propria vocabuli ſignificatione ea non neceſſaria eſſe intelligerent.

In lege autem veteri conſentaneum ſatis eſt, hoc nomine tria illa bona integrè comprehenſa fuiſſe, quæ ſupra tradita ſunt, cum loqueremur de Abraham, & alijs illis ſanctis Patribus, quibus hoc nomen bonæ Senectutis tribuitur. Nam in ijs præter corporis incolumitatem, ac opes externas, ea etiam potiſsimum adfuiſſe, quæ ad iuſtitiam, & vitæ probitatem pertinent, non eſt dubitandum. Nec mirum videatur in bona Senectute veterum illorum Sanctorum Pa-

trum

trum longæuam vitam adeo memoratam fuiſſe, quod in noua lege nuſquam fortaſſe reperitur.

Nam cum eo tempore nondum ianuæ cæli fidelibus apertæ eſſent, ſed Chriſti Redemptoris aduentus, ac beata ſpes per Crucis trophæum expectaretur; ſanctis illis patribus pie, & iuſte viuentibus, bona potius temporalia,& commoda externa promittebantur. Et inter cætera genus quoddam præmij, & felicitatis erat, vt diu viuerent in mundo, & longam ſuper terram protraherent Senectutem; ac pleni dierum, & bonorum operum, cum tranquillitate, & ſine vllo ferè doloris ſenſu deficientes hinc tranſmigrarent; poſteaque exacta hac vita in limbum Patrum tranſirent, ibi permanſuri, donec mediator Chriſtus Dominus æternas beatitudinis fores reſeraret.

Idcirco in veteri lege,non ſæpe, & non ita clare & explicite, prout in lege euangelica Regnum cœlorum, aut æternam beatitudinem memorari videmus, vt Sacri Doctores adnotarunt [a]; ſed potius ac frequentius bona temporalia, filiorum ſucceſſiones, inimicorum victoriæ, & commoda huius ſæculi illis proponebantur: inter quæ bona Senectus præcipue numerabatur, quæ quidem Abrahæ primum tanquam patri credentium diſtinctè magis, quàm alijs omnibus promiſſa fuit [b]; ſed deinde cæteris etiam Sanctis Patribus conceſſa eſt, quorum aliquot nomina licet non ſingulorum omnium, qui ea potiti ſunt, cum id neceſſe non eſſet, memorantur.

[a] Epiſt. 129. ad Dardanum. S. Chryſoſt. homilia 23. in S. Ioannem: S. Aug. lib. 19. contra Fauſtum. cap. vlt.

[b] Gen. 15. & 25

In nouo autem teſtamento poſtquam lux vera effulſit, & cæleſtis ianua fidelibus fuit patefacta; cum hodie fidelibus Chriſtianis viuere Chriſtus ſit, & mori lucrum; & beati dicantur, qui in Domino moriuntur; hisque alia quodammodo vitæ Euangelicæ ratio expreſſius ſit propoſita,alia expectatio eos maneat,alia vota,aliæ ſolicitudines, aliæ voluptates ab ijs propinquius exoptentur;

ideo

ideo bonæ Senectutis nomen nullo fere loco, in lege noua pronuntiari ſolet: extat tamen Senectutis fructus, & maturæ illius ætatis meſſis,quod nos Bonum Senectutis dicimus, frequenter ibidem repetitus, & celebratus; quippe qui totus in Dei timore, integritate, ac prudentia conſiſtit;vnde in cœlum aditus paratur, iuxta illud, *Quia in pauca fuiſti fidelis, intra in gaudium Domini tui.*

Ex quibus concludimus, bonam Senectutem vtcumque antiquis temporibus accepta fuerit, hodie hoc aureo Chriſtianæ legis ſæculo, ad quod potiſſimum tractatio noſtra pertinet,aliter conſiderandam eſſe;& Bonum Senectutis longe diuerſum quid eſſe à bona Senectute, illudque votis omnibus appetendum, ac procurandum; hanc autem etſi non omnino deſpiciendam, non tamen magnifaciendam; nec Chriſtianam Senectutem, ſeu euangelicam in eo præcellere, quòd bona ſit; ſed magis in hoc,quod Bono ſit coniuncta, ſeu quod Bono fruatur; quandoquidem illius præſtantia, & dignitas non à corporis incolumitate, aut opibus, aut externis alijs commodis pendet; ſed ab interiore animi conſtantia,atque innocentia, quæ Deo nos gratos efficit, proficiſcitur, quod nos proprie Bonum Senectutis vocamus.

Et ideo vnde olim veteres multi bonam Senectutem eliciebant,quod longæua, quod abundans, quod tranquilla etiam in ipſo exitu eſſet; conſtat ex ſacro Euangelio nihil ferè cum Bono Senectutis habere commune; & propterea non multum Chriſtianis hominibus iſta congruere, quos de Bono Senectutis magis, quàm de Bona Senectute ſolicitos eſſe decet. Et idcirco ea pariter,quæ odioſam Senectutem olim reddere cenſebantur, ita vt quod Cato refert,ſe onus Ethna grauius ſuſtinere dicerent;aut quod olim ipſe aſſerebat,in ſumma inopia ſenectutem leuem eſſe non poſſe,ne ſapienti quidem; manifeſtum eſt hodie chriſtianis hominibus nullum negocium

exhi-

exhibere, qui commoda omnia huius ſeculi pro nihilo habentes, vt Chriſtum lucrifaciant, nihili fere æſtimant quo mortis genere, quo loco, aut tempore, aut ſtatus ſui conditione hinc exeant, dummodo in Dei gratia dies ſuos claudant, memores dictum illis à Domino ſuo fuiſſe: *Poſui vos, vt eatis, & fructum afferatis*; & ideo quicumque vitæ curſus ſibi rite fuerit delatus, adeo prompte, ac auide ab ijs ſuſcipitur; vt per arma iuſtitiæ, vt ait Apoſtolus, à dextris, & à ſiniſtris, per infamiam, & bonam famam, per ignobilitatem, & gloriam, in ieiunijs, vigilijs, laboribus, & tribulationibus incedentes, tunc maxime exultent, cum ſe Domino ſuo ſeruire agnoſcunt: Quod quidem tot Apoſtolorum, & martyrum exempla teſtantur; qui flagella, tormenta, ignes, & gladios ad manifeſtandam magis Dei gloriam in ipſo etiam iuuentutis flore ſitienter expetere ſoliti fuerunt, nedum vt longæuam hic vitam producere in magno pretio habuerint.

Vnde conſtat eam quæ Bona dicitur Senectus, cum varijs eripi poſſit inſidijs, à ſeruis Dei non vltra quàm oportet æſtimandam: At verò in Bono Senectutis, quo inuiti ſpoliari nequeunt, & quod ad æterna bona nos perducit aſſiduo inſiſtendum, atque in eo fouendo omni conſtantia, atque alacritate perſeuerandum.

TERTIA DECLARATIO.

SED NE OBIECTIO illa, in ipſo ſtatim limine mentem aliquorum offendat, quæ ætatem non Senilem, ſed conſtantem, quæ media appellatur, optimam habendam eſſe ait; quoniam tunc homo integras vires animi, & corporis habeat, totaque membrorum ſtructura ſit firma, & ex omni parte perfecta, vigeatque intelligentia, ac mentis robore, quod etiam à philoſophis indicatum eſt [a]. Contra verò Senectus, multa ſecum incom-

SENILEM ÆTATEM MEDIÆ PRÆFERENDAM.

[a] *Ariſt. lib. 7. Polit. & Rhet. lib. 2. c. 14.*

commoda afferat, tum corporis, tum animi, pro vt de ſe ipſo Seneca teſtatur dicens [a]: *Cum multa iam mihi ex me deſideranda Senectus fecerit, oculorum aciem retuderit, aurium ſenſum hebetauerit, neruorum firmitatem fatigauerit: inter ea, quæ retuli, memoria eſt; res ex omnibus partibus animi maxime delicata, & fragilis, in quam primum Senectus incurrit. Hanc aliquando in me floruiſſe, vt non tantum ad vſum ſufficeret, ſed in miraculum vſque procederet, non nego; nam duo millia nominum recitata, &c. Nunc autem & ætate quaſſata, & longa deſidia, quæ iuuenilem quoque animum diſſoluit, eo perducta eſt, vt etiam ſi poſſit aliquid præſtare, tamen promittere non poſſit.*

a Senec. lib. 1. controuerſ.

Quibus quidem alia multa huius ætatis detrimenta adiungi poſſunt, aliàs à nobis relata; quibus multi carere, Senes verò laborare ſolent.

HIS vt reſpondeamus; illud à nobis, licet aliàs ſignificatum, nunc repetendum eſt; Bonum Senectutis, de quo agimus, dupliciter in præſenti conſiderari.

Primum; quod Senectus ſuperioribus alijs ætatibus comparata, longe paucioribus vitijs, ac inquinamentis attingi ſolet, quàm ſuperiores aliæ omnes ætates [b].

b Sup. in 2. par. pag. 62.

Secundum; quod pluribus ea ſubſidijs, ac virtutum fructibus affluit ad bona opera exercenda (paribus omnibus conſtitutis) quàm reliquæ ætates præſtare ſoleant; & hoc eſt, quod communi nomine Bonum Senectutis appellamus [c].

c Sup. in 2. par. pag. 25. 56.

VNDE, non negamus, veteres auctores multos extitiſſe, qui cum de Republica, de Magiſtratibus, ac Ciuium muneribus ſcriberent, atque hominem conſiderarent, pro vt aptus eſt ſoboli procreandæ, ciuili ſocietati, ac publicis, priuatiſque negocijs gerendis, cum donec validis eſt viribus, pluris quàm in effœta iam ætate faciendum eſſe cenſuerunt [d].

d Refert. Iauel. de long. & breuit. vit. c. 4

Pariter quoque & medicos, qui hominem, quod ad mem-

membra attinet, & naturales quaſdam corporis facultates præcipuè ſpectarunt; atque in recto, & congruente humorum temperamento contemplando, morbiſque depellendis verſati ſunt, idem ferè ſenſiſſe videmus; vt ſcilicet illam ætatem cæteris perfectiorem iudicauerint, qua homo viribus corporis maxime valeat, ſanuſque ſit, & robuſtus ad ea munia, quæ illorum ars potiſſimum reſpicit, obeunda.

Quod quidem ab inſtituto noſtro diuerſum eſt, quo hominem ratione prædìtum (quæ pars eſt hominis potiſſima) atque ad æterna dona percipienda genitum intuemur; ad quorum curſum feliciter ineundum, atque ad præmia immortalia obtinenda, Senilem ætatem reliquis longe aptiorem eſſe affirmamus.

Nam quod ad ſpiritualis ſalutis pericula, ac vitia declinanda pertinet, clarum eſſe cenſemus, ſuperiores omnes ætates, & hanc ipſam, quæ media vocatur, maximis, grauiſſimiſque perturbationibus, vt ait Cicero [a], vexari; ambitu, & honorum contentionibus exagitari; inuidia tabeſcere, nec à libidinis facibus eſſe immunem: tantumque abeſſe, vt tunc ratio ſit perfecta, vt ea maxime ætate lumen illius turbidis motibus huc illuc iactetur.

[a] Cicer. in lib. de conſol. poſt princip.

Contra vero, quemadmodum ſol reliquarum ſtellarum dux eſt, & princeps, illaſque moderatur, & illuſtrat; ita in Senectute ratio, repreſſo cupiditatum ardore, reliquarum partium animæ obtinet Principatum, tuncque maxime appetitum temperat, ac continet in officio.

Hincque inferimus, quod ad virtutum præſidia ſpectat, non eſſe tribuendam Senectuti abſolutam quandam perfectionem, ſed cum alijs ætatibus collatam, longo illis interuallo præſtare; nam tametſi media ætas in

memoria, intelligentia, apprehendendi vi, atque acrimonia quadam, aliquando Senectutem ſuperare videtur, quod & interdum adoleſcentia facit; tamen omnibus ſimul ijs præſidijs, quæ Senectuti, & alijs proſunt ætatibus, inter ſe collatis; facile liquere poteſt, omnes ætates ſine vlla dubitatione Senectuti concedere: quod maxime ex illis quinque articulis deprehendi poteſt, ſupra[a] à nobis firmatis, & ex alijs Senij fructibus paulo poſt recenſendis, qui cæteris ætatibus non æque conueniunt, apertius colligetur.

a In 2. par. pag 63. & ſeqq.

ADOLESCENTIA ET MEDIA ÆTAS CVM SENECTVTE NON CONFERENDA.

QVOD SI quis replicaret; in adoleſcentia etiam, & media ætate moderationem aliquando fulgere, tuncque etiam præſtantiorem videri, quàm in Senectute; propterea quod modeſtia in Senectute non valde commendanda, ſed in iuuentute potius ſit admiranda. Nam ſicuti in medijs procellis, & fluctibus maris enitet gubernatoris induſtria, ſi nauem ſeruet, & in portum dirigat: vtque aurum verum in fornace magis probatur, ac ab adulterino dignoſcitur: Sic præſtantior apparet virtus iuuenis, & viri, quàm Senis; ſi perturbationes, quibus ea ætas cumulata eſt, moderetur, ac vincat. *Qui enim non eſt tentatus* (ait ſcriptura[b]) *quid ſcit?* Et infra: *Qui non eſt expertus, pauca recognoſcit.*

b Eccl. 34.

RESPONDETVR, Theologorum eſſe communem ſententiam, rationem virtutis magis conſiſtere in bono, quàm in difficili[c]: Hincque aiunt, ſi quis ex habitu operetur cum delectatione, & promptitudine, & facilitate; hunc vtique ſi præclaram rem aggreditur, & abſoluit, maiori dignum eſſe laude, quàm eum, qui plus temporis, ac laboris, ob imbecillitatem in eadem re impendit; rerum ſiquidem præſtantia ex operis ipſius ma-

c S. Thom. 1. par. q. 95. art. 4. & 2. 2. q. 27. ar. 8. ad 3. Medin. in p. 2. q. 47. art. 4.

magnitudine, & ex propria quadam illius vi, non ex alijs rebus extrinſecus adſumptis, regulariter conſideratur [a]: Sic in Senectute, quamuis minora, quàm in iuuentute videantur ſe offerre impedimenta, eo quod matura ætas relučtantes ſenſus magna ex parte iam compreſſit: attamen quoniam opera illa, quæ rationi magis ſunt conſentanea, ſolet Senectus frequentius, & congruentius exequi, idcirco in Bono iuuentutem antecedit. Nam quamuis etiam aliæ ætates ante aduentum Senectutis multa viderint, audierint, legerint, ac conſuetudine ipſa perſpexerint; certum eſt tamen, non ita plene hæc ab eis cognita, & probata fuiſſe, ſicuti in Senectute illis poſtea accidit.

[a] S.Tho. 2.2. q.122.art.12. et q.137.ar.1

QVARTA DECLARATIO.

LANGVOREM ET INFIRMITATES AD VIRTVTEM SÆPE CONFERRE.

RVRSVS, ſi quis alia ratione contenderet, non tantum mediam ætatem, ſed etiam iuuentutem Senectuti facile præſtare, non quia iſtæ ætates prudentia, experientia, atque rationis lumine Senio naturaliter non concedant; ſed quia cum Bonum Senectutis præcipuè ex vſu rationis exurgere affirmauerimus; & ratio quò maiorem acuminis vim, & induſtriæ exercendæ campum habet, eo magis efflorecſat, ac virtutum ſegetem pariat vberiorem: Propterea dicat aliquis, ſtatum Senectutis non ita ad varia officiorum munia obeunda aptum eſſe, ſicuti ſuperiores ſunt ætates; quandoquidem Senex annis iam confectus, domi frequenter deliteſcit, ac in cubiculo, & lecto ab aliorum commercio, publicaque multitudine ſeiunctus, vitam ferè inertem, atque otioſam traducit, procul à negocijs, à tumultibus, ac ciuium diſſidijs, atque alijs humanæ vi-

tæ procellis; ſibi ferè vni quod ſupereſt modicum tem-poris viuens.

Contra vero, tum adoleſcentes, tum viri, dummodo ſpiritu aliquo vigeant, raro quieſcere deprehenduntur; ſed modo vaſtiſſima maris ſpatia tranſmittunt, modo alpes tranſcendunt, remotiſſimas modo penetrant prouincias, nullum vel in bello periculum, vel in pace laborem pro publica ſalute, atque ciuium incolumitate recuſant.

Quod vitæ genus tanquam Chriſtianæ diſciplinæ congruentius cenſeri ſolet, quæ ſeruos Dei per vexationes, anguſtias, pericula, calamitates, afflictiones, atque aduerſos rerum turbines, tanquam media, & inſtrumenta ad ſummum bonum adipiſcendum, fortiter incedere monet; exemplo Apoſtolorum, ac ſanctorum martyrum, qui labores, certamina, atque aduerſitates lætiſſimo corde exceperunt, ac magnum ſe in ijs lucrum feciſſe, ipſa etiam ſanguinis effuſione teſtati ſunt.

AD HAEC, vt apte reſpondeamus, illud primum præfari oportet, in diiudicandis humanæ vitæ incommodis, calamitatibus, atque afflictionibus, duas quodammodo extremas opiniones reperiri.

Altera eſt eorum, qui difficultates, & anguſtias plus æquo faſtidientes, & laborum impatientes, cum vident tribulationes publice, ſeu priuatim immitti, anxie conqueruntur, aduerſa omnia accuſant, & infirmitates, damna, atque ærumnas omnes grauiter abhorrent; ſecum tacitè ingemiſcentes, clementiſſimum Deum non hæc ab humani generis imbecillitate abſtuliſſe.

Verum præter multa ſacrarum literarum teſtimonia, quæ docent, optimum eſſe his tentationibus exerceri, atque

atque per multas tribulationes oportere nos ingredi in regnum Dei; non vident iſti, ſi ſaluti humanæ conduxiſſet, hæc omnia damna, infirmitates, vexationes, mœrores, ac ingraueſcentis etiam ætatis iniurias abſolute è medio tolli, atque ab homine auferri; facile id fuiſſet Redemptori noſtro per meritum illius paſſionis, ac Baptiſmi ſacramentum præſtare; cuius tamen contrarium factum fuiſſe ſacri Doctores declarant, magno humanæ naturæ beneficio, cui fomes, ac concupiſcentia relicta fuit ad agonem, vt ait Sanctus Auguſtinus [a]; & vt ex infirmitate, & corporis imbecillitate, frequens nobis occaſio ad virtutem excolendam ſe offerret.

[a] Lib. 2. de peccat. remiſſ. cap. 4. & in Concil. Trid. ſeſſ. 5. can. 5. & ſeq.

ALTERA illorum eſt opinio, qui quo frequentius homines morbis, penuria, calamitatibuſque obſidentur, & cumulantur, eo præclarius cum ijs agi putant; neque vident, quod ſi hominum fragilitati hoc ſatius eſſet, non vtique ſancta Mater Eccleſia tot preces, & miſſarum ſacrificia pro tribulatis, pro infirmis, pro afflictis, & captiuis, pro bello vexatis, pro mœrentibus, & deſolatis inſtituiſſet, ad communes, priuataſque clades auertendas; pro quibus & orationes, diuina officia, eleemoſinas, peregrinationes, aliaque ſuffragia in mores induxit.

Quapropter, cum hæ omnes ærumnæ, & miſeriæ olim nobis in pœnam præuaricationis noſtræ conſtitutæ, & in exercitationem, ac ſatisfactionem culpæ fuerint conuerſæ; docemur de ijs circumſpectè, & moderate admodum ſentire: cum Deus omnipotens, vt ſcribit Sanctus Gregorius, non paſcatur hominum cruciatibus; ſed ſicut medicus pharmacum ægroto amarum præbet, non quia amaritudine illa delectetur; ſed quoniam per eam videt, ægroto ſanitatem tutius reſtituendam:

dam : Sic Deus nobis conſulens, vult omnia ab eo collata, à nobis ad maiorem diuinæ ſuæ legis obſeruationem, proindeque ad certiorem ſalutis noſtræ prouentum, adhiberi.

ADVERSA HVMANÆ VITÆ NEC BONA NEC MALA: SED EX FINE IVDICANDA.

ITAQVE, quæ aduerſa, & triſtia vulgo cenſentur, veluti eſt infirmitas, egeſtas, carorum amiſſio, exilium, aliaque huiuſmodi, lex Chriſtiana nec bona, nec mala proprie eſſe cenſet, ſed media potius, & adiaphora iudicat, hoc eſt quæ interdum vtilia, interdum noxia ſaluti noſtræ euadant, habita ratione non ad opus ipſum abſolute (vt aiunt) & ſecundum ſe, ſed ad cauſam, ac finem, propter quem hæc ab homine ſuſcepta fuerunt. Vnde celebre illud Sancti Cypriani dictum: *Martyrium non pœna facit, ſed cauſa.*

Quare, vt ad id quod ſuperius obijciebatur reſpondeamus; cum iam probatum fuerit, Senectutem naturaliter, ac vi propria alijs ætatibus excellere, cum in ea ratio, conſilium, & experientia dominetur; addiderimus etiam, huiuſmodi Senectutem aliquando cum viribus corporis, quatenus illa fert ætas, coniunctam eſſe; aliquando etiam membrorum vſu tantum, ſed non mentis integritate deſtitui, quo tempore magna etiam poteſt emolumenta afferre.

Idcirco, cum de Senectute loquimur, eique plurimum deferimus, de ea ſentimus, quæ vſum rationis, conſilium, ac auctoritatem, quo plenius poteſt, quocunque modo ad Dei gloriam, aliorumque vtilitatem exercet; atque inertiam, & otium odit, ſed ſemper aliquid dignum animo verſat, & molitur: cum ſciamus etiam iacentes in lecto agere multa poſſe, quæ licet in exteriorem non tranſeant materiam; quia tamen manent in ipſo agente, vt velle, intelligere, & ſentire, perfectiones

ſunt

ſunt ipſius agentis [a]: & ſi ex charitate procedant, atque in cæleſtia tendant, plurimum apud Deum valent, & promerentur [b]. Imo quo Senex ſe ætate prouectiorem agnoſcit, percipitque in ſe vnum cæterorúm oculos acrius intendi, ac præclariora virtutis exempla à ſe, quàm à cæteris expectari, eo maiores ſibi ſtimulos adhibitos eſſe intelligere debet, ad omnia quæ muneris ſui ſunt, non vulgariter, ſed præ cæteris ſapienter obeunda: memor quod olim Eleazarus vnus de primoribus ſcribarum, ætate venerandus, cui cum leges violare, & vitam tueri ſuaderetur; ille ætatis, ac Senectutis ſuæ eminentiam dignam, & ingenitæ nobilitatis canitiem cogitans, maluit ſe ſupplicio ſubijcere, dicens [c]: *Ætatis noſtræ dignum non eſt fingere, cum uita breuiter exceſſurus, nihil indignum hac Senectute debeam committere*; oſtendens ſcilicet ex prauis moribus Senectutem tanquam Sacerdotium inquinari, vnde vniuerſo populo exemplum indecorum relinquatur.

Quod igitur dicebatur, aliarum ætatum actiones multo plures, & digniores cenſeri poſſe; nos omittentes eas ob minorem rerum vſum, multis erratis ſæpe non carere; reſpondemus non abſimile id videri, quod Cato maior dicebat, abſurdum eſſe, ſi quis nautas, & remiges eo quod illi malos ſcandant, alij per foros curſitent, alij ſentinas exhauriant, gubernatori nauis velit anteponere, quod clauum tenens ſedeat in puppi quietus, nec faciat ea quæ iuuenes, cum tamen multo maiora, & meliora faciat; non enim viribus, aut velocitatibus, aut celeritate corporum, vt ille inquit, res magnæ geruntur, ſed conſilio, & auctoritate, & ſententia.

[a] *Ariſt. 9. Metaph. c. 7. & S. Tho. 1. 2. q. 2. ar. 2. ad 3.*

[b] *S. Thom. 1. 2. q. 3. art. 2. ad 3. & qu. 31. art. 5. & q. 74. ar. 1.*

[c] *Lib. Machabæor. 2. c. 6.*

QVIN-

QVINTA DECLARATIO.

DE SENIBVS QVI CORPORE POSSVNT LABORARE: ET DE IIS QVI A LANGVORE IMPEDIVNTVR.

QVID ERGO, dicat aliquis; nonne Senes, quo magis laborant, quo plus operantur, & frequentius ſe varijs negocijs exercent; eo maiori in pretio, & exiſtimatione ſunt habendi?

Reſpondemus, hoc nos nec omnino affirmare, nec prorſus negare, cum ex corporis conſtitutione, anteactæ vitæ conſuetudine, regionis varietate, alijsque pluribus circunſtantijs multa ex medicorum diſciplina diligenter ſint obſeruanda. Non enim ſicuti creditores ſolent à debitoribus, eorum nomina vſque ad quadrantem exigere; ſic à ſenili ætate quicquid illius vires præſtare poſſunt, vſque ad ſummum eſt repoſcendum; cum fragilis hæc corporis materia, qua humana natura circumuenta eſt, remiſſionem aliquam, non ſolum in rebus ipſi naturæ neceſſarijs requirat; ſed etiam à laboribus ceſſationem, ac laxamentum omnino expoſtulet, vt eo longior, & ſalubrior vitæ curſus protrahi poſſit. Quod eo magis in ſenili ætate affirmandum eſt, ad quam inſtaurandam, & muniendam auxilia multa, & oblectamenta etiam opportune ſunt indulgenda: Nam vt aiunt ſapientes, genus eſt quoddam ocij opportune ſuſcepti, quod laude ſua non caret; quo ſcilicet virtus non euaneſcit, ſed recreatur: ideoque ſtrenuis etiam viris interdum eſt appetendum, vt tempeſtiua laboris intermiſſione ad laborandum ſurgant vegetiores [a].

[a] *Valer. max. lib. 8. cap. 8.*

HINCQVE non defuerunt noſtro etiam tempore viri clariſſimi, & erudítiſſimi [b], nobisque non ſolum epiſcopali munere, ſed etiam gradu Cardinalitio coniuncti, qui de recreanda Senectute ex Chriſtiana diſcipli-

[b] *Illuſtriſſim. Auguſtin. Valer. Card. Veronen.*

na

na varia ſubſidia, præclaraſque admodum ad id exercitationes protulerunt; vt ſicuti in magna multorum conuiuarum menſa ſolent diuerſa ciborum genera, ac multiplices epulæ apponi, vt omnium guſtui plenius ſatisfiat; imo agreſtiores quædam, ac rudiores dapes ſæpe inferuntur, quæ auidius, ac ſuauius appeti à nonnullis ſolent: Ita in Senectute honeſta curatum ab his fuit, ne varia deſint oblectamenta, è quibus quiſque ea, quæ ſuis ſtudijs, moribus, ac diſciplinis ſunt conſentanea, ſeligere poſſit.

Quod quidem mirum videri non debet, homines ſcilicet cum eadem inter ſe ſpecie conueniant, non æque tamen eiſdem rebus aut delectari, aut triſtari, prout cætera animantia, quæ ſunt vnius ſpeciei. Nam cum delectationes hominum non à ſola naturali inclinatione proueniant, quæ eſt determinata ad vnum; ſed partim è temperamento, partim ab aſſuetudine, & à moribus ipſis, qui pro libera arbitrij facultate multis modis variantur, prout motus in appetitu animali conſequitur apprehenſionem boni naturalis præſentis per ſenſum [a]; ideo multiplex hæc delectationis varietas inter homines reperitur. Imo videmus eundem hominem modo aliquam rem appetere, modo eandem auerſari, prout hoc, vel illo tempore eam ſibi magis, minuſue congruam eſſe ducit; ſicuti in ægrotis cernere eſt, qui cibum, & vinum abhorrent, quo incolumes maxime recreantur.

[a] *S.Tho. 1.2. q.11. art.1. ad 3. & q. 31. ar.1. & q.35. art.1.*

QVARE vt ad rem noſtram reuertamur; quo plura nobis ad Senectutem ſubleuandam ſubſidia ab eximia auctoris huius eruditiſſimi prudentia prodita fuerunt, eo maiores illi gratias habendas eſſe agnoſcimus; cum hæc, quæ recreationes, & laxamenta videntur, ad

maiorem proficiant operandi vim: nam, ut ait Philoſophus, *delectatio, & quies, non propter ſe quaeritur in humana uita, ſed propter operationem*[a]. Vnde & Eutrapelia à Theologis quoque fuit probata[b]. Et de ſe ipſo S. Nazianzenus teſtatur his verbis[c]: *Locus porro, in quo ſpatiabar, maris ripa erat: ſoleo enim fere huiuſmodi oblectamentis labores diſſoluere, ac relaxare; quandoquidem, nec perpetuam contentionem neruus ferre poteſt, ſed relaxare quandoque arcus cornua oportet; ſi quidem rurſus intendendus ſit, ac non ſagittario inutilis tum futurus, cum eo vtendum erit.*

[a] Ariſtot. 10. Ethic. c. 6.

[b] S. Tho. 2. 2. q. 168. art. 2.

[c] In orat. 28. in Maximum

Nunc igitur, vt id quod in huius quintæ declarationis initio fuit propoſitum, abſoluamus: cum duplex in Senectute ſanitas conſiderari poſſit; altera, quæ viribus corporis, & animi ſimul vigeat; altera, quæ ægro corpore, mente tantum ac cognitione valeat: dubitandum non videtur, ſi vnicuique optio detur, quam malint ex his Senectutem, ad potiendum Bono, de quo agimus, obtinere; æque omnes vtramque potius ſimul iunctam, quàm alteram tantum amplexuros eſſe.

Idcircoque laudatur non tantum à medicis, ſed à Chriſtianis alijs auctoribus; vt ingraueſcente ætate cum robur corporis iam minui incipit, Senes quamuis ob declinantes annos nequeant priſtinas, atq; integras animi, & corporis vires recuperare; pro ſua tamen prudentia, & medicorum conſilio curare debere, vt ſaltem eam ſanitatem, quæ Senis ſanitas ab ijs appellatur[d]; aut illam, quam Deus eis largiorem donare dignabitur, quoad eius fieri poterit, validiorem conſequi ſtudeant; vt ita donec vita eis ſuperſtes erit, & publice, & priuatim ſint fructuoſiores.

[d] Galen. de ſanit. tuen. lib. 6. cap. 2.

ATTAMEN, quia vt ſuperius diximus, non poteſt in his perpetua regula conſtitui; recta ratio ſuadere

re videtur, vt hi qui Dei beneficio vtramque ſanitatem ſunt adepti, ſimul intelligant, eo magis ad plures, & ſalubriores operationes, donec illis vires ſuppetunt, obſtrictos eſſe: eos vero qui imbecillitate virium in lecto detinentur, non ideo animo concidere debere, quaſi minus, quàm reliqui, apud Deum lucrari valeant. Verum ſi charitatem, patientiam, liberalitatem, ſpirituſque feruorem adhibeant, certa exultent fiducia, ſe certaminum ſuorum immortalia à Deo præmia conſecuturos.

SEXTA DECLARATIO.

POSTREMO, ſi diceretur, non poſſe cum bono ſimul malum coniungi; & ideo ſi bono Senectus poti-retur, nequaquam tam multa alia triſtia, acerba, & moleſtiſſima, quæ quotidie Senectutem comitari videmus, poſſent cum ea concurrere. AN BONVM CVM MALO ALIQVANDO CONIVNGATVR.

Reſpondetur, ſimile hoc videri, quod olim apud Gentiles tam anxie quæſitum fuit: Cur bonis mala acciderent; quod Cotta apud Ciceronem, magna vehementia diſſeruit, hoc ſummopere admirans[a]; *Cur duo Scipiones fortiſsimos, & optimos viros in Hiſpania Pœnus oppreſsit? Cur Maximus extulit filium Conſularem? Cur Marcellum Annibal interemit? Cur Paulum Cannæ ſuſtulerunt? Cur Pœnorum crudelitati Reguli corpus eſt præbitum? Cur Africanum domeſtici parietes non texerunt?* & alia, quę apud eum eſt legere, ſubdentem: *Dies deficiat, ſi velim numerare, quibus bonis male euenerit; nec minus ſi commemorem, quibus improbis optime.*

[a] Cic. de Nat. Deor. lib. 3.

Qua de cauſa, cum varie præſertim apud eruditos iſta iactarentur, ſcripſit Seneca librum, De Prouidentia, ſiue, Quare bonis viris mala accidant, cum ſit proui-

dentia. Quo loco cum præclara multa, & ad religionis noſtræ ſenſum proximè accedentia retuliſſet, oſtendens viris bonis omnia in bonum verti; finem tamen illius diſputationis abſurda admodum, atque impia (non enim hoc prætermittere poſſumus) concluſit ſententia, dicens, licere vnicuique, cum aduerſis ferendis impar eſt, ſe ipſum eo dolore ſoluere. *Si pugnare*, inquit, *non vultis, licet fugere; nihil eſt facilius, quàm mori, & naturæ renuntiare; quicunque locus morti peruius eſt.*

VERVM hæc dicta impia ob vno illo errore profluxerunt, quod ignoratum ab eis fuit; quid verè bonum, aut malum dicendum eſſet, quod nos ſupra tractauimus. Nam Chriſtiani cum non ad præſentem, ſed ad futuram vitam ſe natos eſſe ſciant (quoniam, vt ait Apoſtolus: *Si in hac vita tantum in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus*) conſilia ſua omnia ad æterna præmia dirigunt; atque hunc vitæ curſum, tanquam breuem peregrinationem metiuntur, per quem ad cæleſtem patriam, in Dei obedientia manentes, ſint peruenturi. Et ideo bona ea tantum vocauerunt, quæ Deo accepta ſint futura, & curſum in cælum poſſint adiuuare. Mala verò, quæ probitati repugnant, atque à felicitate auertunt; ad huncque vnicum ſcopum omnia ſua perpetuo deflectunt. Hincque cum ſciant Deum nunquam auctorem eſſe talium malorum; ſed quicquid ille homines in hoc ſæculo quamuis durum, atque aduerſum pati vult; ab eius clementiſſima manu in eos ad animæ vtilitatem, ſpiritus excitationem, carnis humiliationem, atque ad Deum conuerſionem deriuari; idcirco minime illis proſternuntur, ſed potius ad ea ex tribulationibus emolumēta colligenda ſe conuertunt, quæ copioſe à ſacris Doct. recenſentur [a].

[a] *S. Chryſoſt. hom. 5. ad pop. Antioch. S. Nazianz. in orat. de amore pauper. S. Aug. lib. 1. de Ciuit. Dei c. 8. & 9. Et ad Victor. de afflict. piorū Epiſt. 122. Magiſter. ſent. lib. 4. diſt. 15.*

Nos

Nos igitur eodem ſenſu, quo ſancti Patres, Bonum accipientes;nempe illud quod ratione, conſilio, probitate, & moderatione conſtat, illudmet iure, ac merito Senili ętati deferendum cenſuimus; eo quod inter alios humanæ vitæ gradus,hæc annorum maturitas iſtud ſibi peculiare vindicat decus, & dignitatem, prout ex ſequentibus etiam clarius poterit liquere.

AD BONVM SENECTVTIS NATVRALEM ÆTATEM NON SVFFICERE, SED ALIA REQVIRI.

HIS ita explicitis, quæ Senectutis bonum ſatis manifeſtè concludunt, nollemus quemquam fortè exiſtimare, hoc ipſum Senectutis bonum tanquam ſupernum rorem ſponte in canitiem defluere, quaſi naturale quoddam hoc donum ſit, quod ipſa ſecum Senectus affert, ita vt non alia egeat induſtria, non executione, aut ſolicitudine; ſed potius hoc Senectuti omni ſit commune, & tanquam priuilegium extremæ huius ætatis hominibus, veluti emeritis militibus, ſine exceptione debeatur.

Propterea cum ſecus id ſe habeat, & ad fruendum Senectutis bono, non ſatis ſit ad maturam ætatem vtcumque perueniſſe; ſed exemplo agri, cuius licet ferax ſolum exiſtat, neceſſe ſit tamen ad fructus edendos excoli, molliri, ſubigi, & ſparſo ſemine ad meſſem reddendam quodammodo excitari: Sic ad Bonum hoc aſſequendum, non ſatis eſt ingraueſcente ætate canos aduentaſſe, & ad Senij maturitatem validis ingenij viribus, & quandoque etiam corporis perueniſſe; niſi præterea contendat Senex hoc ipſum veluti naturale bonum, quod ei longæua ætas, ac conſilij maturitas deſert, plurima exercitatione, ac vigilantia perfectius reddere.

Hoc igitur quibus medijs, ac rationibus obtinere valeamus, vt tandem hoc Senectutis bono, cum illius tem-

pus

pus aduenerit, potiamur; exponendum nobis nunc ſupereſt, ſine quo aliàs inanis ferè, & inutilis hic labor noſter redderetur. Ideo ſicuti ad montium verticem con tendentibus, vnde cæli ſalubritas, loci amœnitas, fructuumque vbertas prouenit, certæ ſolent eſſe, ac diſpoſitæ ſemitæ, quibus eo perueniatur: Sic ad conſcendendum Senectutis apicem, ac adipiſcendum illius bonum, certi ſunt gradus conſtituti, per quos mature eſt incedendum, vt vberes, multiplicesque fructus inde ſuo tempore colligantur.

OBSERVATIO TRIVM TEMPORVM AD SENECTVTIS BONVM OBTINENDVM.

CVM IGITVR aliàs Senectutem ad arboris exemplum effinxerimus; quæ altis radicibus innixa, excelſum emittit truncum, vnde ingentes expanduntur rami, ex quibus fœcundi, ac ſuauiſſimi fructus demum percipiuntur; nunc pariter eadem inſiſtentes ſimilitudine, dicimus, quemadmodum in arboribus, vt fructus ex ijs vberiores percipiantur, triplicis præſertim temporis ſtatum obſeruari: cum teneræ adhuc ſunt: cum adultæ fructus edunt: & cum ad maturitatem eos perducunt: ſic cum Bonum Senectutis ſit tanquam partus quidam, ſiue fructus, qui ex Senij maturitate colligitur; tria pariter tempora, vt hac ætatis perfectione perfruamur, vigilanter admodum eſſe cuſtodienda.

Nam quod ad arbores pertinet, quas frugiferas euadere cupimus; notum eſt vnde exordiendum.

Primo; vt radices illarum initio perfoſſa circum humo, opportune irrigentur, fimoque, ac pingui alimento roborentur.

Secundo; erumpentibus baccis, ſeu acerbioribus adhuc fructibus, ea omnia arceri ſolent, quæ maturitatem eorundem quo quomodo poſſent impedire; ita vt non ſolum ab immodica ventorum vi, à tempeſtatibus, à fe-

riſque cuſtodiantur; ſed etiam vt denſa frondium opacitas, quæ ſolis radijs obſiſteret, reſecetur, & cætera, quæ fructuum pulchritudinem, ſuauitatem, atque vbertatem lædere poſſunt, auertantur.

Tertio; maturis fructibus, illud curari conſueuit, ne fruſtra decidant, ne temere diſijciantur, ne in prauos vſus abſumantur, ne inutiliter marceſcant; ſed in quàm maximas fieri poteſt vtilitates, & commoda mortalium conuertantur.

Similiter quoque, vt Senectus fœcunda fructibus cumuletur, atq; hoc humanæ ætatis bonum longe, lateq; diffundatur, tria ſigillatim erunt deinceps examinanda.

Primum ab adoleſcentia inchoandum; cum multum referat, vt Cato etiam dicebat, florentis illius ætatis fundamentis Senectutem fuiſſe conſtitutam.

Deinde; ad conſtantis ætatis tempus progrediendum, quod ſi vti oportet, & qua decet diligentia fuerit excultum; dubium non eſt, quin aduenienti Senectuti robur, ac præſidium ſit allaturum.

Poſtremo; cum ad Senectutis limina fuerit peruentum, eo acriore opus erit vigilantia, ad multa elaboranda, alia præcauenda, alia amplectenda, alia declinanda, alia conſilijs, actionibus, exemploque vitæ perficienda, vt talem omnino ſe præbeat Senex, qualem eum eſſe decet, qui breui, & expedito itinere ad cæleſtem patriam contendit.

DE ADOLESCENTIA INSTITUENDA.

MODO IGITVR, à minore ætate, ſiue adoleſcentia exordientes; dupliciter admonemur, debere hominem ab hoc initio, vitæ ſuæ curſum, vt decet, inſtituere, vt illius extremum, quod eſt Senectus, ſalutari fine abſoluat. Nam ſiue Senium conſideremus, tanquam grauiſſimum humanæ vitæ negocium, quo cætera om-

nia

nia terminantur, & quod extremam veluti manum præteritis omnibus actionibus imponit; ſiue etiam Senium metiamur, tanquam aduentantem peregrinationis noſtræ metam, ad quam cæteræ ætates tum naturæ lege, tum communi quodam omnium voto referuntur; dubium non eſt, bene ab ætatis primordijs inchoandum, vt feliciter finis peragatur. Nam, vt S. Cypr. inquit [a]: *Sicut fructus non inuenitur in arbore, in qua flos prius non apparuerit: ſic in Senectute honorem legitimum aſſequi non poterit, qui in adoleſcentia diſciplinæ alicuius exercitatione non laborauit*; indigne enim tranſacta adoleſcentia, odio ſam efficit Senectutem; & honeſte acta ſuperior ætas, fructus capit auctoritatis.

a S. Cypr. lib. de 12. abus. cap. 3.

Quapropter, quocunque modo Senectutem, de qua ſupra, ſumamus; certum eſt, ſicuti ad procreandos filios, oportet, vt antea concipiantur; niſi enim bene concepti fuerint, fit partus abortiuus: Sic ad bona opera ſuo tempore edenda, neceſſaria eſt præparatio, quæ quanto accuratior fuerit, & longius, & diutius repetita, eo maiorem fructum afferet. Nam vt cauſæ non ſolent effectus ſuos niſi in materia bene diſpoſita producere [b]; ſic Senectutem vt expectatos fructus pariat, debent multa præcedere, quibus hominis vita rebus veluti neceſſarijs ſit inſtructa.

b S. Tho. 1. 2. q. 112. ar. 2. & 3.

ITAQVE quemadmodum illi, qui olim ex ludis Olympicis victoriam quærebant, multo ante in paleſtra ijs exercitationibus operam dabant, quas ad victoriam conſequendam vtiles eſſe arbitrabantur; eodem modo in hac re non ludicra, qualis illa erat, ſed magni ponderis, & momenti, à qua animæ ſalus pendet, conſentaneum erit, homines iam ab adoleſcentia ita ſe exercere, vt bonum Senectutis deinceps conſequi poſſint. Vt enim ij, qui torrentem, aut foſſam ſaltu tranſcendere

dere conantur; aliquantiſper retrocedentes, alacrius ſe impellunt, facileque in aliam tranſiliunt ripam: eodem modo homines ſcientes ſibi à Senectute ad cælum proxime tranſeundum eſſe; oportet longo interiecto ſpatio, nimirum iam inde ab adoleſcentia, ætatis curſum ita inſtituere, vt ad Bonum Senectutis deinceps peruenire valeant.

Et quemadmodum plantæ non ſtatim ad iuſtam magnitudinem perueniunt, ſed prius altas agunt radices; quibus innixæ eam proceritatem, quam illis natura conceſſit, paulatim conſequuntur; eodem modo Senectus nunquam, aut raro ad hunc bonitatis ſtatum, de quo in hac diſputatione loquimur, accedit; niſi eiuſdem boni fundamenta iecerit in iuuentute, & ſequentibus vitæ ſpatijs; vt illis innixa, ad eum contendat dignitatis gradum, qui illi ex præſcripto rationis debetur.

Quod cum præter cæteros vir eruditiſſimus, idemque nobis olim beneuolentia coniunctus, in præclaris commentarijs ſuis ſcriptum reliquerit, noluimus eius verba hoc loco prætermittere. Inquit enim [a]: *Nunquam Senex iuſtitiæ laudem retineret, niſi in iuuentute, in virtutis, & honeſtatis gloria viguiſſet; omnia ſiquidem in extrema ætate, ſiue bona, ſiue mala ad ſummum perueniunt; ita vt mali per ditiſſimi in extrema Senecta ſiant; boni tunc ſummam virtutis, atque iuſtitiæ maturitatem aſſequantur.*

[a] *Oſorius to. 3 Commen. in parab. Salom. cap. 16.*

HAEC autem omnia, cum ſatis per ſe nota eſſe videantur; quia tamen ad rem noſtram valde pertinent, & plurimum refert, hæc in hominum mores induci; præſertim quia ſolet magna adoleſcentium pars vulgari quadam, ac inani ſe excuſatione obtegere, cum dicat; nunc ſum iuuenis, & per adoleſcentiæ curſum incedo; cum Senium aduenerit, tunc Senectutis normam tenebo; & vitæ licentiam relinquens, totum me virtutibus

tradam. Cuius erroris non deſunt illis veterum etiam aliquorum patrocinia dicentium [a]: *Detur aliquid ætati, ſit adoleſcentia liberior, non omnia voluptatibus denegentur, non ſemper ſuperet vera illa, & directa ratio; vincat aliquando cupiditas, voluptasque rationem.*

a Cic. pro Cælio.

Idcirco in eo potiſſimum elaborandum nobis eſt, vt praua hæc excuſatio radicitus tollatur; ac plane omnibus patefiat, BONVM Senectutis à Bono aliarum ætatum, tanquam à priori radice, vt plurimum pullulare.

Quod vt euidentius liqueat, varias rationes atque auctoritates mox ſubijciemus, ad magnam vtilitatem indicandam, quæ ex adoleſcentia bene inſtituta, in Senium prouenire ſolet; viciſſimque ſummum detrimentum, quod neglecta priore ætate, in reliquam vitam inuehi conſueuit. Et demum, quæ fuerit ſapientum omnium per vniuerſa ferè ſæcula, conſentiens in hac re ſententia.

AD SENECTVTIS BONVM ADOLESCENTIÆ DISCIPLINAM VALDE CONFERRE.

QVOD IGITVR adprimum attinet; veteres Iuriſconſultos reſpondiſſe ſcimus, teneram illam ætatem cum ſit informis, mollis, ac flexibilis, facile in quam velit homo partem, trahi poſſe, atque ad bonam vitæ rationem non magno cum labore perduci. Nam & Vlpianus Iuriſconſultus mancipia, quæ rudia ſunt, ſimpliciora eſſe, & ad miniſteria aptiora, & dociliora eſſe tradidit [b]. Et Plutarcus ait: *Quemadmodum ſigilla mollibus imprimuntur ceris, ita & doctrinæ in puerili anima inſculpuntur, quoniam nouella illa ætas ad fingendum facilis eſt; ipſorum animo, dum mollis adhuc eſt, diſciplinæ melius inſtillantur.*

b l. præcipiunt. de ædilit. edict.

Additque; nihil eſſe in rebus humanis, quod tanti æſtimandum ſit, quàm iuniorum diſciplinam: affirmans opes, copias, genus, gloriam, honores, formam, ſanitatem,

tatem, robur, & cætera, quæ in bonis numerantur, nulla ratione eſſe cum liberorum educatione comparanda. Ideoque curandum maxime eſſe bono parenti, vt eius filij cum lacte nutricis virtutem ſugant, ac bonos mores ab incunabulis diſcant. Nam (vt ait ſanctus Auguſtinus [a]) *magis cogita quomodo nutrias eos, qui nati ſunt, quàm vt naſcantur; non enim iam felicitas eſt habere filios, ſed bonos habere*. Quod & innuit Eccleſiaſticus illis verbis: *Quæ in iuuentute tua non congregaſti, quomodo inuenies ea in Senectute?* Et ſancti Patres Leo Primus, & alij in Decreto Gratiani relati [b], ſimili clericorum exemplo, *eos demum Sacerdotes ſacris adminiſtrationibus idoneos cenſuerunt, quorum ætas omnis à puerilibus exordijs vſque ad perfectiores annos per diſciplinæ Eccleſiaſticæ ſtipendia cucurriſſet, & vnicuique teſtimonium prior vita præberet.*

a S. Auguſt. in Pſal. 127.

b Leo Primus Epiſt. 85. & c. miramur. 61. diſtinct.

Hinc ſanctus Baſilius [c] dictum illud Biantis Philoſophi commendat, qui eunti filio ad Aegyptios, & percunctanti, quid ei maxime gratum foret: *Viaticum* (inquit) *Senectutis poſſidendo*; appellans videlicet virtutem, viaticum. Et ſanctus Ambroſius Valentinianum Imperatorem ſummopere commendat, quod maxima fuit illius vitæ emendatio, in omni lubrico adoleſcentiæ tempore [d]. Et ex Gentilibus Plato pariter ſcripſit [e]: *In vnaquaque re maximum quid eſſe principium, præſertim iuueni, & tenero cuique*; exemplo agricolarum, *quos primum teneras plantas curare decet*. Et Ariſtoteles [f] ait: *Non parum refert, quemadmodum ab adoleſcentia conſueſcat aliquis; ſed quàm plurimum, imo totum in eo conſiſtit*. Vnde Propheta ait [g]: *Bonum eſt viro, cum portauerit iugum ab adoleſcentia ſua*. Et Salomon [h]: *Qui docet filium ſuum, laudabitur in illo, & in obitu ſuo non eſt contriſtatus; relinquit enim defenſorem domus contra inimicos, & amicis reddentem gratiam.*

c S. Baſil in lib. de lib. Gentil.

d S. Ambroſ. in obit. Valentin.

e Plato lib. 2. de Repub.

f Ariſtot. 2. Ethic. c. 1.

g Thren. 3.

h Eccl. 30.

PRAVOS ADOLESCENTIÆ MORES SENECTVTI PLVRIMVM OBESSE.

CONTRA vero; quamplurima mala licet agnoſcere, ex inculta iuuentute deriuantia: cum enim adoleſcentia quodam naturæ impulſu in voluptates, & delitias ſit propenſa; niſi ſeueriore fræno comprimatur, non ſolum in morbos incidit, qui poſtea Senectuti maximas afferunt moleſtias; ſed alia etiam vitia ventris, alia libidinis, alia crapulæ, & ebrietatis adiungit, vt vix poſtea Senectus dignitatem tueri poſſit. Imo quod miſerabile eſt, ipſa Senectus incontinentis, & turpiter actæ adoleſcentiæ pœnas luit. Nã vt Cato dicebat [a]: *Defectio uirium ſenilium ſæpius efficitur vitijs adoleſcentiæ, quàm Senectutis. Nam libidinoſa, et intemperans adoleſcentia effœtum corpus tradit Senectuti.* Cumq; maturitas ætatis ſuo iure auctoritatem poſtulet [b]; tantum abeſt, vt hi Senes, qui ſuperiorem ætatẽ in vitijs conſumpſerunt, auctoritatem habeant, vt ludibrio ſæpè ſint, & deſpectui omnibus, qui eos nouerunt. Vnde ſcriptum eſt [c]: *Equus indomitus euadet durus, & filius remiſsus euadet præceps.* Et rurſus [d]: *Curua ceruicem in iuuentute, & tunde latera eius, dum infans eſt; ne forte induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ.* Quod & Quintilianus tradidit dicens [e]: *Tum vel maximè ætas formanda eſt, cum ſimulandi neſcia eſt, & præcipientibus facile cedit; frangas enim citius, quàm corrigas quæ in prauũ induruerunt.* Et Vlpianus ait [f], trita & veterana mancipia difficile eſſe reformare, & ad mores ſuos formare. Quemadmodum enim facile eſt teneram plantam ſtirpitus euellere, altis tamen nixam radicibus non item: ita ſubpullulantia in primo ætatis flore vitia, minimo negocio abſcinduntur; quæ tamen vbi radices altius fixerunt, & diuturna conſuetudine firmata ſunt, difficilimè eruuntur. Vnde Sanctus Hieronymus ſcripſit [g]: *Difficulter eraditur, quod rudes animi perbiberunt: La-*

narum

a Apud Cicer. lib. de Senect.
b Cic. in orato.
c Eccleſ. 30.
d Eccleſ. 30.
e Quintil. lib. 1 cap. 3.
f l. præcipiunt. ff. de ædilic. Edicto.
g In Epiſto. ad Læt. de inſtitut. filiæ.

narum conchilia quis in priſtinum candorem reuocet? recens teſta diu & ſaporem retinet, & odorem, quo primum imbuta eſt. Græca narrat hiſtoria, Alexandrum potentiſſimum Regem, orbiſque domitorem, & in moribus, & in inceſſu Leonidis pædagogi ſui non potuiſſe carere vitijs, quibus adhuc paruulus fuit infectus. Et Sanctus Chryſoſtomus hanc parentum deſidiam deplorans, qui magis de agro colendo, quàm de filio erudiendo ſoliciti ſunt, inquit [a]: *Maior nobis poſſeſsionum cura eſt, quàm eorum, quorum illæ gratia comparantur, quod profectò abſurdiſsimum, atque ſtolidiſsimum eſt. Exerceamus igitur ad virtutem, atque pietatem molles filiorum animos, cætera omnia ſecundo loco quæramus.* Senectutem quippe proſequitur vitium, quod cum ipſa ætate adoleuit. Vnde & Salomon [b]: *Adoleſcens iuxta viam ſuam, etiam cum ſenuerit, non recedet ab ea.* Nam tametſi multi (inſpirante Diuina gratia) in Senectute auertuntur à vitijs adoleſcentiæ; frequentius tamen hoc contingere ſolet, vt mores, quos homo gignit in adoleſcentia, non eos mutet in Senectute. Et ideo idem Salomon non deſinit ſæpius, & varijs verbis parentes admonere, vt adoleſcentiæ filiorum inuigilent, dicens inter cætera [c]: *Ne corrideas filio tuo, neque condoleas: nam in nouiſsimo obtupeſcent dentes tui.*

a S. Chryſoſt. in 1. ad Timot. homil. 9.

b Prouerb. 22.

c Eccleſiaſt. 30.

ADOLESCENTIA EXCOLENDA VT BONVM PARIAT SENECTVTIS

HAEC autem omnia ſapientum quoque iudicio maxime ſemper probata fuiſſe, ſatis perſpectum eſt. Nam qui de optima Republica gubernanda, de Regnis, nationibus, populiſque adminiſtrandis, poſteritati libros reliquerunt; quamuis diuerſis ſæculis, varijſque in orbe regionibus floruerint; vno tamen fere ore in hoc conſpiraſſe videntur, ac ſummam præceptorum illorum hanc extitiſſe; vt à teneris inciperent homines moribus

bus imbui, ſi ad frugem aliquam eſſent peruenturi. Imo nullam commodiorem rationem ſanandis moribus, & publicis neceſſitatibus ſubueniendi, hac vna inueniri poſſe conſenſerunt [a], quàm ſi pueri, & adoleſcentes rectè inſtitui, & honeſtis diſciplinis informari curarentur. Et inter cætera, vt iuuenes erudirentur linguam continere; iram ſubijcere; veritatem vbique proferre, cum mentiri ſeruile ſit vitium; & quod maxime refert, mollitiem omnem, & indulgentiam fugare. Nam cum virtus circa difficilia opera verſetur; qui à iuuentute ſic educatur, vt laborem, & moleſtiam fugiat, & in delitijs nutriatur; is ad omnia præclara ſtudia, quæ cum labore coniuncta ſunt, ineptus efficitur.

a Plutar. de liber. inſtit.

Hoc Plato cum ſæpè tradiderit, & magiſtratus huic diſciplinæ præfeciſſet [b], addidit; nec magiſtratus ipſos vmquam bonos futuros, niſi à pueris eſſent bene educati. Ariſtoteles hoc ipſum adeo amplexus eſt, vt pictas tabulas, quæ obſcœni aliquid continerent, ſeu laſciuas comœdias, aut imagines Deorum nudas, pueris omnino prohibendas eſſe tradiderit [c]. Xenophon etiam tum in pædia Cyri, tum in libro de Republica Lacedæmoniorum, idem adeo vbique inculcandum duxit; vt eos etiam, quos Pædonomos vocat, in hanc curam inſtituerit.

b Plato lib. 4. de Republ. & lib. 2. de leg.

c Ariſt. Polit. lib. 7. c. 17.

Philippum item Regem Macedonem notum eſt, nato ſibi filio Alexandro ad Ariſtotelem ſcripſiſſe; non tantum lætari ſe, quod filium ſuſcepiſſet, quàm quod eo tempore, quo Ariſtoteles tot virtutibus præſtans, illum erudire poſſet, genitus fuiſſet [d].

d Aul. Gell. lib. 9. c. 3.

Sed præter alios, veterem hunc morem filios rectè educandi, ciuitatibus maxime neceſſarium, præclare tradidit Iſocrates dicens [e]: *Non in luſtris adoleſcentes aleam ludebant, nec verſabantur apud tibicinas, aut in*

e Iſocr. orat. Areopag. ſuaſor. 4.

in huiuſmodi conuenticulis, in quibus nunc totos dies conterunt; ſed ij ſtudijs immorabantur, quibus erant deſtinati; & qui principem in illis locum tenebant, eos admirabantur, & ſectabantur. forum autem ita fugiebant, vt ſi quando tranſire cogerentur, id magna cum verecundia, & modeſtia facere viderentur: *Senioribus vero aduerſari, aut maledicere, grauius eſſe putabant, quàm nunc parentes violare. Iam in caupona edere, aut bibere, nemo, ne frugi quidem ſeruus, audebat; grauitati, non ſcurrilitati ſtudebant; et homines dicaces, & ad irridendum paratos, quos nunc facetos vocant, illi calamitoſos iudicabant*. Quod etiam à veteribus Romanis obſeruatum fuiſſe accepimus, qui in conuiuijs egregia maiorum facta ad tibias canebant, quo ad ea imitanda iuuentutem alacriorem redderent; ex qua domeſtica diſciplina ſcribit Valerius Maximus, Camillos, Scipiones, Fabricios, Marcellos, Fabios, & alia Imperij Romani lumina exorta fuiſſe [a]; cum ijdem præſentibus Senibus etiam ipſo cœnæ tempore, parco admodū, & modeſto ſermone vti ſolerent [b].

In quam curam, eo magis Sanctos Patres noſtros incubuiſſe legimus, quo clarius, dictante eis Sancto ſpiritu, agnouerunt, ex moribus corruptis facile viam hæreſibus aperiri; cum Apoſtolus Paulus teſtetur [c]: *Multos repellentes bonam conſcientiam, naufragauiſſe circa fidem*. Et alibi ait [d]: *Radix omnium malorum eſt cupiditas, quam quidam appetentes, errauerunt à fide*. Hinc Sanctus Baſilius hoc argumento præclara multa complexus eſt [e]; obſeruans Apoſtolum, cum vellet laudare Timotheum diſcipulum, dixiſſe inter cætera, quod ab infantia ſacras literas noſſet.

Sanctus etiam Hieronymus hanc inſtitutionem tanti feciſſe videtur, vt ſcribens ad Lætam de inſtitutione filiæ, & ad Gaudentium de educatione Pacatulæ; ad multa,

[a] *Valer Max. lib. 2. c. 1. n. 10. de iuuen. obſer.*

[b] *Idem lib. 2. c. 1. tit. 9. de Senect. honor.*

[c] *1. ad Timot. cap. 1.*

[d] *1. ad Timot. cap. 6.*

[e] *S. Baſil. in reg. latius diſp. c. 15. & in reg. breu. q. 292.*

multa, quæ minutiora alioquin videri poſſent, pleno ſtylo deſcenderit.

OMITTIMVS hic conciliorum multorum decreta de inſtitutione puerorum & adoleſcentum, edita ab Alexandro Tertio, Innocentio Tertio, Clemente Quinto, & alijs multis: ac denique in Concilio Tridentino, ſeminaria ad hanc ſanctam diſciplinam confirmandam, augendam, & propagandam, inſtituta.

Cuius rei magno id etiam argumento eſſe poteſt; quantum referat ſcilicet ad pietatem, & bonos mores aſſequendos, per hæc ſalutaria initia adoleſcentes deducere; quòd videmus Imperatores impios, & qui Chriſtianam religionem funditus euellere conabantur; nihil aptius ad id moliendum excogitaſſe, quàm vt animos molles puerorum, nefaria librorum lectione ſubuerterent; ſicuti de Maximino Imperatore legimus, qui vt teſtatur Euſebius Cæſarienſis, teterrimum illum librum emitti curauit, inſcriptum Acta Pilati; quo pueri, eò facilius à vera religione auerterentur[a]. Quod & præſenti ſæculo ab aduerſarijs noſtris tentatum fuiſſe ſcimus, varijs libellis peſtilentibus diuulgatis, quibus rudis ætas à fide, & moribus alienaretur.

[a] Euſeb. hiſtor. Eccleſ. lib. 9. c. 3

CVRA SOCIETATIS PATRVM IESVITARVM IN ADOLESC. INSTITVEN.

CVI TAMEN pernicioſo exemplo non paſſa eſt Diuina clementia nos ſuccumbere; cum præter ſummorum Pontificum, atque Epiſcoporum, & multorum Principum vigilantiam, & præter Regularium multorum diſciplinam, ac ſcientiam, itemque Capitulorum, ac aliorum Eccleſiaſticorum virorum induſtriam, & probitatem, excitauerit etiam temporibus noſtris inſignem Patrum Ieſuitarum ſocietatem auctore Patre Ignatio; qui inter multa præclara, & diuinitus illi afflata,

ad Eccleſiaſticam diſciplinam muniendam, & diſſeminandam præſidia [a]. Collegia etiam quamplurima nobiliſſima in præcipuis non ſolum Europæ prouincijs, ſed etiam in remotis, proculque à nobis diſſitis Indiæ, & aliorum locorum regionibus erexit: ſuffragante maxime Gregorio Decimotertio Bononienſe ſanctæ memoriæ; qui ad variarum nationum collegia, & ſeminaria inſtituenda, atque ad iuuentutem religione, moribus, & doctrina erudiendam, plurimum contulit. Quarum quidem piarum inſtitutionum quantus ſit fructus, & quàm late in dies magis prouehatur; quoniam neminem exiſtimamus tam rudem eſſe, qui ignoret; ideo in eo enarrando, longius non progredimur.

[a] *Relata à P. Ribadaniera, et à P. Maffeo in eius vita.*

EXEMPLA MVLTORVM: QVORVM PROBA SENECTVS AB ADOLESCENTIA INCHOAVIT.

ACCEDVNT ad hæc, clariſſimorum multorum virorum exempla, qui Senectam ſuam virtutibus, & auctoritate inſigniri cupientes, non canitiem expectandam, ſed ab ipſa adoleſcentia excolenda, ſibi incipiendum eſſe ſtatuerunt. Nam vt miſſos veteres illos faciamus, quos Cato in libro de Senectute commemorat, adiecta præclara illa ſententia: *Non cani, non rugæ repente afferunt auctoritatem, ſed honeſtè acta ſuperior ætas; quæ fundamentis adoleſcentiæ conſtituta, fructus capit auctoritatis extremos*; alioquin ſubdit, Senes tanquam inexercitatos hiſtriones in extremo actu corruere. Certè etiã plurimi Senes, de quibus in diuinis literis eſt mentio, vt Abraham, Iſaac, Iacob, Moyſes, & alij, hoc modo Senectutem bonam, & Senectutis bona conſequuti ſunt. Et nominatim de Tobia ſcriptum eſt [b], nihil eum puerile geſſiſſe in opere, & cæpiſſe vſque initio timere Deum: Et de Moab dicitur [c]: *Fertilis Moab ab adoleſcentia ſua; requieuit in fæcibus ſuis, nec eſt transfuſus de vaſe in vas; idcirco permanſit guſtus eius in eo, & odor eius non*

[b] *Tob. c. 1. & 2*
[c] *Hierem. 48.*

eſt immutatus. Et, vt alia exempla non cumulemus, hoc certè minimè omittendum eſt, quod de beatiſſima matre Dei, quaſi fundamentum omnium virtutum ſuarum adduci ſolet, quæ à iuuentute ſua templi ſeruituti fuerit dicata. Quemadmodum enim (inquit Chriſoſtomus) *induſtrij agricolæ, primum ſemen in terram deponunt, cupreſſi, aut aliarum arborum ſimilium; deinde vbi conſpexerint è ſemine factam arborem, non relinquunt in eadem terra, ſed inde reuulſam plantulam, in aliud transferunt ſolum; vt terra in recens gremio ſuo exceptam illius radicem, puram, & integram uim ſuam proferat ad nouam educationem: ita Anna puerum præter ſpem præſeminatum in illo utero à domo tranſtulit, & in templum tranſplantauit, ubi ſunt perpetuæ fontium ſcatebræ, & irrigationes ſpirituales*[a].

[a] S. Chryſoſto. homil. de Anna deque Samuelis educat.

Quibus adiungere liceret alios poſtea ſubſequutos viros memorabiles, vt ſanctos Hieronymum, Baſilium, Martinum, Nicolaum, Idelfonſum, Benedictum, Dominicum, Thomam Aquinatem, Petrum martyrem: præterea Pontifices Maximos, Damaſum, Gregorium, Nicolaum, Innocentium: & deinde Reges excelſos, Carolum Magnum, Rupertum, Ludouicum Galliæ Regem, Alphonſum Neapolitanum, & alios quamplures in hiſtorijs ſatis celebres; qui ab adoleſcentia ita vitam inſtituerunt, vt iuuentuti modeſtæ, & temperatæ, Senectus ornatiſſima, & florentiſſima ſuccederet.

Itaque quemadmodum in frugibus, ſpica fructum continet; ſed hæc indiget radice, & culmo, alijſque adiumentis, ſine quibus ipſa ſpica conſiſtere nequit: eodem modo Senectus eſt ſanè fructuoſiſſima; ſed vt fructus ferat vberrimos, neceſſe eſt, vt alijs ætatibus nitatur, & ab eiſdem robur, & decus ſuſcipiat. Vnde in Deuteronomio dicitur[b]: *Sicut dies iuuentutis tuæ, ita & Senectus tua*.

[b] Deuter. 33.

SED

SED DICET quiſpiam; ſi Senectus præſidio indiget ſuperiorum ætatum, videlicet, adoleſcentiæ, & virilis; iam bonum quod habet, non erit proprium illius ætatis. Imo reſpondemus proprium eſſe Senectutis, quæ ſicut cæterarum ætatum eſt perfectio, implementum, & quaſi forma; ita harum quæcunque bona tanquam præuiæ diſpoſitiones, ad bonum Senectutis inducendum maxime inſeruiunt. Ipſa enim hominis ætas eſt velut totum quoddam, cuius partes licet diuiſæ ſint; ita tamen inter ſe cohærent, vt ſi non omnes, ſaltem aliquæ aliarum ope indigeant: hoc tamen non obſtat, quo minus ſingulæ certa habeant officia, ab alijs partibus ſeiuncta. BONVM SENECTVTIS NON TRIBVENDVM ADOLESCENTIÆ.

Quemadmodum enim in corpore humano ſine iecore, aut ſplene, nullo modo reliqua membra ſuis muneribus fungi poſſunt; hoc tamen non prohibet, quo minus vnaquæque pars proprium habeat munus à cæteris diſtinctum, & ſeparatum: propriumque eſt oculi videre, & pedis ambulare. Imo ſicut Bonum vnius partis communicatur alteri, quatenus inter ſeſe conueniunt in vno, & eodem toto, & quatenus altera alterius auxilio indiget; vnde bonum manus, efficitur bonum pedis. Eodem modo Senectus honeſta, & præſtans, de qua modo eſt ſermo, licet indigeat præſidio adoleſcentiæ, & conſtantis ætatis; non tamen propterea negare debemus, ipſi Senectuti aliquod Bonum proprie, & peculiariter conuenire; quamuis ſine aliarum ætatum auxilio, illud aut non poſſit, aut difficile conſequi valeat: adoleſcentia enim, & virilis ætas, ſunt veluti Senectutis miniſtræ, & quaſi antecedentes ancillæ, comparantque illi locum apud homines; vt ſimul atque ipſa Senectus aduenerit, ab omnibus honoretur, ip-

ſumque Senem omnes colant, & reuereantur. His igitur præſidijs reliquarum ætatum Senectus munita, mirum eſt, quantos vtilitatis fructus ſibi, & alijs pariat.

Nam vt omittam modo, quod ſupra dictum eſt, in Senectute magis, quàm in alijs ætatibus, mentis aciem, & prudentiam vigere; certum eſt, non ſolum his rebus, verum etiam omnium ferè artium, & ſcientiarum cognitione, in quibus operam Senes ponunt, (dummodo in eis à teneris annis, vt fieri ſolet, diligenter, & aſſidue ſe exercuerint, & dummodo ingenium, & cætera ſint paria) multum alijs præſtare. Cum enim Senes iam ab adoleſcentia in his verſati ſint; poſtea ad cognitionem, quam in adoleſcentia perceperunt, longus vſus, & experientia acceſſerit; quis dubitat, quin maiorem illarum rerum cognitionem ſint habituri, in quibus longius temporis ſpatium, curam, & diligentiam adhibuerunt?

QVAPROPTER, vt prior hæc pars, quæ ad excolendam adoleſcentiam pertinet, concludatur; haud dubium quidem eſt, quin ea quæ hactenus dicta ſunt, tot ſapientum virorum auctoritate munita, non debeant ab alijs quoque probari; & eos qui ad honoratam aſpirant Senectutem, in primis de adoleſcentiæ primordijs ſolicitos eſſe debere: Sicuti qui excelſum, diuque permanſurum ædificium cupit extruere, de ipſis in primis ſtabiliendis cogitat fundamentis; quæ & ſi humi iaceant, magnam tamen & tecto, & culmini afferunt ſoliditatem.

Attamen cogitantes, quàm lubrica ſit, & præceps ætas illa, voluptatis appetens, verum raro dignoſcens bonum, iudicij parum compos, & futuri temporis minime ſolicita, ſed præſentis etiam prodiga; & vt ait San-

Sanctus Baſilius [a]: *Perquam leuis, & ad flagitia quæque apprimè mobilis, ceu ſunt indomitæ, & effrænes concupiſcentiæ, belluinæ, & immanes iræ, linguæ incontinentia, contumeliæ arrogantia, faſtus ex animi elatione; reliquæ item affectiones iuuentuti vernaculæ, & coalumnæ, inuidiæ ob exuperantem alterius eminentiam, ſuſpiciones propter contractam familiaritatem: examina enim innumerabilium vitiorum ſe agglomerant, & adiungunt iuuentuti.*

a S. Baſil. in c. 3. Iſaiæ.

Idcirco nollemus eos, qui hæc legerint, exiſtimare ſibi nimium dura, & inſolita quædam proponi; aut quæ ſi neceſſaria ſint ad Senectutis Bonum obtinendum, homines quodammodo terreant, ac viribus ſuis diffidere compellant; vnde totum hoc noſtrum exornandæ Senectutis conſilium, inane prorſus, & irritum reddatur.

NAM etſi non negamus, prouinciam hanc coercendi ſcilicet adoleſcentiæ cupiditates, & in eam bonos mores inſerendi, non omnino leuem eſſe, nec cuicunque facile expoſitam; cum virtus (vt notum eſt) circa arduum & difficile verſetur; & arcta ſit via, quæ ducit ad vitam; & pauci ſint, qui ingrediuntur eam.

Attamen non deſunt etiam permulta & veterum, & recentiorum exempla, qui nullis opibus, gradibus, facultatibus, ſcientijsuè innixi; ſed proprium vitæ ſtatum ſequentes, tametſi rudes, pauperes, & idiotæ, per hæc ætatum curricula honeſtè tranſierunt, ac Senectutis Bono, diuina adiuuante gratia, ſunt perfruiti.

PRAVÆ ADOLESCENTIÆ MORES IN SENECTVTE CVRANDOS ESSE.

VERVM quando adeò frequens eſt hæc, & tam multorum miſeria; vt videamus, libidines, commeſſationes, iracundias, ambitiones, aliaque flagitia in flore præſertim illo iuuenilis ætatis, captiuos ferè homines abducere, ac iugum eis imponere; quid dicemus? anne

ideo deſperanda erit illis omnis honeſtæ Senectutis tranſigendæ fiducia, ac præſidijs cunctis renunciandum? minime verò.

Nam quod olim à Gentilibus philoſophis,& medicis ad ſanitatem animi, & virtutem recuperandam traditum accepimus; multo magis à Chriſtianis viris adhibendum, & ſperandum eſſe, nemo dubitabit. Illi in ægritudinibus corporis, quæ inſanabiles quandoque videri ſolent; hominibus perſuadere conati ſunt [a], vt etiam ſi quinquagenarij eſſent, & ſe morbo omnino labefactatos putarent;adhuc tamen eorum corpus in melius reſtitui poſſe, non diffiderent, modo diligentiam, & ſalubria conſilia adhiberent; ita vt ſi non integram, & perfectam valetudinem, roburque Herculis, aut Achillis eis liceret obtinere; alterius tamen validi, licet robore inferioris, vires aſſequi poſſe confiderent.

a Galen. lib. de dign. curandiſq; anim. morb. c. 4.

Eodem prorſus pacto,quamuis propter corruptos ſuperioris ætatis habitus, non ſperaret quis animum poſſe facile conſequi ſapientis; monuerunt tamen,nõ debere eum deſiſtere, etſi quinquagenarius eſſet, eam quam poſſet animi præſtantiam,ſaltem in ſecundis,aut tertijs, aut etiam quartis obtinere. Hoc enim eiuſmodi non eſſe, vt fieri non poſſit, ſi modo conari quis velit, & ſe ipſum exercere, & longiore tempore ſui ipſius periculum facere.

Quod ſi hæc ab illis ſcripto tradita, & vſu probata fuerunt, qui nihil præter exiguum naturæ lumen, propriamque induſtriam adhibebant; cur Chriſtianus, qui adoleſcentiæ ſuæ primordia minus recto ad ſalutarem Senectutem curſu eſt ingreſſus, non in viam, Deo iuuante, redire poſſe confidat? Nam & Lactantius postquam ætatem iuuenilem ex ijs eſſe dixit, quæ maxime ad delinquendum irritant, ſubdit: *Multi tamen*

in prima ætate turpes, & omni iudicio damnati, poſtmodum laudabiles extiterunt. & ſanctus Auguſtinus, *nonnullos*, in quit, *legimus, & vidimus, qui aut adoleſcentiæ vanitate, ſeu ignorantiæ cæcitate decepti, vario peccatorum genere tene bantur obnoxij; deinde ocius ab errore conuerſi, maiora adhuc opera feciſſe iuſtitiæ, quàm antea peccata admiſerunt.*

Nos igitur cum præterea magnum illud, atque adeo excelſum beneficium agnoſcamus, quod merito paſſionis Domini noſtri conſequimur; quippe qui miſertus infirmitatis noſtræ, ſalutare pœnitentiæ ſacramentum, in ſubſidium nobis reliquit, quo præterita expiare crimina, veteres ſordes abſtergere, & in illius gratiam reſtitui facile liceret; quid cunctari, aut vereri debemus, oſtio hoc nobis ampliſſimo patefacto, quin Deo reconciliemur? quod cum in ſancta Eccleſia ſit omnibus notiſſimum, tum ſacræ legis auctoritate, tum plurimis Sanctorum virorum exemplis, qui nouos mores induentes, ſe Deo gratos reddiderunt, iam ſuperuacaneum videtur, id rationibus vllis comprobare.

QVARE, qui ad Senectæ fores peruenientes vident, ſe non ea adoleſcentiæ ſuæ fundamenta ieciſſe, quæ oporteret; ingemiſcant ex animo, lacrymiſque præ teritas eluant maculas: ac conſtanti fiducia ſibi proponentes, cum nouo Senectutis curſu, nouum inducere ho minem; nihil deinde vereantur, præteritas prioris æta tis labes, ſibi ad veram gloriam promerendam aliquo futuras eſſe impedimento: quin lætentur magis, ſe nouo hoc lumine, eo alacriores ad reliquam peregrinationem abſoluendam, reddendos eſſe.

NVNC

DE MEDIA ÆTATE.

NVNC AD virilem ætatem accedamus, quæ inter adoleſcentiam, & Senectutem media eſt; plurimumque & ipſa, ſi ex dignitate tranſigatur, ſuperuenientem poſtea Senectutem poteſt adiuuare. Cumque rationes ſuperius allatæ ad diſciplinam adoleſcentiæ incundam, pariter huic ætati congruant, imo magis hic requiri, pluſque neceſſariæ videantur, quo ætas hæc firmior, maturitati propinquior, negocijs gerendis aptior, in oculisque omnium celebrior eſſe ſolet.

Idcirco ſuperiora omnia ad iuuandam adoleſcentiam tradita, hic quoque repetita eſſe cenſeantur. Nam vt Græcus ille dixit [a]: *homo natura quodammodo ſimillimus eſt uino*; vt enim illud nouum in primis ex racemis confici neceſſe eſt, poſtea deferuere; inde à ſordibus, & ſuperfluis expurgatum confirmari, & componi; vnde defæcatum, purum, & tandem omnibus ſuaue redditur: Sic hominem per varios ætatis gradus traduci, in dieſque magis extergi, ac clareſcere oportet, vt in Senio ſuam integritatem, ac conſumationem proferre valeat.

a Stobæus ſermon. 267.

Hinc ſcimus, varios clariſſimos auctores in eo elaboraſſe, vt de huius ætatis, quam mediam vocant, moribus, & inſtitutis excolendis, multa præclare conſcripta relinquerent [b]: quæ quoniam publice extant, omnibuſq; in promptu eſſe poſſunt, ea hic iterare ſuperuacaneum videretur. Tantum dicemus, ea quæ olim ex veteri Philoſophorum traditione ad inſtituendam hanc mediam ætatem, ſufficere viſa fuerunt, non tamen hodie ad eam ex Chriſtiana diſciplina informandam ſatis eſſe; cum alia quædam præterea ſint obſeruanda, prioribus ſæculis non antea haud plene cognita.

b Plato de leg. Ariſt. in Ethic. Cicer. de offic. Plut. in Polit.

Homo ſiquidem cum totius vitæ, omniumque actionum

num

num ſuarum rationem omnipotenti Deo in nouiſſimo die reddere teneatur, ad duo principaliter reſpicere debet [a]; primum, quod illi competit ex natura, quam vocant ſpeciei, & vt eſt pars totius generis humani; alterum, ex natura, quam appellant indiuidui. Etenim quatenus homo ratione, & arbitrio præditus eſt, atque ad imaginem, & ſimilitudinem Dei creatus; in hoc cum cæteris hominibus, cuiuſcumque ſint conditionis, illi conuenit; ideoque pariter omnes ad diuinæ legis, & ſanctæ Eccleſiæ præcepta tenentur: quibus præceptis annumerari etiam poſſunt quædam alia vniuerſalia ex naturalis rationis lege ab initio prodita; veluti nemini iniurium eſſe, non aliena rapere, non mentiri, non aſſentari, iuſtitiam colere, ſobriumque, ac continentem ſe præbere: ad quæ obſeruanda Gentiles etiam aſtringuntur. Alterum eſt præterea, ad quod vnuſquiſque ex ſuo proprio munere, ac ſtatu, quem in hac vita ſuſcepit, deuinctus eſt; cum ad alia munia, atque operationes teneatur Princeps, ad alia Epiſcopus, ad alia miles, ad alia ruſticus, ad alia qui gubernacula Reipublicæ tractat, ad alia qui priuatam vitam agit, ad alia qui vxorem habent, ad alia qui cælibem vitam ducunt. Quæ igitur de vita probe exercenda à veteribus conſcripta reperiuntur, ea plurimum ad generalia quædam ſpectant ab omnibus obſeruanda, quatenus rationis ſunt participes.

[a] S. Thom. 3. par. q. 88. ar. 1. ad 1.

AT ILLVD, quod ſpectat ad ſingulares vitæ actiones ex illius officij, & ſtatus lege, ac conditione, quem vnuſquiſque ſortitus eſt, cum eius quoque exactam rationem ſupremo Iudici homo redditurus ſit, idque non ita fortaſſe, vt opus erat, ab illis fuerit explicatum: cogimur nos, quod magni ſit momenti, in memo-

TENERI VNVM QVENQ. AD SVÆ VITÆ STATVM EXERCENDVM.

moriam omnibus reducere; vt ſciant ſatis non eſſe, ea communia præcepta præſtitiſſe; niſi & hæc, quæ propria ſunt, & peculiaria ſingulorum vitæ graduum, ab illis cumulate fuerint impleta.

Quapropter cum hæc media ætas multiplices actiones in vnoquoque hominum genere complectatur, quæ non à generalibus regulis; ſed potius à peculiaribus functionibus illius ſtatus pendet, quem ſinguli adepti ſunt; pergratum nobis fuiſſet, illas plenius recenſere; vt hinc ea, quæ ad iuſtum Senectuti aditum præparandum conducunt, innoteſcerent.

Sed quoniam longum nimis, ac moleſtum eſſet iſta perſequi; cum hæc, quæ de Senectutis Bono conſcribimus, non ad vnius tantum, vel alterius vitæ gradum, aut ad eos etiam, qui inſigniores ſunt, veluti Senatores, Magiſtratus, Doctores, & claros viros ſolum pertineant; ſed ad vniuerſos etiam pauperes, artifices, operarios, ac huiuſmodi alios dirigantur, vt quiſque norit, ſibi ſtatum vitæ ſuæ implendum eſſe: Ideo ſat erit admonuiſſe, vnumquemque teneri ad ea præſtanda, quæ ipſius ſtatus, & conditio poſtulat. Nam quemadmodum inquit Apoſtolus [a]: *Sicuti in vno corpore varia ſunt membra, omnia tamen non eundem actum habent*; ſed oculus videt, manus tangit, pes ambulat; & niſi vnum quodque ex his miniſterio ſuo fungeretur, valde hæc omiſſio noceret corpori, illiuſque vſum, ac dignitatem perturbaret: Sic vt Senij perfectione omnes potiantur, neceſſe eſt, hæc cuiuſque officij, & ſtatus iura, ac præcepta non tantum eruditis, atque excelſo loco poſitis viris, ſed quibuſcunque etiam alijs perſpecta eſſe; ne eorum ignorantia, & tranſgreſſione, tot virorum multitudo, extremæ ætatis bono, & fructu deſtituatur.

[a] *ad Corin. 1. cap. 12.*

QVOD

QVOD SI QVIS dicat,innumeros futuros eſſe homines, qui ingenij, aut opum, ſiue doctrinæ inopia, hæc minime capere, aut ex illis commodum aliquod conſequi poterunt: Dicimus fore, vt Deus pro eximia ſua clementia ſpiritum talem Epiſcopis, Parochis, Concionatoribus, publicis ſacrarum literarum profeſſoribus, ac alijs pijs, eruditiſque viris dignetur concedere; vt agnoſcentes quantopere in Eccleſia Dei,rerum harum cognitio eſſet profutura, libenter in erudiendis imperitioribus operam ſuam velint ponere; certo ſcientes, ſe immortalem apud omnipotentem Deum, hoc nomine,mercedem promerituros.

QVOMODO PROVIDENDVM MVLTIS QVI INOPIA INGENII, VEL OPVM, MVNVS SVVM NON OBEVNT.

Quorum ſumma hæc eſt, vt vnuſquiſque ambulet vocatione, qua vocatus eſt; ſtatumque illum peculiarem ad animæ ſuæ ſalutem, tanquam agrum proprium ad familiam ſuam alendam ſibi aſſignatum, fideliter,ſeduloque exerceat: ſciens eum,qui partes ſuas non præſtat, non ſolum maximè Reipublicæ nocere,dum munia omnia,quantum in eo eſt perturbat; ſed etiam reum magni ſe criminis cõſtituere,qui minimè contentus eo miniſterio videatur, quod ei Diuina prouidentia commiſit; ideoque temeritatis huius graues pœnas,eum daturum eſſe. Sicuti viciſſim,qui induſtriam ſuam ad id opus confert,quod ſuæ vocationis eſt,in eoque ſibi elaborandum ſtatuit, dubitare non debet, tutiſſimum hunc ſibi curſum,non ſolum ad Senectutis Bonum,ſed etiam ad æternam gloriam aſſequendam, futurum eſſe.

Ac non ignoramus quidem, huius etiam ætatis mediæ tot eſſe difficultates, vt non facile ſit, eas præ numero, & magnitudine, vt ait Cicero,enumerare [a]. Attamen cum ſciat Chriſtianus, ſe in hoc vitæ ſtadio poſitum eſſe,ad laborandum, operandum, ac deſudandum,

[a] *Cicer. in lib. de Conſolat.*

Senectutemque tanquam vltimum eſſe huius conflictationis terminum; eo acriores ſibi ſtimulos admoros exiſtimare debebit, ad ea quæ ſibi incumbunt, ſtrenue ſubeunda; quo magis otium omne, ac deſidiam à Chriſtianis præceptis abhorrere intelligit: quæ cum otioſi etiam verbi rationem reddendam eſſe iubeant, eo grauius temporis iacturam, ac ſocordiam omnem, ad calculos reuocandam eſſe, ſibi perſuadebit.

TEMPVS QVOMODO OCCVPANDVM.

ET QVONIAM multos in æſtimandis vitæ operibus decipi plerumque contingit, qui ne inertes videantur, bonas horas in leuioribus rebus impendunt; ideo ad hæc cauenda, & fugienda, breuem Senecæ ſententiam ſubijciemus, valde huic inconſiderato hominum generi accommodatam.

[a] Senec. in lib. de breuit. vitæ. c. 12.

Ait enim [a]: *Quorumdam non otioſa vita eſt dicenda, ſed deſidioſa occupatio; veluti qui Corinthia concinnat anxia ſubtilitate; qui maiorem diei partem in æruginoſis lamellis conſumit; qui ſpectator puerorum rixantium ſedet; qui uinctorum ſuorum greges in ætatum, & colorum paria deducit; qui apud tonſorem multas horas tranſmittit; qui de ſingulis capillis in conſilium venit, ſi quid extra ordinem iacuit; qui malunt Rempublicam turbari, quàm barbam ſuam, & inter pectinem, & ſpeculum occupantur; qui in componendis, diſcendisque canticis detinentur: non habent iſti otium, ſed iners negotium.*

QVARE vt ineptis iſtis temporis traductionibus, ex craſſiore nimis inconſideratione irrepentibus facilius occurratur, tutiſſimum erit conſilium ſupra à nobis memoratum; vt intelligamus, duabus quaſi nos à natura indutos eſſe perſonis [b]; quarum vna eſt communis, ex eo quod omnes participes ſumus rationis,

[b] Cic. lib. 1. off.

præ-

præſtantiæque eius, qua antecellimus beſtijs, à qua omne honeſtum, decorumque trahitur, & ex qua ratio inueniendi officij exquiritur: altera autem, quæ proprie ſingulis eſt attributa, vt in ea nos ipſos perpetuò exerceamus; quippe quæ tantam quotidie cogitandi, agendi, neceſſariaque multa obeundi, materiam præbet; vt is, qui leuiter ad hæc mentem adijciat, in magno ſemper opere, ac fructuoſiſſimo, per Dei gratiam ſit verſaturus.

DE SENECTVTE, ET EIVS BONO.

NVNC AD SENECTVTIS tempus peruenimus; in quo neceſſe eſt, lectorem præmoneri quemadmodum de adoleſcentia, & ætate conſtante diximus, quæ ſuis diſciplinis, & inſtitutis ſunt excolendæ; ſic multo magis in Senectutis curſu id præſtandum; vt ſcilicet Senex perennia maturitatis ſuæ documenta præbere quotidie contendat, ſi Bono hoc, quod Senectuti ineſſe aſſerimus, ſibi perfruendum eſſe putet: alioquin nihil ideo auctoritatem ſuam augeri cenſeat, quod caput canities tegat, niſi etiam morum incrementa accedant.

Nam cum bifariam in ſcripturis ſanctis creſcere quid dicatur: vnum, vt aiunt, corporaliter, vbi voluntas humana nihil prodeſt: alterum ſpiritualiter, vbi cauſa creſcendi, in ſtudio conſiſtit humano [a]: Senes tum demum creuiſſe ætate cenſendum eſt, cum per eam doctiores, ac ſapientiores effecti, ea quæ ſunt paruuli depoſuerint, ac ſenili dignitate, & grauitate digna præſtiterint.

[a] Origen. hom. 3. in Euang. Luc. 2.

IN SENECTVTE PLVRA QVAM IN ALIIS ÆTATIBVS MERITA REQVIRI.

QVOD ADEO verum eſt, vt nec ſufficiat Seni adoleſcentiæ ſuæ, & conſtantis ætatis præteritos labores, & merita recenſere; niſi tunc maxime cum Senectus aduenit, pietas, vigilantia, & probitas non ſolum in eo producatur, ſed etiam alacrius augeatur, quo animus in Senectute magis viget, minuſque affectibus permoueri debet: alioquin, vt dicebat Cato, eo res eſſet indignior, cum cæteræ partes ætatis bene tranſactæ eſſent, extremum actum tanquam ab inerti Poeta fuiſſe neglectum.

Ac ſcimus quidem, non omnes viuentes pari modo vel feruentes ſpiritu, vel diſciplinis excultos, aut moribus inſtitutos conſpici; neque etiam cunctos Senes eodem modo perfectos, aut probatos reperiri. Verum id dolemus, vt Abbas Moyſes tradidit [a]; *Maiorem eſſe aliquando iſtorum, quàm aliorum multitudinem, qui in tepore ſuo, quem ab adoleſcentia conceperunt, atque ignauia Seneſcentes, auctoritatem ſibi, non maturitate morum, ſed annorum numeroſitate conquirunt.*

[a] Io. Caſſ. coll. 2. c. 13.

Hanc igitur magnam varietatem non ceſſamus nos inculcare; vt memor ſit Senex, ſe vigilem maxime, & ſolicitum eſſe oportere; ne quem ſibi ætas honorem, & grauitatem peperit, ille iuuenilibus ſtudijs confundat. Nam vt à Sancto Chryſoſtomo ſcriptum eſt [b]: *Regem honoramus, & eius purpuram, & diadema, quoniam iſta ſunt ſigna Principatus; ſi uero viderimus illum indutum purpura conſpui, ab armigeris ſuis conculcari, præfocari, in cuſtodiam mitti, diſſipari; nunquid reueremur tunc purpuram, aut diadema; non ne & ipſum ſchema plorabimus?* Sic Senex eſt Rex quidam, ſi nouerit ſapientiæ Senilis decus tueri. At qui purpura tantum canitiei induitur, ſed à ſolio Regio ſe deijci, & ſeruum pecuniarum, delitiarum, ebrie-

[b] S. Io. Chryſ. in epiſtola ad Hebr. cap. 4. homil. 5.

ebrietatis, libidinis effici patiatur; quomodo non ſchema ſplendidum, & honorabile Senectutis perturbat, & diſſipat? Hinc Sanctus Ambroſius [a] ſcripſit: *Vere Senectus illa eſt venerabilis, quæ non canis, ſed meritis albeſcit. Ea eſt enim reuerenda canities, quæ eſt canities animæ, in canis cogitationibus, & operibus effulgens. Quæ eſt enim vere ætas Senectutis, niſi vita immaculata, quæ non diebus, aut menſibus, ſed ſæculis propagatur, cui ſine fine eſt diuturnitas, ſine debilitate longæuitas?* Et rurſus ait [b]: *Hæc in bonis moribus dulcior, in conſilijs vtilior, ad conſtantiam ſubeundæ mortis paratior, ad reprimendas libidines firmior.*

Itaq; cum Senectutis laus id iure ſuo exigat, vt ſicut Senex alios ætate præit, ſic exemplo, & vitæ actionibus antecellat: quomodo poterit ille partes ſuas præſtare, atq; adoleſcentes præter decorum ſe gerentes, ad modeſtiam redigere, ſi ipſe in canitie tam iuueniliter ſe gerat? quomodo poterit filij mores componere? quomodo in ſeruum peccantem animaduertere? quomodo amico in officio ceſſanti conſulere? ſi ipſe ſic in extrema Senectute ineptiat? Quid vero ſi in taberna ſedeat, ſi ad vana ſpectacula [c], ludos, choreas, ac ſaltationes concurrere non erubeſcat? & inſtar pueri currens cum plebe, ad theatrum aſcendat? Vere confuſio eſt, & irriſio, vt canitie ornetur extrinſecus, at intrinſecus animum gerat puerilem. Hinc etiam ſcripſit Cicero [d]: *Nihil magis cauendum eſt Senectuti, quàm, ne languori ſe, deſidiæque dedat.* Quòd ſi libidinum intemperantia ei acceſſerit, duplex malum eſt: quod & ipſa Senectus concipit dedecus, & facit adoleſcentium impudentiorem intemperantiam.

a *S. Ambroſ. epiſtola 60.*

b *lib. 1. Exam. cap. 8.*

c *S. Chryſo. hom. 4. contra concur. ad theatra. et in epiſt. ad Hæbr. c. 4. hom. 7.*

d *Cic. lib. 1. de off.*

HAEC

DE VITIIS IN SENECTVTE FVGIENDIS.

HAEC à nobis dicta ſint; vt intelligant Senes, incontinentiam, leuitatem, libidinem, iracundiam, auaritiam, periuria, aliasque culpas, in ijs multo grauiores, quàm in cæteris ſe prodere; nec excuſari vllo pacto, ſi virtutes his vitijs contrarias, ac integrum Chriſtianæ diſciplinæ chorum, Prælatis tantum, & Sacerdotibus, aut monachis præſcribi putent; non alijs, qui in hominum commercio viuunt, & in ciuitatibus conſanguinitates, familiaritates, propinquitates, & mutua cum alijs officia colunt. Nam imo & beatitudines, quæ à Chriſto prædicantur, non Monachis tantum dictæ ſunt, alioquin totus mundus periret; ſed hæc virtutum munera, iuxta Eccleſiæ ſanctæ conſtitutiones, ac ſanctorum patrum traditiones, vniuerſos homines, & Senes præcipue complectuntur, vt ait Sanctus Chryſoſtomus [a].

[a] ad Hebr. ca. 4. hom. 7.

BONVM SENECTVTIS RECTE DICI CVM LABORIBVS CONIVNCTVM.

CVR ERGO, dicat fortaſſe aliquis, nos Senectutis Bonum appellamus, ſi ad titulum hunc obtinendum, neceſſe eſt, eam aſſiduis laboribus, ſtudijs, actionibus, & meditationibus exerceri? nonne hoc cæteris quoque omnibus ætatibus eſt commune? vt ſcilicet cum partes ſuas, vbi opus fuerit, digne præſtiterint; Bono quoque, ac præmio illo dignæ habeantur, quod congrue poteſt illi ætati conuenire? vnde ſicut Bonum Senectutis, ſic etiam Bonum virilis ætatis rectè poterit appellari.

Reſpondemus; ſine controuerſia eſſe, virtutes quocunque tempore, aut loco exerceantur, ſuum ſecum honorem, ac dignitatem ſemper adiunctam habere; hoc tamen Boni elogium à nobis Senectuti præcipue adſcribi, non ſolum quia hæc ætas, quæ à multis odioſa, moleſta,

leſta, amarulenta, & ad res præclaras inepta, atque inutilis perperam cenſebatur, à nobis ſuo digna honore, atque auctoritate oſtenderetur, ſed etiam quia cum totus humanæ vitæ curſus ad Deum colendum, iuſtitiamq; eius implendam fuerit homini aſſignatus; nulla eſt ætas (generaliter loquendo) quæ plenius, facilius, tutius, ac ſanctius, quàm hæc ipſa id præſtare queat.

Nam quemadmodum in agris, qui pari agricolarum labore, & induſtria coluntur, videre eſt eum, qui cæteris natura feracior eſt, vberiorem fructuum edere copiam: Sic in hominum ætatibus, quamuis fruges, & meſſes bonorum operum, pro illarum ratione, ab omnibus commode poſſint expectari; in Senecta tamen, atque illius maturitate, mirum eſt, quàm multiplex, copioſa, denſaque frugum collectio ſubſequatur, atque horrea ſpiritualia repleat, modo non deſit agricolæ induſtria, & ſolicitudo.

Quare cum hæc ipſa ætas præ cæteris ad præclara opera exercenda, vt aliàs etiam diximus, præcipue emineat; Idcirco non poſſumus, non magnam eorum deſidiam, ac tarditatem deplorare; qui tantam rei bene gerendæ, & lucri in æternum faciendi occaſionem omittentes, fructum hunc maximum, atque emolumentum ſibi miſere deperire patiuntur.

QVOD tandem, vt quale, quantumque ſit, paulo clarius oſtendamus; viſum nobis aliàs fuit, Senectutem ipſam, ſimilitudine quadam, tanquam humanæ vitæ arborem proferre, quæ altis bonitatis, ac ſapientiæ radicibus innixa, fructus deinde fœcundos, ac multiplices probitatis ederet. Itaq; cum illius radices quinque, magno virtutũ robore defixas, ſuperius fuerimus perſequuti [a]: Nunc ſupereſt, vt de eius fructibus agere aggre- DE FRVCTIBVS VARIIS SENECTVTIS

[a] Par. 2. pag. 63.

diamur: quæ tractatio extremo hoc loco maximè cõgruere videtur, eo quod fructus proprie dici ſoleat, qui poſtremus eſt rei perfectæ, & abſolutæ fœtus. Et tametſi Boni appellatio fructui etiam conuenire poteſt; non tamen contra, fructus vocabulum ad omne bonum ſolet pertinere: cum triticum donec in culmo eſt, aut in ſpica ante meſſem, Bonum dicatur; fructus tamen nomen non niſi ex maturitate conſequatur. Vnde ſicuti illud dum in campo, & in agro eſt, indiget rebus multis adiuuari, vt ad fructum, & ad meſſem poſſit peruenire: Sic Senectutem diximus, vt expectata à ſe munera largiatur, antea adoleſcentiæ, & virilitatis ope fulciendam; quæ tamen neutiquam ſunt fructus, ſed potius ad fructum ferendum auxilia, atque inſtrumenta, prout ex ſuperius dictis, facile eſt colligere.

FRVCTVS DVPLICITER CONSIDERARI.

CVM autem fructus dupliciter conſiderari poſſit; primum, vt comparatur ad arborem producentem, quaſi effectus ad cauſam: deinde, vt refertur ad hominem, qui eo fruitur, tanquam finis quidam operantis. Sic proportione quadam poſſumus nos hunc fructum in Senectute bifariam conſiderare: primo, vt eſt Senectutis effectus: ſecundo, vt eſt vitæ hominis finis, qui vltimi delectabilis rationem habet. Et ſicut nihil prohibet, quin illud, quod eſt fructus vnius rei, alium quoque ex ſeipſo fructum emittat, ſicuti finis ad finem ordinatur [a]: Sic operationes maturæ ætatis quatenus cum ratione conueniunt, & delectationem habent, & extremũ etiam illud exeuntis vitæ attingunt, fructus aliquo modo dici poſſunt [b]: & quatenus etiam varijs vſibus, ac diuerſis finibus ex operantis propoſito applicari poſſunt, quomodo triticum, vua, olea, nux, varijs humanæ vitæ com-

a S. Tho. 1.2. q. 70. art. 1. ad 1.

b S. Tho. 1. 2. q. 11. art. 3.

commoditatibus inſeruiunt, in eo etiam fructus nomen retinent.

Nolumus tamen ita intra fines huius diuiſionis ſeptos teneri, quin nobis liceat huius vocabuli ſignificationem, prout res poſtulabit, aut etiam inſtituto noſtro commodius eſſe arbitrabimur, latius etiam aliquando multorum aliorum exemplo protendere.

Sicut ergo ex Philoſophorum ſententia [a], fructus accipi ſolet, tam pro vltimo effectu, qui ab arbore, ſeu alia cauſa producitur, quàm pro eo extremo, quod deſiderari ſolet, ex cuius vſu, & fruitione delectationem, & ſuauitatem homo percipit.

[a] *S.Tho. 1.2. q.11.art.3.*

Eodem modo nos in præſenti, latiore quidem ſenſu, ac morali potius modo, quàm certa verborum proprietate obſeruata, à primo illo capite inchoamus, quo fructum Senectutis in vniuerſum, tanquam cauſæ effectum vult aliquis metiri. Et hic illud memoramus; quòd ſicut in templo Salomonis effictæ erant arbores, & plantæ illæ præcipue, quæ ſemina, & fructus plurimos ferebant: Sic inter cætera Senectutis ornamenta, hoc in primis decus cenſeri, quod fructuum abundantia ſit referta; quos ſuperiora eiuſdem hominis ætatis ſpatia, vix vnquam, aut certe non æquè agnouerunt.

FRVCTVS MATVRÆ ÆTATIS QVOMODO OSTENDATVR.

ID AVTEM ſic oſtenditur; quod cum fructus hos, de quibus agimus, nil aliud eſſe intelligamus, quàm actiones maturæ ætatis cum virtute coniunctas; actus autem virtutis nihil aliud ſit, quàm bonus vſus liberi arbitrij, vt ait Sanctus Auguſtinus [b]; conſtat quidem hoc liberum arbitrium omni hominis ætati, quæ rationis ſit capax, commune eſſe, ſecundum naturam ſpeciei, quæ omnes homines peræquè complecti-

[a] *S.Aug.lib.2. de lib.arb. c.19 Et S. Tho. 1.2. q. 55. art. 1.*

 tur.

tur. At ſecundum naturam, quam vocant indiuidui, conſtat etiam, aliquos homines ex corporis conſtitutione, ex cæli vbi degit, temperie, ex habitu, ac morum aſſuetudine, alijſque circunſtantijs, plus minuſue aptos, propenſoſque ad hanc, vel illam virtutem, aut prauitatem eſſe[a]. Vnde alter altero in hac etiam vita beatior dici ſolet, in fruendo bono, eo quòd melius diſpoſitus quoad corpus inuenitur, & melius quoad alia quædam inſtrumenta aptus, & idoneus extat, ad illam boni fruitionem[b].

a S.Tho. 1.2. q. 63. art. 1. in reſponſ.

b S.Tho. 1.2. q. 4. art. 5. 6. 7. & 8. & q. 5. art. 2 in corpore.

HINC ſequitur, quòd cum Senectus à nullis prorſus conſequendis virtutibus excludatur, quæ in aliam ætatem cadere poſſunt: contra vero, adoleſcentia vix vnquam morales virtutes obtineat; virilis ætas etiam ad virtutum chorum complectendum Senectuti non ſit æqualis, ob experientiæ diuturnitatem, prudentiæ vim, ac effrænatæ cupiditatis impetum repreſſum, quæ maturam ætatem ſolet peculiariter comitari; & ob alia multa antea à nobis commemorata[c], alijs ætatibus non ita perſpecta, & probata. Hinc (inquam) ſequitur, aptiorem multo, quod nemo in vniuerſum negabit, reliquis omnibus ætatibus Senectutem futuram, ab bonum illum liberi arbitrij vſum exercendum, qui præcipue in modo, ſpecie, & ordine ſolet conſiſtere[d]; quod ſummam circumſpectionem, vigilantiam, ac maturitatem, quæ Senilis ætatis propria eſt, requirit.

c par. 3. pag. 167. & ſeq.

d S.Tho. 1. 2. q. 63. art. 2. & q. 85. ar. 4

QVARE non immerito dicimus, fructuum fœcunditatem, bonarumque operationum deſideratum, & delectabilem vſum (generatim nunc loquendo) Senio adſcribi: nam de proprijs, & ſingularibus virtutibus, quæ plurimæ ſunt, inferius agemus. Vnde ſicuti loca quædam vetuſtate fieri ſanctiora; & arbores, quo longius.

gius durant, haberi illuſtriores; & temporis diuturnitatem, grauitatem rebus acquirere, & ampliora annorum ſpatia pondus ſolere monumentis afferre videmus: Sic certum eſt, canitiem tribuere hominibus quandam venerationem conſueuiſſe, qui fructus quidam maturæ eſt ætatis: tantumque abeſt, vt (quod olim ab aliquibus iactatum fuit) hæc vitæ fæx ſit cenſenda; vt potius liquidiſſimus, ac puriſſimus liquor apud claros, excelſoſque viros habeatur; modo mens ſit ſine iniuria; & Senex iure ſuo, ac proprio norit bono perfrui[a]. [a] *Senec. Epiſt. 58. verſus fin.*

Hinc cum in pſalmo dicitur[b]: *Multiplicabuntur in Senecta vberi*, Theodoretus obſeruat, quòd Senectus eo in loco vocatur perfectio; quoniam Senex quodammodo perfectus dicitur, imperfectus vero iuuenis. Et ideo ibi vocans *Senectam vberem*, indicauit propheta futuram perfectionem; in qua iuſtitiæ fructus multiplex producetur; quia tunc Senes vberem fructum ferent, & optimi, ac floridi erunt. Sic etiam omnia ferè alia, quæ creata ſunt à Deo, tunc maxime fructum oſtendere ſolent, cum ad maturitatem peruenerint; ſic plantæ, ſic olera, ſic ſtirpes multæ, atque arbores. Vnde eorum exemplo, idem de hominibus affirmari poteſt; tunc ſcilicet illorum meſſem, ac fructum dignoſci, cum ad Senectutem, tanquam ad maturitatem perducuntur. [b] *Pſal. 91.*

Quemadmodum igitur Imperator, fuſis fugatiſque hoſtibus, vexilla in ſublimi loco collocare conſueuit, ſuiſque tutus præſidijs, cunctis pacem, ac libertatem pollicetur: Sic Senex domitis ſenſibus, impuriſque affectibus profligatis, trophæa excelſa ſapientiæ, ſcientiæ, conſilij, intellectus, temperantiæ, atque

que experientiæ, quibus ſibi ipſi dominatur, in altum efferre lætatur. Quod cæteri intuentes, longeque præſtantius hoc eſſe animaduertentes; hominem ſcilicet ſibi vni potius, quàm mille alijs præeſſe, cum frequentes ſint in terris, qui ciuitatibus, ac populis imperant; perrari autem, qui ſeipſos in poteſtate habeant; ideo non poſſunt, non admirari Senem hunc tanquam de cælo delapſum, atque imitandi ſtudio ad eum confugere, cupereque illius ductu, ac patrocinio dirigi. Sed hæc generalia quædam ſunt, quæ omnibus ferè patent.

FRVCTVS SENECTVTIS TRIPLICES: ERGA DEVM, ERGA PROXIMVM, ERGA SEIPSVM.

NVNC de fructibus, qui ſingulares ſunt, & proprij Senectutis, agendum eſt; qui ſecundo illo modo conſiderantur, quatenus homo ex Senectute tanquam ex arbore fructum percipit. Hi autem cum multiplices ſint, nos ad breuiorem, & clariorem illorum cognitionem, tripartita eos ratione complectemur; quam propheta olim, cum ab eo quæſitum eſſet, qua potiſſimum ratione homines animam ſuam in tuto poſſent ſtatu conſtituere, & æternam gloriam promereri, his paucis expreſſit, dicens[a]: *Indicabo tibi ò homo, quid ſit bonum; & quid Dominus requirat à te: Vtique facere iudicium; & diligere miſericordiam; & ſolicitum ambulare cum Deo tuo.*

[a] Mich. c. 6.

Quibus verbis tria officiorum genera includuntur, quæ perfectum hominem in omni ſtatu viuēdi reddunt; cum vnum, ad Deum; alterum, ad proximum; tertium, ad ſe ipſum referatur[b]. Ille enim homo, cui datum eſt, tria hæc in præſenti vita implere; ſatis dicitur, quod debet, præſtitiſſe; poſtquam Deo, proximo, & ſibi ipſi, quæ ſuarum erant partium, perſoluit.

[b] S. Tho. 1. 2. q. 72. artic. 4. Et S. Anton. par. 1. tit. 7. c. 2. §. 2.

Et quamuis tria hæc bonis quibuſuis actionibus peragendis omni ætati ſint communia; Senectuti tamen pe

culiari

culiari quadam ratione adeo conueniunt, vt quaſi proprij, & ſingulares illius fructus appellari iure optimo poſſint.

DE THEOLOGICIS VIRTVTIBVS IN SENECTVTE.

NAM à primo exordientes; ſi theologicas virtutes conſideremus, quæ hominem recta in Deum ordinant, fidem, ſpem, charitatem; haud dubium eſt, has in Senectute longe, quàm in alijs ætatibus promptiores, & ardentiores ſperari poſſe; cum ratio perſuadeat, humanam naturam, quæ ſemper perfugium aliquod quærit, (cum ſe fugiente vita, omni ſpoliatam inter homines auxilio videat, imo proximum inſtare diem reddendæ rationis anteactæ vitæ, fidei luce illuſtrata, agnoſcat, quod aliæ ætates non ita ſibi perſuadent) eo acrius incitari debere ad vires ſuas ſpirituales colligendas; vt in Dei vnius, ad quem properat, patrocinio expedita conquieſcat; quod maxime hac triplici ratione, credendo, ſperando, & diligendo conſequi debet.

Quid enim, vt ait S. Cyprianus, *ſtolidius fieri poſſet, ſi mens ad perfectionem feſtinare non contendat; quando totius corporis habitus Senectute confectus ad interitum properat? dum oculi caligant, aures grauiter audiunt, capilli fluunt, facies in pallorem mutatur, dentes lapſi numero minuuntur, cutis areſcit, flatus non ſuauiter olet, pectus ſuffocatur, tuſsis cachinnat, genua trepidant, talos, & pedes tumor inflat? etiam homo interior, qui non ſeneſcit, his omnibus aggrauatur: & hæc omnia, ruituram iam iamque domum noſtri corporis cito pronunciant.*

a S. Cypr. de xij. abuſionib. ſaeculi cap. 2.

HIS

DE RELIGIONE.

HIS prope accedit Religio, quæ ipſa etiam hominem in Deum ordinat, & prima eſt inter virtutes morales; quam clarum eſt in Senili ætate, quæ ſecum experientiam, maturitatem, & maiorem ad concupiſcentias frenandas vim habere ſolet, vna cum cæteris virtutibus moralibus, facilius quàm in alijs hominum ætatibus obtineri poſſe. Præterquam quod religio ipſa, quæ nihil aliud agit, quàm vt homo ſingulari quodam honore, & cultu Deum proſequatur, totumque ſe illi tradat: Senibus, qui longo id annorum ſpatio & præſtiterunt, & profeſſi ſunt (iam demum corporis inſultibus confractis, & mundi ſolicitudinibus prorſus fere relictis) præcipuo quodam modo videtur conuenire. Vnde Diuus Cyprianus ait [a]: *plus omnibus, religioni operam dare, Senibus competit, quos præſentis ſæculi florida ætas tranſacta deſeruit.*

a *S. Cypr. De xij. abuſionib. ſæculi. c. 2.*

DE DEVOTIONE.

QVIBVS addere licet deuotionem, quæ & ipſa in Deum fertur; cuius cauſa intrinſeca cum ex varia diuinorum beneficiorum, propriorumq; defectuum meditatione oriatur [b]; dubium non eſt, quin ea multò procliuior in Sene, quàm in alijs conſentaneum ſit inueniri; cum Senex, omnium rerum ſuarum Deo rationem cito redditurus, debeat omnem culpam, tum in omittendo, tum in committendo contractam, eo plenius expendere, ac ſecum diutius meditari.

b *S. Tho. 2. 2. q. 82. art. 3.*

Adde, quod cæteræ ætates bonorum externorum ſpe detentæ, fluctibus perturbationum agitatæ, non ita præſto eſſe poſſunt ad ea prompte amplectenda, quæ pertinent ad Dei famulatum, ſicut Senectus quæ his impedimentis caret.

Nam cum quatuor ſint rationes, teſte Sancto Bernardo [c], quæ deuotionem augent: Memoria peccatorum,

c *In lib. de ſent.*

quæ

quæ hominem reddit humilem apud ſe:Recordatio pœnarum, quæ illum ſolicitat ad bene agendum: Conſideratio peregrinationis, quæ illum hortatur, viſibilia debere contemni: Deſiderium vitæ perennis, quæ hominem incitans ad perfectum, cogit eum à terrenis affectibus voluntatis mutatione ſuſpendi. Nulli dubium eſt, eas in Senectute, quæ maturior eſt, & prudentior, quàm in alijs ætatibus facilius, ac perfectius obtineri.

IDEM & de oratione, quæ ad religionem pertinet, affirmare poſſumus: ea enim in actu rationis conſiſtit [a], quem diximus in Sene magis, quàm in alijs, ob longam eius ætatem, & conſilium, & prudentiam vigere. Quid enim tam rationi conſonum eſt, quàm Senem, qui rerum humanarum fluxam, lubricamque naturam ſæpè ac diu expertus eſt, totum meditatione, atque precibus in Deum ferri, ab ipſoque commutationem huius miſeræ vitæ in alteram omnium bonorum cumulo perfectam, per ſingula temporis momenta expectare? DE ORATIONE.

[a] *S Tho. 2.2. q.83.art.10.*

Præterea Senes maxime omnium reputare ſecum oportet, *quantis*, vt ait Sanctus Auguſtinus [b], *amaritudinibus admixtum ſit, ſi quid dulce, ac iucundum in via huius vitæ occurſu ſuo nobis blanditur; quàm fallax, & ſuſpectum, quàm inſtabile, & tranſitorium eſt, quicquid ſpecies, aut temporalis pulchritudo promittit. Conſiderat quæ ſit patriæ cæleſtis pulchritudo, ſuauitas, atque dulcedo; ſecum ipſe perpendit quantis miſerijs, atque ærumnis vniuerſum mortalium genus quotidie conflictetur, quantumque nobis in hoc exilio lugendum ſit: quæ meditatio ſcientiam, ſcientia compunctionem, compunctio deuotionem, deuotio orationem parit.*

[b] *S. Auguſt. in lib. de ſpir. & anima. c. 49. & 50.*

DE GRATI ANIMI VIRTVTE ERGA DEVM.

PORRO de alia virtute, quæ gratitudo erga Deum à Theologis appellatur, quid dicemus? Nam cum omnibus, qui nobis benefaciunt, gratos nos exhibere teneamur [a]; multo magis, hoc erga Deum præſtandum eſt: licet autem nullus ſe illi ſatis gratum exhibere valeat, tamen Senex videtur maiorem grati animi ſignificationem reliquis omnibus quodammodo dare poſſe. Etenim cum Deus omnipotens ſit primum principium, & vltimus finis noſter, ab eoque ſalus, & vita noſtra pendeat, nihilque ſit quod ei non debeamus, in quo viuimus, mouemur, & ſumus, vt vetus ille græcus poeta dixit; certum eſt, non poſſe gratum hunc animum ab eo homine præſtari, qui non ſumma illius agnoſcat beneficia; & ſimul prouidentiam, ſapientiam, generis humani cuſtodiam memoria ſæpe repetens, munera etiam, quæ quotidie confert, non ſecum accurate meditetur.

[a] S.Tho. 2.2. q.106.art.3.

Quis verò inter homines hoc melius aſſequi poteſt, niſi qui hoc ipſum ita ſe habere longo, & continuato annorum ſpatio comprehendit, vſu perſpexit, & quodammodo experimento cognouit? Reliqui enim (loquimur de communi hominum more) quamuis obiter, vt ita dicamus, ſe ad Dominum ſuum laudandum, & glorificandum aliquando tranſtulerint; cum tamen hæc non perpetua quadam obſeruatione, & diutina experientia perſpecta habuerint, non adeo hæc alte animo ſuo defigere, nec ſuam in illis memoriam exercere ſolent. Hincque, nec intimo cultu in Deum facile aſſurgunt, nec eo deſiderio illius perfruendi frequenter accenduntur; quo ſerui Dei, diu multumque in his exercitati, atque acriore propterea ſpiritu inflammari obtinuerunt.

HIS omnibus accedit alius fructus, qui timor Dei appellatur. Nam cum ex eo homines maxime in religione conſtantes, obſequio eius addicti, & à ſceleribus auerſi conſeruentur; nullus verè eſt ætatis gradus, qui efficacius hoc præſtare poſſit, quàm Senectus; quæ non ſolum creberrime oculis conſpexit prauos, flagitioſoſque homines, in hoc ſæculo atrocibus ſupplicijs meritas ſcelerum ſuorum pœnas dediſſe, quorum exemplis ad ea vitanda ipſe admonetur; ſed proximum etiam Dei iudicium ſibi iamiam elabente vita adfuturum cernit, quo omnia ſua expendentur; indeque ad Deum reuerenter honorandum, præceptis eius parendum, ab eius offenſione cauendum, atque ante oculos tremendam illius maieſtatem perpetuo habendam, eò magis excitari debere, eſt veriſimile. DE TIMORE DEI.

HINC etiam & maior animi fortitudo ad perferendos pro Chriſti gloria labores, contumelias, & ærumnas accedit; quo ſe ad vitæ ſuæ certamina probanda, & ad cæleſtia atria ingrediendal, propiorem eſſe Senex intelligit. Quod Saluatoris noſtri verba innuunt, cum olim Petro Apoſtolo dixit [a]: *Cum eſſes iunior cingebas te, & ambulabas vbi volebas; cum autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò non uis.* DE ANIMI FORTITVDINE.

a S. Io. cap. 21.

Quæ verba, quoniam quoad illorum ſuperficiem videntur nonnihil repugnare actui fortitudinis, quo martyrium libenti, & prompto animo ſuſcipitur, ſicuti Sanctus Andreas, Sanctus Ignatius, & tam multi alij fecerunt: Idcirco interpretes ita ea declarant [b], vt Dominus noſter de voluntate tantum naturali locutus fuerit, quaſi obijciens Petro Apoſtolo imbecillitatem illius ſe-

b Ianſen. concor. Euangel. c. 148. col. q. Card. Toled. in S. Ioan. c. 21.

cundum ſenſum; perinde ac ſi diceret; cum tu ſenueris, hoſtes fidei cingent te, & perducent in locum, & ad patibulum, quod tu nolles; ſecundum ſcilicet naturalem tuam voluntatem, & ſecundum ſenſum carnis: Attamen non negat Dominus, quin Apoſtolus ſecundum rationem diuino ſpiritu roboratam, quæ in eo præualebit, non ſit libenter mortem exemplo aliorum martyrum ſubiturus.

Sunt præterea multiplices alij fructus, qui ex ſuperioribus conſequuntur, quos prudens lector facile conijcere poterit, abſque alia longiore noſtra enarratione. Quos quidem tametſi longæuæ ætati, annorum maturitati, ac diuturnæ experientiæ tribuere tantum videamur; is tamen qui ſapiens eſt, actionumque humanarum peritus, hæc ipſa in primis à Dei gratia proficiſci ſecum cogitabit, ab eiuſque clementia ſingulos hos fructus Senectuti communicatos fuiſſe agnoſcet, ſine qua eos nec cogitare vllatenus valeret; indeque eò magis ad immenſam illius benignitatem attentius meditandam, atque eiuſdem bonitatem ardentius colendam, ſine dubio accendetur. Atquè hæc de fructibus Senectutis erga Deum.

DE FRVCTV SENECTVTIS ERGA PROXIMVM: SCIRE, POSSE, ET VELLE.

ALTER eſt fructus Senectutis, qui erga proximum exercetur: Nam cum homo ſit animal ſociabile, & diuinæ naturæ particeps, & quemlibet ex Dei præcepto diligere teneamur: & vt ait Apoſtolus [a]: *Cui tributum, tributum; cui honorem, honorem*; & ſic alijs in rebus, pro cuiuſque conditione, charitatis cuique officia debeamus; nulla eſt certe ætas, quæ plenius hoc ipſum, quàm Senectus exequi valeat. Etenim cum ad alterum iuuandum tria in homine requirantur: vnum, quòd ſciat; alterum, quòd velit; tertium, quòd poſſit; videntur hæc

[a] *Ad Roman. cap. 13.*

hæc (ſi cuiquam alteri) certè Seni maxime præſto eſſe. Nam quod ad ſcientiam ſpectat, nemo eſt, vt alias diximus[a], qui (cæteris paribus) plenius, aut certius aliquid inter homines ſcire poſſe, ſit cenſendus, quàm Senex; non ſolum propria, & aliorum induſtria, ac labore adiutus; ſed etiam amplius longo vſu, & experientia inſtructus: inde multa ſolus depromere aptus eſt, quæ alij nequeunt; conſtantiusque, ac tutius eadem probare, quàm vlli ferè alij valeant.

a Sup. par. 2. pag. 69. & 75.

DE LOQVENDI LIBERTATE.

QVOD verò ad voluntatem pertinet, cum non facile videamus, loquendi ingenuitatem, ac ſinceritatem inter homines reperiri, ſiue id ex veteri naturæ corruptione, ſiue ex proprij amoris inordinato affectu oriatur, qui homines à vero charitatis officio auertit, ne liberè quod ſentiunt loquantur; ratio ſanè probabiliter ſuadere videtur, hæc impedimenta longius à Senectute, quàm à cæteris ætatibus abeſſe debere; propterea quòd Senex, qui ſibi dierum ſuorum exitum in foribus domus conſpicit imminere, nihil habeat amplius in hac vita, quod à domeſticis, conſanguineis, à magnis viris, à magiſtratibus, à ciuibus, alijsuè quibuſcunque ambiat, aut ſperet; & proinde nihil etiam ei ſuperſit, quod ab vllo metuat. Nam ex his timor proficiſci ſolet, de ſententia Philoſophi[b].

b Ariſt. Rhet. lib. 2. cap. 5. S. Tho. 1. 2. q. 42. art. 1. & 2.

Vnde conſentaneum eſt, cum ab omni honorum contentione, & terrenarum rerum ſtudio, ac cupiditate expeditum & ſolutum, liberè omnia agere, & loqui debere, quacunque in re, quocunque in loco, quocunque tempore, & cum quocunque viro; cum vt ait Apoſtolus: *vbi ſpiritus, ibi libertas*. Nam ſi à rerum humanarum ſpe, longe ſe abeſſe agnoſcit, libenter mortalia hæc, & fluxa contemnens, attollit oculos in montem, vnde

auxi-

auxilium expectat à Domino, ſperatque non dari in commotionem pedes ſuos.

Quod vero Senex hoc magis, quàm in alia qualibet ætate præſtare poſſit, probatione non indiget; cum annorum acceſſio, ad terrena deſpicienda, & cæleſtia deſideranda robur adiungat.

Credendum eſt igitur, Senem, ſi ætatis ſuæ auctoritatem velit tueri, eum tamquam publicum oraculum habendum; quod exemplo ſuo doceat, Deo magis, quàm hominibus fidendum eſſe, raro inueniri in humanis commercijs veritatem, cunctos quæ ſua ſunt quærere, vniuerſa fallacia & inania eſſe, & diuinis tantum, atque æternis rebus inhærendum: homines caducos, varios, inconſtantesque crebro reperiri; & ideo eorumdem fragilitatem ſæpe indigere auxilio, ſubleuatione, conſilio, diſciplina, ac patrocinio; huiuſmodique miſericordiæ officium, & pietatis erga proximum, maxime Deo gratum, & acceptum eſſe.

DE ALIIS SENVM VIRTVTIB.

HANC incorruptam operandi integritatem, & loquendi libertatem multæ aliæ virtutes comitari ſolent, ad proximum iuuandum directæ, variæque actiones ex charitatis, iuſtitiæ, prudentiæque fontibus manantes; veluti beneficentia, eleemoſyna, correctio, prouidentia, manſuetudo, ſinceritas, veritas, atque in iudicijs, in commutationibus, rerumque omnium diſtributionibus ſumma æquitas, ac circumſpectio: quæ cum omni ætati erga proximum ſint communes, præcipue tamen ad canitiem pertinere videntur, ob prudentiam, experientiam, atque auctoritatem, quæ illius ætatis propria eſt; facitque, vt morum exempla, atque actiones, ad aliorum ædificationem omnibus in rebus ab ea expectentur.

QVID

DE VTILITATE CONSCRIBENDORVM LIBRORVM.

QVID VERO de eo etiam fructu dicemus, quem tantopere Cato ille maior efferebat? qui cum armis inuictus eſſet, fertur dixiſſe[a]; *Quod plus ſe Reipublicæ crederet profuturum, ſi diſciplinam militarem conferret in literas. Nam vnius ætatis ſunt, quæ fortiter fiunt; quæ vero pro utilitate Reipublicæ ſcribuntur, æterna ſunt.* Cuius auctoritate, & exemplo, cum multi literarum monumentis præclara quamplura, vt notum omnibus eſt, tradiderint; ſunt qui laborem hunc in Senectute præcipue ſuſceptum commendent; quod non ſolum poſſunt illi literis mandare, quæ certius norunt, & vſu ipſo experti ſunt, quod non ita alijs contingit; verum etiam quia eorum ſcripta magis ab omni vana aſſentatione, mendacio, ac mordacitate abſutura eſſe veriſimilius eſt, quo ſe propinquiores reddendæ rationi eſſe norunt: præſertim vero cum eadem à Senis ore proueniant, quæ omni debent maturitate nitere; ita vt aliorum etiam aſperiori cenſura interdum prouocati, nihil tamen inſolens, nihil acre, ſed omnia ab ijs dicta ſumma manſuetudine, & moderatione repleta dignoſcantur[b].

a Veget. de re mil. lib. 2. c. 3.

b S. Io. Chryſ. in S. Matth. homil. 34.

DE FRVCTV SENECTVTIS ERGA SE IPSVM.

TERTIVS eſt fructus Senectutis erga ſe ipſum, eo pluris æſtimandus, quo propius vtilitatem attingit noſtram, cum vetus illud ſit: *Necquicquam eum ſapere, qui ſibi prodeſſe neſcit.*

Cum enim duplex ſit homo noſter, vt ait Apoſtolus, interior, & exterior; videmus duplici quoque eum frequenter morbo laborare, cui ſanando, & depellendo maturitas Senis ſolet ſuffragari. Nam cum carnis illecebræ, vt iam aliàs dictum eſt, concupiſcentiæ ardor, multaque voluptatum irritamenta, crebro ſenſuum affectus aduerſus rationem incitare ſoleant: ecce Senectutis maturitas,

turitas, effrænes illos impetus mirum in modum moderari apta eſt, intemperantiam cohibere, ſobrietatem inducere, iracundiæ furorem mitigare; ac facilius multo quàm cæteræ ætates ſoleant, rebelles illas ſenſuum ſeditiones in officio continere, Seneſque ad virtutum ope rationes, aptiores, & promptiores reddere [a].

[a] S.Tho. 2. 2. q.149. art.4.

Quæ quidem magna ex parte Gentilibus etiam cognita fuerunt, cum apud Senecam legamus: *Non ſentio in animo ætatis iniuriam, cum ſentiam in corpore: tantùm vitia, & vitiorum miniſteria ſenuerunt; viget animus, & gaudet, non multum ſibi eſſe cum corpore: magnam partem oneris ſui depoſuit; exultat, & mihi facit controuerſiam de Senectute; hunc ait eſſe florem ſuum; credamus illi, bono ſuo vtatur.*

Quæ vero ægritudines interiorem hominem exagitare ſolent, cum multæ, & graues ſint, vt notum eſt; lætari debet maxime homo, quòd ſicut inter pharmaca, illud quod omnibus penè morborum generibus medetur, *Diacatholicon* idcirco appellatum, præſtantiſſimum haberi ſolet; ſic vnicum Senectutis, & maturitatis aduenientis præſidium, omnes ferè ſenſuum perturbationes extinguere, ac animi ſolicitudines reſtringere, maxime opportunum eſt.

Nam cum in hac vita ad ſedandas cupiditates, quibus homo tanquam turbinibus aſſiduo vexatur, nihil magis expediat, vt etiam à ſanctis patribus traditum eſt, quàm omnia hæc inferiora, bene intelligere qualia ſint, quàm momentanea, quàm incerta, & prauis etiam communia; tum futuræ vitæ, quæ proxime inſtat, & nunquam finienda eſt, præmia alte proſpicere; hodie certe vix alius quiſquam, generaliter loquendo, hoc melius cognoſcere, & verius præſtare poteſt, quàm Senex; qui non ſolum fidei lumine, ſed etiam ipſo longo mul-

tarum rerum vſu, nihil vidit (excepta virtute) niſi ſpernendum; nihil præter animæ ſalutem, & Dei gloriam, niſi fugax, fallax, breue, & inane; adeoque multiplices mundi fraudes, hominum fallacias, vanas ſpes ſæculi, varijs exemplis, rerumque euentibus deprehendit; vt quamuis hæc omnia fides illi clare interna reuelatione ſubminiſtraret; cum tamen mirifice etiam ſenſu ipſo hæc adiuuari, & corroborari ſenſerit; nihil ei ſuperſit, cur non animum ab his terrenis, & caducis rebus, ad cæleſtia, & ſempiterna amplectenda transferat.

Quod conſilium, quó longior ei vita ſuccedit, eo quotidie magis ſibi videt confirmari; cum noua in dies mendacia, noua inuenta, recentes ruinas, improuiſa excidia, exquiſitas fraudes, ſimulataque artificia exurgere, confingi, & ab humano ingenio erumpere inueniat.

Quæ cum ſint innumera, & ex abditis nimium cauſis plerunque orientia, nec vix vllum humani auxilij genus admittant; arbitramur diuinis præſidijs ſuffultam Senectutem, illis animi magnitudine, & patientiæ ope fortiter poſſe occurrere: cum Senex qui tam multa expertus eſt, atque homines aſſiduis procellis huc illuc iactari, ac fruſtra affligi cognouit; facilius etiam quàm cæteræ ætates, in rerum aduerſarum turbinibus, ſe valeat patientiæ clypeo communire; ac bonum rationis quod hominis proprium eſt, hoc maxime tempore conſeruare; ne triſtitiæ, quæ ex calamitatibus oriri ſolet, ſuccumbat; vnde patientiæ ſanctæ, & ſalutaris laus exurgit [a]. Hincque ſanctus Iacobus ſcribit [b], *patientia opus perfectum habet*. Et Apoſtolus monet Senes [c]: *ut ſint prudentes, ſani in fide, in dilectione, & patientia.*

[a] *S.Tho. 2.2. q.136 art 1. in reſp. & ar. 4. ad 2.*

[b] *S.Iacob. c. 1.*

[c] *ad Tim. c. 2.*

PROPRII AMORIS CVRATIO EX SENECTVTE.

QVONIAM vero, quæ in alijs perſpicue cernimus, atque vſu experimur, ſæpe in nobis ipſis, proprij amoris cæcitas obſcura nimium reddit, nec à nobis ſingula dignoſci patitur: ecce affert longa ætas hoc etiam permagnum Senibus commodum; vt plenius non ſolum ſuam fragilitatem corporis, ac virium imbecillitatem; ſed etiam animi inconſtantiam, imperitiam, atque ad infinita prope vitia propenſionem, ex longo ipſo vſu omnino deprehendant.

Clare ſiquidem ſingula dierum incrementa, afferunt vnicuique terrenis cupiditatibus non obcæcato, materiam, & occaſionem perſpiciendi ſocordiam, inconſtantiam, timiditatem, inſcitiam, imprudentiamque noſtram; cum memoria repetamus, ſæpius nos vitæ mutationem, noua morum inſtituta, multa diſciplinæ, laborumque ſtudia, ac pia exercitia ſuſcipienda, nobis ipſis propoſuiſſe; & tamen ab incœptis aſſidue cecidiſſe, nec quicquam præclarum, aut Chriſtiano ferè viro dignum vnquàm præſtitiſſe, nobis conſcij ſimus.

QVARE cum experientia, quæ Senes in aliorum actionibus tantopere erudire ſolet, eadem etiam eos ipſos, ætate progrediente, in proprijs erroribus detegendis, ac conſcientia inſtruenda, fideliter admoneat, idipſumque illis quotidie ante oculos ſtatuat; quodnam poteſt beneficium cum hoc longæuæ ætatis beneficio comparari? quæ homini in hac vita poteſt maior gratia, aut largior beneficentia conferri, quàm quod ſuorum ſcelerum conſcius, veniam humili corde à Deo expoſcat? quid hoc vno excluſo cætera, qualiacunque ſint, nobis prodeſſe poterunt? quid vero hoc vno ætate confectis animaduerſo, & vt oportet intima mente, & co-

& cogitatione obſeruato, amplius quod illos diuexet, aut affligat, vnquàm relinqui poterit?

Imo ſola hæc cogitatio attente apprehenſa, non tantum reliquas ſolicitudines, atque animi moleſtias poterit expellere; ſed etiam mentem ſumma hilaritate reficere. Nam vt ille, qui ſummo magiſtratu propediem potiturus, ob ſpem, atque expectationem futuræ dignitatis, ſummam animo lætitiam concipit: Sic Senex hoc ſecum meditans, atque de bonis æternis attentius cogitans, iamque ſuas res componere inſtituens, per Dei gratiam, quædam beatitudinis præludia, & futura cæleſtis patriæ gaudia incipiet prægûſtare; vt verùm illud ſit, quod olim à ſapiente viro ſcriptum fuit [a]: *Optimè eos viuere, qui maximè curant, vt quàm optimi reddantur; ſuauiſsimè autem illos, qui maximè ſentiant ſeſe fieri meliores.*

[a] *Xenoph. de dict. & fact. Socrat. lib. 4. in fin.*

Præter etiam memoratos iſtos maturæ ætatis fructus, liceret nobis alia quamplura illius lucra recenſere; niſi facile futurum eſſe lectori ſciremus, ex præcedentibus reliqua colligere; noſque ſingulis numerandis nollemus nimij videri, ac potius alijs moleſti eſſe; præſertim cum non deſint inſignes auctores, magnaque ingenij, ac pietatis laude præſtantes, qui in commentarijs ſuis præclara multa, de Senilis ætatis laudibus, ſparſim attigerunt [b]. Quorum inter cætera hæc eſt ſententia: *Etſi ætas qualibet ſuas amaritudines, ſuaſque dulcedines habeat; omnibus tamen ad libram actis, tranquillam, & placidam, & honeſtam Senectutem omnibus ætatibus præferendam ſentio; haud ignarus contra multorum, totiuſque penè orbis ſententiam me loqui.* Et paulo poſt: *O veneranda ante alias Senectus: O diu optata: O nequicquam formidata mortalibus; Et ſi noſſe cœperis, felix ætas: Indignus eſt*

[b] *Franc. Petrarca. lib. 8. Epiſt. Senil. Epiſt. 2.*

ad te peruenire, qui te metuit: Indignus perueniſſe, qui te accuſat.

DE SENECTVTIS LAVDIBVS EX VARIIS AVCTORIBVS.

HAEC ex pluribus fructibus, & beneficijs, quæ ex annorum maturitate publicè, priuatimque obuenire ſolent, perſtringenda eſſe duximus; vt eò magis vnuſquiſq; ad Senectutis expectationem, atq; eam, qua decet dignitate excipiendam, vehementius accendatur. Quod quidem etſi ſatis ſufficere, ad illius commoda, & ornamenta patefacienda cenſeamus; viſum tamen fuit, ad maiorem conſilij à nobis ſuſcepti comprobationem, & vt Bonum Senectutis manifeſtum magis reddatur; in calce huius commentarij aliquas diuinæ ſcripturæ, ac ſanctorum auctoritates, tum inſigniorum aliquot Rerumpublicarum exempla, ac denique nonnullas ſapientum virorum ſententias, in Senectutis laudem adijcere; vt quanto eadem in honore, ac exiſtimatione apud Deum, & homines, qui rectè ſentiunt, ſemper habita fuerit, vniuerſis clarum, ac teſtatum relinquatur.

EX SACRIS LITERIS IN HONOREM SENECIVTIS

AC PRIMO conſentaneum erit videre, quid Deus ipſe æternus, & ſapientiſſimus, qui propter ſuam bonitatem nullo modo decipere, & propter infinitam ſapientiam, nulla ratione decipi poteſt, de Senectute ſentiat, quique de ipſis Senibus proferat.

Hoc Danielis Prophetæ verba declarant, dum ait, ipſummet Deum immortalem, & ſempiternum Senis figuram aſſumpſiſſe: *Aſpiciebam* (inquit [a]) *donec Throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit; veſtimentum eius candidum quaſi nix; & capilli capitis eius, quaſi lana munda.* Inde cum ſummam illius Senis maieſtatem oſten-

[a] Dan. c.7.

oſtendere vellet, ſubdit: *Thronus eius flammæ ignis, rotæ eius ignis accenſus; fluuius igneus, rapidúſque gradiebatur à facie eius; millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſsiſtebant ei.*

Ex quibus verbis conſtat, ad declarandam aliqua ex parte diuinæ maieſtatis amplitudinem, nullam aliam aptiorem, quàm Senis figuram (quod maximè Senectutem commendat) in celſiſſimo illo throno inuentam fuiſſe. Quamuis enim aliàs etiam in veteri teſtamento dicatur Deus apparuiſſe; ibi tamen, aut nulla eſt figuræ mentio, aut non ita apparuiſſe legitur, vt ſuæ maieſtatis ſpeciem vlla ex parte, hominibus vellet oſtendere.

Præterea in Apocalypſi, ſi oculos conuertimus ad mirabiles illas viſiones, quas Diuus Ioannes vidit; profecto, myſterio minime vacare comperiemus, quod viginti quatuor illi Seniores proximi Deo ſederint, cum reliqui omnes in conſpectu eius ſtarent. ait enim [a]: *Et in circuitu ſedis, ſedilia viginti quatuor, & ſuper Thronos viginti quatuor Seniores ſedentes, circumamicti veſtimentis albis, & in capitibus eorum coronæ aureæ.* Amplius etiam cum mentio fit iudicij, Iſaias ait [b]: *Dominus ad iudicium veniet cum Senibus populi ſui.* Et alibi [c]: *Cum regnauerit Dominus exercituum in monte Sion, & in Hieruſalem, & in conſpectu Senum ſuorum fuerit glorificatus.*

a Apoc. c. 4.
b Iſa. c. 3.
c Iſa. c. 24.

SED accedamus iam ad leges, quas idem Dominus ſuo populo præſcripſit; & animaduertamus, quanti Senes faciat, & quid de ipſis præcipiat.

Primum, vix vnquàm mentio vlla eſt de rebus magni ponderis, in quibus non interueniant Senes. Nam vt omittam Moyſem, & Aaron, quos (cum admodum eſſent grandes natu) delegit Deus, ſuique populi duces, & principes voluit eſſe: certè quo tempore lex la-

ta fuit in monte Synai, licet ipſe Deus populum ad eundem montem non ſolum aſcendere, verum etiam accedere prohiberet, tantumque illi terrorem inijceret, vt vix quiſquam etiam longe conſiſtere auderet; tamen idem ipſe, qui reliquos arcebat, ſeptuaginta homines, non adoleſcentes, aut exiſtentes in ætate virili, ſed Senes, tanquàm digniores, cum Moyſe aſcendere iuſſit [a]: *Aſcende* (inquit) *ad Dominum tu, & Aaron, Nadab, & Abiu, & ſeptuaginta* Senes *ex Iſrael*. Et paulo poſt: *Aſcenderuntq; Moyſes, & Aaron, Nadab, & Abiu, & ſeptuaginta de Senioribus Iſrael*.

a Exod. 24.

Prætereà cum idem Moyſes difficile eundem populum in officio continere poſſet, & apud Deum, de onere quod ferebat, grauiſſime conquereretur; *Non poſſum* (ait Moyſes [b]) *ſolus ſuſtinere omnem hunc populum, quia grauis eſt mihi:* Sanè Deus non delegit alios, qui Moyſi auxilio eſſent, præter Senes. *Congrega mihi* (ait Deus) *ſeptuaginta viros de Senioribus Iſrael, quos tu noſti, quod Senes populi ſint, ac magiſtri; & duces eos ad oſtium tabernaculi fœderis, facieſque ibi ſtare tecum, vt deſcendam, & loquar tibi, & auferam de ſpiritu tuo, tradamque eis, & ſuſtentent tecum onus populi, & non tu ſolus graueris*. Et paulo poſt: *Venit igitur Moyſes, & narrauit populo verba Domini, congregans ſeptuaginta viros de* Senibus *Iſrael, quos ſtare fecit circa tabernaculum; deſcenditque Dominus per nubem, auferens de ſpiritu, qui erat in Moyſe, et dans ſeptuaginta viris.*

b Num. c. xi.

Item à principio, cum Deus Moyſi apparuit, deditq; illi negocium educendi populum ex Aegypto; ſtatim iuſſit rem deferri ad Senes, tanquàm ad eos, qui reliquis ſapientia, & auctoritate præſtabant: *Vade* (inquit [c]) *& congrega* Seniores *Iſrael, & dices ad eos*. Et paulo poſt: *Ingredierisque tu, &* Seniores *Iſrael ad Regem Aegypti, & dices ad eum: Dominus Deus Hebræorum vocauit nos.*

c Exod. c. 3.

His

His exemplis, vt alia multa omittamus, populus Iſrael à Deo, & à Prophetis edoctus; mirum eſt, quanto in honore Senes ſemper habuerit, cum illis primas in rebus grauioribus detulerit. Nam Senes magna ex parte erant Conſiliarij: item Senatores, & Iudices, ſedebantque propè portas Vrbium, & omnes controuerſias, & lites dirimebant, vt patet ex Deuteronomio [a], & ex libro Ruth, & ex Hieremia in Threnis: vbi varias calamitates populi deplorans, hanc conſuetudinem attingit [b] dicens: *Senes defecerunt de portis*.

a Deut. c. 22.

b Thren. 5.

ITAQVE vt omnia paucis complectamur; Senes ſemper ferè primo loco numerabantur in illo populo, & erant velut proceres, & Ciuitatum principes: quod innumerabilibus propemodum exemplis perſpicitur; quale illud eſt Iethro Sacerdotis Madian. Cum enim ipſe ſocer eſſet Moyſis, veniſſetque ad generum, vt illi gratularetur; Moyſes, vt afficeret honore ſocerum, & illum (vt par erat) ſummo cum ſplendore, ac dignitate exciperet, non alios quàm Senes accerſiuit, qui ſimul accumberent in conuiuio. *Venerunt* (inquit [c]) *Aaron, & omnes Seniores Iſrael, vt comederent panem cum eo coram Deo*. Hoc idem patet apertè ex verbis illis, quæ Saul Rex protulit ad Samuelem. cum enim Samuel Dei ſententiam Sauli nunciaſſet, aperteque dixiſſet [d]: *Pro eo, quod abieciſti ſermonem Domini, abiecit te Dominus, ne ſis Rex*. Et paulo poſt: *Non reuertar tecum, quia proieciſti ſermonem Domini, & proiecit te Dominus, ne ſis Rex ſuper Iſrael*: Ipſe Rex Saul timens, ne ſibi ſtatim Regnum eriperetur; *Peccaui* (ait) *ſed nunc honora me coram Senioribus populi mei, & coram Iſrael, & reuertere mecum*. Vt igitur ſaltem Regnum, quoad viueret, poſſideret; ac ſi hoc penderet à Senioribus,

c Exod. 18.

d Reg. 15.

bus, rogauit Samuelem, vt ſibi apud ipſos Senes honorem exhiberet.

a Paralip. 2. cap. 10. & 3. Reg. 12.

Notum eſt illud, quod de Rege Roboam legitur [a]; qui cum negocium populi, prius ad Senes, deinde ad adoleſcentes detuliſſet; & tandem ſententiam adoleſcentium probaſſet, grauia multa paſſus eſt; magnamque illius florentiſſimi Regni partem inſipienter amiſit, ea nominatim de cauſa, quòd à Seniorum conſilio diſceſſiſſet.

b Sigonius de Repub. Hebr. lib. 6. cap. 4. de Senat.

c In Concord. Bibliæ. verb. Senior.

Atque hæc ſatis in præſenti ſint, ad veterem Hebraicæ gubernationis conſuetudinem ſignificandam, quæ ex Seniorum auctoritate, vt plurimum pendebat [b]. Vnde tam frequenter in veteri teſtamento nominatos legimus Seniores populi, Seniores Ciuitatis, Seniores Iudæorum, Seniores terræ, & ſimilia verba [c].

SENIORES IN SACRIS LITERIS QVANTO IN HONORE HABEANTVR.

d Leuit. c. 19.

e Iſa. cap. 9.

f Carthus. in d. cap. Iſaiæ.

g Cap. 12.

h Eccleſ. 32.

i Leuit. c. 19.

NVNC alia quædam ſacræ ſcripturæ loca proferemus, quæ tanquam leges à Deo ipſo, aut eius Prophetis latæ, oſtendunt, quanto voluerit in honore apud Populum Seniores haberi. Ac in primis in Leuitico ſcriptum legimus [d]: *Coram cano capite conſurge, & honora perſonam Senis*. Et apud Iſaiam [e]: *Longæuus, & honorabilis, ipſe eſt caput*. Quæ verba oſtendunt, Senes haberi tanquam capita populi [f]. Et apud Danielem [g]: *Quia tibi Deus dedit honorem Senectutis*. Et in Eccleſiaſtico [h]: *Vbi ſunt Senes, non multum loquaris.*

Ex quibus verbis colligimus, plus Senibus à Deo tributum fuiſſe, quàm alijs potentibus viris. Nam cum de ijs dictum fuiſſet [i], *Non honores vultum potentis*; tametſi hos ipſos vulgus colere, & venerari ſoleat; Deus tamen illos non magni æſtimari iubet. Sed Senes quidem vult ab omnibus vehementer obſeruari: quamobrem

inter

inter grauia crimina in libro Sapientiæ illud annumera tur[a]; non parcere veterano, nec reuereri canos multi temporis: ſic in Eccleſiaſtico dicitur[b]: *Ne te prætereat narratio Seniorum; ipſi enim didicerunt à patribus ſuis*. Et alibi[c]: *Quàm ſpecioſum canitiei iudicium; quàm ſpecioſa veteranis ſapientia, & glorioſus intellectus, & conſilium; corona Senum, multa peritia; & gloria illorum, timor Dei*. Et apud Iob[d]: *In antiquis eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia*. Imo cum Deus damnum aliquod in populo ſurrexiſſe oſtenderet, dixiſſe legimus per Prophetam[e]: *Sacerdotes mei, & Senes mei in vrbe conſumpti ſunt*: ſiue cum minaretur, malum aliquod ſecuturum; prout aduerſus Heli dixit[f]: *Ecce dies venient, ut non ſit Senex in domo tua*. Et rurſus: *Pars magna domus tuæ morietur, cum ad virilem ætatem peruenerit*. Ex teſtamento etiam nouo dignitas Senectutis colligitur, dum ſanctus Lucas meminit[g] Prophetæ Simeonis ſenis, *quia homo erat iuſtus, & timoratus, & ſpiritus Sanctus erat in eo*. Et de Anna Propheciſſa ait: *Quod proceſſerat in diebus multis, & erat vidua vſque ad annos 84. non diſcedens de templo*. Et Apoſtolus Paulus tantum Senectuti tribuit, vt Senes, etiam cum errant, nolit reprehendi; ſed potius obſecrari; dicens ad Timotheum[h]: *Seniorem ne increpaueris, ſed obſecra vt patrem*. Et Sanctus Petrus ait[i]: *Adoleſcentes ſubditi eſtote Senioribus*.

a Sap. 2.
b Eccl. c. 28.
c Eccl. c. 25.
d Iob. c. 12.
e Thren. 1.
f 1. Reg. c. 2.
g S. Luc. c. 2.
h 1. Timoth. 5.
i 1. Petr. 5.

APVD SANCTOS, ET ALIOS ECCLESIASTICOS HONOR SENECTVTIS.

QVOD etiam multis ſanctorum Patrum monumentis ſæpius repetitum videmus. Nam vt ait Zoſimus Papa[k]: *Decreta Patrum Senectuti ſanxerunt reuerentiam*. Et ſanctus Anacletus Papa ait[l], *quod propter ſapientiam presbyteri nominantur*. & Alexander Tertius Epiſcopo London. dicebat[m]: *Vigor deuotionis, & fidei (corpore etiam ſeneſcente) non deficit; ſed vergente deorſum conditione corporea,*

k c. contra ſtatuta. 25. q. 5.
l c. fin. 84. diſt.
m c. 1. de renun.

rea, feruor ſpiritus in ſublimiora conſcendit. Et Innocentius Tertius[a]: *Senilis debilitas aliquando id operatur, quod ait Apoſtolus*[b]: *Cum infirmor, tunc fortior ſum; quia nonnunquam corporis infirmitas fortitudinem cordis augmentat*. Et ſanctus Hieronymus[c]: *Senex* (inquit) *creſcente ſapientia, ætate fit doctior, & veterum ſtudiorum dulciſsimos fructus metit*. Et ſanctus Thomas Senes honorandos ait[d], propter ſignum virtutis, quod eſt Senectus. Quorum dictis complures alij Sancti, tum Græci, tum Latini conſentiunt; qui magnis encomijs Senectutem exornarunt, vt in eorum monumentis paſſim legitur.

a c. niſi cum de renuntiat.

b 2. Cor. 12.

c Epiſt. ad Nepotian.

d 2. 2. q. 63. art. 3.

HONOR SENECTVTI TRIBVTVS APVD OMNES FERE POPVLOS.

SED PRAETEREA, ne quis fortè hoc ex Chriſtiana tantum diſciplina receptum fuiſſe exiſtimet; poſſemus hic, ſi opus eſſet, plurimarum gentium, & nationum leges, & conſuetudines commemorare; ex quibus conſtat, maturam ætatem magni ſemper æſtimatam; ac Senes præ cæteris in conſilium adhibitos, illiſque potiſſimum ius regendi populos, atque adminiſtrandi regna, commiſſum fuiſſe.

Verùm quoniam hæc apud auctores quamplures Græcos, & Latinos, veteres, & recentiores, conſcripta varijs in locis reperiuntur; hodieq; plurima ex monumentis, traditionibus, fama denique, ſatis vulgata videntur; nos ad minuendā lectori moleſtiam, ab ijs enarrandis libenter abſtinuiſſemus: Sed tamen ne debitus Senectuti honor, quem alij ſummo fuerunt plauſu amplexi, à nobis nunc in hac parte prorſus prætermiſſus, noſtrum iure accuſare poſſit ſilentium; exiſtimauimus, nonnulla tantum paucis attingenda eſſe: ex quibus communem ferè quendam populorum omnium conſenſum, ab ipſo veluti naturæ iure profectum, poſſit vnuſquiſq; colligere: prætermiſſis innumeris alijs exemplis, quæ

per

per totum penè orbem diſperſa perpetuo viguerunt.

Quare, vt ab Aegyptijs, qui ſe primos omnium mortalium aſſerebant [a], inchoemus; legimus eos tam præclare, & honorifice de Senili ætate ſenſiſſe, vt in Hieroglyphicis Senem repreſentarent hominem muſicum; eo quod compoſitos mores, & ſibi maxime conſonos haberet. Iidem etiam Cygni effigiem exprimebant, qui dulcius caneret, cum morti appropinquaret; innuentes Seniorum actiones, quo propius ad finem vitæ accedunt, longè alijs ætatibus compoſitiores, ac ſibi maxime conſonos eſſe [b]. Et apud eos, maioribus natu iuniores obuij facti cedebant de via, ac deflectebant, aduenientibusq; è ſedili aſſurgebant, vt refert Herodotus [c].

Apud Gades ſcribitur, templum Senectuti dicatum fuiſſe, quod eam ætatem, tanquam rerum magiſtram, venerarentur [d].

De Phariſæis proditum eſt à Philone, & Ioſepho, tanto in honore maiores natu habitos fuiſſe, vt ne contrarium quidem aliquando minores alicui reſponderent [e]. & hanc generalem apud Iudæos legem extitiſſe, vt iuuenes Senioribus omnibus honorem exhiberent, quia cunctorum Senior Deus eſſet [f].

In quadam Arabiæ parte, ſeu in Inſula, quæ illi proxima eſt verſus meridiem, ait Diodorus [g], morem fuiſſe, vt in quolibet cœtu Senior, alijs tanquam Rex, cui parent omnes, imperaret, ac poſt eum Senior acciperet Principatum.

Athenienſes legimus ex veteris Solonis lege, hunc honorem Senectuti habuiſſe, vt natu maximus ciuium primus concionem haberet ad populum, deinde cæteri ciues pro cuiuſq; ætate; Nā vt ait Aeſchines [h], putabant, τοὺς πρεσβυτάτους ἐξ ἐμπειρίας τὰ βέλτιστα τῇ πόλει συμβουλεύειν, Seniores ob experientiam optima Ciuitati conſulere.

a Lucian. de Dea Syria. Iuſtin. lib. 2.

b Pier. Valer. lib. 23. verb. ſenex. muſicus.

c Herodot. in Euterp.

d Philoſtr. in vita Apolonij lib. 5. poſt princip.

e Ioſeph. de antiq. lib. 17. c. 8

f Ioſeph. contra Apionem. c. 7.

g Diod. lib. 3. c. 13.

h Aeſchin. contra Cteſiphon.

De Lacedæmonijs permulta, & præclara refert Cato apud Ciceronem[a], dum ait: *nuſquam tantum tribui ætati, quantum Lacedæmone; & nuſquam Senectutem eſſe honoratiorem*; quod exemplis nonnullis inſignibus declarat, quæ cum ab alijs etiam auctoribus ſint relata[b], & hodie ſatis nota, nos prætermittimus. Nam & Xenophon de Lycurgo, & Republica Lacedæmoniorum loquens, illud ſcripſit[c] tum laude, tum admiratione dignum, vt ipſe ait: Nam cum inſtituiſſet vitæ certamen penes Senes eſſe, perfecit Senectam pluris habendam, quàm iuuentutis robur, & recte quidem: quoniam & ſi Gymnica certamina pulchra habentur, ea tamen corporum certe ſunt; Senectutis vero certamen, bonorum animorum inditium præbet: ſed quantum corpori præſtat animus, tantum etiam animorum certamina corporum certaminibus antecellunt. Vnde prouerbium apud Græcos,

ἐν σπάρτῃ μόνῃ λυσιτελεῖ γηράσκειν.

In Sparta ſola expedit ſeneſcere.

Sed omittamus modo Lacedæmonios, accedamuſque ad alias nationes, & videamus quid de Senibus exiſtimauerint. Certe Seniorum operam, etiam in prælijs non ſolum commendatam fuiſſe legimus; prout de Vlyſſe, & Telemacho ait Homerus[d]: *καὶ πολλοί περ ἐόντες ἀναγκαίῳ πολεμισταί*; Verum etiam memoriæ proditum eſt, Alexandrum magnum à nemine voluiſſe ordines duci, niſi à Sexagenarijs[e].

Idemque ab alijs multis populis obſeruatum fuiſſe[f]. Et de Adarchia ſeniore legitur[g], qui omiſſum apud Halicarnaſſum à iuuenibus prælium, vnus maxime accendit; vnde præmio virtutis cauſa donatus fuit.

Strabo quoque de Albanis ſcribit[h], eos Senectutem non ſolum parentum, ſed cæterorum quoque præcipue vene-

a Cicer. lib. de Senect.

b Val. Max. lib. 4. c. 5. in fin. Aul. Gell. lib. 2. cap. 15. Iuſtin. lib. 3. Plut. in apophteg. Lacon. pag. 209.

c Xenophon. de Repub. Lacedem. p. 347. Plut. in vita Lycurgi.

d Homer. odiſſ. lib. vlt.

e Iuſtin. lib. 11

f Tiraquel. in præfa. n. 164.

g Q. Curtius lib. 5. poſt prin.

h Strabo lib. xi. ante med.

veneratos fuiſſe. Et referunt alij, eos qui Traprobanam Inſulam inhabitabant, Regem eligere ſolitos fuiſſe, ſpectatum moribus, inueteratæ clementiæ, & iam annis grauem.

Sed quod omnium ferè aliorum inſtar eſſe poteſt; apud Romanos nouimus [a], olim neque generi, neque pecuniæ præſtantiorem honorem, quàm ætati tributum fuiſſe; ita vt maiores natu à minoribus colerentur, ad Deorum propè & parentum vicem; atque omni in loco, in omnique ſpecie honoris priores, potioreſque haberentur.

Quin relatum extat, Senectuti iuuentutem ita cumulatum honorem reddidiſſe, vt maiores natu tanquam communes adoleſcentium patres eſſent. Hincque [b], *iuuenes Senatus die, aliquem ex P. C. aut propinquum, aut paternum amicum ad Curiam deducebant; affixique valuis expectabant, donec reducendi etiam officio fungerentur. Inuitati ad cœnam, diligenter quærebant, quinam ei conuiuio eſſent interfuturi, ne Senioris aduentum diſcubitu præcurrerent: ſublataque menſa priores conſurgere, & abire patiebantur*. Et Plinius ſcribit [c]: *Erat antiquitus inſtitutum; vt à maioribus natu non auribus modo, verum etiam oculis diſceremus, quæ facienda mox ipſi, ac per vices quaſdam tradenda minoribus haberemus*. Et paulo poſt: *Suus cuique parens pro magiſtro; at cui parens non erat, maximus quiſque, & vetuſtiſsimus pro parente*.

Quod quidem & alijs multis inſignibus exemplis eorundem Romanorum, literarum monumentis relictum fuiſſe legimus [d]. Vnde carmina illa de antiquis Romanis à Iuuenale prodita [e]:

Credebant hoc grande nefas, & morte piandum,
Si iuuenis vetulo non aſſurrexerat, & ſi
Barbato cuicunque puer: licet ipſe videret

a *Aul. Gell. lib. 2. c. 15.*

b *Valer. Max. lib. 2. c. 1. n. 6*

c *Plin. lib. 8. Epiſt. ad Ariſton.*

d *Plutar. in vita Publicolæ. Cornel. Tacit. libr. 3. vbi de Corbulone. Tiraquel. de iur. primog. in præfat. nu. 80.*

e *Iuuenal. ſatir. 13.*

Plura domi farra, & maiores glandis aceruos:
Tam venerabile erat præcedere quatuor annis,
Primaque par adeo ſacra lanugo Senectæ.

Quod etiam Calliſtrati Iuriſconſulti, ac iuris communis auctoritate receptum eſt, qui inquit: *Semper in Ciuitate noſtra Senectus venerabilis fuit; namque maiores noſtri penè eundem honorem Senibus, quem Magiſtratibus tribuebant*[a].

a l. Semper. de iur. immunita.

EX ANTIQVITATE NOBILITATEM ET ALIA ORNAMENTA ORIRI.

HINCQVE tantus honos antiquitati ſemper delatus fuit, vt ea ad nobilitatem maxime pertinere cenſeretur[b]; & quo quiſque antiquior, eo nobilior diceretur. Indeque omne feudum antiquum, poſſe etiam nobile appellari, Doctores tradiderunt[c].

Quare etiam id ſeruatum videtur, vt inter eos homines, qui eiuſdem ſunt generis, & nati ex eiſdem parentibus, primas ſemper frater Senior referat; & qui ex eo naſcuntur, tanquam maiorem quodammodo nobilitatem conſequuti, & qui ſint veluti familiæ Principes, niſi fortaſſe caſu aliquo familia, quæ oritur ex fratre minore, magis ſplendeat. Qua ratione in familijs nobiliſſimis conſtat, ad hos, nimirum ad fratres Seniores, patris, maiorumque ſuorum hæreditatem pertinere; quod apud omnes ferè nationes vſitatum eſt. Et quantumuis frater minor natu, excellat ingenio, & prudentia; tamen niſi ille qui Senior eſt, omnino ineptus ſit ad rem familiarem adminiſtrandam, ſemper iuniori fratri præfertur[d]. Imo in Regum, & Principum maximorum ſucceſſione idem ſeruatur: licet enim Reipublicæ cauſa agatur; tamen ſi Rex aliquis multos habet filios, non habetur ratio illius, qui ſapientior, aut fortior eſt, ſed qui maior eſt natu; dummodo tantum habeat ingenij, quãtum ſatis eſt ad Rempublicam gubernandam.

b l. prouidendum C. de poſtulan. & l. 1. C. de iur. aur. annul.

c Bald. et Aluarot. Card. in c. 1 §. cæteri. Quis dicatur Dux, & Comes.

d Tiraquel. de iur. primog. nu. 128.

Hinc

Hinc etiam videtur hoc nomen Senior, tum propter propriam ſignificationem, tum propter honorem, qui Senibus debetur, tantam habuiſſe apud aliquas nationes dignitatem, vt poſtea tranſlatum fuerit ad ſignificandos non tam homines Senes, quàm potentia, auctoritate, & dignitate præſtantes; vt patet ex Gallorum conſuetudine: apud quos in Concilijs antiquis, quæ habita fuerunt ætate Caroli magni, aut paulo poſt, Senior idem eſt, quod vir princeps, & qui alios habet in ſua poteſtate; quod conſtat ex Concilio Holonienſi [a], quod eſt apud Synod. Melden. Apparet item ex eadem Synodo Melden. [b] & ex Concilio Piſten. [c] & ex multis alijs locis; videturq; nomen illius temporis, & illius regionis proprium. Imo inde veriſimile eſt, translatum eſſe ad Hiſpanos nomen illud *Sennor*, quo ipſi honoris cauſa eos appellant, quos magnifaciunt; tanta enim eſt literarum affinitas, vt excepto accentu, idem nomen eſſe videatur. Indeque fortaſſe etiam apud Italos ortum habuit nomen illud *Signore*, quo paſſim omnes vtimur. Sed & in priuatis domibus multis in locis obſeruari videmus, illos qui familiam gubernant, & quibus reliqui parent, vt plurimum Seniores eſſe, ac Reggitores appellari, quod ipſi inſtar Regum omnes domeſticos in officio tueantur [d].

a In cap. 2.

b In Synodo Melden. c. 51.

c In cap. 4.

d Montecat. in comment. lib. 1. in Polit. Ariſt. tex. 13.

Ex hoc etiam vetuſtatis honore prodijſſe videntur imagines illæ fumoſæ olim dictæ, quæ vetuſtatem maximam, ſimulque generis claritatem præſeferebant. Qua de re dicit Cicero in Piſonem: *Obrepſiſti ad honores errore hominum commendatione fumoſarum imaginum, quarum ſimile habes nihil præter colorem*. Et contra, nouum hominem pro ignobili idem Cicero ſæpe appellat, prout ſatis omnibus notum eſt.

Inde

Inde quoque veteres illæ contentiones inter Aegyptios, Phrygas, Scythas, Athenienſes, & alios [a], qui ſe omnium mortalium antiquiſſimos, & ideo maiore in exiſtimatione, atque auctoritate apud omnes habendos eſſe, aſſerebant.

a Iuſtin. lib. 2. Herod. lib. 2. Tiraquel. de nobil. c. 19. nu. 28

Hinc etiam magna illarum Vrbium encomia exorta fuerunt, quæ antiquitatem præ alijs vrbibus præferebant; cum hinc non ſolum ipſis Ciuitatibus, ſed etiam Ciuibus ſplendorem, & decus acquiri, omnes iudicarent: & ideo quo tempore Vrbs aliqua laudatur, ſtatim ſi antiqua eſt ipſius origo, ſolet antiquitas ipſa commemorari.

Qua quidem ratione non defuerunt, qui Latinam illam loquendi phraſim à Cicerone, atque alijs probatis auctoribus receptam, hinc deductam fuiſſe putauerint: vt ſcilicet cum aliquid nobis optatum valde, ac magno in pretio habitum fuiſſe ſignificemus, id nobis antiquiſſimum, aut nihil ea re antiquius extitiſſe proferamus. Vnde Cicero [b]: *Me quidem id multo magis mouet, quod mihi eſt & ſanctius, & antiquius.* Et alibi [c]: *Ne dubitaris, quin quod honeſtius, id mihi futurum ſit antiquius.* Et Paulus Iuriſconſultus [d]: *Diſciplina caſtrorum antiquior fuit parentibus Romanis, quàm charitas liberorum.* Quod & alia exempla teſtantur multis in locis.

b ad Atticum. lib. 12. epiſt. 4.

c ad Atticum. lib. 4. epiſt. 3.

d l. poſtliminium. §. filius de captiu. & poſtlim. reuerſ.

Quibus quidem rebus liceret nonnulla etiam adijcere, quæ ad huius nominis, SENECTVS, originem, ac vim pertinent. Verum cum ſuperius hæc loco ſuo tradita fuerint, ſic tunc argumento exigente [e]; lectorem rogamus, ea illinc (ſi placeat) haurire, ne nobis ſint repetenda. Nunc enim quid opus eſt, quod ad Senectutis præſtantiam, ac decus ſpectat, plura amplius congerere? cum Plato non

e In 1. par. pag. 6. & ſeqq.

vno

vno in loco tradiderit [a], *πρεσβυτέρους τοὺς ἄρχοντας δεῖ εἶναι, νεοτέρους δὲ τοὺς ἀρχομένους*, ideſt, conſtat Seniores imperare oportere, iuniores autem ſubeſſe. Quod & Ariſtoteles affirmauit ſcribens [b], naturaliter Seniores iunioribus præeſſe. Atque id quidem etiam in brutis quibuſdam obſeruari traditum eſt, veluti in elephantibus; quorum ea eſt natura, vt gregatim ingrediantur, ſed agmen ducat, qui natu eſt maximus [c]. Quod & de formicis ab aliquibus proditum fuit [d].

a Lib. 3. de leg. & lib. 3. & 5. de Repub.

b Polit. lib. 7. cap. 14.

c Plin. lib. 8. c. 5. & Solin. cap. 38.

d Aelian. lib. 6. animal. c. 42.

SED nec illud etiam omittendum eſt, quod in communi ferè omnium more poſitum videtur, vt cunctis hominibus etiam prouectioribus tum in literis, tum in familiari ſermone, tum aliàs, cum illos ſalutamus, longiorem vitam precari ſoleamus; cum tamen nomine longioris vitæ, nihil aliud, præſertim ſi agimus cum hominibus, qui ſunt matura iam ætate, niſi Senectutem ſignificemus.

Item ipſi Pontifici Maximo, in die anniuerſario Aſſumptionis ad Pontificatum, mos eſt, vt optetur longa vita, hoc eſt Senectus: ex quo conſuetudo manauit proferendi illa verba, AD MVLTOS ANNOS: Quæ etiam in acclamationibus Conciliorum, pro diuturna incolumitate Sanctiſſimi Papæ, Imperatoris, Regum, Legatorum, Cardinalium, & Epiſcoporum, pronunciari ſolent; quod & in conſecratione cuiuslibet Epiſcopi obſeruatur.

Præterea cum iubeat Deus in Decalogo, filios honorem parentibus habere, promittit illis tanquã pręmium, vitam longam: *Honora (*inquit*) patrem tuum, & eris longæuus ſuper terram*. Deinde viris illis, qui apud Hebræos pietate, & omni virtutum genere floruerunt, concedebat Deus longam vitam, ac ſi in hac re beneficium tribueret, vt patet ex Noe, Abraham, Iacob, & multis alijs.

Item cum agitur de obitu illorum, hæc verba, aut alia eius generis commemorantur: *Mortuus eſt Senex, & plenus dierum*: *Mortuus eſt in Senectute bona*. Contra vero, ac ſi malum ſit, & quaſi ſupplicium quoddam, mortem obire ante Senectutem, & non frui huius extremæ ætatis bonis; ait Dauid de hominibus ſceleratis, & crudelibus: *Viri ſanguinum, & doloſi non dimidiabunt dies ſuos*. Item idem Dauid deſiderans ad Senectutem peruenire, ait: *Ne reuoces me in dimidio dierum meorum*.

Et tandem ipſa Senectus eſt velut imago quædam æternitatis: licet enim nulla poſſit inter æternum, & id quod eſt tempore circumſcriptum, eſſe proportio; tamen huic ætati tribuitur ſimilitudo quædam perpetuitatis, propter excurrens magnum illud ſpatium, quod eſt inter ortum hominis, & extremum Senectutis; & etiam quia vna Senectus, videtur alias omnes ætates quodammodo complecti: Senex enim retinet illas memoria, contemplaturque res omnes, quas in adoleſcentia, & in alijs ætatibus geſſit, tanquam præſentes.

Ex quibus, cum prudens lector, tanquam ex paucis ſeminibus, copioſos Senectutis aceruos, ac latiſſimè patentem in omnes regiones dignitatem poſſit intelligere; quid attinet, alia amplius cumulare? cum ſatis ex his, ſummam illius dignitatem, ac præſtantiam, non ſolum legibus, moribus, omniumq; ferè populorum conſenſu munitam, ac confirmatam, ſed naturali etiam iure ſubnixam eſſe videamus?

EX-

DE PRIVILEGIIS SENECTVTIS APVD IVRISCONS. ET ALIOS.

EXTREMVM igitur illud poſſet ab aliquibus fortè deſiderari, ad commentarium hunc noſtrum congruo veluti ſigillo claudendum; vt ea, quæ Senectuti priuilegia, ſummorum Pontificum decretis, Imperatorum conſtitutionibus, iureque communi delata reperiuntur; ac memoranda illa inſignia, quæ paſſim magiſtratuum auctoritate, in tribunalibus, curijs, publicisque iudicum conſeſſibus Senio tribuuntur, hodieque in omnibus ferè Ciuitatibus diutino vſu recepta exercentur, nos hic in vnum collecta proferremus, atque alijs teſtata relinqueremus.

Verum cum hæc permulta ſint, & quæ ſigillatim qua decet ſerie, & diligentia relata, magnam voluminis partem poſſent occupare: & præterea multorum in hoc eruditorum Iuriſconſultorum opera, magna cum eorum induſtria, & laude fuerit verſata; qui adeò accuratè in commentarios ſuos omnia Senectutis priuilegia, & prærogatiuas retulerunt [a], vt nihil intactum ferè reliquerint: exiſtimauimus nihil aliud à nobis hæc perſequentibus proficiſci poſſe, quàm rem actam (vt dici ſolet) rurſus agere.

Præterquam quod Iuriſconſulti, vt ſupra etiam tetigimus, dum Senectutis priuilegia recenſent; ea potius complectuntur bona, quæ externa ſunt, ac in lubrico poſita, eaque vitæ commoda perſequuntur, quæ facillime nobis eripi poſſunt. Et quamuis hæc minime negligenda putemus, quippe quæ ad Chriſtianum vſum rectè etiam dirigi poſſunt; Attamen quia Bonum Senectutis, de quo nobis eſt inſtitutus ſermo, longe altioris, ac præſtantioris ordinis eſſe docuimus; hæc, vt leuiora ac notiora, in præſens prætermittenda exiſtimauimus. Quid enim quæſo magni refert (quod priuile-

[a] *Cæpol. tract. de Imp. milit. deligendo. Io. de monte Leon. de Senect. priuileg. Tiraquel. de iur. primogen. in præf. n. 80. Petrus Greg. in Syntagm. par. 1. & 2.*

gij loco ponitur) Senes ante alios ſententiam dicere? priore loco ſedere? primos conſilijs, & decretis ſubſcribere? non poſſe eos ſine venia in ius vocari? ad eos tanquam ad egregias perſonas iuramenta tranſmitti? in eundo alios præcedere? apud illos claues, annulos, ſigilla cuſtodienda deponi? in communibus actionibus eos alijs anteferri; atque alia huiuſmodi plurima, quæ in magnam illius ætatis prærogatiuam à Doctoribus celebrantur? Qualia (inquam) hæc ipſa ſunt, vt hinc vera, & ſolida Senectutis laus debeat pendere? vt alia omittamus, quæ Cato dicebat [a], diligentiſſime & Romæ, & in alijs Ciuitatibus obſeruari; ſalutari ſcilicet, appeti, decedi, aſſurgi, deduci, reduci, conſuli. Quæ quidem hodie Chriſtiana humilitas ad altiora aſſurgens, declinat potius, ac refugit: niſi muneris ſuſcepti, aut publici officij ratio, quædam ex ijs interdum poſtulent adhiberi.

a Apud Cicer. de Senect.

Quapropter ab ijs nos ſuperſedentes, tanquam inſtituto noſtro non multum neceſſarijs; & præſertim cum ab alijs hæc copioſe ſcripta comperiantur, cupimus conſilium hoc noſtrum à benigno lectore æqui, bonique conſuli. ac tandem operi huic noſtro finem (Deo ſuffragante) imponimus.

FINIS TERTIAE PARTIS.

PER-

PERORATIO

ABSOLVTIS iam illis, quæ hoc Commentario (cæleſti gratia aſpirante) fuimus complexi: Subijt animum perplexa cogitatio; ne hæc ipſa, De Bono Senectutis inſcriptio, quam operi huic præfigimus, parum tum ſacris literis, tum veritati ipſi congruere; proindeque tota argumenti huius tractatio, præpoſtera potius, ac diſcrepans poſsit iudicari. Etenim cum frequenter legamus in diuinis monumentis, Vetuſtatis nomen male ſonare, ac pro peccati prauitate, vt plurimum accipi; vnde Apoſtolus Paulus modo Epheſios monet[a], vt deponant veterem homi- *a Ad Epheſ. cap. 4.*

nem, qui corrumpitur ſecundum deſide-
ria erroris: modo Coloſſenſes [a], vt expo-
lient veterem hominem cum moribus, &
actibus ſuis: modo Galatas [b], vt expurgent
vetus fermentum. Imo Sancta Eccleſia
in ſolemnium miſſarum apparatu, precari
conſueuit: *Exue me Domine veterem homi-
nem, & indue me nouum hominem, qui ſe-
cundum Deum creatus eſt in iuſtitia, & ſan-
ctitate veritatis*: & alibi memoretur ſæpe
vetuſtas literæ; & id quod antiquatur, &
quod ſeneſcit; & quod filij alieni inuete-
rati ſunt; & vt recedant vetera de ore ve-
ſtro; & alia huiuſmodi, non ſine probri ſi-
gnificatione. Idcirco hinc poteſt oriri du-
bitatio: quomodo nomen hoc, quod in
malam partem tam ſæpe in diuinis libris
vſurpatur; nos contrario potius vocabulo,
tanquam rem ſalutarem accipiamus, ac Se
nectutis Bonum prædicare audeamus.

Accedit, quod veritas ipſa, ac ratio hoc
idem ſuadere cenſentur. Nam quod nos
Senectutis Bonum appellamus, illud ve-

rius

a *Ad Coloſſen.* 3.

b *Ad Galat.* 3.

rius graue eorum annorum iugum eſſe agnoſcimus, & experimur; cum difficile admodum ſit, iſtud Bonum in tam confectà ætate inuenire; & longe difficilius, ad illius verticem eo tempore aſcendere, ad quem nonniſi per arctas, aſperas, horridasque ſemitas, ſupra à nobis præſertim in extrema parte relatas, ſit perueniendum, quæ terrent potius ab illius acceſſu homines; ita vt quod Bonum aſſerimus, optandum magis videatur, quàm, vt à Sene obtineatur, vllatenus ſperandum.

Vnde ſicuti qui de Rege, de Epiſcopo, de Oratore, aut de huiuſmodi excelſis muneribus monumenta conſcripta reliquerunt, cenſentur à nonnullis ad ſpeciem potius ea commemoraſſe, quàm vt vſu ipſo eadem impleri poſſe ſibi perſuaderent: Sic ſuſpicandi occaſio permultis forte pręberi poterit; conſilium noſtrum fuiſſe, ea magis recenſere, quæ deſiderantur præſtari à Senectute, quàm quæ ab ipſa verè præſtari poſſe confidamus.

Hæc cum aliquibus, perlecto toto opere, in mentem venire, atque hinc eorum animos perturbari poſſe, veriti fuerimus; minime prętermittendum eſſe duximus, quin ea paulo exactius ad incudem reuocaremus: prudentum freti lectorum iudicio, qui poſt rem omnem maturius expenſam, noſtrum magis hinc propoſitum confirmari, quàm vllatenus labefactari animaduertent.

QVARE à Vetuſtatis nomine incipiendo: cum notum ſit, hanc vocem duplici ſenſu, proprie ſcilicet, & translate accipi; non eſt dubium in ſuperioribus ſcripturæ locis eam metaphorice ſumi, atque ad peccati turpitudinem transferri: propterea quod, vt ait Sanctus Chryſoſtomus[a], Vetuſta res illa communi nomine dici ſolet, quæ turpis, fœtida, antiquatur, & ſeneſcit, atque ad interitum ruit. Hæ autem cum peculiares ſint peccati conditiones, merito (appoſita valde translatione

[a] In Epiſt. 1 ad Corint. c. 5. hom. 15

tione) vetuſtatis vox peccato tributa fuit.

Hincque phraſis illa loquendi olim deſumpta eſt, vt vetus homo abſolute diceretur Adamus primus parens noſter, omnium hominum antiquiſsimus; ex quo peccatum originale profluxit, & in poſteros omnes eſt propagatum.

At verò cum tempora fuerint poſtea immutata, atque affixo Cruci Redemptore noſtro, ſordes etiam peccatorum pretioſo illius ſanguine ablutæ permanſerint, ac ſimul noua per gratiam fuerit in mundum creatura inuecta: pariter etiam id, quod veteris hominis, ideſt malitiæ dicebatur, iacuit (vt ait Apoſtolus) in pectoribus illis expugnatum, atque extinctum, qui mortui peccato, viuunt iuſtitiæ: & quamuis mortale hoc corpus circumferãt, concupiſcentijs tamen eius non obediunt, ſed ambulant in nouitate vitæ.

Vnde etiam Christus Dominus ſimilitudine quadam ſecundus Adam ab Apoſtolo nuncupatus fuit, cum ait[a]: *Factus eſt primus*

[a] 1. Cor. 14

mus homo Adam in animam viuentem; nouiſsimus Adam in ſpiritum viuificantem.

Ac propterea totum genus humanum, duorum hominum nomine appellatum reperitur; veteris ſcilicet, qui per peccatum corruptus erat; & noui, qui à peccati reatu fuit renouatus. Quorum nominum Veteris, & Noui frequens eſt in hoc ſenſu apud Apoſtolum mentio[a].

[a] *Ad Epheſ. 4. Ad Coloſ. 3. Ad Hebr. 8.*

Ex quibus colligitur: veteris hominis, ſiue vetuſtatis vocabulum, quod antea turpe, odioſumque habebatur; tantum abeſſe, vt poſt Redemptoris noſtri triumphum, Senectutem, de qua nos agimus, amplius in priſtino, & metaphorico illo ſenſu comprehendat; vt imo hodie hæc ipſa vitæ maturitas, innumeris ſanctorum Patrum, ac fidelium Seniorum agminibus ſociata, nihil magis, quàm vitia expugnare, ſordes omnes abſtergere, ac veram vitæ ſanctimoniam ſe amplecti profiteatur. Qua de cauſa præter cæteras

teras adducti nos fuimus, vt de Bono Senectutis libellum hunc conſcriberemus.

QVOD verò veritati repugnare dicebatur, propter arduas, & ſpinoſas eas ſemitas, quæ, ne Bono illo potiamur, frequenter in extrema hac, & conſumpta ætate aditum nobis obſtruere videntur: Id quo pacto ſit accipiendum, ne quiſquam errore decipiatur, nunc nobis eſt explicandum.

Nam ſicuti in rebus naturalibus (vniuerſe loquendo) nihil initio integrum producitur, & nihil abſolutum vndequaque: ſed omnia habent multa quidem perfecta; multa etiam illis deſunt, quæ poſtea perficiuntur; prout in plantis, arboribus, piſcibus, àuibusq;, atque alijs animantibus eſt conſpicere: Sic homo, qui inter omnia à Deo condita, rationis particeps creatus fuit, in lucem egre ditur initio, corpore, ſenſu, & intellectu debilis; inde paulatim augetur, & roboratur,

ratur, donec eo perueniat; vt cum multa adhuc illi deficiant, tandem ſuam animi, & corporis abſolutionem, ac complementum aſſequatur. Hoc continuus naturæ ipſius oſtendit appetitus; quæ quidem ſuam ſentiens neceſsitatem, ſemper aliquid petit, ſemper huc illuc ſe vertit, ſemper ſuſpirat, vt amplius aliquid obtineat. At verò ſapientiſsimus Deus, quemadmodum rebus creatis, veluti arboribus, frugibus, ac plantis ſua præſcripſit tempora, quibus perficerentur; cum alia vere, alia æſtate, alia autumno, nonnulla etiam hyeme, ſiue alijs anni temporibus compleri voluerit: atque alijs animantibus etiam, certa temporum ſpatia præfinierit, quibus proprium robur, ac virium validitatem conſequerentur. Sic hominis vitam ſuis diſtribuit gradibus, per quos incrementa quotidie ei accederent, donec tandem ad ſummam ætatem, quæ Senectus dicitur, perueniret: in qua Bonum illud, de quo agimus, plenius

multò,

multò, ac facilius, quàm in cęteris ętatibus adipiſceretur; cum eam minus perturbatam, minus improuidam, minus imperitam effecerit; plus iudicio, plus moderatione, plus religione vigentem; plus finis ſui, ad quem homo natus eſt, cognitione prędıtam conſtituerit.

SED quoniam non ſatis fuit æternę illi prouidentię res alias creatas, temporis tantummodo conſtitutionibus, ac terminis abſoluendas relinquere; ſed naturaliter etiam quoſdam illis veluti inſtinctus ingenuit, quibus ad ſuas cauſas, vnde originem habuerunt, conuerterentur; indeque incrementa ſua, ac perfectiones ſuſciperent: & ideo videmus arbores, ſtirpes, & plantas, quàm maximè poſſunt, ſolem quęrere; atque in terra, vnde prodierunt, radices agere: pullos, agnos, catulos, & huiuſmodi alia ad eorum genitores recurrere: quaſi vnuſquiſque dicat; hinc habui, quod habeo; hinc referam, quod mihi

deeſt: Sic hominem eadem prouidentia voluit, appetitu intimo perfectionem ſuam acquirendi perpetuo vrgeri, ſimulque tacitè intelligere, ad eam obtinendam, neceſſariò ad Deum illius parentem, bonorumque omnium fontem ſibi eſſe confugiendum.

Quę ſanè pręcipua cauſa eſt, cur vnuſquiſque maximè cupiat ſeneſcere, atque vitam in extremos annos prorogare: propterea quod cum huius ſæculi fallacijs fatigatus, appetat aliquando ab his fluctibus emergere, ac vera requie perfrui; ſimul cognoſcit, id non alia ratione ſibi conſequi licere, quàm ſi cum principio ſuo iungatur.

Certum enim illud eſt, vnamquamque rem quo propius accedit ad ſua primordia, eò maiores vires, ac validiorem alacritatem inde quodammodo ſuſcipere: Sic per Senilem ætatem, quoniam homo propediem diſſoluendus, propinquior fit primę cauſę, ac fini vltimo,

mo, qui Deus eſt; propterea cupit maximè eò tandem peruenire, vnde ſibi maiores ſpirituales vires, & afflatus, ac cæleſtes veluti inſtinctus communicari debere intelligit: quibus non ſolùm aduerſus res omnes, quæ Bono ſuo obſiſterent, acrius repellendas; ſed etiam ad ea, quę ſibi ad perfectionem ſuam implendam, deficiunt; plenius, & felicius obtinenda, adiuuetur, ac demum cum Deo ipſo coniungatur.

CVM IGITVR ex ſuperius dictis clarè conſtet, in rebus naturalibus ad perfectionem aſſequendam, duo pręcipuè requiri: videlicet tempus, quod earum ſingulis à natura fuit conſtitutum, vt in lucem prodeant, atque augeantur; tum auxilium illud, ac adiumentum, quod eis ab illorum cauſa, & origine, ad perfectionem ſolet ſuppeditari: Sic in homine euidens eſt, eadem duo ad ſuam plenam integritatem (genera-

liter loquendo) concurrere debere. quorum alterum; quod temporis eſt, ad Senilem ętatem pertinet, ex rationibus alias à nobis deductis: alterum, à diuinę clementiæ fonte, vnde omnia bona manant, & quę prima cauſa noſtra eſt, hauriendum eſſe, ſatis conſtat: Quę quidem nunquam eos deſerit, qui ad ſe confugiunt; ac ſingulis virtutum ſubminiſtrat incrementa.

ITAQVE, vt ad me ipſum reuertar: cum ex his duobus illud, quod temporis eſt, abunde affectæ ætati meæ ſuppetat, quæ ferè metam peregrinationis attingit: illud verò quod à diuinæ pendet gratię theſauro, minimè tenuitati meę, illius opem humiliter imploranti defuturum eſſe, per illius miſericordiam ſperare debeam: Agnoſco ego ſanè, quò pluribus rationibus, & exemplis, magna Senectutis Bona, eorumque adipiſcendorum rationem alijs proponere elabo-

raui

raui; eò magis hoc mihi ipſi incumbere, vt eadem moribus, ac vitę inſtitutis plenè exprimere contendam.

Fertur inſignis olim pingendi arte opifex, cum varia de coloribus, vmbris, luminibus, interuallis, quantitatibus, lineamentis, ac tota affabrè pingendi induſtria, documenta conſcripta reliquiſſet; tandem hominis ſpeciem omnia à ſe tradita complectentem, ad rerum, quas docuerat, exemplar effinxiſſe: quod ſatis eſſe non duceret, verbis, & regulis multa pronuntiare, niſi eadem opere ipſo exprimerentur.

Sic optaſſem ipſe, ea quæ Commentario noſtro, De Senectutis Bono, atque eius fructibus, complexi ſumus, re ipſa præſtare, ac virtutum meritis eadem ad viuum referre.

VERVM, quod hactenus imbecillitati meæ aſſequi non licuit; fretus tamen inexhauſto illo benignitatis fonte, ſperare

non deſinam, quominus extremam hanc occidentis vitæ meæ metam, eorum ſaltem Senilium Bonorum, quæ in hunc librum congeſsimus, commemoratione excitare dignetur, ac præteriti temporis damna ſarcire largiatur.

Et quoniam Ieremias Propheta nos admonuit[a]: *Interrogate de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis refrigerium animabus veſtris*: Sic ego eundem Dominum ſupplex rogabo, vt reliquos properantes vitę meæ dies, in has ſemitas ſalutari manu ſua quamprimum dirigat; vt tandem optato Senilium Bonorum refrigerio, liceat mihi, per eius gratiam, in cæleſti patria perfrui.

a Ierem. c. 6.

FINIS.

INDEX

1.007.351

INDEX
RERVM ET VERBORVM
Quæ in hoc opere continentur.

Aron, & Moyſem Deus delegit, grandes natu. pag. 229

Abbas Macarius Alexandrinus cur παιδαριογέρων *vocatus.* 5

Abbas Or in monte Nitriæ Senex decorus. 4

Abbas Zoſimus vixit propè 120 annos. 11

Abbatis Moyſis dictum, de Senibus ignauis. 206

Abbatis Pauli ægri virtus admirabilis. 37

Abrahæ beata Senectus diſcutitur. 166

Abrahæ primum tanquam patri credentium bona Senectus diſtinctè magis, quàm alijs promiſſa fuit. 167

Achillis robur. 198

Actiones bonæ, maturæ ætatis fructus. 211

Actiones immanentes, ſunt perfectiones ipſius agentis 174

Actionū grauitas debet reſpōdere grauitati annorum. pag. 91

Actus exterior habet meritum ab interiori. 56. & 100

Actus ratiocinandi ad Senes ſpectat maximè. 80

Actus virtutis nihil aliud eſt, quàm bonus vſus liberi arbitrij. 211

Actus vitæ extremus, vocatur Senectus. 2

Adagium. vide, *Prouerbium.*

Adam primus, & ſecundus, quis, & qualis ſit. 249

Adarchias Senior donatur præmio victoris. 236

Aditus ad virtutem facilior in Senectute. 95

Adoleſcentes quomodo regendi. pag. 66

Adoleſcentes præſtare Senibus in rebus apprehendendis. 80

Adoleſcentum excuſatio. 186

Adoleſcentum delicta quomodo poſſint curari. pag. 198
Adoleſcentiam,& mediam ætatem Senectus antecellit. 170
Adoleſcentia Valentiniani Imperatoris. 187
Adoleſcentia intemperans effœtum corpus tradit Senectuti. 188
Adoleſcentia excolenda, vt Bonum pariat Senectutis. 189
Adoleſcentia,& virilis ætas ſunt Senectutis miniſtra. 195
Adoleſcentiæ conditiones. 66
Adoleſcentiæ prauos mores, in Senectute curandos. 197
Adoleſcentiæ fundamentis multum inniti Senectutem. 183
Adoleſcentiæ rationes etiam ad mediam ætatem pertinere. pag. 200
Adoleſcentiæ delicta minus puniẽda aiunt Iuriſconſulti. 65
Adoleſcentiæ inſtituendæ ratio quæ ſit. 183
Adoleſcentiæ diſciplinam valde conferre ad Senectutis Bonum. 186
Adoleſcentiæ prauos mores Senectuti plurimum obeſſe. 188
Adoleſcentiæ vitia recenſentur. pag. 196
Adoleſcentiæ perturbationes. 65
Adoleſcentiæ vitium proſequitur Senectutem. pag. 189
Adoleſcentiæ non eſſe tribuendum Bonum Senectutis. 195
Adoleſcentiæ primordia ſeruare debent, qui ad honoratam aſpirant Senectutem. 196
Aduerſa, & mala omnia ad tria capita redigi, animi, corporis, & externa. 24
Aduerſa humana vita, nec bona, nec mala, ſed ex fine iudicanda. 174
Aegyptij ſe primos omnium mortalium aſſerebant. 235
Aegyptij in hieroglyphicis Senem repræſentabant hominem muſicum. 235
Aegyptij Senem effigie Cygni exprimebant. 235
Aegyptij iuniores, obuijs maioribus natu varios deferebant honores. 235
Aegritudines corporis cum animi morbis valde conueniunt. pag. 149
Aegrotare minus ſolent Senes, quàm iuuenes. 108
Aegrotos quoſdam incanuiſſe. 3
Aeliani,& aliorum exempla aduerſus vitia Senectutis. 28
Aeſchines ait, Seniores ob experientiam optimè Ciuitati conſulere. 235
Aetas mala eſt Senectus. 25

Aetas ſenilis quomodo ſe ad terrena bona tranſtulerit. pag. 161
Aetas media ita perturbationibus exagitatur, vt tunc ratio non ſit perfecta. 169
Aetas, quæ à Græcis, γῆρας appellatur. 3
Aetas. Vide Maturitas, & Auctoritas.
Aetas virilis eſt media inter adoleſcentiam, & Senectutem. pag. 200
Aetas ſumma Senectus dicitur. pag. 252
Aetas, quam Græci πρεσβεῖον vocant. 2
Aetas Iſocratis. 58
Aetas Platonis. 58
Aetas ſapientiæ condimentum eſt; ſapiens ætati cibus eſt. 92
Aetas media quomodo inſtituenda ſit, multi ſcripſerunt. 200
Aetas Senectutis vita immaculata. 6
Aetas ſenilis dicitur, quæ matura iam ætate ineunte, mortis terminum antecedit. 2
Aetas virilis ad virtutum chorum complectendum Senectuti non eſt æqualis, nec adoleſcentia. 212
Aetatis cauſa Senatores dici. 6
Aetatis cauſa Seniores in ſacris literis dictos fuiſſe. 6
Aetatis maturitas iure ſuo auctoritatem poſtulat. pag. 188
Aetatis ſenilis plerunque ſocia eſt grauitas. 91
Aetatem ſenilem mediæ præferendam eſſe. 168
Aetatem Senilem ad præmia immortalitatis obtinenda reliquis aptiorem eſſe. 169
Aetatem teneram facile flecti. pag. 186
Aetatem naturalem ad Bonum Senectutis non ſufficere. 181
Aetatem malam veteres dixerunt Senectutem. 8
Aetate media homo habet integras vires animi, & corporis. pag. 167
Aetate quacunque licet reſeruare pecunias ad honeſtas occaſiones. 140
Aetates aliæ non ſunt tam promptæ, quàm Senectus, ad omne virtutum genus. 62
Aetates aliæ pluribus implicitæ ſunt culpis, quàm Senectus. pag. 62
Aetates hominum quatuor aliqui ſtatuerunt, alij aliter. 9
Aetatum longiſsimarum exempla. 60
Aetates cæteras Senectus animi tranquillitate ſuperat. 68
Affectus. Cyrilli exemplum contra

tra nimium affectum propinquorum. pag. 115
Affectus propinquorum aliter cõuenit ſæcularibus, aliter Eccleſiaſticis. 114
Affectum nimium propinquitatis Sancti Patres deteſtati ſunt. 153
Affectus duos eſſe præcipuos, concupiſcendi, & iraſcendi. 103
Affectus etiam animi medicorum arte curari 30
Aggredi, & ſuſtinere, ſunt duo actus fortitudinis. 126
Αγήρατον *plantam quandam vocari.* 4
Agricultura voluptatibus, & villarum receſſibus Cato delectatus eſt. 29
Albania gignit quoſdam canos à pueritia. 3
Alexandrum Regem *Leonidis pædagogi ſui vitijs infectum eſſe.* 189
S. *Ambroſius ait, nullum diem ſine peccato noſtro præterire.* 98
Amor conſangineorum immodicus, vitioſus eſt. 113
Amor erga coniunctos, ex ſe nõ eſt damnandus. 113
Amor immoderatus ſui ipſius, eſt principium omnis peccati. pag. 113 & 128
Amoris proprij curatio ex Senectute. pag. 226
Αναληπτική, *quæ pars medicinæ ſit.* 32
Angues Senectam *exuere, & ſtelliones.* 7
Animal nullum eſſe ἄγηρον, *ideſt inſeneſcibile.* 12
Animalia quædam in Ponto, vno die viuunt. 33
Animalia ἐφήμερα. 19
Animæ vita appellata eſt Senectus. 87
Animus in Senectute *quò magis viget, eo maxime augenda probitas.* 206
Animi affectus aliquando medicorum arte curari. 30
Animi fortitudo maior probatur in Senibus. 219
Animi moleſtiæ in Senectute. pag. 24
Animi portio duplex eſt, inferior & ſuperior. 81
Animo vtilitatem afferre plantas nonnullas. 31
Animum ſenilem æſtimant ſapientes ex actionibus, non armis. 5
Annorum grauitati reſpondere debet grauitas actionum. 91.
A*nnorum acceſsio ad terrena deſpicienda robur adiũgit.* 226
A*nnis creſcentibus an creſcat ſarcina peccatorum.* 98

An-

Antiquitas ad nobilitatem maxime pertinere. 238
Antiquum dicitur, quod eſt in magno pretio. 240
Antonius Aegyptius ſenex floridus. 4
S. *Antonius laudat prudentiam.* *pag.* 78
Apophthegma . vide, *Dictum*, & *Adagium*.
Apophthegma Marci Caſtritij Placentini ad Carbonem. 78
Arbori ſenectus comparatur. pagina. 209
Arbores in tẽplo Salomonis quæ effecta erant. 211
Ariſtidis, & aliorum exempla abijcientium diuitias. 147
Ariſtoteles tabulas obſcœnas pueris prohibuit. 190
Ariſtoteles tradit, Senes difficilis eſſe ſpei. 74
Ars . vide, *Medicina.* 13
Artem medicã Anabaptiſtæ damnarunt. 13
Artes aliæ in actione, aliæ in factione verſantur. 72
Articuli ſex de Auaritia. 121
Aſpectu corporis, certum non poſſe ferri de Senectute iudicium. 4
Athenienſes, & Aegyptij contendunt de antiquitate. 240
Athenienſium de maledictis Philippi Regis dictum. 108
Auari nomen non effugit Marcus Craſſus. 143
Auari aliquando benè viuunt, ne pecunias amittant. 142
Auaritia crimen ſordidiſsimum in ſenibus. 120
Auaritia cur frequentior in Senibus, quàm in alijs ætatibus. pag. 124
Auaritia Senibus connaturalis. pag. 120
Auaritia idolorum ſeruitus. 124
Auaritia eſt ſpirituale peccatum. 155
Auaritia vitium capitale. pagina. 123
Auaritia congruo ſenſu accepta Bonum ſenectutis confirmat. pag. 157
Auaritia in bono ſenſu quandoque vſurpatur. 158
Auaritia etiam monachos occupat. 119
Auaritia, morbus naturalis appellatur 140
Auaritia omnium malorum radix. 149
Auaritia, quàm ſordidum ſit vitium. 119
Auariria ſpiritualis, quid ſit. pag. 162
Auaritia quare in vitio habeatur. 123.

Auaritia varijs modis, & quo ſenſu hic ſumitur. 121
Auaritia verſatur in abuſu rei per diminutionem. 123
Auaritiæ aliud genus eſt, plus velle habere, quàm ſufficit. pag. 122
Auaritiæ crimen potiſsimum in animi cupiditate. 139
Auarititia varia dæmonis tegumenta. 136. & ſeqq.
Auaritiæ duo ſunt actus, acquirendi, & retinendi; & quis deterior. 126
Auaritiæ duplex nomen apud Græcos, πλεονεξία, & φιλαργυρία. 121
Auaritiæ fouendæ in Senibus dæmonis inſidiæ. 135
Auaritiæ nomen transfertur etiã ad alia, quæ repugnant beneficentiæ. 122
Auaritiæ diuerſa ſigna. 132. & pag. ſeqq.
Auaritiæ ſenilis curandæ remedia. 145
Auaritiæ ſenſus duplex; vnus turpior, alius nobilior. 121
Auaritiæ vnum genus eſt cum iniuſtitia coniunctum. 122
Auaritiam quomodo excuſent ſeculares, & quomodo Eccleſiaſtici. 124
Auaritia ſimul & fraude detinentur, qui fructus Eccleſiaſticos in bona ſecularia conuertunt. pag. 144
Auctoris iudicium de Catonis ſententia circa Senectutem. pag. 39
Auctoris iudicium de libro, qui inſcribitur, Cato de Senectute. pag. 39
Auctoritas cum dignitate, radix Senilis Boni. 89
Auctoritas Seni non creſcit tantùm ex canitie. 205
Auctoritas in Sene vnde. 90
Auctoritas Senectutis apex. 91
Auctoritatis gratia Seniores in populo dici. 6
Auctoritatis vtilitas. 89
Auctoritatis fructus capit honeſte acta ſuperior ætas. 184
S. Auguſtinus teſtatur gentilium opiniones 288 eſſe, de ſummo Bono. 42
S. Auguſtinus paulo antequam expiraret, libros dictauit, correxit, retractauit. 58
Aurum habet vim alliciendi. pag. 154

B

BAlneum græce dici βαλανεῖον, quòd anxietatem pellat. 30
Barba cuidam cana, in atrum dinuo

nuo colorem ſe vertebat. pagina. 11

S. Baſilius ait, recte vocari ſenes, qui prudentia perfecti ſunt. pag. 79

βαθυγήρως quis dicatur. 12

Beatitudo. Vide, *Felicitas.*

Beatitudinis quadam præludia prægustat ſenex cæleſtia meditans. 227

Biantis dictum de viatico Senectutis. 187

Bonitas, & malitia actus exterioris pendet ab interiori. pag. 56

Bononienſis ciuis Tullius Fullonus ad 150 annos ætatis peruenit. 11

Bonum an aliquando cum malo coniungatur. 179

Bonum apud Gentiles quo ſenſu ſumatur. 16

Bonum diei, & bona dies differunt. 165

Bonum eſt, quod rei conuenit ſecundum ſuam formam. 52

Bonum eſt triplex, animi, corporis, & externum. 164

Bonum & præmium conuenire cuicunque ætati, ſed præcipue ſenectuti. 208

Bonum hominis dicitur, quod eſt ſecundum vſum rationis. 52

Bonum id tantùm ab Auctore appellatur, cuius vſus ſecundum rationem eſt. pag. 117

Bonum mortis differt à bona morte. 265

Bonum non quærit extrinſecus inſtrumenta. 29

Bonum quo ſenſu hic accipiatur. pag. 52

Bonum requirit plurimum temporis, vt acquiratur, aut conſeruetur. 104

Bonum ſenectutis ad omnem ſenilem ætatem referri. 56. & pag. 60

Bonum ſenectutis aliquando reperiri ſine bona ſenectute, & econtra. 265

Bonum ſenectutis communi nomine quid. 168

Bonum ſenectutis eſt honeſte viuere. 165

Bonum ſenectutis eſt tanquam fructus ſenij. 182

Bonum ſenectutis non eſt naturale, aut omni ſeni commune 181

Bonum ſenectutis non omnia bona complectitur. 164

Bonum ſenectutis rectè dici cum laboribus coniunctum. 208

Bonum ſummum Stoici vbi collocarint. 43

Bonum verum ſibi peculiariter vindicat maturitas annorũ. 181

Bonum vulgari ſenſu dici quicquid eſt appetendum. pag. 16
Boni lumẽ maturitate annorum plus augeri. 99
Boni nomen cur magis ſenectuti deferatur, quàm alÿs ætatibus. pag. 61
Boni quærendi cauſa datur vis concupiſcendi. 103
Boni ſenilis plurimæ radices. pag. 63. & ſeqq.
Boni ſummi apud Gentiles, opiniones 288. pag. 42
Bono ſenectutis vt perfruatur ſenex, quid agere debeat. 205
Bona quæ dicuntur Chriſtianis, & mala. 180
Bonorum tria genera; honeſtum, vtile, iucundum. 23
Breuior via eſt ad mala, quàm ad bona. 105
Breuitas vitæ obÿcitur contra Senectutem. 104

C

Calamitates, & difficultates cur homines abhorrent. 172
Calamitates ex immodicis cupiditatibus ortæ. 63
Calceus à podagra non liberat. pag. 30
Caleb, eſt exemplum viridis ſenectutis. pag. 60
Calumnÿs non ſatis liberaſſe Gentiles ſenectutem. 44
Canities reuerenda quæ ſit. 207
Canos à pueritia gigni quoſdam in Albania. 3
Canus quidam puerulus Traianus nomine, apud Faliſcos. 3
Capularis Senex qui. 12
Cardinalis Veronenſis de recreanda Senectute exercitationes. 176
Carduorum flores γήρια dici. 3
Carmina S. Nazianzeni, in Senem morti proximum. 88
Caſtritÿ Placentini ad Carbonẽ apophtegma. 78
Caſus, infirmitas, & ſenectus tres nuntÿ mortis. 99
Cato delectatus agricultura voluptatibus, & villarum receſſibus. 29
Catonis opinio altera falſa. 59
Catonis dictum de ſenectutis inopia refellitur. 59. & 167
Catonis robuſta ſenecta annorum lxxxiiÿ. 59
Cauſa præcipua, cur vnuſquiſque cupiat vitam in extremos annos prorogare. 254
Cauſam damni qui dat, damnũ dediſſe videtur. 87
Cauſæ non producunt effectus, niſi in materia bene diſpoſita.

ta. pag. 184
Certamina. vide, *Olympica.* & *Gymnica.*
Chriſti, & Chriſtianorum vita comparatur imaginibus Sileni. 96
Chriſtiani ad vitæ moleſtias ferendas ſpe præmij concitantur. 23
Cibo quod indiget, eſt ſuapte natura mortale. 49
Cibis aliquibus homo ſemper indiguit. 49
Cicero ad quatuor cauſas, Senectutis maledicta redegit. 37
Ciceronis de Conſolatione varia hominum iudicia. 21
Ciceronis errores quidam. 42
Ciceronis liber, de contemnenda morte. 83
Ciceronis liber de Senectute, Græcus habetur. 37
Ciceronis liber de Senectute, oſtendit eum plurimi Senectutem feciſſe. 22
Ciceronis libri de Conſolatione argumentum. 18
Clementia diuina nunquam eos deſerit, qui ad ſe confugiunt. pag. 254
Climachi exemplum præclarum de memoria mortis. 86
Cælum. vide. *Tinna. Regnum.*
Cogitatio rationis reddendæ poſt mortem quantum proficiat. 84
Commentaria præclara quædam de ſenilis ætatis laudibus. pagina. 227
Concilium Calcedonenſe, de Oeconomis. 154
Concilium Tridentinum, de affectu ditãdi cõſanguineos. 152
Concilia Caroli Mag. Holonienſ. Meldens. & Piſtens. 239
Conciliorum acclamationibus Patres precari ſolent multos annos Summo Pontifici, & alijs. pag. 241
Conciliorum congeries, de inſtitutione adoleſcentum. 192
Concupiſcendi vis datur ad bona quærenda. 103
Concupiſcentiam depellit maturitas Senectutis. 224
Conſanguineos ditandi affectus in ſenibus malus. 152
Conſcientia probè informata nullum maius eſt theatrum. 57
Conſecratio. vide. *Epiſcopus.*
Conſilium præcedit electionẽ. 94
Conſilium ſummum Lacedæmoniorum, γερουσία dictum. 6
Conſilio, non viribus, res magnæ geruntur. 175
Conſilijs aptos eſſe ſenes. 234
Contentiones de antiquitate inter Ægypt. Phrygas, Scythas. 240
Contubernia propinquorum vitare, eſt remedium auaritiæ. pag. 152

Corporis ægritudines cum animi morbis valde conueniunt. pag. 149
Corpora Senum remiſſionem à laboribus, & laxamentum poſtulant. 176
Cottæ dictum impium. 43
Cottæ quæſtio apud Cicer. 179
Crantor tradidit, homines luendorum ſcelerum cauſa in hanc lucem ingredi. 17
Creatura. vide. *Homo.*
Creſcere in ſcripturis dicitur bifariam: corporaliter, & ſpiritualiter. 205
Culpa originalis inuexit propenſionem ad vitia. 64
Culpa originalis non extinxit rationis lumen. 64
Culpa tum omittendo, tum committendo contrahitur. 216
Culpam ſolam eſſe fugiendam, aut timendam. 100
Culpas in ſenibus multo grauiores, quàm in cæteris ſe prodere. 208
Culpis paucioribus implicita eſt Senectus, quàm aliæ ætates. pag. 62
Cupiditas inſatiabilis, eſt cauſa omnis triſtitiæ. 34
Cupiditates hominum quibus conſiderationibus ſedantur. pag. 224
Cura Patrum Ieſuitarum in adoleſcentia inſtituenda. pag. 192
Curæ quædam mentis in ſenibus medicorum opera iuuari, aliæ curari nequeunt. 30
Cygni effigie ſenem Aegypt*ij exprimebant.* 235
Cyrus apud Xenophontem, eſt exemplum viridis Senectutis. pag. 60

D

D*Æmonis aſtu deorſum deflecti hominum ſtudia ſurſum dirigenda. pag.* 160
Dæmonis inſidiæ ad fouendam in ſenibus auaritiam. 135
Daniel fuit ſenex moribus. 5
Danielis duodecim annorum exemplum. 61
Dare multa, & crebro, eſt remedium contra auaritiam. 151
Dare pluribus aliquid præſtat, quàm paucis multum. 151
Decimam conſecrauit Herculi M. Craſſus. 143
Declarationes de Bono Senectutis. 164. *& ſeqq.*
Delectatio, & quies quæruntur propter operationem. 178
Deliberare maturius de re danda, eſt impulſus ad tenacitatem. 140

Deli-

Delicta adoleſcentiæ minus puniendæ. pag. 65
Delicta inexpertorum leuius plectenda. 70
Democritus diu uixit. 58
Denarium. vide. *Pecunia.*
Denario quaſi fideiuſſore utimur. pag. 129
Dentes cuidam aliquoties deci- diſſe, alijs continuò ſubnaſcentibus. 12
Deſcriptio florida Senectutis. 4
Deſiderijs qui ponit modum, poteſt cum Ioue de fœlicitate contendere. 86
Deuotionis cauſa intrinſeca. 216
Deuotionem procliuiorem eſſe in ſene. 216
Dei timor in ſenibus. 219
Deum ſenis figuram aſsumpſiſſe. pag. 228
Deum non eſſe auctorem malorum culpæ. 180
Diacatholicon pharmacum. 224
Diadema dolore capitis non liberat. 30
Dictum. vide. *Apophthegma.*
Dignitas cum auctoritate, eſt radix Senilis Boni. 89
Diogenis exemplum contemnentis diuitias. 147
Diſciplinis moralibus non eſſe aptos iuuenes. 67
Diſtributio opum reſpõdens reditibus, remedium auaritiæ. pag. 151
Diuitem cito neminem bonum fieri. 134
Diuitias habere, non eſt illicitum. 140
Diu vixiſſe, & diu fuiſſe differunt. 5
Domicilium virtutum & exemplar Senectus eſſe debet. 92

E

EBrietas damnatur, quòd concupiſcentias excitat. pag. 111
Ebrietatis vitio ſenes non magis quàm alij laborant. 111
Eccleſia multas habet preces, pro tribulatis. 173
Eccleſiaſtici ſtatus finis. 114
Eccleſiaſtici quomodo excuſant ſuam auaritiam. 124
Eccleſiaſticis monumenta comparanda ex virtute. 116
Eccleſiaſticis quomodo conueniat ſtudium poſteritatis. 116
Eccleſiaſticos fructus malè conuertentes, auaritia, & fraude detinentur. 144
Educatio liberorum, magni aſtimanda eſt. 186
Educatio. Sancti Patres quid ſcripſerint de educatione infantiæ. 191

Educationis adoleſcentum ſãcti Hieronymi ſententia.pag.188
Εὐόμβρα animalia. 19
Eleazari ſenis exemplum. 175
Electio ex conſilio prodit. 94
Elephantorum agmen ducit, qui natu eſt maximus. 241
Epaminondas contempſit diuitias. 147
Epicureorum ſecta exploditur. pag. 39
Errata leuiora retardant, non impediunt ſalutem æternam. pag. 99
Error Seneca de morte. 81
Errores Gentilium de Senectute loquentium, unde. 40
ἐσχατογήρως quis dicitur. 12
Ethnici dictum: Noli mihi compati quòd ſim ſenex. &c. 67
εὐγηρία, bona ſenectus dicitur. pag. 166
ἴνδρομος, cur dictus ſit Valerius Petronianus. 106
Eutrapelia à Theologis probata. pag. 178
Excuſationes, quibus Eccleſiaſtici, & ſæculares ſuam auaritiam defendunt. 124
Exemplar, & domicilium virtutum, debet eſſe Senectus. 92
Exemplum à Duce inexperto: & alia exempla. 71
Exemplum Archiepiſcopi Cyrilli contra nimium affectum propinquorum. pag. 115
Exemplum auari arcam vocantis ſuam concubinam. 133
Exemplum de memoria mortis, pag. 86
Exemplum inſignis pictoris. 257
Exemplum Marci Craſsi. pagina. 134. & 143
Exemplum medicorum, & philoſophorum, de morbo quaſi inſanabili. 198
Exemplum ſenum improborum contra Suſannam. 69
Exemplum Valerij Petroniani adoleſcentis qui ἴνδρομος dictus eſt. 106
Exemplo ſuo ſenes docent, omnia momentanea eſſe contemnenda. 74
Exempla Bonæ Senectutis ſunt Abrahã, Gedeon, Dauid. 166
Exempla ex Aeliano, & alijs aduerſus vitia Senectutis. 28
Exempla multorum contemnentium diuitias. 147
Exempla floridæ Senectutis. 4
Exempla longiſsimarũ ætatũ. 60
Exempla multorum, quorum proba ſenectus ab adoleſcentia inchoauit. 193
Exempla protrahentium longam ætatem. 15
Exempla Senectutis morum. 5

Exempla ſenum vtilium.pag.57
Exempla Principum ſenum, qui Imperij regimen alijs commiſerunt. 155
Exempla trium puerorum, & Danielis. 61
Exempla viridis ſenectutis. 60
Exemplorum congeries, quod bonis mala accidant. 179
Exemplis probatur, quod finis omnibus eſt dulcis. 87
Experientia ad res mundi contemnendas mirifica. 74
Experientia conflatur ex multis memorijs. 69
Experientia docet, pecunijs omnia cedere. 129
Experiẽtia radix ſenilis boni. 69
Experientia ſenes in conſcientia inſtruit. 226
Experientia habet ſimilitudinẽ cum arte. 69
Experientia in rerum naturalium cognitione quàm ſalubris. pag. 73
Experientia peperit Rhetoricam. 72
Experientia quàm proficua ad omnes vitæ vſus. 70
Experientia ſola diſtinguit milites veteranos à tyronibus. 72
Experientiæ encomia. 70
Experientiæ primas concedit ſciẽtia in rebus politicis. 71
Experimenta multa efficiunt ſcientiam. pag.69
Exuuiæ ſerpentum ſenectutis nomine comprehenduntur. 7

F

Fabula Prothei. pag.136
Faliſcorum quidam puer Traianus nomine canus in ſeptimo anno. 3
Fallacia, & inſidiæ aduerſus Senectutẽ creſcũt quotidie. 108
Feudum omne antiquum poſſe nobile appellari. 238
Ficini Marſilij pharmacum pro Senectute. 15
Finis Eccleſiaſtici ſtatus. 114
Finis naturæ eſt, vt res conſeruentur in ſuo ſtatu. 114
Finis omnibus laborantibus eſt dulcis. 87
Finis vitæ vltimi delectabilis habet rationem. 210
Finis vltimus Deus eſt. 254
Finem cum officio Stoici confundunt. 43
Finem præcipue ſpectandum in omnibus; & totum actum denominari ab eo. 127
Flagitia oriuntur ex ignorantia, infirmitate, & malitia. 93
Flagitia. vide. *Peccata.* vide. *Mala.*
Flauium Cinthilam Regem ſenioribus Palatij ſui ſupplicẽ ſe com-

commendaſſe. pag. 6
Fœlicitas Gentilium vbi ſita. 45
Fœlicitas vera, in quo conſiſtat. pag. 161
Fœlicitatis quandam ſimilitudinem habet pecunia. 129
Fœminas quaſdam appellari presbyteras. 6
Fomes, & concupiſcentia poſt baptiſmum, relicta eſt ad agonem. 173
Formicarum agmen ducit natu maximus. 241
Fortitudo. vide. *Animus*.
Fortitudinis cotē appellari iram. pag. 102
Fortitudinis duo ſunt actus, aggredi, & ſuſtinere. 126
Fortuita fortiter patiamur, & naturæ conſentiamus. 36
Fraudes plures auaritiæ. 135
Fructus ad fructum, ſicut finis ad finem ordinatur. 210
Fructus dici operationes maturæ ætatis, quatenus extremum vitæ attingunt. 210
Fructus dupliciter conſiderari. pag. 210
Fructus Eccleſiaſticos in bona ſecularia conuertentes, auaritia & fraude detinentur. pag. 144
Fructus ex philoſophorum ſententia, quomodo capitur. 211
Fructus proprie quid dicatur. pag. 210
Fructus ſenectutis triplices; erga Deum, proximum, & erga ſeipſum. 214
Fructus varij ſenectutis. 209
Fructus virtutum, cur tantùm maturitati tribuamus. 220
Fructus virtutum, in primis à Dei gratia proficiſci. 220
Fructus vocabulum non pertinere ad omne bonum. 210
Fructum maxime oſtendunt res, cum ad maturitatem perueniunt. 213
Fullonius Bononienſis ciuis ad 150 annos peruenit. 11
Furtum faciens animo mœchandi, mœchus potius, quàm fur eſt. 127

G

GAdibus Senectuti templum dicatum fuiſſe. 235
Galenus innuit triplicem gradum ſenectutis. 11
Gallorum conſuetudine Senior idem eſt, quod Princeps. 239
Gangaridum è gente quidam filium habebat nonagenarium. pag. 11
Gangaridum gentis quidam in India natus annos 335. 11

Gau-

Gaudium, & triſtitia, non ſunt virtutes, neque vitia. 109
Gentiles quæſierunt, cur bonis mala acciderent. 179
Gentiles non ſatis liberaſſe ſenectutem à calumnijs. 44
Gentiles quo ſenſu Bonum ſumunt. 16
Gentiles deteſtati ſunt Senectutem, tanquam laborum impatientem. 23
Gentiles alij Senectutem eſſe bonam, alij malam declamando contenderunt. 16
Gentiles arguuntur, dicentes Senectam eſſe malam, quòd mortis eſſet nuntia. 83
Gentilium de Senectutis conditione varia ſententia. 15
Gentilium opiniones variæ de Senectute. 17. & ſeqq.
Gentilium dicta de Senectute, non inutilia fuiſſe. 44
Gentilium fælicitas vbi ſita. 45
Γέρων ἄπορος. 24
Γέρων ἐραστὴς. 24
Γέροντας, *dictos fuiſſe ſenes.* 6
Γερουσίαν, *Lacedæmoniorum ſenum conſilium dici.* 6
Γῆρας, *quam ætatem ſignificat.* 3
Γῆρας ὄφεις ἐκδύουσι. 7
Γήρεια πάππων. 3
Γήρεια, *flores carduorum dicti.* 3
Γηροκομικὴ, *quæ pars medicinæ ſit.* pag. 32
Gradus ad adipiſcendum Senectutis Bonum. 182
Gratiam Diuinam implorare, eſt remedium primum aduerſus auaritiam. 146
Grauitas eſt perpetua ſocia ætatis Senilis. 91
Grauitati annorum reſpondere debet grauitas actionum. 91
S. *Gregor.* Papa *morbo laborans in lecto pulchra volumina dictauit.* 58
S. *Gregor. Nazianzen. amplius 90 annis vixit, & infirmitate preſſus ſcribendis verſibus animum adiecit.* 58
S. *Gregor. Nazianz. ex morbo maiorem ſe hauſiſſe ſpiritum teſtatur.* 58
S. *Gregor. Nazianz. carmina de morte propinqua.* 88
S. *Gregor. Nazianz. oblectamentis labores relaxare ſolebat.* pag. 178
Gymnica certamina ſunt corporum, at Senectutis certamen eſt animorum. 239

H

HÆreſibus *viam aperiri ex moribus corruptis.* pag. 191
Halicar-

Halicarnaſſus. vide. *Adarchias.*
Hebræorum patribus Sanctis Deus longam vitam beneficij loco tribuit. pag. 241
Herculis robur. 198
Heſiodum irridet Ariſtoteles, de ambroſia, & nectare. 49
Hiberni in quadam inſula diu viuunt. 12
S. *Hieronymi ſententia de adoleſcentia.* 66
S. *Hieronymi deſcriptio floridæ Senectutis.* 4
Hiſpanis nomen Señor vnde ſit translatum. 239
Homo cur non ſequitur naturam ſuam, vt creata cætera. 44
Hominem ſimillimum eſſe vino dixit ille Græcus. 200
Homo poſitus eſt in vitæ ſtadio ad laborandum. 203
Homo ad imaginem Dei procreatus. 44
Homo paulominus ab Angelo diminutus. 47
Homo eſt animal ſociabile. 220
Homo vt alterum iuuet, tria requiruntur; ſcire, poſſe, & velle. 220
Homo naturali eſca vtens, non poterat vitam perpetuo producere. 49
Homo duplex, interior & exterior. pag. 223
Homo ſemper aliquibus cibis indiguit. pag. 49
Homo cur præcipue in hanc lucem ſuſceptus ſit. 64
Homo ex duabus partibus conſtat. 81
Homo habet appetitum intimum acquirendi ſuam perfectionem. 254
Hominis veteris, & noui nomine totum genus humanum appellari. 259
Hominis cauſa, creata omnia erant. 20
Homini aliud competit ex natura ſpeciei, aliud indiuidui. pag. 201
Hominem aliqui mancipium miſeriarum appellant. 44
Hominem ſcelerum luendorum cauſa non eſſe natum. 44
Hominem natura ſua non omnino incorruptibilem creatum fuiſſe. 48
Hominem ſibi imperare, quam mille alijs, eſt præſtantius. 214
Hominem extraordinario iuſtitiæ originalis fuiſſe munitum priuilegio. 49
Hominem nouum pro ignobili Cicero appellat. 239
Homines non ſatiari bonis quibuſcunque terrenis. 156
Homines non æque iiſdem rebus dele-

delectantur, vt cætera animantia. 177
Homines tenentur ad naturæ,& diuinæ legis præcepta. 201
Homines pro ſtatuum ratione moribus differre. 65
Honor Senectutis comprobatur ex ſacris literis. 228
Honor Senum ſecundum legem Dei. 229
Honor ſenectutis apud Sanctos. pag. 233
Honor ſenectuti tributus apud omnes ferè populos. 234
Honor ſenibus omnibus exhibendus. 235
Horatius ſcribit ſe precanum fuiſſe. 3
Humilitas Chriſtiana refugit quædam ſolita Senibus exhiberi Romæ, & alibi. 244
Hyppocrates deſcribit Senem marceſcentem. 12

I

IAnuæ cœli non erant ſub veteri lege apertæ. 167
Idolatria genus eſt, ad infima iſta ſe conuertere. 161
Idolorum ſeruitus eſt auaritia. pag. 124
Ieiunia Senes facilius, quàm alios ferre. 108
Ieſuitarum cura in adoleſcentia inſtituenda. 192
Iethro ſocerum ſuum quomodo honorauit Moyſes. 231
Ignorantia, infirmitas, & malitia ſunt origo vitiorum. 93
Illiberalitas eſt quoddam ſpiritualis chyragræ genus. 150
Illiberalitas. vide. *Auaritia.*
Imago quædam æternitatis eſt ſenectus. 242
Imagini Sileni comparatur vita Chriſti, & Chriſtianorum. pag. 96
Imagines fumoſæ olim honorabiles. 239
Imagines Sileni exterius deformes, interius elegantes, ſimiles Senectuti. 96
Immortalitatis deſiderium omnibus naturaliter ineſſe. 161
Imperitia minor in ſenectute, quàm in alijs ætatibus. 93
Impulſus ad tenacitatem, vt maturius de re danda deliberet. pag. 140
Inclinatio naturalis eſt determinata ad vnum. 176
Incommoda. vide. *Senectus.*
India. vide. *Gangaridum.*
Inertia. vide. *Senectus.*
Infirmitas. vide. *Languor.*
Infirmitas, caſus, ſenectus; tres nuncij mortis. 99

Infirmitatem animi, & perturbationes ſenſuum minores in ſene. pag. 93
Initium omnis peccati eſt amor ſui inordinatus. 128
Initium Senectutis, quoad ſpeciem humanam vſque ad 50 ſiue 56 annos protrahi. 9
Initio auaritiæ obſiſtere eſt præſtantiſſimum remedium. 148
Innocentius Papa Tertius librum conſcripſit de huius vitæ miſerijs. 23
Inſatiabilitas eſt cauſa omnis triſtitiæ. 34
Inſidiæ D*æmonis ad fouendam in ſenibus auaritiam.* 135
Inſtinctus naturales ineſſe creaturis conuertendi ſe ad ſuas cauſas. 253
Intellectu præter cæteros excellunt ſenes. 80
Ioannes de Temporibus armiger Caroli Magni natus erat annos 361. 11
Ioannes Luſitaniæ Rex Tertius, quando regnauit. 11
Iob quia moribus ſenex, auctoritatem ſecum ducebat. 91
Iracundia non omnis damnatur, ſed iniuſta. 102
Iracundos non eſſe ſenes, qui prudentia vti norunt. 103
Iræ calore factum, mitius puniendum eſſe. pag. 101
Iram Deo attribui in ſacris literis. 102
Iram fortitudinis cotem appellari. 102
Iram proprie loquendo non eſſe peccatum. 102
Iras ſenum acres, & acutas, ſed infirmas eſſe. 101. & 104
Iraſcendi motus datur ad vitioſa repellenda. 103
Iſocratis ætas. 58
Iſocratis ſententia de educatione liberorum. 190
Italis nomen SIGNORE *vnde ortum.* 239
Iuniores ſubeſſe oportet; ſeniores imperare. 241
Iuriſconſultus quomodo conſiderabit Senectutem. 1
Iuſtitiæ originalis priuilegio hominem fuiſſe munitum. 49
Iuuenes non eſſe aptos ad morales diſciplinas. 67
Iuuenes præſentibus ſenibus in cœna parco ſermone vti. 191
Iuuentutem non omnino culpari. pag. 61

L.

L*Ac ſenum eſſe vinum.* prouerbium. 111
Lacedæmonij præter cæteros, ſenibus

nibus honorem habebant. pagina. 25
Lacedæmonij quantum tribuant Senectuti. 236
Lacedæmonij, Senatores, & Magiſtratus nolebant eſſe perpetuos. 25
Lachrymæ non damnantur. 48
Languor, & Senectus in homine vnde ſit. 47
Languorem, & infirmitates ad virtutem ſæpe conferre. 171
Largiri alijs in vita eſt laudabilius, quàm in morte. 141
Liberi arbitrij bonus vſus, eſt actus virtutis. 211
Liberi arbitrij vſus bonus conſiſtit in modo, ſpecie, & ordine. 212
Liberalitas in modo dandi conſiſtit. 130
Libertas loquendi ineſt ſeni. pagina. 221
Librorum malorum lectione ſubuerti iuuentutem. 192
Librorum conſcribendorum vtilitas. 223
Libris conſcribēdis aptiores ſunt ſenes. 223
Lignum vitæ, & lignum ſcientiæ boni, & mali in Paradiſo, quid. 50
Limbus Patrum. 167

M

M*Acharius* Alexandrinus *Abbas*, παιδαριογέρων *fuit vocatus ob profectum virtutum.* 5
Magiſtratus nolebant Lacedæmonij eſſe perpetuos. 25
Magiſtratus ab his bene geri, qui à pueritia bene educati fuerunt. 190
Maledicta aduerſus Senectutem Cicero ad quatuor cauſas redegit. 37
Malitia cur deberet eſſe minor in ſene. 94
Malum dicitur, quod eſt præter ordinem ſuæ formæ. 52
Malum dici, quod nulla ratione deſideratur. 16
Malum, ſeu peccatum dicitur, quod eſt præter rationem. 52
Malum id tantum dicitur, quod à ratione abhorret. 117
Malum. vide. *Defectus.*
Malum ex quocunque defectu contrahitur. 104
Mala corporis Senectutem vexantia. 26
Mala ab originali culpa eſſe propagata. 64
Mala extrinſecus Senes perturbantia. 27
Mala Senectuti obiecta quadam

ſunt penæ, quædam culpæ. 97
Mala bene tolerata, laudem ſenectutis augent. 115
Mancipium miſeriarum quidā hominem appellarunt. 44
Mancipia rudia dociliora eſſe. pag. 188
Mancipia veterana difficile reformari. 188
B. Mariæ matris Dei virtus. pag. 194
Martyrium non facit pœna, ſed cauſa. 174
Maturitas ſenilis ætatis propria eſt. 212
Maturitas ſenectutis concupiſcentias depellit. 224
Maturitas ætatis ſuo iure auctoritatem poſtulat. 188
Maturitas annorum verum bonum ſibi peculiariter vindicat. 181
Media fœlicitatis philoſophorum à noſtris late diſſidere. 46
Medicamenta topica quomodo adhibenda. 30
Medicinæ ars quod ignorat, ſanare minime poteſt. 136
Medicus quomodo metietur ſenectutem. 1
Medici, & Philoſophi de qua Senectute loquantur. 54
Medicorum non eſt, Senectutem à perturbationibus animi liberare. 32
Meditatio mortis radix ſenilis Boni. 82
Meditationem mortis magnam eſſe philoſophiam. 83
Memoria res maxime fragilis, in quam primùm incurrit ſenectus. 168
Memoriæ mortis exemplum. 86
Memoriam Senecæ vſque in miraculum proceſſiſſe. 168
Mentis oculus quādo cernit acutius. 67
Mentis aciem, & prudentiam vigere maxime in Senibus. pag. 196
Meriti omnis radix vbi conſiſtit. pag. 100
Meritum actus exterioris eſſe ab interiori. 100
Merita plura requiri in Senectute, quàm alys ætatibus. 206
Milites veteranos à tyronibus diſtingui ſola experientia. 72
Miniſterium ſuum nō exequens, Reipublicæ nocet, & peccat. pag. 203
Miſeriam huius vitæ Chriſtiani auctores vbique inculcant. 22
Miſeria, & ærumnæ, cur ſint nobis conſtitutæ. 173
Miſerias non deſinere in termino huius vitæ. 84
Monumenta poſteritatis ex virtute

tute

tute comparanda. pag. 116
Morbi corporis quò grauiores ſunt, eò magis ſentiuntur; animi contra. 157
Mortis tres ſunt nuntij; caſus, infirmitas, ſenectus. 99
Munia in quouis ſtatu ſunt quadam propria. 201
Moyſes annorum cxx. 4

N

NAtura nihil inane efferre. pag. 18
Natura nihil initio abſolutum vndequaque produxit. 251
Natura hominis propenſior ad retinendum, quàm ad dandum. pag. 125
Naturæ opera eſſe ineuitabilia. pag. 12
Naturæ conſentiendum, & fortuita fortiter toleranda. 36
Naturam ſuam cur homo non ſequatur, vt cætera creata. 44
Naturam communem mores paucorum non immutare. 69
Naturalia propterea eſſe quadã non deſinunt, quòd aliqui ijs careant. 66
Nectar. vide. *Ambroſia.*
Neminem bonum cito diuitem fieri. 134
Neſtor τριγέρων *vocatus.* 11
Nobilitatem, & alia ornamenta ex antiquitate oriri. 238
Nouum non ſtatim vituperabile, aut vetus laudabile. 61
Nouum hominem pro ignobili Cicero appellat. 239
Noxa. vide. *Culpa.*
Noxa primi parentis multa mala intulit. 51

O

OBiectiones plurimæ contra Senectutem. 98. *& ſeqq.*
Obſeruatio trium temporum, ad Senectutis Bonum obtinendum. 182
Officiorum tria genera, quæ perfectum hominem faciunt. 214
Olympica certamina. 184
Opera Dei ſunt duplicia; naturæ, & gratiæ. 114
Operationes maturæ ætatis, fructus dici. 110
Opiniones Gentilium de Senectute. 17. *& ſeqq.*
Opiniones duæ in diiudicandis vitæ calamitatibus. 172
Opiniones differentes, de ſenſu Bonæ Senectutis. pagina. 176
Oratio in actu rationis conſiſtit. pag. 217
Otioſi etiam verbi ratio-

*nem eſſe reddendam.pag.*204
Otium omne abhorret à Chriſtianis præceptis. 204
Otium opportune ſuſceptum laude ſua non carere. 176

P

Παρακμαστικόν, *quale ſit tẽpus. pag.* 9
SS. Patres deteſtati ſunt affectũ nimium propinquorum. 153
SS. P*atres quid ſcripſerint de educatione infantiæ.* 191
Patribus Sanctis veteris legis bona temporalia promittebantur. 167
Paupertas in Senectute eſt grauiſsima. 24
Peccata in Sene facilius vitari. pag. 93
Peccata. vide. *Culpa. Flagitium. Malum.*
Pecunia habet quandam ſimilitudinem fœlicitatis. 129
Pecuniæ pretium eſt ſolùm in vſu. 129
P*ecunias licet conſeruare.* 140
Perfectio Chriſtiana conſiſtit in his duobus: Diuerte à malo, & fac bonum. 92
Perfectum debet eſſe conſtans, nec cito tranſiens. 104
*Peritis in arte credendum eſſe. pag.*74
Perſonis duabus quaſi à natura nos indutos eſſe. 204
Perturbationes in adoleſcentia. pag. 65
Perturbationes in media ætate. pag. 67
Perturbationes ſenſuum minores eſſe in ſene. 93
Phariſei quomodo honorabant maiores natu. 235
P*hilippus lætatus, Alexandri filij præceptorem fuiſſe Ariſtotelem.* 190
P*hilippi Regis dictum de Athenienſium maledictis.pag.*108
Philoſophus profeſſus ſe noſſe modum nunquam ſeneſcendi, deridetur. 12
P*hiloſophus quo pacto conſiderat ſenectutem.* 1
Philoſophi, & medici de qua Senectute loquantur. 54
Philoſophorum remedia ad ſeniles miſerias ſubleuandas. 33
P*hiloſophorum præcepta de media ætate non ſufficere Chriſtiano.* 200
Φιλαργυρία *nomẽ auaritiæ.* 121
Pietas C*hriſtiana omnes æque complectitur.* 54
P*lanta dicta* ἠριγέρων, *& ſenecio.* 3
Planta dicta πόλιον *à canicie. pag.*

pag. 3
Plantam quandam ἀγήρατον *vocari.* 4
Plantas nonnullas etiam animo afferre vtilitatem. 31
Plato produxit ſenectam vſque ad lxxxi annum ſine vlla deductione. 14
Platonis ætas. 58
Πλεονεξία *auaritiæ nomen.* 121
Plinij dictum de iuuenibus. 67
Poetæ cuiuſdam Græci dictum de Senectute. 67
Πόλιον,*planta appellata.* 3
Politici vulgo dicti redarguuntur. 76
Pontifici maximo in anniuerſario ſuæ aſſumptionis dicitur, Ad multos annos. 241
Poſteritas. vide. *Studium, Monumentum.*
Practica ratio in quo conſiſtit. pag. 76
Præcani quidam dicuntur. 3
Præcepta ſtatus ſenilis quibuſcunque perſpecta eſſe debere. 202
Præmij ſpe concitamur ad vitæ moleſtias ferendas. 23
Πρεσβεῖον,*quam ætatem indicat. pag.* 2
Preces. vide. *Eccleſia.*
Presbyteri propter ſapientiam nominantur. 6
Presbyteras fœminas quaſdam appellari. pag. 6
Principium in vnaquaque re maximum quid eſſe. 188
Principij corruptio eſt peſſima. pag. 129
Priuilegia Senectutis apud Iuriſconſultos, & alios. 243
Prodigalitas eſt in abuſu bonorum per exceſſum. 123
Progreſſus Senectutis vſque ad 70 aut 80 annos quomodo intelligitur in pſalm. 10
Progreſſus ſenij duplex. 10
Propinqui. vide. *Affectus.*
Proportio nulla inter æternum, & tempore circumſcriptum. pag. 242
Protheus. vide. *Fabula.*

Prouerbia, & alia vulgaria dicta.

Auaritia eſt ſenibus naturalis. pag. 120
Bis pueri ſenes. 5
Conſilium non eſſe præcipitandum. 140
Difficile eſt dare verba ſeni. 75
Dulce bellum inexpertis. 70
ἐν σπάρτῃ μόνῃ λυσιτελεῖ γηράσκειν. 236
Experientia rerum magiſtra. 70
Γλυκὺς ἀπείρῳ πόλεμος. 70
Miſerrimum eſt ſeni, ſe eſſe odioſum

odioſum alteri. pag. 139
Necquicquam eum ſapere, qui ſibi prodeſſe neſcit. 223
Optima vina habent faces. 21
Parua ſunt arma foris, niſi ſit conſilium domi. 78
Rem actam rurſus agere. 243
Senex indigens, res calamitoſiſſima. 24
Senectus inſanabilis morbus exiſtit. 27
Senectus mala eſt ætas. 25
Senex eſt, & non eſt. 25
Sexagenarios de ponte deÿciendos. 25
Συγγνώμη πρωτοπειρῳ. 70
Via viri in adoleſcentia. 65
Vinum, lac eſſe Senum. 111
Vſque ad guttur in cœno demergi. 131

P*Rudentia Chriſtiana differt à politica.* 76
Prudentia cur potius ſenÿ, quàm aliarum ſit ætatum. 79
Prudentia duplex eſt virtus, ſingularis, & generalis. 95
Prudentia eſt recta ratio rerum agendarum. 75
Prudentia neceſſaria in rebus priuatis. 78
Prudentia neceſſaria maxime in rebus publicis. 77
Prudentia oculus corporis, atque lucerna dicitur. pag. 79
Prudentia perfectos recte vocari Senes. 79
Prudentia virtutes non vacare. pag. 78
Prudentiæ encomium. 76
Prudentiæ laudem in ſenectute maximè vigere. 81
Prudentiæ partes omnes in ſenectute maxime reperiri. 81
Prudentiæ tres actus. 79
Pythagoras longæuus fuit. 58

Q

Q*Værimoniam, & triſtitiam coniunctam eſſe ſenectuti obÿcitur.* 109
Quies & delectatio quæruntur propter operationem. 178
Quintiliani documentum de tenera ætate formanda. 188

R

R*Abbinorum interpretum ſit mentio.* 166
Radices multæ ſenilis Boni. 63 & ſeqq.
Ratiocinandi actus ad Senes ſpectat maxime. 80
Ratio in ſenectute obtinet principatum. 169
Rationis bonum, hominis proprium

prium eſſe. pag. 225
Rationis reddendæ poſt mortem cogitatio quantum proficiat. pag. 84
Rationem reddẽt Chriſtiani Deo de vſu rerum ſuarum. pagina. 147
Rationis de Bono Senectutis ad cunctos homines conſcribuntur. 202
Reggitores, ac Seniores appellari, qui familiam gubernant. pag. 239
Regnum cœlorum non ita clarè memorari in veteri lege notarunt ſacri Doctores. 167
Regula Sapientum æſtimat ſenilem animum ex actionibus. 5
Regulam certam Senili ſtatui non poſſe conſtitui. 54. & 60
Religio eſt prima inter virtutes morales. 216
Religionem in Senili ætate facilius obtineri. 216
Remedia ad Senilem auaritiam curandam. 145. & ſeqq.
Res vnaquæque eò eſt validior, quò proprius accedit ad ſua primordia. 254
Res magnæ geruntur non viribus, ſed conſilio. 175
Res naturales ad perfectionem conſequendam, duo requirunt, tempus, & auxilium. 255
Rerum præſtantia ex operis ipſius propria vi, non ex rebus extrinſecis regulariter conſideratur. pag. 171
Reſpublica. vide. Senatores.
Roboam Regni partem amiſit, quod à Seniorum conſilio diſceſſiſſet. 232
Romani olim maiores natu, ad Deorum propè, & parentum vicem colebant. 237
Romani penè eundem honorem Senibus, quem Magiſtratibus tribuebant. 238
Romanorum mos, in conuiuijs ad tibias canere egregia facta maiorum. 191

Salomon Senex à mulieribus fuit deprauatus. 69
Salomonis in templo quæ arbores effictæ erant. 211
Sanitas in Sene duplex: corporis, & animi. 178
Sanitas Senis quænam appelletur. 178
Sapientia. vide. Prudentia. vide. Ætas.
Sapientiæ ætas condimentum eſt. pag. 82
Saul rogauit honorari apud Senes. 231

Schema honorabile Senectutis quomodo diſsipatur.pag. 207
Scientia cæteris paribus eſt maior in Sene. 221
Scientia duplex: ſpeculatiua,& practica. 69
Scientia ex multis experimentis efficitur. 69
Scientia in rebus politicis experientiæ primas concedit. 71
vide. *Experientia.*
Scientia ſpeculatiua multis indiget adiumentis. 69
Scopus vitæ Chriſtianæ. 180
Seculum à ſenio dici, quaſi centum annos complectens. 11
Seminaria cur inſtituta. 192
Senatores Lacedæmonij nolebant eſſe perpetuos. 25
Senatores ob ætatem dici. 6
Senatores Reipublicæ Patres appellari. 6
Senatum Romanum à Senibus vocatum. 6
Senecæ error de morte. 85
Senecæ liber de prouidentia. 179
Senecæ impia ſententia, de morte ſibi inferenda. 180
Senecæ variæ ſententiæ afferuntur de vita humana. 35
Senecio planta dicta. 3
Senectam,& ſeniũ diſtingui. 2
Senectam vulgares homines ab exterioribus ſignis æſtimant. 3
Senectus debet acriores ſtimulos addere ad laborandum. pagina. 204
Senectus præ cæteris ad præclara exercenda eminet. 209
Senectus à nullis virtutibus conſequendis excluditur. 212
Senectus non eſt vitæ fax. 213
Senectus perfectio vocatur. 213
Senectus admonet conſcium ſcelerum ſuorum veniam à Deo expoſcere. 226
Senectus. vide. *Abraham,& Opinio.*
Senectus bona quomodo redditur in Sacris Biblijs Græcis. 166
Senectus eſt veluti imago quædã æternitatis. 242
Senectus Chiſtiana in quo præcellit. 167
Senectus non eſt beata dicenda. pag. 164
Senectus bona à Græcis dicitur εὐγηρία. 165
Senectus comparatur arbori, quoad radices,& fructus. 63
Senectus animi tranquillitate cæteras ætates ſuperat. 68
Senectus ad frigidum,& ſiccum tendit. 68
Senectus vitæ animæ appellata. pag. 82
Senectus debet eſſe virtutum domicilium,& exemplar. 92

Senectus præſtat alijs ætatibus ad virtutes comparandas, & exercendas. 96
Senectus ab auctoribus varie ſumpta. 1
Senectus vocatur extremus vitæ actus. 2
Senectus proprie quid. 2
Senectus apud medicos ætatẽ corporis ingraueſcentis oſtẽdit. 6
Senectus cruda, & viridis. 11
Senectus ὠμογέροντον. 11
Senectus nullo modo auferri poteſt, aut impediri. 13
Senectus & languor in homine vnde ſit. 47
Senectus paucioribus implicata eſt culpis, quàm aliæ ætates. 62
Senectutis confectæ deſcriptio. pag. 215
Senectutis præſidium omnes perturbationes, ſollicitudineſque reſtringit. 224
Senectutis laudes, ex varijs auctoribus. 228
Senectutis dignitas colligitur ex Teſtamento nouo. 233
Senectutis incommoda recitantur. 168
Senectutis floridæ exempla. 4
Senectutis nomen tranſlatè ſumptum. 4.6.& 7
Senectutis morum exempla. 5
Senectutis initium. 8
Senectutis progreſſus vſque ad 70 annos, aut 80. quomodo intelligitur in pſalm. 10
Senectutis triplicem gradum innuit Galenus. 11
Senectutis calamitates non ſunt mala culpæ. 107
Senectutis bonæ verbum nuſquã in noua lege reperiri. 166
Senectutis bonæ nomen aliter apud Gẽtiles, aliter in lege veteri, aliter in noua ſumi. 166
Senectuti templum dicatũ fuiſſe apud Gades. 235
Senectutis mala, quædam pœna, quædam culpa. 97
Senectutem laudari, quæ inertiam, atque otium odit. 174
Senectutem tanquam ſacerdotium inquinari ex prauis moribus. 175
Senectutem adoleſcentiæ fundamentis multũ inniti. 183
Senectutem bonam aiunt quidam continere tria. 166
Senectutem Cicero occaſum vitæ vocat. 2
Senectutem veteres ætatem malam dixerunt. 8
Senectutem habere triſtitiam, ſed bonam, propter peccata. pag. 109
Senex ſtimulari debet ad omnia ſapienter obeunda. 175

Senex quomodo Rex dici poteſt. pag. 206
Senex nihil habet amplius in hac vita quod ambiat, aut ſperet. 221
Senex quotidie mala videt exurgere. 225
Senex facile patientia munitur. pag. 225
Senex cœleſtia meditans, quadam beatitudinis præludia guſtat. 227
Senex retinet memoria omnes res, quas in alijs ætatibus geſſit. 242
Seni cauenda deſidia. 207
Senem haberi propenſum ad auaritiam, non eſt iniuria. pagina. 156
Senem tanquam publicum oraculum habendum. 222
Senem ſemper dici eſſe in periculo mortis. 88
Senem nos intelligimus non omnem, ſed qui nouit vitia præcauere, & ſuperare. 107
Senes cum ætate ſapientia creſcunt. 205
Senes quid conſiderare oportet. pag. 217
Senes in Iſrael erant veluti proceres, & ciuitatum Principes. pag. 231
Senes ad conſilia adhibitos, & ad regendum populos. pagina. 234
Senes exemplo ſuo docent. pagina. 74
Senes præter cæteros excellunt intellectu. 80
Senes à vitiorum conflictu remotiores eſſe. 93
Senes bis pueri. 5
Senes ſolere minus quàm iuuenes, ægrotare. 108
Senes facilius, quàm alios ieiunia ferre. 108
Senes, etſi detur eſſe ad vinum procliuiores, tamen id non eſſe vitioſum. 112
Senes auaros in collecta pecunia ſe oblectare. 128
Senibus primas delatas fuiſſe in rebus grauioribus. 231
Senibus à Deo plus tribui. pagina. 232
Senior frater primas ſemper refert in familia veluti Princeps pag. 238
Seniores ob experientiam optime Ciuitati conſulere. 235
Seniores ob auctoritatem in populo dici. 6
Seniores in ſacris literis quanto in honore habeantur. 232
Seniores vigintiquatuor proximi Deo ſedent, cum reliqui ſtarent. 229

Senium

Senium varie conſiderari. pagina. 183
Senium ab ipſo ortu ſtatim aliqui inchoarunt. 8
Senij quidam defectus enumerantur. 156
Senilis ætas quomodo ſe ad externa bona tranſtulerit. 161
Senilem ætatem mediæ præferendam eſſe. 168
Sententiæ variæ Gentilium de ſenectutis conditione. 15
Signa varia ad detegendum auaritiæ vitium. vide. *Auaritia.*
Silenus dixit optimum nō naſci, proximum cito mori. 18

Similitudines ductæ

A cane integrè fruſtra vorante. 132
A creditoribus. 176
A diuerſitate medicinarum. pagina. 45
A falſo cultu. 160
A febricitante. 66
A fidibus muſicorum. 91
A flantibus auſtris. 106
A *fluuio deriuato à fonte. pagina.* 73
A fructu collecto ab inimicis. pagina. 108
A fundamento ædificij. 196
A gradibus aſcendendi montem. pag. 182
A gubernatore nauis clauum tenente. 175
A laudante cibum, non auctorem cibi. 43
A lumine, quod eſt neceſſarium ad videndum. 72
A materia bene diſpoſita. 184
A medicina ſalubri perſpecta ab ægro. 133
A medico cauſas morborum perſcrutante. 41
A *medico diuertente mala.* 149
A medicis blandis, & non violentis auxilijs vtentibus. 150
A medicis explorantibus ſymptomata. 148
A membris corporis. 195
A multiplicitate epularum. 177
A nauis in medijs fluctibus. pagina. 170
A *naui rimas habente.* 107
A *nauigante.* 5
A *plantis paulatim creſcentibus. pag.* 184
A *præfecto arcis longe repellente hoſtes.* 149
A *riuulis deflexis.* 150
A *ſchemmate Regio.* 206
A *ſententijs iudicum.* 40
A *ſole ſtellarum duce.* 169
A *ſolerti agricola.* 27
A *ſpica in frugibus.* 194

A ſtel-

A ſtellis ſine ſole non lucẽtibus. pag. 78
A tenera planta. 188
A tranſilientibus foſſam. 184
A varietate membrorum corporis. 94
A vi natura. 32
A vino habente faces. 21
A vino nouo. 200
Ab agro, qui cultu indiget. 181
Ab amaro pharmaco. 173
Ab arboris cultura. 182
Ab aulico aperiente aditum ad Regem. 87
Ab extrema potione. 109
Ab Imperatore delectato in recenſendis copijs. 133
Ab Imperatore vexilla collocante in ſublimi. 213
Ab inſtinctu naturali rerum. pag. 253
Ab olympicis certaminibus. 184

SObrietas à Sene nominatim requiritur. 111
Spem omnem repellendæ calamitatis pracidit ſenilis ætas. 27
Spolia ſerpentum. 7
Status ſenectutis non fracta, ſed laſſæ. 11
Statum certum Seni non poſſe præfiniri. 54
Stella differt à ſtella claritate. pag. 94
Stelliones exuere ſenectam. 7
Studium poſteritatis quomodo conueniat ſecularibus, & Eccleſiaſticis. 116
Sultani Indiæ mentio fit. 11

T

TAprobonæ eligitur Rex annis grauis. 237
Tabulas obſcœnas pueris prohibuit Ariſtoteles, & Xenophon. 190
Tempus quomodo occupandum ex Seneca. 204
Temporis honeſta eſt auaritia. pag. 150
Terminum vitæ præteriri non poſſe. 13
Terra præ cæli amplitudine nix puncti loco cenſetur. 105
Teſtamenti noui cum veteri comparatio. 167
Themiſtoclis 107 anno morituri dictum. 82
Theognis dicebat Senem eſſe indocilem. 31
Theologus qua ratione metiatur Senectutem. 1
Theophraſti ſententia ex Cicerone. 118
Thraces naſcentibus liberis lugent, morientibus lætantur. pag. 19

τριγέρων, quis dicatur. pag. 11
Tribulationes eſſe vtiles. 180
τυμβογέρων Neſtor vocatur. 12
Triſtitia, & gaudium non ſunt virtutes, neque vitia. 109
Triſtitia Senum eſt ſalutaris ex recordatione diuini Iudicij. pag. 110
Tyrones à veteranis militibus diſtinguit ſola experientia. 72

V

VEneratio eſt fructus maturæ ætatis. 213
Vetus non omne ſtatim laudabile. 61
Vetus. vide. *Nouum. Antiquum.*
Vetuſtatis nomen frequenter male ſonare. 245
Vetuſtatis nomen proprie, ac tranſlate accipi. 248
Via arcta eſt, quæ ducit ad uitam. 197
Via breuior eſt ad mala, quàm ad bona, ex naturæ corruptione. pag. 105
Villarum receſsibus Cato delectatus. 29
Vir, & virilis. vide. *Aetas.*
Virilis ætas in varias affectiones incurrit. 67
Virtus actiua ſpeciei ſemper debilitatur ex adiectione rei extranea. pag. 49
Virtus circa difficilia verſatur, pag. 190. & 197
Virtus eſt viaticum ſenectutis. pag. 187
Virtus ex quibus acquiritur. 39
Virtus grati animi erga Deum Seni ineſt maxime. 218
Virtus in infirmitate perficitur. pag. 59
Virtutis ratio magis conſiſtit in bono, quàm in difficili. 179
Virtutem animi non pendere à ſola facultate arbitrij. 45
Virtutes Theologicæ in ſenectute ardentiores. 215
Virtutum quæ ad Senem pertinent congeries. 222
Vita animæ ſenectus appellata. pag. 82
Vita hominis in quibus conſtat. 8
Vita non eſt breuis, ſi tota bene collocetur. 105
Vita optima, non quæ longiſsima, ſed quæ fructuoſiſsima. pag. 32
Vita optima quæ ſit, & quæ ſuauiſsima. 227
Vita tota ob breuitatem, eſt tanquam punctum præ æternitate pag. 104. & 105
Vita vere beata in quibus conſiſtit. 45
Vita extremus actus vocatur ſenectus. 2

Vitium

Vitium capitale eſt auaritia. pag. 123
Vitia in animis Senum *recitantur.* 25
Vitiorum ſenectutis enumeratio. pag. 106
Vlpianus. vide. *Mancipia.*
Vocatione ſua vnuſquiſque ambulet. 203
Vrbs. vide. *Antiquitas.*
Vſus bonus liberi arbitrij conſiſtit in modo, ſpecie, & ordine. 212

X

XEnocrates fuit longæuus. pag. 58
Xenophon ait, Lycurgum perfeciſſe ſenectutem pluris habendam, quàm iuuentutis robur. pag. 236

Z

Zoſimus Abbas. 11

Regiſtrum.

a b c d.
A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Kk Ll Mm Nn Oo Pp.

Singula ſunt folia, præter d, & X, quæ habent folium cum dimidio; & H h, quod eſt ſemifolium.

ROMÆ ANNO MDXCV.

PERMISSV SVPERIORVM.

Apud Aloiſium Zannettum.

976

Ex libris Confalonerij

R. SALVAREZZA
RESTAURO
Via Val Sassina, 59
Tel. 899.223
1972